

TECHNICAL
UNIVERSITY OF CIVIL
ENGINEERING
BUCHAREST

RESEARCH CENTRE
FOR SPECIALISED
TRANSLATION AND
INTERCULTURAL
COMMUNICATION

DEPARTMENT OF
FOREIGN LANGUAGES
AND COMMUNICATION

LANGUAGE - THE RAW MATERIAL FOR BUILDING BRIDGES BETWEEN PEOPLE AND CULTURES

LIMBA - PUNTE DE LEGĂTURĂ ÎNTRE OAMENI ȘI CULTURI

CONSPRESS

BUCUREȘTI

Coordonatori:
Carmen ARDELEAN
Marinela Doina NISTEA
Mihaela Șt. RĂDULESCU

**LANGUAGE – THE RAW MATERIAL FOR
BUILDING BRIDGES BETWEEN PEOPLE AND
CULTURES**

**LIMBA – PUNTE DE LEGĂTURĂ ÎNTRE
OAMENI ȘI CULTURI**

EDITURA

CONSPRESS

2014

Copyright © 2014, Editura Conspress și autorii

EDITURA CONSPRESS

**este recunoscută de
Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior**

**Redactare computerizată și grafică: Irina – Ana DROBOT
Mălina GURGU**

Coperta: Mălina GURGU

Responsabilitatea pentru conținutul lucrărilor din acest volum aparține autorilor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**Language - the raw material for building bridges between people and cultures = Limba - puncte de legătură între oameni și culturi / coord.: Carmen Ardelean, Marinela Doina Nistea, Mihaela Șt. Rădulescu. - București : Conspress, 2014
ISBN 978-973-100-327-6**

I. Ardelean, Carmen (coord.)
II. Nistea, Marinela Doina (coord.)
III. Rădulescu, Mihaela Șt. (coord.)

81

Colecția Carte universitară

CONSPRESS

**B-dul Lacul Tei nr.124, sector 2,
cod 020396, București**

Tel.: (021) 242 2719 / 300; Fax: (021) 242 0781

CUPRINS

Zoia MANOLESCU	
Preface	5
I. TRADUCTOLOGIE.....	7
Ileana Alexandra ORLICH	
Two or Three Ideas about Translating.....	10
Zoia MANOLESCU	
Keeping up with Market Trends in Translation	14
Voichița GHENGHEA	
Technical Documentation from the Viewpoint of Knowledge Transfer	20
Felix NICOLAU	
Intersemiotic Translation: The Postmodernist Shakespeare	25
Raluca TOPALĂ	
Lost in Translation: Ambiguity in Diplomatic Language	30
Elena MAFTEI-GOLOPENȚIA	
Reflecții asupra deontologiei profesiei de interpret de conferință.....	35
II. STUDII CULTURALE ȘI COMUNICARE.....	42
Carmen ARDELEAN	
Can We Really Speak of Ethics when Money is at Stake?	44
Denisa KOVÁCS	
Effective Communication During a Crisis	50
Óscar Ruiz FERNÁNDEZ	
Spain and Romania. New Perspective and Challenges in Teaching and Learning Spanish and Hispanic Culture, History and Civilization	56
Mălina GURGU	
Instituțiile de învățământ superior și comunicarea organizațională	63
Victor YILA	
Teorii moderne asupra comunicării interculturale.....	78
Anca Margareta BUNEA	
The Builders of Expressionism: Pink Floyd – “The Wall”	84
III. LINGVISTICĂ ȘI METODOLOGIE.....	89
Marinela Doina NISTEA, Raluca Mihaela GHENȚULESCU	
Studiu contrastiv al aspectului în limbile română și engleză – particularități de traducere	91
Ionela GUȘATU	
Interpretarea semantică a grupului nominal cu adjunct grup, prepozițional.....	99

Bianca GEMAN	
Aspecte diacronice în terminologia arhitecturii feudale de caracter militar	111
Cristina GHERMAN	
Aspectos léxicos y pragmáticos en la publicidad de índole técnica.....	121
Roxana Cristina TOMA	
Il lessico specialistico dei materiali edili	127
Ana DROBOT	
English Tenses in Scientific and Technical Texts	141
Mihaela Șt. RĂDULESCU	
Redactarea științifică: dificultăți, particularități și exigențe deontologice	145
Yolanda CATELLY	
Teaching Writing Skills in ESP - Focus on Connecting Devices.....	155
Elena SAVU	
Valențe motivaționale ale didacticianului intercultural	161
IV. STUDII LITERARE	171
Mirela RADU	
Psihiatria ca literatură	173
Mirela RADU	
Poetul de la Dolhasca	181

Preface

In many ways the concept of building bridges between people and cultures through language might be considered by some people a cliché. However, the phrase has not lost its striking originality yet, and was particularly suited to the environment of our international conference.

Languages, on the one hand, as part of our daily life are gaining more and more importance as a means of both knowledge and culture transfer, while translation, on the other hand, is crucial for this type of transfer. Moreover, the impact of technology has set challenges not only on people's command of foreign languages, but also on the command of technological equipment which develops like greased lightning.

This volume is the collection of selected papers presented at the international conference organized by the Department of Foreign Languages and Communication and its Research Centre for Specialized Translation and Intercultural Communication on 24-25 May 2013. The selection of the conference papers is grouped into four thematic sections, hosting contributions from more than 20 specialists both from Romania and abroad.

The first section of papers deals with translation studies and the authors present various aspects developed in this field lately or their approach to some questions or problems encountered along their experience route as translators or interpreters. There is a great deal of variety in this first section. It starts with the changing nature of annotation in the Internet era, continues with technical documentation comprehension, and passes to the postmodernist effects of intersemiotic translation on Shakespeare's two of the most famous plays, transposed into movies. Then, it continues with translation aspects from more practical approaches, i.e. challenges of translating diplomatic language or deontology problems related to the profession of conference interpreter.

The second section focuses on subjects related to the never ending global crisis, going from the ethical problems generated for translators to communication problems and the various ways of dealing with such situations, as well as to the creation of cultural bridges through novel ways of motivating students to acquire not only another language but the cultural aspects that come with it.

The third part of the volume gathers papers that are mainly revealing the authors' interest in linguistics or didactics of foreign languages. Semantic and lexical aspects of various languages – Romanian, English, Spanish, and Italian – are presented and analyzed, while in some cases, the analysis is a contrastive one. However, most of these papers emphasize the link between the results of such analyses and their contribution to translation or foreign languages didactics.

The volume closes with the fourth part which is devoted to the literary component of the bridge between language and culture, and consists in the presentation of two famous Romanian writers.

Before concluding we wish to thank all the people that made this volume possible: the authors of each paper, the researchers who reviewed the work of their peers, the conference organizers, the coordinators of this volume, the editors and the proofreader.

As a final point, we do hope that this volume of our fruitful and rewarding international conference fulfills the expectations of those who contributed to bringing it about.

Zoia MANOLESCU
Bucharest, Romania

I. TRADUCTOLOGIE

TWO OR THREE IDEAS ABOUT TRANSLATING

Ileana Alexandra Orlich

Professor of English and Comparative Literature,
Arizona State University;
Honorary Consul General of Romania in Arizona, USA
orlich@asu.edu

Abstract: How does translation bear on the discipline of world literature? To what extent does the Internet, Google Search and even Wikipedia, alter the process of translation? Is translation a process of literary criticism? And is translation in the era of globalization an “aesthetics of witnessing” of other cultures? My purpose is to pose such questions while leaving open the ever elusive process of translation.

Key words: *reframing, shifts of coherence, self-foreignizing effect, art of translation, inscription*

Some time ago, as I was telling my colleagues how enjoyable and exhilarating translating can be, they replied: “Of course it’s enjoyable! You don’t have to come up with any ideas!”

In a sense, my colleagues were right. Translators are expected to operate with *words*, not *ideas*. As they convert literary texts from one language into another, they should refrain from having too many ideas – especially ideas of their own. But, on reflection, it seems as important that while they make all kinds of lexical and syntactic choices, translators *must* entertain ideas – before, during, and after the process. As John Felstiner says in his preface to *Translating Neruda*, translation is “an essential act and art of literary criticism” (1). Many of these ideas revolve around the familiar debates of translation theory – the question of what is lost and gained in translation, the benefits of “close” and “free” translation, the degree of the translator’s visibility. Ideas also underlie many clichés about translation, especially poetry translation: translating poetry is impossible, poetry is precisely what is lost in translation, translators of poetry should themselves be poets, etc.

In this paper I will present two or three ideas that have arisen from my experience of translating. Specifically, I will focus on the changing nature of annotation in the Internet era and on the global dominance of English and its effect on foreign languages and literatures. These considerations fall under the usual “deforming tendencies” of translation enumerated by Antoine Berman in his 1985 “analytic of translation” (Venuti, *Reader* 276-289), but they also inevitably complicate them. Though they may appear relatively insignificant, they represent subtle shifts that have occurred in the practice of translation in recent years. They also have a special bearing on another idea – that which translation calls into being but also sometimes into question – the idea of world literature.

I should say at the outset that I view literary translation as an activity that requires a great deal of craftsmanship, but also *deliberation* about the process of “inscription” of a foreign text into the target language. As Lawrence Venuti argues in *The Scandals of Translation*: “This process of inscription operates at every stage in the production, circulation, and reception of the translation. It is initiated by the very choice of a foreign text to translate, always an exclusion of other foreign texts and literatures, which answers to particular domestic interests. It continues most forcefully in the development of a translation

strategy that rewrites the foreign text in domestic dialects and discourses, always a choice of certain domestic values to the exclusion of others. And it is further complicated by the diverse forms in which the translation is published, reviewed, read, and taught, producing cultural and political effects that vary with different institutional contexts and social positions” (67).

My focus on the changing nature of annotation in the Internet era has to do with the nature of scholarly annotations that accompany the translation. Translation, of course, always entails a transfer of cultural knowledge. Shoshana Blum-Kulka has written about “shifts of coherence” that occur in the translation process so that “the translator becomes the judge as to the extent to which he or she finds it necessary to explain the source text’s reference network to the target-language audience” (298). Usually, I take a minimalistic approach to annotation because in order to make the translation fully transparent to Anglophone readers we would have to equip most of the poems with footnotes. Often parts of the original have to be cut because of the obscurity of certain allusions and references. Consequently, for my English-language translations, I leave the text’s “reference network” largely unglossed as my way of preserving (in Schleiermacher’s phrase) “a foreign tone in the language of [the] translation” (54). But even if some of these references require elucidation, the difficulty this poses is merely *contingent* – the most common and most easily resolved kind of difficulty according to George Steiner, which simply entails looking things up in a dictionary or encyclopedia.

And the practice of looking things up has changed considerably since the year Steiner first published his celebrated essay on difficulty (1978) – enough to give translators *some* ideas about their task. Recently David Bellos has suggested that the skills of translators and the basic design of Google Translate – a widely used statistical machine translation system – can be viewed as “parallel reflections of our common humanity” (257). The same can be said of Google Search and even Wikipedia – commonly used, universally available, if notoriously unreliable reference tools in the age of electronic media. The Internet has not only revolutionized the way we communicate with one another, but also the manner in which we access and process data. In many respects translation depicts the advent of what Zygmunt Bauman calls “liquid modernity” – the culture of limitless consumption in which all knowledge becomes information. Indeed, it is precisely their interconnected, indiscriminate, protean character that makes Google Search and Wikipedia suitable tools of reference for translation. Again, the goal is to preserve the strange, the obscure, and the foreign in the translated version because I do not want readers to rely on the safety net of a footnote, however judiciously chosen. This strategy seems to defy Nabokov’s ideal of scholarly annotation, “footnotes reaching up like skyscrapers to the top of this or that page so as to leave only the gleam of one textual line between commentary and eternity” (127). But my claim is exactly the opposite: as far as the text’s reference network is concerned, Nabokov’s ideal can be attained (at least in some instances) as long as translators are willing to think differently about their role – or even their expertise – as mediators between languages and cultures.

My next practical consideration is harder to talk about. In the latest issue of *Profession* Marjorie Perloff argues that “the materiality of the poem... is always central, even in translation” (105). Of course, the best way to retain the poem’s materiality is to have

the original and the translation printed side by side. But this still doesn't change the fact that translators often confront aspects of the original that remain stubbornly "untranslatable." I mean interjections, which Roman Jakobson once referred to as the "purely emotive stratum in language" (353), idioms, slang, clichés, puns, onomatopoeic expressions. Here is another quandary: How to translate English into English? This issue arose because of texts with passages from English (especially), as well as other languages.

As Berman states, the effacement of the superimposition of languages in translation "demands maximum reflection from the translator" (287). After much reflection, the only sensible solution in a reliable translation seems to me to follow Andrew Hurley's example: when translating Borges's story "Everything and Nothing" (so titled in the original) Hurley kept the English but changed the typeface from Roman to italics. In my translations I sometimes also switch to italics – or use caps and quotation marks depending on the context – to set the passage apart from the original text. But *something* still gets lost as a result of even this most delicate operation and this loss has to do with the status of English as one of the world's dominant languages.

In the last two decades English has made inroads into other societies so much so as to begin to transform their languages. This, of course, worries the purists; yet it is certain that despite its familiarity English still looks different to other eyes – at the *textural* even more than textual level, it still carries that unmistakable whiff of the foreign. "Our purpose is to recreate as far as possible within the alien system of a second language all the characteristics, vagaries, quirks, and stylistic peculiarities of the work we are translating," says Edith Grossman (10). Indeed, translators should strive to produce in the target language the closest natural equivalent of the meaning and style of the source language. But in such instances it was simply impossible to reproduce these *self-foreignizing* effects; paradoxically, it is the passages in the target language that were rendered untranslatable. It was perhaps too blunt a reminder of the unintended consequences of translation: the violence that inheres in the act even when it tries to be – in Pascale Casanova's phrase – "an act of consecration" within the international literary space (135).

But, again, let's note how the stylistic, linguistic, even ethical dilemmas are tied to practical issues in the process of inscription. It is actually very difficult to position a writer within the international literary space. Visniec deliberately doomed himself to a life between two societies, two cultures, and two languages. Consequently, he is neither a poet in exile like Czesław Miłosz and Zbigniew Herbert (whose "aesthetics of witnessing," as Charles Altieri suggests, was actually responsible for "polonizing" American poetry in the late twentieth century), nor is he a writer who can claim to be fully integrated into the Romanian literary scene. His work resists such problematic accommodation; at the most profound level, it is a meditation on the very concepts of the other, the foreign, and the alien. While ostensibly focused on Russia/Bosnia, it functions less as a comparison of cultures than a large-scale examination of alterity in the world supposedly without borders. As for Wallace Stevens, and as for Visniec, "it is the human that is the alien."

In *What is World Literature?* David Damrosch writes: "works of world literature take on a new life as they move into the world at large, and to understand this new life we need to look closely at the ways the work becomes reframed in its translations and in its new cultural contexts" (24). This question of *reframing* – especially with respect to the global

dominance of English – seems to me central to the practice of translation today. There may be no foreigners in art (as Brancusi said), but just how much of “the foreign” do we deliberately leave out – take out – when we translate? How does the instability of genres, especially new or hybrid genres, impact the production and circulation of translations? And what effect does the ubiquity of the Internet have on Nabokov’s conception of translator-as-scholar? As these questions demonstrate, translators act not only as intermediaries between languages, literatures, and cultures, but also as collaborators, editors, critics – if not *theorists* of the very art they practice.

References

- Altieri, Charles. (2004). “Polish Envy: American Poetry’s Polonizing in the 1970’s and 1980’s.” *Metre*: 80-96.
- Benjamin, Walter. “The Task of the Translator.” Trans. Harry Zohn. In Venuti, *Reader*. 75-83.
- Bellos, David. (2011). *Is That a Fish in Your Ear? Translation and the Meaning of Everything*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Berman, Antoine. “Translation and the Trials of the Foreign.” In Venuti, *Reader*. 276-289.
- Blum-Kulka, Shoshana. “Shifts of Cohesion and Coherence in Translation.” In Venuti, *Reader*. 290-305.
- Casanova, Pascale. (2005). *The World Republic of Letters*. Trans. M.B. DeBevoise. Cambridge, MA: Harvard UP.
- Damrosch, David. (2003). *What is World Literature?* Princeton and Oxford: Princeton UP.
- Jakobson, Roman. “Closing Statement: Linguistics and Poetics.” In Cook, Jon, ed. *Poetry in Theory: An Anthology 1900-2000*. Malden, MA: Blackwell. 350-358.
- Felstiner, John. (1980). *Translating Neruda: The Way to Machu Picchu*. Stanford, CA: Stanford UP.
- Grossman, Edith. (2010). *Why Translation Matters*. New Haven, CT: Yale UP.
- Nabokov, Vladimir. “Problems of Translation: *Onegin* in English.” In Venuti, *Reader*. 115-127.
- Owen, Stephen. (2003). “Stepping Forward and Back: Issues and Possibilities for ‘World’ Poetry.” *Modern Philology* 100.4: 532-548.
- Perloff, Marjorie. (2010). “Teaching Poetry in Translation: The Case for Bilingualism.” *Profession 2010*. New York: Modern Language Association.
- Schleiermacher, Friedrich. “On the Different Methods of Translating.” Trans. Susan Bernofsky. In Venuti, *Reader*. 43-63.
- Steiner, George. (1980). *On Difficulty and Other Essays*. Oxford: Oxford UP.
- Todorov, Tzvetan. (1990). *Genres in Discourse*. Trans. Catherine Porter. Cambridge: Cambridge UP.
- Venuti, Lawrence, ed. (2004). *The Translation Studies Reader*. Second Edition. New York and London: Routledge.
- Venuti, Lawrence. (1998). *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London and New York: Routledge.

KEEPING UP WITH MARKET TRENDS IN TRANSLATION EDUCATION

Zoia Manolescu

Prof. univ. dr., Universitatea Tehnică de Construcții București,
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
zoia.manolescu@utcb.ro

Résumé: Le but de cet article est de tenter d'apporter des réponses aux questions suivantes: nous, professeurs, sommes-nous en phase avec les tendances du marché? Sommes-nous à jour en permanence et prêts à partager les connaissances les plus pointues dans le domaine de la traduction? Sommes-nous en phase avec les tendances technologiques? Sommes-nous prêts à rivaliser avec les sources de l'Internet? Les utilisons-nous à bon escient pour le bénéfice de nos étudiants? Sommes-nous préparés à faire face à la compétition internationale dans notre domaine?

Mots-clés: *outils de traduction, tendances du marché, formation des traducteurs, spécialisation des professeurs, curriculum.*

1. Introduction

Globalization has redefined the role of the translator in a world where not only messages and news are transmitted almost instantaneously, but also translation jobs. It is again globalization the one that has brought various consequences for translation and placed enormous volume demands for such jobs. Nowadays professional translators are constantly under the pressure of translating vast quantities of information in a very short period of time.

The rules established in the field for centuries have started to change very rapidly with the development of the translation tools. The old image of the translator having in front of him the source text, a pen and a piece of paper and being surrounded by dictionaries is already obsolete. Each new technical invention has had a huge impact on the translator's jobs: the typing machine, the computer, and the more and more sophisticated and complex software, such as translation memory tools, machine translation tools, terminology management tools, term extraction tools, subtitling tools and localization tools. The end of one type of tool meant the beginning of another one. Thus, the new image of the translator at work, the one familiar to everybody today has changed significantly, especially in the last decade.

Translation without technology is unconceivable. Word processors, terminology databases and translation memories are tools that have been used lately by many translators. They have realized that the output of their work can be accelerated by all these tools and that their survival in the profession depends on the use of such technical resources.

However, the translator training programs are still very conservative and timid in introducing technical resources for translators in their curriculum. In order to clarify these terms, we will present how the European standard on translation services – EN 15038 defines these technical resources:

- a) Requisite equipment for the proper execution of the translation projects as well as for safe and confidential handling, storage, retrieval, archiving and disposal of documents and data;
- b) Requisite communications equipment as well as hardware and software;
- c) Access to relevant information sources and media.

It is not the purpose of this paper to analyze the reasons why most translator programs are slow in keeping up with these changes in our profession, not only in Romania but in general. Our intention is to try to give answers to a number of questions already presented in the abstract above.

2. Keeping up with Market Trends

The Internet is vital for the translation industry. It is not only an information source, but also a source of technical resources for translators, and not only for them. These days anyone has access to texts translated on the spot on various sites. At first, translators felt threatened and started to wonder whether their profession would disappear or not in time. Then, the fear disappeared as they rapidly realized the huge gap between the professional human translation and the automatic translation. However, automatic translation has been improving constantly and swiftly and the role of the translator has changed a lot. In my opinion this is the phenomenon that should not be ignored by translator trainers.

The modern translator, the one that uses technical resources, has become more and more a reviewer, a professional meant to validate the correctness of a translation. We have been the witnesses of such rapid and drastic changes in the translation field that we are now starting to wonder: How important are these changes for the institutions that educate the future translators? Do we have to make changes in our curriculum or do we have to change the way we teach?

The last decade has witnessed an explosion of translation tools. The competition is very tight and the diversity and complexity of these tools are factors that can intimidate both parties in the translator training programs, teachers and students alike.

It is difficult to choose, especially in a university with a limited budget, the best program to be used. Opinions are different and most of the time subjective. Some say that the most expensive ones are the best; others have discovered less expensive ones that do almost the same thing and are even more user-friendly. However, what has become obvious in recent years is the necessity of both teachers and students to become familiar with the new technical resources and watch closely the developments in this field.

The market trends change constantly and the language service industry has increased in the last years and keeps growing. The United States Department of Labor in its Occupational Outlook Handbook (<http://www.bls.gov/ooh/Media-and-Communication/Interpreters-and-translators.htm#tab-6>) summarizes the main data on interpreters and translators and predicts an increase of 42% for these occupations, with better opportunities for those who have a professional certification:

Employment of interpreters and translators is expected to grow 42 percent from 2010 to 2020, much faster than the average for all occupations. Employment growth reflects an increasingly diverse U.S. population, which is expected to require more interpreters and translators.

Demand will likely remain strong for translators of frequently translated languages, such as French, German, Italian, Portuguese, and Spanish. Demand also should be strong for translators of Arabic and other Middle Eastern languages and for the principal East Asian languages: Chinese, Japanese, and Korean.

Moreover, Jean-Marie Le Ray (on his personal blog, February 12, 2013) has presented a recent study that reveals the revenue of the translation market for 2012 at a

value of \$33,5 billion and predicts an increase of about 12,5% 2013. These figures and predictions are extremely interesting for people that work or are preparing to work in the field:

the 2012 overall revenue to start (\$33.5 billion), which breaks down as follows:

- Europe 49.38%
- North America 34.85%
- Asia 12.88%
- Oceania 2.00%
- Latin America 0.63%
- Africa 0.27%

So we have Europe with the lion's share at **\$16.5 billion** (\$7.6 billion of that for Western Europe alone), followed by North America with **\$11.7 billion**, then Asia with **\$4.3 billion**.

The latest estimate: in 2015 the global market is expected to be worth \$47.3 billion, a rise of over 40% compared to 2012.

The prediction for freelancers that are hired directly by businesses in Western Europe is not as good as the above figures. The demand for their services may decrease as language service providers, especially big international businesses will direct themselves toward lower-cost countries all over the world, including Eastern Europe.

If you make the comparison with other businesses, such as the film industry, where movies are made and moved more and more to low-cost locations, you will realise that the prediction is right.

The question is: Are we prepared for it, are we, as training providers, most of us translators or/and interpreters ourselves, keeping up with the market trends? There is only one answer: We should! It is a must if we wish to continue to work in this field and be successful both as trainers and professionals. However, where do we start?

3. Teacher Knowledge Up-date

The rapid change and development of the above mentioned technical resources ask for a continuous knowledge up-date and development of new teachers' skills and knowledge. We all know that in universities translation seminars are still conducted in the old-fashioned way, and in most cases due to two main reasons, i.e.:

- The lack of access to computer labs, and
- The lack of the teachers' technical resource literacy.

The situation is similar in many countries in Europe, even in very well-known and high-quality universities. The students in Translation and Interpretation from our university that went to various universities as exchange Erasmus students were faced with this reality, the old-fashioned way of teaching translation. Most of them had even complained about the lack of the conditions they had had in Romania at our university. This does not necessarily mean that we are perfect from this point of view. We tried to give students access to the internet and to our computer labs as often as we could.

However, computer lab access is not an easy problem to be solved. Internet access is no longer a problem. At the same time, in today's world access to the Internet is no longer

done only with the help of computers. There are instances when our students use their smartphones as a more rapid way of searching than the navigation system they use on some slow computers in the university lab.

The future imposes teachers to be at least as technically literate as their students, if not more. The options for teachers would be:

- Getting self-trained by using such resources themselves before trying the resources with students,
- Getting trained online,
- Getting trained and certified online, although such training workshops are quite expensive, or
- Getting trained by colleagues.

Most tools manufacturing companies offer certification programs for the use of their products for translators. After analyzing the problem we have come to the conclusion that something like that is not the way to be followed by translation training providers. Such training sessions take time and money and universities do not always have the necessary resources to keep up with the market trends. The solution can be a simple one, i.e. using various demo programs at first, to provide students with the basic knowledge in the field and then decide together which of the resources are worth investing in.

In our department starting with the next academic year our teachers shall be trained by colleagues along with the students during most of our translation seminars. They are going to be team teacher seminars where an expert, a teacher literate in the use of technical resources will assist and guide both the teacher and the students in the completion of their translation tasks. It is the beginning of an experiment that is meant to lead not only to the continuous development of our teachers and students, but also to a co-operation among teachers and students for larger translation projects contracted by our department with third parties.

However, another aspect should be mentioned. These seminars are only devoted to third-year undergraduate students and master's students. The reason behind this decision is that the first two years of our student's training are devoted to the improvement of their general language skills, with emphasis on oral communication skills, so necessary for interpretation.

4. Use of machine translation in the classroom

Technical resources in the classroom open many and varied opportunities for the curriculum. Students, especially master's students should have internship periods spent in translation companies or the translation divisions of multinational companies. It is one of the conditions that should be present in any curriculum. The Department of Foreign Languages and Communication has contracts with various companies that are taking students as interns for a period. However, this type of cooperation is not always very successful from the point of view of students' training. Most of the times students that are present in such a position are given translation tasks, but the people that are supposed to take care of students are too busy with their work and, most of the times, they do not have the time of discussing the translations or giving feedback to students about their work. They

use their work and give students a general evaluation at the end of the period, without specifying the strong and the weak points of these students.

Another experiment that was more successful and beneficial to our students was the in-house translation company simulation. Two groups of students were given the same translation project and they were supposed to organize themselves in a similar way to a real translation company, each student with his/her precise responsibility. The two teams were given the same deadline and they were informed that they were competing against each other. They took their task very seriously and the final product amazed teachers. One of the teams was more accurate and worked better and more rapidly, thus winning the competition. However, both teams did a great job and students confessed that they liked this challenge very much and were grateful for being offered such an opportunity. Both teams presented not only the translation but all the stages necessary to the completion of the project as well as the difficulties encountered along the way.

It was a good lesson for teachers, too. The involvement of students in real translation tasks should become part of the curriculum as well as the use of technical resources. Moreover, cooperation between teachers and students in real translation projects should become a rule. It can also become a source of sponsorship for the department, for the benefit of all parties involved. At the same time, it can be an opportunity for companies to discover among students their potential future employees.

5. Curriculum development

Although many perceive globalization as a widespread use of English and the cultural hegemony of transnational corporations (Brennan 1997:158) one should not forget that English is predominantly a source rather than a target language. Furthermore, if we consider the policies of the European Union along with the global age policies it is clear that multilingual translation is overwhelmingly significant.

Localization companies were among the first that realized that their software could not be sold in Europe without the services of the multi-language companies. Bill Gates has rapidly learned about the increasing localization cost of his company's products and tried to rationalize Microsoft's localization policies. The use of the term localization rather than translation has a history that has also started from Microsoft. Irrespective of its implications or history, it is a subject to be studied by any translation and interpretation student. It is for this very reason that all new concepts (localization, risk management, technical resources use) along with the description of the new jobs they generated, have become part of the curriculum of our department.

However, there are many factors that influence the development of a curriculum. First, a coherent and well-defined progression of knowledge from the students' first year of undergraduate study to their last year of graduate study should be ensured. Second, the means for both human and material resources for the continuous development of the program should be provided for. Third, the promotion of interdisciplinary approaches and interactions should be encouraged, especially in the specialized translation and interpretation programs.

Moreover, one should not forget that any innovation introduced in such a program requires time and effort, as well as lot of support to be fully implemented.

6. Conclusions

It was not the purpose of this paper to give straight answers to all questions, but to generate insights into a field which undergoes continuous and spectacular transformations. The more these changes are perceived and absorbed by professionals, teachers and students alike the better their position on a continuous competitive market will be. The status of the profession of translator depends a lot on the power of change and adaptation to change of the parties involved in the education process. It is for this reason that the curriculum of any such program should be not only flexible, but also permanently adapted to market demands.

It is for this reason that I take this opportunity to express my gratitude to my colleagues for their ability to acquire both new skills and fresh knowledge in a field which has started to develop at university level quite recently, specialized translation and interpretation. Their enthusiasm and dedication has not only extended and matured our program but also made it known both in Romania and abroad in a very short time.

Bibliography and webography

- Brennan, T. (1997). *At Home in the world: Cosmopolitanism Now*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bureau of Labor Statistics. U.S. Department of Labor. *Occupational Outlook Handbook. (2012).13 Edition*. "Interpreters and Translators". [online] at <http://www.bls.gov/ooh/Media-and-Communication/Interpreters-and-translators.htm#tab-6> (retrieved 2013).
- Cronin, M. (2003). *Translation and Globalization*. London and New York: Routledge.
- Jean-Marie Le Ray. (2013). « Marketing pour traducteurs/interprètes ». [online] at <http://www.translation2.com> (retrieved 2013).
- Language Industry Certification System. (2011). [online] at http://www.lics-certification.org/downloads/04_CertScheme-LICS-EN15038v40_2011-09-01-EN.pdf (retrieved 2013).

TECHNICAL DOCUMENTATION FROM THE VIEWPOINT OF KNOWLEDGE TRANSFER

Voichița A. Ghenghea

Conf. dr., Catedra de Limbi Străine
Universitatea „Politehnica“ București
vghenghea@gmail.com

Rezumat: Datorită gradului înalt de specializare a diferitelor domenii de activitate din sfera științei și tehnicii apar în multe situații o serie de probleme de comunicare între experți și nonexperți. Documentația tehnică, ca parte integrantă a comunicării tehnice, este un important vehicul de transfer respectiv de diseminare a cunoștințelor de natură tehnică în rândul potențialilor utilizatori ai unui anumit produs. Din acest considerent autoarea studiului insistă asupra necesității îmbunătățirii inteligibilității unor categorii de text, cum sunt instrucțiunile de utilizare, ca modalitate de optimizare a transferului informațional și de knowhow.

Cuvinte-cheie: *comunicare tehnică, documentație tehnică, instrucțiuni de utilizare, inteligibilitatea textului, knowledge transfer, standarde de calitate*

The tendency of today's society leads gradually from product management to information/knowledge management. The latter means in what way information is being obtained, exploited and transferred. Two of the important prerequisites for the thriving of knowledge-society are according to Kastberg (2007: 8) the fact that we should be able “to communicate this specialized knowledge and doing so in such a way that the knowledge may be utilized”.

This *knowledge transfer* is becoming increasingly important in a society based on technology and on the division of labour. Given the flood of information, the knowledge gap between professionals and the rest of society expands and we have to take into account the risk of specialization of knowledge. Since each professional group has its own code to solve domain-specific problems, the expertise-knowledge is sometimes not efficiently understood by non-specialists/laymen. We agree with Göpferich (2002: 2) in that these knowledge asymmetries should be addressed from a communicative point of view and that experts have to improve text intelligibility by all means.

The *external professional communication* is also known as “professional-layman communication”, in other words: the knowledge transfer between communication partners with different knowledge base may take place both within cultures, i.e. on an *intralingual level*, and in view of globalisation across cultural barriers, i.e. on an *interlingual level*. In fact, this process may be regarded as *popularization of technical knowledge*. The central issue is the improvement of understanding of the so-called “*subject-oriented texts*” related to a specific field, such as instructions for use and texts in popular science magazines which belong to the field of Technical Communication. Unlike specialized texts these text categories are characterized by a lower degree of abstraction.

What does Technical Communication mean? According to Rothkegel (2007) in the broader sense the issue is about communication referring to technology and technical use, on the other hand and in a narrower sense it is a matter of product documentation. A related issue is *how* knowledge transfer takes place within technical communication? In other words, *how* can professional knowledge be transmitted in a textual form taking into account

the addressee? We are going to illustrate this with the help of *Technical Documentation*, which is the generic term for all product-related documents. The latter are produced during different stages of the product life cycle from its development to its manufacturing, distribution and consumption. The designations *operating instructions*, *user manual*, *instructions for use*, *instruction manual*, *user information* at alii are used synonymously in the literature. Of the many definitions we would like to mention here only one: *Technical Documentation (TD)* is “the structure oriented collection of all necessary and appropriate information on a product, which has been manufactured in a technical way and evaluated according to its utility” (Hoffmann and Schlummer 1990:11).

Today it goes without saying that *user information* operates as *a part of the product itself*. In this way, as far as the definition of the “machine design” is concerned (DIN EN-292-1, 1991:4), the manual is being regarded as an integral part in the delivery process.

Moreover, within the framework of communication with the customer (see ISO 9001:1990), other processes are also being included, such as the “measures to supply the customers with product information”, that means, the text requirements or text quality standards grow even higher.¹ As far as the general trend of quality assurance is concerned, many companies allow both their products and user information get certified.

As for the *specifics of the text types/ text categories of Technical Documentation*², we can take into consideration the following: While scientific-technical texts possess a relatively standardized text structure, the macro-structure of instruction manuals is less rigid, since for these text types the chronological succession of the different activities (starting-up, use, shutting-down etc.) dominates all other functional aspects and those pertaining to the content (see Hoffmann 1998: 569).

From another perspective, namely that of text categories of the technology spectrum Göpferich (1998: 90 ff) classifies user manuals into “*teaching-oriented & educational texts*” (1st hierarchy) and “*man/technology interactive texts*” (2nd hierarchy). Since in the case of such texts what counts is not the theoretical knowledge about an object but rather the interaction between user and the object, the same author (*ibidem*: 94) defines these texts as “*bi-directional, practice-oriented*” texts.

The *interactive nature* of such texts also influences their formal and linguistic structure; thereby these differentiate greatly from other text types with unidirectional information stream. *The primary function of instructional texts* is factual information for the reader and that means the transmission of professional content to a non-expert addressee in a comprehensible way (Göpferich 1998:1). Such texts have also a *secondary function*, which is the proper use of the object. That means that texts should be characterized by *a high degree of intelligibility*. Ultimately, it is about the ease of understanding texts when using the product, which can be also influenced by the quality of the documentation.

Since *improving text design* is a necessity, given the information needs which grow exponentially, certain *quality standards for instruction manuals* have emerged within the practice of Technical Documentation. In this sense, different committees, such as the

¹ See for more information about the quality requirements with a focus on writing instruction manuals in Pepels (2002: 154 ff.).

² Rothkegel (2007) associates the term of “*text category*” with “a model for communicative acts”, whereas she considers the “*knowledge of the text (category)*” in a justified way as “knowledge of the transfer process”.

German Institute for Standardization (DIN), Association of German Engineers (VDI), the German Electrical Engineers' Association (VDE), try to prescribe among other things some *standards and guidelines*³ for the content and formal structure of instructional texts. The so-called *minimal information* of the EU "machine" directive ("Richtlinie Maschinen") refers to the *compulsory text passages* respectively to the contents, which should be necessarily covered in a instruction manual, such as *product description, safety instructions, starting-up, use, maintenance, troubleshooting and servicing* (see Göpferich 1998, Hoffmann 1998; Gabriel/Schmidt, 2001). Their order is not so strict, since the chronology of the actions is determined by the type of device and their utility.

It would be desirable to structure the content of *instruction manuals* in such a way to be in accordance with the general requirements for instructional texts, namely a quick access to targetgroup specific information, user-friendly and comprehensible information design as well as explicit and reader-/userfriendly structuring of the text (see also Gabriel / Schmidt 2001: 24).

The DIN EN 292-2 catalogue (1995: 11) lists under "general requirements" the following terms: *end use of the machine, safety instructions, user-friendliness, target or addressee orientation, product and application adequacy, completeness and intelligibility of technical documentation*. The latter is, in our opinion, the requirement, which largely determines the effectiveness of documentation. Krautmann, *apud* Schlömer, defines it from the perspective of the user, as follows:

Intelligibility is the property of the pieces of information to be understood by the recipient in accordance with the sender's intention. This means that from the recipient's perspective the significance of this information should be quickly and clearly recognizable (criterion of visibility), easy to grasp in a functional and contextual way (decodification criterion) and to rearrange it free of doubt in the pre-existing knowledge (criterion of relocatability). (1997: 287)

Given the need for *improvement of the experts' knowledge* which is being transmitted to *laymen*, the *problem of intelligibility of specialized texts* on the one hand and of TD on the other hand come to the forefront of research interests, not only in linguistics, psychology and pedagogy, but also in the field of sociology, engineering and economics. Since the TD is situated at the interface between technology and aftersales marketing, the interest of professionals and of the audience as well locates more and more from the product management to the information and knowledge management. While the manufacturer respectively the technical writer explores the coordinates and the expectations of its customers /recipients, he can adapt his discourse to the knowledgebase of his target audience and reach the intended effect.

This *knowledge transfer from experts to laymen* will be even more difficult in terms of globalisation, because, as we know, buying behaviour and aftersales-communication are also shaped by cultural practices (including business culture). The importance of comprehensible TD for the proper use of a device and the existence of cultural barriers

³ It is gratifying that, for example, the VDI-Guideline 4500 (1995) takes into consideration the findings of text comprehension and readability studies.

when reading instructions for use have already been explored in a previous study (Ghenghea: 2006).

The *subject-matter* was the analysis of German and Romanian user manuals of electrical appliances which were contrasted at an interlingual/-cultural level, both verbal and nonverbal/visual signs being considered from this perspective of “cultural” dependency and from the point of view of text relevance. The *working assumption* was, that in our highly technological world in which product and product-associated information form a unit, TD should be adapted to the product quality and to certain standards, which surpass language and national boundaries. These allegations have been confirmed by the analysis of the results and the following *conclusions* have been drawn: Even though there are culture bound differences between user manuals in the two languages, the similarities outweigh the differences and the intelligibility and the effectiveness of discourse in user manuals have to be prerequisites in any language. It is evident that more attention should be paid to intelligibility of user manuals, one of the most important requirements for instructional texts, because it is the best means of improving knowledge transfer. In the case of the localization and/or translation of TD, an important issue are, of course, the cross-cultural differences, which should be identified as such and taken into consideration.

With respect to the *changing profile of the engineer*, whose area of activity is situated at the interface between production and consumption, and the fact that engineers in leadership positions are responsible also for the quality of information and knowledge transfer (e.g. in the form of instructional texts), we believe that teaching specialized languages at technical universities should develop as a new objective in the *foreign language curricula*. Engineering students should be made aware of their responsibility towards ensuring the effectiveness of knowledge transfer among laymen/endusers/customers; therefore, the inclusion of the TD into the curricula is a current requirement of a revised profile of the engineering qualification.

Furthermore, we urge the necessity of optimising the research in TD, based on solid empirical studies from an intercultural perspective. Given the strengthening of the knowledge-gap between experts and nonexperts/laymen and the associated communication barriers, one can expect that in the foreseeable future the interest for TD will rise among linguistics and communication specialists.

References

- DIN EN-292-1. (1991). *Sicherheit von Maschinen. Grundbegriffe, allgemeine Gestaltungsleitsätze. Teil 1: Grundsätzliche Terminologie, Methodik*. Berlin: Beuth Verlag.
- DIN EN 292-2. (1995). *Sicherheit von Maschinen. Grundbegriffe. Allgemeine Gestaltungsleitsätze. Teil 2: Technische Leitsätze und Spezifikationen*. Berlin: Beuth Verlag.
- DIN EN ISO 9001. (1990). *Qualitätssicherungssysteme. Modell zur Darlegung der Qualitätssicherung in Design/Entwicklung, Produktion, Montage und Kundendienst*. Berlin: Beuth Verlag.
- Gabriel, Carl-Heinz and Curt Schmidt. (2001). *Leitfaden Betriebsanleitungen*, Stuttgart: tekom.
- Ghenghea, Voichița. (2006). „Verständlichkeit von Technischer Dokumentation aus interkultureller Perspektive“. In Ioan Lăzărescu, and Peter Wiesinger (eds.). *Vom Wert des Wortes. Festschrift für Doina Sandu zum 65. Geburtstag*. București: Meteor Press, Wien: Präsenz Verlag, 77-86.

- Göpferich, Susanne. (1998). *Interkulturelles Technical Writing- Fachliches adressatengerecht vermitteln. Ein Lehr- und Arbeitsbuch. Forum für Fachsprachen-Forschung*. FFF (vol. 40). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Göpferich, Susanne. (2002). *Textproduktion im Zeitalter der Globalisierung: Entwicklung einer Didaktik des Wissenstransfers*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Hoffmann, Lothar. (1998). „Sorten fachbezogener Vermittlungstexte II: Die Bedienungsanleitung für fachexterne Adressaten“. In Lothar Hoffmann *et al.* (eds.), *Fachsprachen. Languages for Special Purposes*. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft (1st vol.). Berlin: W. de Gruyter Verlag, 568-574.
- Hoffmann, Walter and Werner Schlummer. (1990). *Erfolgreich beschreiben – Praxis des Technischen Redakteurs. Organisation – Textgestaltung – Redaktion*. München: MC&D Marketing – Communication & Design GmbH, Berlin, Offenbach: vde-verlag gmbH.
- Kastberg, Peter. (2007). „Knowledge Communication – the Emergence of a Third Order Discipline“. In Claudia Villiger and Heidrun Gerzymisch-Arbogast, (eds.). *Kommunikation in Bewegung. Multimedialer und multilingualer Wissenstransfer in der Experten-Laien-Kommunikation*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 7-24.
- Pepels, Werner *et al.* (2002). *Bedienungsanleitungen als Marketinginstrument: von der Technischen Dokumentation zum Imageträger*. Renningen-Malmsheim: expert-Verlag.
- Rothkegel, Annely. (2007). „Kulturspezifik der Technikkommunikation“. In Juergen Straub, Arne Weidemann, and Doris Weidemann (eds.) *Handbuch interkultureller Kommunikation und Kompetenz. Grundbegriffe – Theorien – Anwendungsfelder*. Stuttgart: Mekkler, 25 - 36.
- Schlömer, Tobias. (1997). *Kundenservice durch Benutzerinformation. Die Technische Dokumentation als Sekundärleistung im Marketing*. Wiesbaden: Deutscher Universitätsverlag.
- VDI-Richtlinie 4500. (1995). *Technische Dokumentation – Benutzerinformation*. Expert-Verlag.

INTERSEMIOTIC TRANSLATION: THE POSTMODERNIST SHAKESPEARE

Felix Nicolau

Conf. univ. dr., Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
Universitatea Tehnică de Construcții București
felixnicolau1@gmail.com

“Sergius: give me the man who will defy to the death any power on earth or in heaven that sets itself up against his own will and conscience: he alone is the brave man” (Shaw 2003: 74)

Estratto: Il senso della femminilità nel postmodernismo permette nuove abordazioni del teatro di Shakespeare. La cinematografia ha offerto due tali esempi: nel 1996 con la versione di Baz Luhrmann di *Romeo e Julieta* (*Romeo+Juliet*) e nel 2005 con la serie BBC, *Shakespeare-Told*, *The Taming of the Shrew*, sotto la direzione di David Richards. Tutte le due pellicole mescolano la femminilità con la volontà di potere, però in un sistema strutturato di umore, kitsch e carnevale. Il conflitto tra i sessi e le famiglie diviene un’opportunità di assemblare uno spettacolo satirico. Shakespeare mantiene la sua posizione di autore transculturale, persistendo sopra tutte le mode.

Parola chiave: *cinematografia, conflitto, femminilità, kitsch, politiche*

Conceptual outline

For many of us, William Shakespeare has remained the most vivid author during these four centuries since his death. Such a posthumous vivacity cannot be explained solely by the quality of his work. In terms of communication with our contemporaneity, the Renaissance and baroque writer is not the friendliest example. Not only that the language he used moved to other meanings and collocations, but even the style of his discourse, especially his verbosity, became points of interests only for scholars, snobs and elite. The explanation for Shakespeare’s message being so well-preserved lies in his capacity of creating myths, legends and archetypes. These types of creations are appealing to those involved in intersemiotic translations.

As Gregory Rabassa remarks: “When we translate a curse, we must look to the feelings behind it and not the words that go make it up” (Rabassa 1989: 3). The writers, the stage directors, the painters, the graphic designers and the composers who realize intersemiotic translations, or programmatic works of art, as they are named, transfer a system of signs into a different one: letters into sounds, letters into images, or into sounds. Of course, the reverse way is possible, too. They trigger a “process of negotiation between texts and between cultures” and approach “translation as an act of creative writing” (Bassnett 2008: 6). Intersemiotic translations generate polysystems wherein diachronicity is absorbed into synchronicity.

In my paper I shall study the effects of intersemiotic translation on two of Shakespeare’s famous plays: *Romeo and Juliet* and *The Taming of the Shrew*. The analysed examples are the correspondent postmodernist film versions of the plays: David Richard’s *The Taming of the Shrew* (2005), after a script by Sally Wainwright, and Baz Luhrmann’s *Romeo+Juliet* (1996). The plots of these two plays proved to be challenging for a late stage

of postmodernism, when political correctness was held in great esteem. The homosexual vein in *Romeo and Juliet*, together with the anti-Christian actions of otherwise Christian characters, and the misogyny which imbues *The Taming of the Shrew* were delicate themes to be dealt with. My purpose is to highlight and assess the postmodernist changes in script and acting with regard to the two movies already mentioned. These modifications could explain Shakespeare's longevity in a post-industrial and globalised world.

Means of making plausible the intersemiotic translation

The film critic Patrick Ivers considers that Shirley Henderson cast as Katherine Minola impersonates a "nasty gorgon, a monstrous tyrant with a tempestuous temper, spitting venom by the vats and in spats with each and everyone she meets" (Ivers 1). In the BBC's TV series *Shakespeare Retold*, Katherine is a Member of Parliament with prospects of becoming the leader of the opposition party. The problem is that she wants to constrain the electorate into voting her. There is no trace of diplomacy, which is weird in the case of a high-ranked politician. The plot may not be very convincing, in terms of verisimilitude, but comedy is not supposed to respect the rules of plausibility.

The scriptwriter and the director realized the intersemiotic translation by resorting to body language, political jargon and updated cityscape. The plot unfolds mainly in London and the characters sometimes speak with a cockney accent. Katherine's fits of rage are ridiculed by her dwarfish body pitted against the massiveness of the males with whom she works day by day. These males may be massive, but not very masculine. In fact, Katherine behaves in a more manly way than her colleagues. The dominated males blame the situation on Katherine being a 38-year-old spinster. The problem is relegated into the realm of biology which does not suggest that women cannot make great politicians; they have only to contain their anatomical fits and starts. This opinion results in a methodology of civilizing women: marrying and bedding them. Katherine's high position in the political hierarchy instead of supporting the cause of women's rationality, merely further compromises it. To emphasize the negative aspects of spinsterhood and ugliness, the director cast Jaime Murray as Bianca, Katherine's younger, glamorous sister. The thesis implies, thus, that a beautiful woman has no frustrations and can be the equal of any man. The paradox is perceivable at the professional level: Bianca is a shallow fashion-model attracted to Lucentio, a 19-year-old spoiled Italian, a teenager not a man, while Katherine has a more complex career and falls in love with Petruchio (Rufus Sewell), an imposing and strong-willed male. When questioned about the source of her attraction for Petruchio, Katherine invokes his force. She is powerful and needs somebody more powerful to conquer her. Up to this point, nothing new compared to Shakespeare's age. But when Petruchio has a crisis of sincerity right before his wedding and gets tipsy in order to have the courage to reveal his true self, things get complicated. Already late for the religious ceremony and without relatives to accompany him, Petruchio boldly enters the church in high heels, net stockings, a kilt, and an open blouse that makes visible his hairy chest. The same drag queen apparition will be notable in Bez Luhrmann's *Romeo+Juliet*, when Mercutio comes at the Capulets's ball dressed up like a harlot. If we had not been shown a scared Petruchio in front of the mirror, we could have inferred that his transvestite attire was the first step towards taming Katherine by publicly humiliating her. But "more information often results in less meaning" (Cronin, 2001: 65).

Wainwright deconstructs the original play and opens up many ways of interpretation, no one superior to others.

“Rewildening” the old plots, tamed by over-exposure

Katherine is a Conservative member of the British parliament. Her freshly acquired husband is Lord Crick, the 16th Earl of Charlbury. The suggestion of eccentricity, with the assumed ingredients of kitsch and entertainment, indicate a postmodernist aristocracy, permeated by elements of pop-culture. As the same Michael Cronin puts: “At one level, translation’s *raison d’être* is its implicit ability to universalize” (*ibidem*: 32). Such a translation of Shakespearian archetypes is indicative of the fact that the protagonists are not antagonists and that the imperialist machoistic invasion of womanhood would be a too-easy and tricky interpretation to take. Petruchio threatens Katherine with rape, but then blackmails her on account of her impetuous sexual cravings. First, he seduces her, and then he takes the lead. At the end of the film we are surprised to see Petruchio in the position of a domestic careful father of three toddlers. He did not want a career for himself, but neither did he block his wife’s professional perspectives. In the postmodern version, Petruchio does not colonialize Katherine. This is possible also on account of their mutual support: Katherine brings in the marriage money and fame, while Petruchio provides the aristocratic title. Taken separately, both are only simulacra – political demagogy + decrepit nobility -, but together they find the way towards a humanized existence. The scriptwriter appears to have won the bet, as “the translated text seems to have a life of its own” (Gentzler, 2001: 15).

Many critics discredited Sally Wainwright’s achievement using as a peremptory argument the final speech delivered by Katherine in almost word for word Shakespeare’s rendition, although the rest of the film makes use of a modernized language. The tamed wife condemns her sister, Bianca, for conditioning her marriage to Lucentio on his signing a prenuptial contract. Right in Bianca’s apartment, Katherine praises the husbands’ top-position in family. The scene could easily have been labelled as misogynistic if it had not been for the amusing twists and turns of the film. Gone are the tortures described in the original version! More or less, the politician tames herself out of love and in the closing montage we see the merry family move into number 10 Downing Street. The intersemiotic translation becomes a full-fledged comedy and ends up successfully, not just with a tepid domestic satisfaction.

The semiosis of the museumified language

A different type of intersemiotic translation realized Baz Luhrmann in *Romeo+Juliet* (1996). The transfer of signs and cultural conventions into another system results in a flamboyant rendition. Leonardo di Caprio and Claire Danes are the two protagonists in the famous tragedy transferred now in the futuristic urban cityscape of Verona Beach. The antagonistic clans, the Montagues and the Capulets, are now gangs and corporatists in the same time. Their headquarters are figured as two huge steel-and-glass skyscrapers facing each other across a large and crowded boulevard.

The semiotical strategy of the director implies preserving most of the original Early Modern English dialogue. The museumification of the language becomes anachronistic in an emphatic way because of the high-tech environment.

Another notable distortion of the original is the casting of the African-American actor Harold Perrineau as the black, gay man Mercutio. A racial and discriminatory perspective is inaugurated with this film, as the youngsters in the Capulet gang are figured as Latin, outrageous guys. Mercutio becomes a border figure, mediating between Rome's white background and Juliet's Latin one. The Montagues are represented as established corporatists, while the Capulets are on an ascending trend line, but still wearing Hawaiian shirts, massive-gold jewellery and the blonde Juliet seems to be an unexplainable meteorite in their family.

The symbolism of colours

Upon his death, Mercutio curses both inimical families ("A Plague o' both your houses" – internet reference to the script) and Romeo has the sensation that his new love for Juliet has made him effeminate. There are glimpses of homosexuality in this filmic version of the play. In an unconscious way, Juliet manages what Romeo's former lover, Rosalind, did not: to dismantle the intimate brotherhood of the Montague boys. The postmodern translation of the borderline sexuality shows the apparition of Mercutio as a drag at the Capulets' masquerade. In this hypostasis, he taunts Tybalt with sexual jokes ("Oh, and but one word with one of us? Couple it with something. Make it a word and a...a blow" - internet reference to the script) and becomes violent when Tybalt, in his turn, suggests a sexual relationship between Romeo and Mercutio ("TYBALT: Mercutio! Thou art consortest with Romeo?/MERCUTIO: Consort? What does thou make us minstrels? And thou make minstrels of us look to hear nothing of discords. Here's my fiddlestick. Here's that shall make you dance! Zounds, Consort!" - internet reference to the script). This "connection between aberrant sexuality and dark skin has a long and damaging history in the imperial West dating back at least to Shakespeare himself" (anon. 7). Caliban, too, was associated with darkness and the sentimental dialogue between Romeo and Juliet is full of references to the extremities of the colour spectrum: black and white. Othello himself was demonized on account of his swarthy complexion. Obviously, the dark-skinned characters are associated with uncontrollable basic instincts. In this way "the play signifies differently because of – indeed echoes – our racialized history of desire" (*ibidem*: 13). The symbolism of whiteness is exploited in the case of the two lovers' dressing-ups: Romeo turns up as an obsolete romantic knight in shiny armour, while Juliet puts on immense fluffy angel wings. Even the elevator inside the Capulets' house, wherein they have their first kiss is white with golden bars, suggesting a cage that protects their purity. In this chromatic interplay "a black Mercutio might seem to play a salutary role as the example of friendship that transcends race, ethnicity, or culture" (*ibidem*: 4). The possible mediation fails, anyway, because in postmodern times race is internalized. Any white person can be perceived as "black", the colour in itself having no real representation. At a symbolic level, in exchange, colours are attributed depending on contextual interests. The victim gets painted in the colour of punishment.

Conclusion

The same symbolic accentuation of colour is to be found in Mercutio's appearance at the Capulets's ball in guise of a drag. In the postmodern interpretation of the play, Mercutio is victimized or *calibanized avant la lettre*. To calibanize is always close enough to *cannibalize*. And this is an insightful approach as long as we remember that Petruchio was pictured as a drag in the BBC's 2005 version of *The Taming of the Shrew*. But the "refurbished" Petruchio is successful at the level of the hypocritical and snobbish political elite. Dispatched at the subcultural level of Latino mobsters he would have shared the same fate with the blackened Mercutio. If the "progress in synchronicity is often paralleled by a decline in diachronicity" (Cronin, 2003: 21), we could infer from these two cases of intersemiotic translation that the postmodern Shakespeare is not as tragic as the Elizabethan one, but surely is more complex.

References

- Bassnett, Susan. (2008). *Translation Studies*. USA: Routledge edition.
Cronin, Michael. (2003). *Translation and Globalization*. USA: Routledge.
Gentzler, Edwin. (2001). *Contemporary Translation Theories*. UK: Multilingual Matters Ltd, 2nd edition.
Hutcheon, Linda. (1988). *The Canadian Postmodern*. UK: Oxford University Press.
Rabassa, Gregory. (1989). "No Two Snowflakes Are Alike: Translation as Metaphor", 1-12. In John Biguenet and Rainer Schulte. *The Craft of Translation*. USA: The University of Chicago Press.
Shaw Bernard. (2003). *Plays Pleasant, Arms and the Man*, act III. Great Britain: Penguin Books.

Internet sources

- Ivers, Patrick. Laramie Movie Scope: The Taming of the Shrew (2005), Hilarious production in BBC's TV series, "Shakespeare Retold". [on-line]. Accessible at:
<http://www.lariat.org/AtTheMovies/nora/tamshrew.html> (retrieved 21.05. 2013).
The script of Romeo+Juliet. [on-line]. Accessible at: http://sfy.ru/?script=romeo_and_juliet_96_ts (accessed 21.05. 2013).
Anonymous, "The ethiop's ear: race, sexuality, and Baz Luhrmann's William Shakespeare's Romeo + Juliet". [on-line]. Accessible at: <http://www.thefreelibrary.com/The+ethiop%27s+ear%3A+race,+sexuality,+and+Baz+Luhrmann%27s+William...-a0219520117> (accessed at 17.07.2013).

LOST IN TRANSLATION. AMBIGUITY IN DIPLOMATIC LANGUAGE

Raluca Maria Topală

Asist. univ. drd., Universitatea Tehnică de Construcții București,
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare,
raluca.maria.topala@gmail.com

Rezumat: Lucrarea își propune identificarea și analiza unor elemente ce țin de limbajul diplomatic, în speță ambiguitatea, verbală și non-verbală, a impactului acestuia asupra comunicării diplomatice și a posibilelor strategii în traducere.

Cuvinte-cheie: *traducere, limbaj diplomatic, ambiguitate, limbaj non-verbal*

1. Introduction

This work deals with some features of the diplomatic language. Therefore, for the purpose of this work, we will try to identify what diplomatic language is. Diplomacy and diplomatic language are almost as old as mankind. Dietrich Kappeler mentions the Amarna Tablets, dating from the second millennium BC, which provide useful information about the way that Egypt was conducting its diplomatic relations (Slavik, 2004: 353). Both practice and language have been evolving tremendously throughout the ages, in terms of form, content, instruments, structure etc. It should also be said, that, for a great part of its history, in Europe diplomacy used Latin and French as *lingua franca*.

It was only after the two World Wars, and, in particular, after the setting up of the international organizations that are now the stagewhere most diplomatic matters are discussed (UN, NATO, EU) and after the Bretton Woods conference that English started to be used for diplomatic communication; it has gradually gained ground and now it is the preferred language of communication, in diplomacy and in many other fields. Most treaties (except for bilateral ones where no English speaking country is involved) are written in English and other language(s). English is one of the working languages within the North Alliance Treaty Organization, the United Nations Organization and the European Union. In many regional conferences, English is often the pivot¹ language. Most translations, in the diplomatic field and not only, are done from and into English. Recently, with the advent of the Internet, the phenomenon has become more and more obvious. There was even talk about the “hegemony” of English over the other, less represented and employed languages.

Translators deal, most often, with written diplomatic communication. In most instances of verbal diplomatic communication, interpreters are employed (if required). However, quite often, there are diplomatic addresses, press conferences and statements that have to be translated.

In dealing with diplomatic documents, translators should be aware, on the one hand of the specific terminology of the field. Part of this terminology is specific to diplomacy. Diplomacy employs various terms (some of which are borrowed from French) for diplomatic titles (for example, a translator should know the difference between *special*

¹ “If only one or two interpreters have a less widespread language as a passive language they are said to be the “pivots” for the other booths which will take relay from them.” Further explanations can be found on the page of DG interpretation. http://ec.europa.eu/dgs/scic/what-is-conference-interpreting/pivot/index_en.htm.

ambassador and *ambassador-at-large*, or between *representative* and *special representative*), for various types of documents (letters of accreditation, instruments of ratification, diplomatic notes, to name just some of them), events etc. On the other hand, there is also another kind of terminology employed in diplomacy, one that is borrowed from various other fields, depending on the type of diplomatic approach (military, trade, cultural etc.).

As intricate as it may be, this part of diplomatic language can be tackled, to a certain extent, with the help of dictionaries and glossaries. Some institutions, such as the UN, have published glossaries on their website, including UN-specific terminology and more general diplomatic terms.

2. Ambiguity in diplomatic language

There are, however, some features of the diplomatic language where dictionaries are of little help, if at all. Ambiguity is one of these features.

2.2. Non-verbal ambiguity

Non-verbal language is the main extra-linguistic source of ambiguity and confusion in diplomatic communication. Non-verbal language certainly has its place in diplomatic communication. As in any type of communication, non-verbal can underline and strengthen the “main” message or, on the contrary, it can place it under a question mark. There are various aspects that a diplomat has to take into account, from matters related to differences of „personal distance”, rules of protocol which vary, in some aspects, from country to country (for example, a female diplomat should be aware of the fact that the representatives of certain countries do not shake hands with women and should not be offended when this happens), dress code etc. The level of diplomatic delegation appointed to represent a certain country can also be emphasized by a manner of using non-verbal language in order to convey a message that could not be conveyed in writing or orally (without creating a diplomatic row). There have been numerous gaffes related to the misuse of non-verbal language; some were clearly unintended (for example, the moment when George W. Bush, then President of the United States, winked at Queen Elizabeth II²), whereas some placed a question mark over the intentions and non-verbal messages conveyed by those involved. (For example, the moments when Barack Obama, the incumbent President of the United States, bowed in front of the Saudi King³ and in front of the Japanese Emperor⁴). Certainly, the use of non-verbal language in diplomacy would deserve a more in-depth analysis.

2.3. Verbal ambiguity

Verbal ambiguity is another feature of diplomatic language. Drazen Pehar quotes R. Munson, according to whom “An expression is ambiguous when it has more than one meaning and it is used in a situation or context in which it can be understood in at least two different ways.” (Pehar, 2001: 163). Newmark speaks of deliberate (Newmark, 1988: 206-

²http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6637549.stm

³http://www.huffingtonpost.com/2009/04/09/obama-bow-to-saudis-cnn-r_n_185281.html

⁴<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/6580190/Barack-Obama-criticised-for-treacherous-bow-to-Japanese-emperor.html>

207) and unintended ambiguity (Newmark, 1988: 218-220). Norman Scott shares Newmark's opinion, that ambiguity may be intended or not, and, furthermore, that different languages, as reflections of the cultures they emerge from, may provide a narrower margin for ambiguity, intended or not, than others (Kurbalija and Slavik, 2001, p. 156). Some languages (Scott quotes Chinese, which is just one of them), are more predisposed than others to ambiguity. Some diplomats may and have been taking advantages of these linguistic differences and used ambiguities in diplomatic texts in order to meet their purposes. Pehar puts forward the idea that most, if not all, diplomatic ambiguities are intended, and proposes a very interesting classification (Kurbalija and Slavik, 2001:165-169): *referential* (He gives the example of King Croesus of Lydia, who asked the Pythia if he should invade Persian territory. The oracle replied that if he did invade, a great empire would be destroyed. It is not clear which of the two empires was the one to perish); *syntactical* (the example he gives is traditionally attributed to the Oracle of Dodona, who once said "*Ibis, redibis numquam peribis in bello.*" Depending on where the comma is placed – before or after *numquam*, the phrase can be translated as „you will go, you will return, never in war will you perish" or, with the opposite meaning, as "you will go, you will never return, in (the) war you will perish") and *cross-textual* "open-ended sentences" (as in the phrase "the central federal authority may exercise some other duties as well". "May" means that the authority is allowed, can exercise other duties, but it does not have to; "other duties" could have a very broad interpretation).

Pehar mentions various documents that contain such ambiguities: Woodrow Wilson's *14 Points*⁵ of 1918 (point 4 on "arms reduction to the levels consistent with domestic safety" is clearly ambiguous), the *UN SC Resolution 242*⁶, issued in 1967 (with reference to the ambiguity present in the construction "territories occupied in recent conflict", where the definite article "the" was omitted. Pehar points out that the French version of the document, however, uses the definite article, as it speaks of « Retrait...des territoires occupés lors du récent conflit »); the *6-Point Agreement*⁷, signed between Israel and Egypt in 1973 (One of the chief mediators was Henry Kissinger, US Secretary of State, who frequently used, during the negotiations the term of "constructive ambiguity" to explain his negotiating strategy. Indeed, ambiguities did result in the text of the agreement, such as the phrase "Both sides agree that discussions between them will begin immediately to settle the question of the return to the October 22 positions in the framework of agreement on the disengagement and separation of forces under the auspices of the UN" which is open to interpretation). Other example, quoted by Scott, is the Treaty of Breda, concluded in Latin, in 1667 between the United Kingdom and the Netherlands, at the end the Second Anglo-Dutch War, following which the British received the New Netherlands (New Jersey, New York), some outposts in Africa and Antigua, Montserrat and St Kitts in the West Indies and the Dutch got Surinam and Pulo Run in the East Indies. The problem is that it "nowhere makes any explicit reference to the central cession it embodies—that of the island of Manhattan from the latter country to the former in exchange for a group of spice islands in

⁵http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp

⁶<http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>

⁷<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/sixpts.html>

the East Indies” (Kurbalija and Slavik, 2001:156). The Shanghai communique⁸, another example mentioned by Drazen Pehar, was signed in 1972 between the United States of America and China, upon Nixon’s visit to China, and seen as an important step in the normalization of the relations between in the two countries, which would only happen seven years after, with the signing of the *Joint Communique of the Establishment of Diplomatic Relations*. The communique touches the issue of Taiwan, as it acknowledges the so called *One-China Policy*, without specifically agreeing with China’s own definition of the policy – this is just another example of constructive ambiguity. The Oslo Peace Accords⁹ (Concluded in 1993 between Israel and the Palestinian Leaders Authority), the Dayton Peace Accords¹⁰ (signed at the end of the war in Bosnia-Herzegovina, drafted at the Wright –Patterson base near Dayton, Ohio in November 1995 and formally signed in December 1995 in Paris) and the Good Friday Agreement¹¹ (Concluded in 1998 with a view to setting an institutional framework for the resolution of the conflict in Northern Ireland) are other examples of diplomatic ambiguity mentioned by Drazen Pehar.

As we can see, most of these examples come from peace treaties. Indeed, most experts point out that ambiguities are more likely to occur in such treaties, as they are seen as the easiest, if not only way, of overcoming conflicting views and expectations. Norman Scott points out, however, that recent conference diplomacy, which involves constant exposure to legal texts (both those containing rules governing the conduct of the conference and those contain its results) focuses a lot on avoiding ambiguity, often resulting in “documents whose prose is all but impenetrable.” (Kurbalija and Slavik, 2001: 156). In drafting a document, these efforts often focus on conciliating the views of the delegations more inclined to ambiguity with those of those more inclined to precise wording, as it is easier “to hold a party to an agreement to a specific commitment than to a vague or ambiguous one”.

This does not mean, however, that ambiguity is not to be expected any longer in diplomatic language of all kinds. The advent of the Internet and social media and their use by diplomats, with various effects (such as the birth of new terms, such as *e-diplomacy* and *twiplomacy*) can further increase the likelihood of ambiguous language and misinterpretations. Twitter in particular, with its limitations to 140 characters, may impose further constraints on diplomatic communication. Ambiguity is not the only risk in diplomatic communication employing internet and social media. Andreas Sandre mentions a very heated Twitter exchange between the US Embassy in Cairo and the Muslim Embassy, during the Arab Spring events (Sandre: 57).

3. Conclusion

Probably the first step that a translator should take, when faced with such ambiguities, would be to clarify, to the extent possible, whether they were intended or not. Sometimes, however, it is not possible to do so, and the translator has to rely solely on their knowledge of the field and of history and on his/her “flair”. Most often, however, in

⁸http://www.sinomania.com/CHINANEWS/shanghai_communique_30th_anniversary.htm

⁹<http://middleeast.about.com/od/documents/a/Declaration-Of-Principles.htm>

¹⁰<http://www1.umn.edu/humanrts/icty/dayton/daytonaccord.html>

¹¹<http://peacemaker.un.org/uk-ireland-good-friday98>

situations like the ones mentioned above, the translators work together with the diplomats in finding the best wording, or are diplomats themselves.

To conclude, it is clear that translating diplomatic language, both the standard parts and, particularly, non-standard ones, poses certain challenges, and requires a thorough knowledge of the field and/or of the respective situation. This work has not covered all possible situations and examples, but it could be the starting point for further attempts of identifying challenges in translating diplomatic language.

Bibliography

Kurbalija, Jovan and Hannah Slavik, Eds. (2001). *Language and Diplomacy*. Diplo Publishing.

Kurbalija, Jovan, Ed. (2012). *An Introduction to Internet Governance*. Diplo Foundation.

Newmark, Peter. (1988). *A Textbook of Translation*. Hemel Hempstead: Phoenix ELT (Prentice Hall Europe).

Satow, Ernest. (1917). *A guide to diplomatic practice*. London: Longmans, Green & co.

Slavik, Hannah, Ed. (2004). *Intercultural Communication and Diplomacy*. Diplo Foundation.

E-books and articles available on the Internet:

Pehar, Drazen. *Is a Translator of ambiguity Necessarily a Traitor?*

http://www.academia.edu/2701186/Is_a_Translator_of_Ambiguity_Necessarily_a_Traitor.

Sandre, Andreas. *Twitter for diplomats* http://issuu.com/diplo/docs/twitter_for_diplomats, retrieved 24.09.2013.

Various Authors. *Persuasion, the Essence of Diplomacy*.

<http://www.diplomacy.edu/resources/books/persuasion-essence-diplomacy>, retrieved 26.09.2013.

Documents in electronic format available on the Internet:

Six-Point Agreement: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/sixpts.html>, retrieved 25.09.2013.

Dayton Peace Accords <http://www1.umn.edu/humanrts/icty/dayton/daytonaccord.html>, retrieved 24.09.2013.

Good Friday Agreement <http://peacemaker.un.org/uk-ireland-good-friday98>, retrieved 26.09.2013.

President Woodrow Wilson's 14 Points http://avalon.law.yale.edu/20th_century/wilson14.asp, retrieved 24.09.2013.

Oslo Peace Accords: <http://middleeast.about.com/od/documents/a/Declaration-Of-Principles.htm>, retrieved 26.09.2013.

Shanghai Communique http://www.sinomania.com/CHINANEWS/shanghai_communique_30th_anniversary.htm, retrieved 24.09.2013.

UN Resolution 242: <http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>, retrieved 25.09.2013.

Other Internet Resources

BBC article on President George W Bush http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6637549.stm, retrieved 23.09.2013.

DG Interpretation, *What is Pivot*. http://ec.europa.eu/dgs/scic/what-is-conference-interpreting/pivot/index_en.htm, retrieved 23.09.2013.

Huffington Post article on President Obama: http://www.huffingtonpost.com/2009/04/09/obama-bow-to-saudis-cnn-r_n_185281.html, retrieved 23.09.2013.

The Telegraph article on President Obama:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/6580190/Barack-Obama-criticised-for-treasonous-bow-to-Japanese-emperor.html>, retrieved 23.09.2013.

REFLECȚII ASUPRA DEONTOLOGIEI PROFESIEI DE INTERPRET DE CONFERINȚĂ

Elena Maftei Golopenția

Lector univ. dr., Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
maftei.elena@gmail.com

Résumé: La déontologie de la profession d'interprète de conférence est un sujet très actuel, au cœur de nombreux débats, surtout dans les pays où la formation universitaire dans ce domaine n'est qu'à ses débuts, par rapport à des pays qui ont une longue tradition dans l'interprétation de conférence. Les évolutions des marchés, la globalisation, les échanges entre les États ont donné plus de travail aux interprètes dont le nombre a ainsi augmenté. Cette évolution a mis en question la déontologie de la profession qui se veut unitaire, mais qui ne réussit pas forcément à l'être, à cause des différences importantes de perception d'un même métier. Cette étude met justement en avant les principes déontologiques de la profession d'interprète de conférence, tels qu'ils sont vus par l'Association Internationale des Interprètes de Conférence (AIIC) et l'Association Roumaine des Interprètes de Conférence (ARIC).

Mots – clés: *interpretare/interpret de conferință, deontologie, Association Internationale des Interprètes de Conférence, Asociația Română a Interpreților de Conferință*

Cartografierea unui domeniu atât de vast precum deontologia profesională impune, înaintea oricărui demers de cercetare, circumscrierea termenilor de lucru. Astfel, termenul deontologie

derivă etimologic din doi termeni analitici ai limbii grecești antice. [...] Este de origine elină (grecească) și el este alcătuit din două părți: „deontos” și „logos”. În grecește, cuvântul „logos” era polivalent semantic și însemna concomitent (dar și succesiv, în diverse contexte): *cuvânt, noțiune, concept (idee), teorie*. [...] Al doilea termen etimologic este „deontos”, care în grecește este și el polivalent contextual, dar este reductibil la un sens central și univoc. [...] Termenul „de on”, respectiv „deontos”, desemnează ceea ce este de făcut, ceea ce **trebuie** să fie făcut. (T. Cățineanu, 2008: 9-10)

C. Jones *et alii* (2005: 154) vorbesc despre deontologie ca despre „o teorie a datoriei și a necesității”. Termenul îi este atribuit lui Jeremy Bentham (1748 – 1832). La început, J. Bentham a folosit termenul pentru a desemna știința eticii, cu timpul, însă, sensul atribuit deontologiei a fost acela de doctrină a datoriei. Deontologia a fost treptat asociată regulilor de conduită ale unei profesii, de la care exponenții acelei profesii, în caz că se abat, sunt sancționați.

Studiul de față își propune să analizeze deontologia profesiei de interpret de conferință în țara noastră, plasată într-o paradigmă comparativă. Dar mai înainte de toate, ce este interpretul? R. Jones (2002: 3) îl descrie astfel:

Imaginați-vă doi oameni într-o cameră. Pot fi politicieni, oameni de afaceri, sindicalişti sau oameni de știință. Vor să vorbească despre activitatea lor, dar vorbesc limbi diferite și niciunul nu vorbește limba celuilalt suficient de bine pentru ca discuția să fie folositoare. Așa că invită o terță persoană, care vorbește ambele limbi, pentru a explica ceea ce spune fiecare. Acea persoană este interpretul.

Această situație în context explică ce este interpretarea, dincolo de „o definiție potrivită precum „traducere orală imediată”. Interpretarea înseamnă comunicare [între] oameni care vor să comunice între ei, însă sunt împiedicați să o facă de o barieră. În mod clar, această barieră este în primul rând lingvistică. În aceeași direcție, J. Nolan (2005: 2) spune că „interpretul îi ajută pe vorbitori să-și îndeplinească datoria de a se face înțeleși și îi ajută pe cei care ascultă să-și satisfacă nevoia de a înțelege ce se spune”. Așadar, interpretarea de conferință se desfășoară în cadrul determinat al unei conferințe, unde interpretul creează puntea dintre vorbitorii și publicul care vorbesc limbi diferite, dar care împărtășesc același mesaj sau subiect de interes.

Multe profesii sunt deontologic reglementate prin coduri de conduită (a se vedea medicii, avocații, jurnaliștii etc.), care stabilesc clar principiile pe care membrii profesiei respective trebuie să le respecte în mod unitar, astfel încât profesia să poată evolua pe aceleași baze. Interpreții de conferință din România nu se raportează, din păcate, la criterii deontologice clare, proprii profesiei pe care o exercită. În lipsa unui for superior, care să stabilească aceste reguli de conduită (precum Colegiul Medicilor, Baroul Avocaților etc.), care să apere drepurile, dar să și vegheze la respectarea obligațiilor, profesia de interpret de conferință pare în clipa de față, în România, organizată în mod aleatoriu și deficitar. Mai mult de atât, impresia de ansamblu este că membrii săi înțeleg în mod diferit nu doar principiile pe care trebuie să le respecte în exercitarea profesiei lor, ci că aceste principii sau reguli de conduită sunt chiar diferite de la un interpret la altul sau de la un grup de interpreți la altul. Acest lucru se datorează în mod cert lipsei unui cadru legal care să delimiteze profesia de interpret de conferință, în condițiile în care autorizația emisă de Ministerul Justiției celor care depun dosarul de autorizare le oferă dreptul de practică în calitate de traducător și interpret pe lângă instanțe (fiind vorba aici de absolvenți ai facultăților de limbi străine, ai facultăților cu profil economic sau chiar ingineresc într-o limbă străină etc., fără ca aceștia să fi urmat nici măcar o oră de tehnici de interpretare de-a lungul studiilor), precum și în condițiile în care în Clasificarea Ocupațiilor din România valabilă pentru anul 2013 apar mai multe tipuri de interpret, prevăzute în categoria 2643 Traducători, interpreți și alți lingviști, 264302 Interpret, 264303 Interpret relații diplomatice (<http://www.rubinian.com/cautare.php>), însă niciunul nu amintește de interpretul de conferință. După cum afirmă T. Cățineanu (2008: 173), „orice profesiune este consistentă dacă dincolo de specializare (subspecializare) și de interacțiunea cu alte activități (în cazul nostru traducerea, n.n.) își păstrează **autonomia specifică**”. Or este dificil, în momentul de față, să definim în mod clar limitele profesiei de interpret de conferință și să o includem într-un cadru autonom. Această dificultate poate fi plasată în paradigma sociologiei critice, care susține că și în interiorul unei profesii apar contradicții cu privire la ce îi apropie și ce îi diferențiază pe membrii acesteia. Obiectivul paradigmei sociologiei critice este „nu de a defini profesiile, prea diverse pentru ca o astfel de întreprindere să aibă sens, ci de a actualiza și de a caracteriza un tip anume de profesie [...]” (F. Champy, 2009: 76), în cazul nostru cea de interpret de conferință. Ne interesează, deci, în acest punct, nu atât definirea

unei profesii relativ necunoscute în România (deși deloc nouă), cât mai ales evoluția sa și cadrul său deontologic¹.

Revenind, după această scurtă descriere a *status-quo*-ului profesiei de interpret de conferință în România, la deontologia profesiei în sine, trebuie spus că în anul 2002 a fost creată Asociația Română a Interpreților de Conferință (ARIC), având ca scop declarat

apărarea intereselor profesionale ale membrilor săi, urmărind profesionalizarea continuă a interpreților, promovarea interpreților tineri, competenți și capabili să se autoperfecționeze, asigurarea calificării interpreților cu mai puțină experiență, îmbunătățirea permanentă a condițiilor de muncă și a statutului social și profesional al interpreților de conferință, precum și lărgirea și consolidarea relațiilor pe plan național și internațional cu organizații și asociații profesionale similare, a căror tradiție de conduită profesională și bună practică este recunoscută. (<http://aric.3x.ro/statut.htm>)

Odată cu crearea ARIC, era recunoscută astfel, în mod oficial, profesia de interpret deconferință, chiar dacă, în demersul său absolut inovator pentru piața românească a interpretării de conferință, ARIC nu a definit și profesia în sine. Se dorea, însă, prin asocierea unor exponenți cunoscuți și recunoscuți ai profesiei, formarea interpreților cu mai puțină experiență, apărarea intereselor breslei și – elementul esențial pentru studiul de față – ameliorarea statutului social și profesional al interpreților de conferință. ARIC stabilește și un Cod de etică și conduită profesională pe care trebuie să-l urmeze interpreții de conferință care lucrează pe piața din România (<http://aric.3x.ro/cod.htm>) și care este inspirat din Codul de etică profesională al AIIC (<http://aiic.net/code-of-ethics>).

Vom încerca să le analizăm, făcând, în același timp, referire la funcțiile atribuite Codului. Astfel, aceste coduri au o primă **funcție prospectivă**, care „derivă chiar din natura **normativă** a Codului. Căci toate normele – și fiecare în parte – conțin într-o formă explicită sau subînțeleasă functorul deontic **trebuie – nu trebuie** (T~T). Or acest functor – ca și celelalte forme similare – vizează prin definiție viitorul” (T. Cățineanu, 2008: 183). Această funcție este îndeplinită în mod clar de cele două coduri, atât prin ideea de obligativitate de a face sau nu ceva, impusă membrilor celor două Asociații:

1. Codul ARIC: „Membrii ARIC se obligă să [...]”;
2. Codul AIIC: „*Members of the Association shall be bound by [...]*”,

cât și prin folosirea viitorului:

1. Codul ARIC: Membrii ARIC nu vor folosi [...], „[...] membrii ARIC vor păstra [...]”, „Membrii ARIC vor respecta [...]”, „Membrii ARIC nu vor accepta [...]”, „Membrii vor oferi [...]”, „Membrii se vor abține [...]” etc.;
2. Codul AIIC: „*Members shall refrain [...]*”, „*Members of the Association shall not accept [...]*”, „[...] *members of the Association shall endeavour [...]*” etc.

¹ Vom reține definiția dată de *Association Internationale des Interpretes de Conférence* (Asociația Internațională a Interpreților de Conferință) (AIIC) interpretării de conferință, organul cel mai reprezentativ în domeniu: „**Interpretarea de conferință** înseamnă transmiterea unui mesaj rostit într-o limbă într-o alta. Este practică în cadrul **întâlnirilor internaționale la nivel înalt, seminarelor** profesionale și al **întâlnirilor** bilaterale sau multilaterale a șefilor de stat sau de guvern. De asemenea, interpreții de conferință lucrează la întâlniri între reprezentanți sociali și din domeniul sindical, la congrese și întâlniri etc.” (<http://aiic.net/node/5/conference-interpreting/lang/1>)

O a doua funcție îndeplinită de Coduri este cea **normativă**:

Norma este elementul constitutiv sau de conținut al unui Cod, încât funcția normativă pare, dar nu este tautologică, întrucât ea ține chiar de esența Codului, care nu este numai enunțat și cunoscut, ci este efectiv aplicat [...]. Dacă prima funcție (prospectivă) este încă abstractă, pentru că este virtuală, vizând viitorul, a doua funcție (normativă) este deja **reală**, căci norma, dacă se aplică, se aplică în prezent și la entități prezente și ele, ca elemente constitutive ale acțiunii (T. Cățineanu, 2008: 183-184).

Oferim câteva exemple din cele două coduri analizate, care joacă rol de functori normativi:

1. Codul ARIC: „Prezentul **cod de etică și conduită profesională** [...] definește conduita care guvernează practicarea profesiei de interpret de conferință de către membrii ARIC și condițiile optime în care se va desfășura activitatea acestora.” (art. 1, lit. a), „Actul de interpretare simultană/consecutivă fiind un produs al muncii intelectuale beneficiază de protecție în conformitate cu prevederile legale în domeniu.” (art. 6, lit. a), „Acordul interpretului este necesar în cazul în care rezultatele muncii sale sunt înregistrate și/sau difuzate.” (art. 6, lit. d) etc.;

2. Codul AIIC: „*This Code of Professional Ethics [...] lays down the standards of integrity, professionalism and confidentiality which all members of the Association shall be bound to respect in their work as conference interpreters.*” (article 1, paragraph 1), „*For any professional purpose, members may publicise the fact that they are conference interpreters and members of the Association, either as individuals or as part of any grouping or region to which they belong.*” (article 5) etc.

A treia funcție pe care Codurile o pot îndeplini este funcția **de ordonare**: „Ca orice formă a logosului (rostului) și norma înseamnă **ordine**, iar Codul ca ansamblu coerent de norme înseamnă **ordonare**, respectiv **coordonare**. Dacă atribuțiile – respectiv datoriile și drepturile – membrilor unui colectiv profesional sunt delimitate și precizate, calitatea muncii crește, se optimizează” (T. Cățineanu, 2008: 185). Cel mai bun exemplu în sprijinul funcției de ordonare pe care o îndeplinesc cele două Coduri de etică este însăși existența lor. În lipsa acestora, organizarea profesiei fie ar fi haotică, fie profesia în sine ar cunoaște mai multe tipuri de segmentări:

1. **heteronomă**, consecință a „diferențierii cererilor adresate profesiei, în funcție, de exemplu, de repartizarea geografică a clienților sau de poziția lor socială” (F. Champy, 2009: 130);
2. **organică**, „consecința unei diviziuni a muncii în interiorul profesiei, necesară prin imposibilitatea ca doar un membru al său să stăpânească toate cunoștințele și aptitudinile (*les savoirs* și *les savoir-faire*), care ar fi necesare pentru a prelua toate sarcinile încredințate grupului” (*ibidem*: 131);
3. **agonistică**, ce are legătură cu concurența intraprofesională și presupune că „un segment contestă pertinenta și legitimitatea modalităților de acțiune ale unui alt segment, încercând, astfel, să-l discrediteze, fie din convingere, fie pentru a-i cuceri teritoriul, fie ambele” (*ibidem*: 135).

Haotică și/sau segmentată, profesia în sine nu poate evolua, iată de ce, respectarea unor reguli comune și înțelese ca atare nu poate decât să conducă la o omogenitate de practici și, deci, la îndeplinirea tuturor condițiilor care favorizează progresul.

A patra funcție a Codurilor este cea **motivațională**: „Dacă funcția precedentă (de ordonare) vizează mai degrabă sau mai ales aspectele obiective ale unei activități – care este un complex de interacțiuni – funcția a cincea vizează mai ales aspectul **subiectiv** al acesteia” (T. Cățineanu, 2008: 185). Așadar, strâns legată de funcția de ordonare, funcția motivațională se referă la capacitatea de convingere pe care Codurile analizate o au. Aceasta se traduce mai ales prin câți reprezentanți ai profesiei achiesează la regulile de conduită stipulate în Cod și, mai mult decât atât, în ce mod înțeleg să o facă. Așa cum spuneam și la începutul acestui studiu, în România zilelor noastre, profesia de interpret de conferință nu pare să-și fi găsit numitorul comun în materie de reguli de conduită profesională, continuând să fie profesată, în mare parte, după reguli stabilite ad-hoc, dependente de circumstanțe, de resursa umană sau materială, de contextul general al pieței, de unele obiceiuri dobândite în perioade revoluate. Se desprind, ca excepție, în interiorul profesiei, acei practicanți care fie au fost formați după procedeele clare impuse de instanțele europene, care au văzut absolut necesară pregătirea interpreților de conferință în vederea aderării României la Uniunea Europeană, fie aceia care au achiesat la aceste norme de conduită, lucrând nu doar pe piața internă, ci și pe piețe europene care se ghidează în mod clar după Codul de conduită al AIIC. De aici se desprinde o altă funcție a Codurilor, cea **formativă**:

Prin repetiție [...] se formează habitusul (Aristotel), deci un anumit fel de a fi care este și constant și previzibil. Codurile deontologice sunt produse (elaborate) de către profesioniști și la rândul lor ele formează alți profesioniști. [...] În afara reperelor pe care le dau Codurile, instrucția și educația (deci formarea) rămân la discreția practicilor spontane sau inerțiale, marcate de factori întâmplători sau de arbitrarul subiectiv (T. Cățineanu, 2008: 184 – 185).

Reiese, așadar, că un cod de conduită cu rol formativ nu poate decât să ofere breslei înțelesuri și practici omogene, care pot servi drept pilon în dezvoltarea individuală și colectivă. De altfel, printre scopurile declarate ale ARIC (art. 3) și AIIC (art. 4), prevăzute de Statutul propriu, se află și acela de a încuraja formarea membrilor aderanți, atât a celor cu experiență în domeniu (formarea continuă), cât și a celor proaspăt intrați în profesie.

A șasea funcție despre care vorbește T. Cățineanu (2008: 186) este cea de **autoprotecție**:

Prin Codul propriu, o instituție de orice fel ar fi ea își autoreglementsază activitatea și își exprimă (își manifestă) autonomia, respectiv independența. [...] Instituția se autoconduce și se autocorectează singură în virtutea propriului ei Cod devenit statut, deci stare de drept și totodată stare de fapt. Funcția de protecție (autoprotecție) vizează limitarea la maximum a ingerințelor și a influențelor unor factori externi [...].

În cazul interpreților de conferință, care lucrează ca *free-lance*, în marea lor majoritate, nu poate fi vorba despre violarea independenței decât în cazul imixtiunii unor clienți sau intermediari care doresc cu tot dinadinsul să-și impună propriile reguli în raporturile de colaborare cu interpreții, nu să le respecte pe cele care guvernează profesia celor din urmă. Din păcate, această situație este recurentă pe piața românească, iar Codul de

etică și conduită profesională stabilit de ARIC, pe baza Codului similar al AIIC, așa cum am mai spus, nu poate decât să servească drept „scut” împotriva oricăror derogări de la norma profesională.

A șaptea funcție a Codului este cea de **evaluare (autoevaluare)**. F. Deaver (*in* T. Cățineanu, 2008: 188) afirmă că:

Oamenii nu pot fi trași la răspundere pentru încălcarea obligațiilor comune, dacă nu există niște norme prin care să-și poată stabili obligațiile și să decidă asupra nevinovăției sau vinei. Nu va exista nicio răspundere în afara unui proces vizibil prin care principiile asupra cărora s-a căzut de acord să funcționeze ca arbitrii ai acelor obligații.

Codul și Statutul ARIC, precum și Statutul AIIC prevăd dispoziții clare în cazul în care principiile de conduită nu sunt respectate de membrii aderenți (capitolul IV din Codul de etică și conduită profesională identifică *in extenso* situațiile considerate încălcări ale Codului, precum și procedura de constatare și sancționare a cazurilor de încălcare, nu înainte de a afirma, încă de la art. 1, lit. c) că „nerespectarea dispozițiilor se sancționează conform normelor Codului ARIC”, dispoziție inspirată de Codul AIIC care afirmă la art. 1, alin. 3 că: „*The Disciplinary and Disputes Committee, acting in accordance with the provisions of the Statutes, shall impose penalties for any breach of the rules of the profession as defined in this Code*”). Așadar, organisme precum Comisia de etică și conduită profesională (ARIC) și Disciplinary and Disputes Committee (AIIC) veghează la respectarea dispozițiilor Codului și Statutului, intervenind, în caz de încălcare, pentru sancționarea celor care s-au abătut de la regulă. Aceștia își pot astfel evalua propria conduită în raport cu normele asumate odată cu aderarea la Asociația care îi reprezintă și – de ce nu? – recalibra atitudinea, în funcție de recomandările primite. În orice caz, Codul funcționează ca un barometru sau o scală de apreciere a atitudinii față de regula ce trebuie respectată.

În sfârșit, a opta funcție a Codului este cea de **solidarizare**, care „rezidă în faptul că mai mulți membri ai unui corp profesional lucrează diferit și creativ sub un semn comun, acela al exigențelor Codului [...]” (T. Cățineanu, 2008: 189). De altfel, chiar textul Codurilor scoate în evidență valori morale precum colegialitatea, spiritul de echipă, solidaritatea: „Membrii vor oferi colegilor sprijin moral și vor menține o atmosferă de solidaritate și de spirit de echipă.” (Codul ARIC, art. 5, lit. c); „*It shall be the duty of members of the Association to afford their colleagues moral assistance and collegiality.*” (Codul AIIC, art. 6, alin.1).

Acestea nu sunt, însă, singurele valori pe care le promovează Codurile analizate. Altele vin să se adauge la cele evocate deja și să caracterizeze munca pe care interpreții de conferință trebuie să o desfășoare, în virtutea Codurilor. Este vorba, de fapt, despre standarde profesionale, precum: păstrarea confidențialității, a fidelității mesajului, punctualitatea, păstrarea unei atitudini echidistante pe parcursul angajamentului pe care și l-au asumat, respectarea demnității profesiei.

În momentul creării Asociației Române a Interpreților de Conferință, un astfel de Cod, care urmărea îndeaproape Codul de etică profesională al AIIC (cu câteva excepții, precum art. 7 care vorbește despre condițiile de muncă) servea drept jalon atât de necesar pentru o profesie ce pare, chiar și astăzi, în continuă remodelare și căutare a unor repere identitare. Or „un Cod deontologic bine gândit și elaborat poate fi conștiința de sine a unei

instituții (a se citi profesii, *n.n.*) și, ca orice conștiință de sine, contribuie la dezvoltarea chiar a conștiinței și, în ultimă instanță, a ființei: a ființei instituției ca și a fiecăruia dintre membrii ei” (T. Cățineanu, 2008: 189).

Din păcate, însă, nici apariția ARIC, nici, odată cu ea, a Codului de etică și conduită profesională, nu au adus stabilitatea și uniformitatea de practici, reguli, standarde, exigențe profesionale în domeniul interpretării de conferință, deși premisele în acest sens fuseseră create. Motivele ce se ascund în spatele dezideratului eliminării forțelor centrifuge care par că destramă profesia în piese infinite ale unui puzzle greu de rezolvat deocamdată sunt greu de identificat, iar demersul acesta nu face obiectul lucrării de față. Un lucru pare să se desprindă în mod cert din cele evocate mai sus: în opinia noastră, interpretarea de conferință încă își mai caută în România conștiința profesională și identitatea de breaslă.

Bibliografie

- Cățineanu, Tudor. (2008). *Deontologia mass-media*. București: Editura Universității din București.
- Champy, Forent. (2009). *La sociologie des professions*. Paris: Presses universitaires de France.
- Jones, Campbell, Martin Parker and Rene ten Bos. (2005). *For Business Ethics*. Oxon: Routledge.
- Jones, Roderick. (2002). *Conference Interpreting Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Nolan, James. (2005). *Interpretation: Techniques and Exercices*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- *
- Asociația Română a Interpreților de Conferință. <http://aric.3x.ro>, consultat la 13 03 2013.
- Association Internationale des Interprètes de Conférence. <http://aiic.net>, consultat la 13 03 2013.
- Clasificarea Ocupațiilor din România. <http://www.rubinian.com>, consultat la 13 03 2013.

II. STUDII CULTURALE ȘI COMUNICARE

CAN WE *REALLY* SPEAK OF ETHICS WHEN MONEY IS AT STAKE?

Carmen Ardelean

Conf. univ. dr., Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
carmen9_1510@yahoo.com

Rezumat: Criza economică afectează toate domeniile vieții. Sistemele economice sunt structuri complexe, care îi includ atât pe cei care oferă bunuri și servicii, cât și pe beneficiarii acestora, contra cost. Relația dintre cele două categorii se bazează pe maximizarea profitului; totuși, intră în discuție și importante elemente de etică – încrederea, onestitatea sau egalitatea/inegalitatea. Toate acestea se răsfrâng, inerent, și asupra activităților de traducere/interpretare evaluate, și ele, la un anumit nivel de cost. Pornind de la ideile clasice ale unor teoreticieni cum sunt Adam Smith și John M. Keynes se constată un interes scăzut pentru problemele de etică în condiții de normalitate, acestea redevenind importante, din perspectiva „cetățeanului” implicat, doar în momentele de criză.

Cuvinte-cheie: etică, criză economică, bani, traduceri, inegalitate

I. General background

In the context of the financial crisis which is shaking the world today, the core issue seems to be the complex – and often misinterpreted – *relationship between money and ethics*. This relationship, largely distorted by the centralized economy supporters influenced by Marx's views, must indeed exist if capitalism is to continue to hold its position of best yet, nevertheless imperfect economic system. A synthetic way of expressing it ***from an ethical point of view*** is that economic prosperity (for the individual and his proverbial, liberalist “piece of the pie”, as well for the society as a whole) can be achieved if there is ***trust*** between providers and beneficiaries of services and goods. Such trust is enhanced not only by way of market benefits, but also through an entire system of public services meant to reduce inequality and to offer equal chances to all.

The major difference between a market-based system and a centralized one lies in the way in which responsibility is shared between providers and beneficiaries of capital, services and goods. Ideally, in a market-focused, free trade system providers are mainly private capital-owners, who are called upon to work for the benefit of the *individual*, while also maximizing their profit; the role of the state is to coordinate the fine mechanism that ensures the balance between what the society and individuals need and what providers are offering. If there is trust in this relationship, benefits tend to increase; if individuals lose their trust in providers (because of their speculative actions at higher risks, for instance) their interest in the relationship is diminished and the fine mechanisms, as well as benefits, are lost. At the other end, in a centralized system, the state itself is both the provider and the beneficiary, while private property and capital are replaced by “common” goods that are meant to satisfy what the *state decides* are the needs of individuals. There is little trust in this relationship, which is mainly based on automatic response from the presumed individual “beneficiaries” – in reality seen as a mass to be maneuvered according to state interests. While there is little or no trust, individual benefits are modest and the fine mechanisms are inoperative in the long run.

A discussion about the positive and negative effects of capitalism from an ethical perspective (including the “hot” question of whether or not capitalism in its traditional understanding is still useful today or needs to undergo certain changes) is bound to take us back to the two major theorists that marked the development of economics thinking since the 18th century: *Adam Smith* and *John Maynard Keynes*.

Basically, Adam Smith defines (without naming it as such) capitalism as an economic system which is based on *free trade, private property* (“ownership”) and *market mechanisms* aimed at *maximizing profit*. However, attempts to achieve “personal gains” and “security” are often directed to achieve the wealth of society, irrespective of the individual’s intentions, through what he calls “*the invisible hand*”¹. That is, in his selfish use of capital the individual is nevertheless unaware of his contribution to the production of value, which makes the whole society move forward. In Smith’s view, the *positive effect* of such a system is that free trade can generate “economic prosperity” by means of “specialization in production and division of labour”²; the *disadvantage* lies in the fact that market mechanisms do not solve the moral issues of inequality and poverty, which should be a constant concern of the state, perceived as a general provider of public services. Chakraborty (2010) also emphasizes the importance given by Smith to this ethical issue: “Smith talks repeatedly about the importance of trust in business relationships and lays out the case that in a market economy, one can only thrive by acknowledging others’ needs and wants.”³

Keynes, on the other hand, proposes an economics theory whereby the “aggregate demand” (understood as the total spending in the respective system) deeply influences market mechanisms especially at a time of crisis – when spending decreases, thus affecting production as well as the level of employment⁴. Contrary to Smith, and obviously influenced by the Great Crisis that had engulfed world economies at the time when he wrote his theory, Keynes points out that the private sector does not adjust itself automatically, but rather may have a negative influence on the entire system if bad decisions are taken; this results in macroeconomic failure, that can only be re-balanced through a deep involvement of the “public sector” (i.e. the state). In turn, this failure of various sectors of the economy leads to higher unemployment rates and makes it impossible for the individual to achieve the desired personal benefits. As a solution to this problem, Keynes proposes a combined effort – from both the private sector and the state – in order to make the fine adjustments needed in the monetary and fiscal policy. At the same time, he only views the functioning of macroeconomic systems from a practical point of view, and thereby is less concerned with the psychological and moral issues which could be relevant in determining crises⁵.

¹ This concept is initially mentioned in Smith’s *Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776) in Book IV, Chapter II: “By preferring the support of domestic to that of foreign industry, [an individual] intends only his own security; and by directing that industry in such a manner as its produce may be of the greatest value, he intends only his own gain, and he is in this, as in many other cases, led by an invisible hand to promote an end which was no part of his intention.” (Smith, A., 1796, edited by R.H. Campbell and A.S. Skinner, The Glasgow edition of the Works and Correspondence of Adam Smith, vol. 2a, p. 456)

² As explained by Amartya Sen in “Capitalism beyond the Crisis”, published in *The New York Review of Books*, February 29, 2009, p.2: <http://www.nybooks.com/articles/archives/2009/mar/26/capitalism-beyond-the-crisis/> (retrieved on April 13, 2013).

³ Chakraborty, Aditya: “How Shareholder Value Took Over”, in *Citizen Ethics in a Time of Crisis*, Feb. 2010, p. 24.

⁴ In the presentation of Keynesian theory of economics, as shown in *The General Theory of Employment, Interest and Money* (1936); See Blinder, Alan S. (2008): “Keynesian Economics”, in David R. Henderson (ed.), *Concise Encyclopedia of Economics* (2nd edition). Indianapolis Library of Economics and Liberty. ISBN 978-086597 6658, pp. 96-97.

⁵ In order to underline the relevance of ethical issues, Sen compares Keynes’s view on economics with that of his contemporary Arthur Cecil Pigou who proposed a view of economic crises in close relationship with “psychological causes”, perceived as changes in the “tone of mind” of industrial decision-makers (*op. cit.*, p. 6).

II. The negative influence of economic crises on communication and translation activities

Equally to all other human activities which involve an exchange of services vs. money, translation activities were deeply affected by the ongoing economic crisis.

According to a newsletter posted by the European Union of Associations of Translation Companies “a number of key changes appear to be taking place as a result of the economic downturn.”⁶ One common issue is the fact that clients are less inclined to accept high fees for the final product and prefer to choose individuals or organizations which offer reduced tariffs. In many cases, this also means reducing professional standards to a minimum, only for the sake of clients preserving a decent profit. A number of clients are also facing economic difficulties which result in their incapacity to pay outstanding invoices, a fact which places them on the “black list” and thereby excludes them from future collaboration with translation offices. This is a “zero sum situation” – that is, one in which nobody wins and everybody suffers: clients failing to find the help they need, and translators having to cut down their income as a result of reducing their list of clients.

From an ethical point of view, accepting a reduced fee is incorrect and may have worrying consequences on the quality of the finalized product. While being paid less, at least some translators are bound to also spend less time researching for the purpose of achieving an optimal translation – and to spend less time worrying about the clients’ satisfaction, for that matter. Clients themselves would also be affected by this state of things.

Technical solutions seem to restrict human contribution to a minimum as well; this is not only a positive effect of high technology developments, but also a requirement at times of crisis. Translation databases (such as TRADOS or IATE) provide a multilevel terminology resource which nevertheless requires training in order to be used. IATE, the EU multilingual database:

...was launched in 1999 with the objective of providing a web-based infrastructure for all EU terminology resources, enhancing the availability and standardisation of the information. IATE incorporates all of the existing terminology databases of the EU’s translation services into a single new, highly interactive and accessible inter-institutional database. The following legacy databases have been imported into IATE, which now contains approximately 1.4 million multilingual entries: Eurodicautom (Commission), TIS (Council), Euterpe (EP), Euroterms (Translation Centre), CDCTERM (Court of Auditors). (http://iate.europa.eu/iatediff/about_IATE.html)

A recent decision by the European Union will also reduce the number of freelancers involved in translation activities – and possibly result in unemployment for some. Starting with 2014 a set of pre-translated forms will have to be used by all legal and notary public offices in all member states. This measure, though useful from an institutional point of view due to its unitary character will prevent case-by-case commissions being offered to individual translators, thus depriving them of an important source of income.

Technology development is indeed an important drive for progress, but the ethical issue attached to it is little if ever discussed. According to the European Union of Associations of Translation Companies: “Investment in project management tools and other software solutions appear to be gaining ground with a number of ATC members. Some admitted that they had been putting off such decisions, but a cost benefit analysis approach is emphasising the benefits.”⁷ Translation offices’ sites and blogs are also calling our

⁶ “Financial crisis brings new reality to the translation industry” *In Translation Directory*, April 2009, p. 1: <http://www.translationdirectory.com/article42.htm> (accessed on April 29, 2013).

⁷ *Op. cit.*, p. 2.

attention to what could result in a massive downfall of services quality across the world. According to Trusted Translations the demand for translations continues to grow globally, while recession affects all stakeholders: “As the translation industry largely depends on the[se] global connections, to what extent will our services be affected? Across the globe, many free translators have been forced to find other sources of income and countless translation agencies have closed shop.”⁸

III. “Citizen Ethics” and the crisis of modern capitalism

One of the reasons why capitalism has been so efficient and enduring is the fact that its success resided in the combined effect of market mechanisms and non-market elements that Amartya Sen, the Indian economist who received a Nobel prize in economics, calls “alternate benefits”⁹ – among which free access to education, health care programs or unemployment benefits. None of these are related to private capital or market mechanisms, but such services, mainly offered by the state and not by private owners of capital are aimed at training highly specialized professionals that could further contribute to produce value – and thereby strengthen the capitalist system. They are also characterized by a strong ethical value; however, they tend to ignore both the psychological side of human nature and the tendency of some to use them for mere political benefits. The more one gains in terms of public services benefits, the less one is inclined to offer something in exchange for said benefits. A relevant example is given by recent US politics: Ronald Reagan had called them “welfare queens”¹⁰; Bill Clinton provided a welfare reform law that required welfare seekers to work or to look for a job; and in 2012 Barack Obama tried to waive this requirement during his reelection campaign, obviously for political reasons, thus reopening the debate on the moral relevance of such benefits.

However, such a superficial view does not point out the benefits gained by the provider of public services – that is, the state – in the form of taxes. Taxes are usually calculated in the form of a percentage of the benefits; consequently, the higher the profit margin, the higher the amount received by the state through taxes. But, similarly to any private enterprise, the state tends to increase its profit margin, arguably to increase funds needed for public services. In this respect, its ultimate goal is by no means different from the private capital owners’ attempt to place economic efficiency before anything else.

The project initiated by The Guardian in the form of a *Citizen Ethics* network is aimed, in its publicly declared mission “to instigate debate about who deserves what, how politics can help humanity flourish and what we mean by a good life.”¹¹ Debates that have brought together analysts from various humanistic fields are meant to give a straight answer with reference to the relevance of ethics in the modern world dominated by economic thinking and fierce political rivalries.

In historical terms, since their emergence in the Middle Ages, financial and economic practices was perceived as somewhat “dirty” activities which could only be assumed by largely despised (albeit immensely wealthy) groups of “pariah”; moreover,

⁸ “The Financial Crisis and translation” on *Trusted Translations* <http://translation-blog.trustedtranslations.com/the-financial-crisis-and-translation-2008-10-20.html> (retrieved on May 5, 2013).

⁹ Sen, A., quoted above, p. 1.

¹⁰ During the 1976 presidential campaign, Reagan protested against people who made a habit of gaining welfare benefits illegally, and gave the following example: “There’s a woman in Chicago,” Reagan said, according to an article in the now-defunct Washington Star. “She has 80 names, 30 addresses, 12 Social Security cards. ... She’s got Medicaid, getting food stamps and she is collecting welfare under each of her names. Her tax-free cash income alone is over \$150,000.” (see also *Return of the “Welfare Queen”*, an article by John Blake, CNN, <http://edition.cnn.com/2012/01/23/politics/welfare-queen>) (retrieved on April 14, 2013).

¹¹ See more details on the Guardian website page dedicated to this project (retrieved on April 20, 2013) <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/series/citizen-ethics>.

there could be no question about such activities being immoral, since they were aimed at gaining immediate profit. Centuries later, capitalism born on the basis of industrial growth gave rise to a “business model” that focused even less on the relationship of this human activity and ethics.

Today, the return to a neo-liberal perspective in the field of economics and finance is viewed by most analysts as a new departure from ethics. Sen speaks of a common preference for *sympathy* (understood as the simple awareness of the fact that one’s profit-biased actions may affect the welfare of many others) against *commitment* (perceived as “the drive to right a wrong, whatever the cost”)¹². Both are, in our opinion, the result of interaction; what differs is the degree of ethical awareness in each case. On the one hand, sympathy towards the (economic and financial) suffering of others implies a degree of security for those who can afford being sympathetic; on the other hand, commitment means direct involvement in actions for the benefit of others.

But **can we really speak of ethical behaviour when money is at stake?** It is often convenient to express sympathy for those crushed by injustice, but can we also afford to take action in spite of our own interests? Communitarian state-centered tradition has taught us that it is the duty of the state to adjust and manage such issues. Capital-centered economics, however, keep moving further away from fundamental human values and ethics for the sake of short- or long-term profit and economic efficiency.

According to Milbank, however, the market economy which has become so sophisticated on the background of globalization “need not necessarily be amoral” as long as we depart from existing “theoretical assumptions” of which the most dangerous is replacing human values by numbers¹³. The given reason is that such an approach leads to speculative measures aimed at a potential growth which has nothing in common with real life events. The author even hints to what he calls a “*de-sacralization* of meaning” (in other words, a departure from values, be them simply human or, on a higher level, ethical); as a consequence “money itself [becomes] overly abstract, instead of being regarded as an instrument of exchange that assesses comparative financial value [...] encouraging usurious processes that may severely exploit human misfortune and limit human freedom.”¹⁴

IV. Issues for further discussion

The topic under study is remarkably complex and further debates may arise along with the developments of the existing situation in the field of global finance and economics, as well as with the effects of state (or, in the case of EU, groups of states’) involvement in solving the crisis. Individual professions (such as *translating and interpreting*, in our case) are deeply affected by crises and little attention is paid to ethics, especially since such professions are NOT state-governed. An excessive “crowding-out” of liberal means in which, as Chakraborty puts it “a free-spending government sucks up money and workers that would otherwise have been at the disposal of the private sector”¹⁵ could result in restrictive regulations which, though aimed at the moral aim of benefitting those who depend on welfare, would negatively influence the long-term profitability of private investments. At the other end, a continued use of free market rules in which human beings themselves are perceived as “numbers” could waste what could be the last chance for finding a balance between operations involving capital gain and ethics.

In this context, several questions should take top positions in further debates.

¹² The reference is made in Chakraborty, quoted above, in *Citizen Ethics at a Time of Crisis*, p. 25.

¹³ Milbank, John: “A Free Market is a Moral Market”, in *Citizen Ethics in a Time of Crisis*, 2010, p. 26.

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ Chakraborty, Aditya, quoted above, in *Citizen Ethics in a time of Crisis*, p. 24

Question no. 1. *Does this alienation, resulting from the departure of finances and economic from ethics, place money as the major decider in the case of social recognition? And, even more, is Milbank correct in assuming that people want to increase their wealth in order to gain social recognition, at the expense of real, professionally-based achievements? To what extent does this assertion prove its validity in the case of translation activities?*

Question no. 2. *Can we find a way of increasing the awareness to ethics in financial circles today?* For the sake of raising the brows of those involved, it could be said that it takes a responsible political decision to achieve the proper balance between the observance of ethics and adapting financial norms to serve the need of the many.

Question no. 3. *Does the existing financial crisis deepen the rift that separates money from ethics? And finally - are we about to witness a rejection of ethics from both capital owners and those who depend on private capital for a living?*

No doubt, the future will give answers to all these questions. Analysts and moralists alike have already begun to focus on them. Meanwhile, increased interest in the ethical value of our actions, financially-driven or not, should be food-for-thought for all of us.

Bibliography

- Blinder, Alan S. (2008). "Keynesian Economics". In David R. Henderson (ed.). *Concise Encyclopedia of Economics* (2nd edition). Indianapolis Library of Economics and Liberty.
- Chakraborty, Aditya. (2010). "How Shareholder Value Took Over". *Citizen Ethics in a Time of Crisis*, February issue, 11-23.
- Milbank, John. (2009). "A Free Market is a Moral Market". *Citizen Ethics in a Time of Crisis*, 2010.
- Sen, Amartya: "Capitalism beyond the Crisis" (2009). *The New York Review of Books*, February 29 issue: <http://www.nybooks.com/articles/archives/2009/mar/26/capitalism-beyond-the-crisis/>
- Smith, A. (1796). "Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations" edited by R.H. Campbell and A.S. Skinner. *The Glasgow edition of the Works and Correspondence of Adam Smith*, vol. 2a, 456.
- "The Financial Crisis and translation" (2008) on *Trusted Translations*, <http://translation-blog.trustedtranslations.com/the-financial-crisis-and-translation-2008-10-20.html>
- *** John Blake (2012): *Return of the "Welfare Queen"*, CNN online, <http://edition.cnn.com/2012/01/23/politics/welfare-queen>.
- *** Citizen Ethics project (2013): *The Guardian* online: <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/series/citizen-ethics>
- *** Site of IATE (*InterActive Terminology for Europe*) multilingual terminology database http://iate.europa.eu/iatediff/about_IATE.html.
- *** "Financial crisis brings new reality to the translation industry" (2009). In *Translation Directory*, p. 1: <http://www.translationdirectory.com/article42.htm>.

EFFECTIVE COMMUNICATION DURING A CRISIS

Denisa Kovács

Filolog, Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
denisa.kovacs@gmail.com

Résumé: Cet article a le but d'établir un modèle de communication dans une situation de crise basée sur la littérature dans le domaine de la communication de crise. Dans ce but, nous allons premièrement discuter le concept de communication de crise et comment le manque de compétences en communication peut être crucial pendant une crise. Nous allons analyser le concept de crise d'image et la manière dont cela peut affecter le développement d'une organisation après la crise. Ensuite, nous allons voir comment le message d'un leader peut sauver une organisation en prenant en compte les chaînes de communication utilisées. Finalement, nous allons discuter les phases de réponse pendant une crise et identifier le rôle d'un leader dans chacune de ces étapes.

Mots-clés: crise, communication, image, compétences de communication

Introduction

We make a point in defining crisis because the way one defines crisis is intensely correlated with the way one is going to approach it. A derailed train might be a problem, but not a crisis. Yet, if the accident has provoked the death of passengers and personnel or the leaking of a toxic substance, the situation moves from a problem to a crisis. Literature has given us some overall definitions that shall be briefly presented. A crisis does or has the potential to affect or disrupt an entire organization (Coombs, 1999: 6). Lukaszewski (*apud* Schoenberg, 2004: 7) identifies crisis as “show-stopping, people-stopping, reputationally defining” events that create victims. Pearson (1998) believes that organizational crises are low-probability, high-impact events that threaten the viability of an organization and are characterized by ambiguity of cause, effect and means of resolution. Therefore, decisions have to be made promptly. Schoenberg also mentions Pauchant & Mitroff (*apud* Schoenberg, *op.cit.*), who argue that crises can threaten the legitimacy of an industry and reverse the strategic mission of affected organizations. Dutton (1986: 509) described in 1986 a business crisis as a strategic issue that can lead to a negative outcome without a corrective action. She also argued that time-pressure and ambiguity are two characteristics that distinguish crisis situations from non-crisis strategic issues.

It appears that most of the definitions have three key elements: ambiguity, high stakes and urgency. We believe that the definition given by James & Wooten (2010: 25) is the most comprehensive, including references to leadership and the public dimension. According to them, a crisis is: “A rare and significant situation that has the potential to become public and bring about highly desirable outcomes for the firm and its stakeholders, therefore requiring immediate corrective action by firm leaders.”

Image crisis

From a social point of view, the image of an organization is relevant through the degree of public notoriety and trust with which the organization is invested in its activity environment. The image of an organization becomes an asset, but it also represents a risk, since the perception of the public can easily be changed. That is why managers can no longer limit themselves to analyses, experience and traditional methods, but have to use

either a communication specialist, or a leader who has the communication skills necessary to deal with a crisis situation. Otherwise, companies might be accused of not allocating enough time or attention to important issues regarding employees, local community or society. In order to analyze how an image crisis occurs, it is important to discuss two types of messages: functional and deliberate messages.

Functional messages result from the company's activity and behavior in achieving its goals. They are usually coherent, stable and credible because they refer to realities that can be verified: activity area, space localization, size, structure, and socio-economic impact upon the community. Deliberate messages are launched by specialized structures inside the organization (management, marketing, PR) in order to focus the perception upon functional messages and to enable these messages to be received in a positive manner. They reflect the organizational communication and fulfill the following functions: to inform, explain, emphasize the image, and reduce the negative impact of the company in the intra and extra organizational environment. Deliberate messages promote the identity and the brand image of products, services, and organizations. It is essential to have coherence between functional messages and deliberate messages in order to gain or preserve a clear and stable image of the organization. If the two types of messages are not compatible, this could focus the attention of diverse categories of public towards the contradictory aspects regarding the company's activity and organizational communication. For this purpose, works in the field have identified four situations that combine the two types of messages, from content point of view (David, 2003: 26).

- a) Positive behavior + positive communication => ideal situation;
- b) Positive behavior + negative communication => victim organization
- c) Negative behavior + positive communication => manipulation
- d) Negative behavior + negative communication => failure

Crisis communication instruments have to be aligned with the set communicational objectives. David (*ibid.*) identifies these objectives and classifies them as follows:

- a) Production objectives: issuing press releases, organizing conferences, creating informative brochures;
- b) Impact objectives: informational objectives refer to diffusing information regarding the organization or the leader; attitude objectives refer to changing the attitude of the public towards the organization and behavior objectives refer to modifying the negative behavior of the public towards the organization and the leader.

Setting clear objectives and structuring them depending on function and specificity are issues that stand at the basis of elaborating effective, dynamic and flexible plans in order to manage communication between the organization and its public. The efficiency of managing a crisis consists in combining the organizational dimension (the set of measures taken by an organization in crisis situations) with the communicational dimension (the measures taken to ensure feedback from organizational and social factors involved).

As opposed to a usual communication plan, the plan destined to anticipate and manage a possible crisis follows other phases:

Phase 1: simulations regarding the elaboration of scenarios for possible crisis models, taking into account the history of the organization;

Phase 2: evaluating the risk degree and the probability for crises to occur, their typology, impact analysis for each type of crisis that is possible to occur inside the organization;

Phase 3: setting plans for each type of crisis, with distinct specifications regarding measures, strategies, tactics, and messages that can be sent and identifying the categories of public involved.

Timothy Coombs (2007: 12) divides the process of crisis communication in three phases, following the model of crisis division: pre-crisis, crisis response and post-crisis. The pre-crisis phase is concerned with preparation and prevention. Prevention is part of an organization's risk management program and seeks to reduce known risks that could lead to a crisis. Additionally, preparation means creating the crisis management plan, selecting and training crisis management team and conducting exercises that test the crisis management plan and team. Coombs (*ibidem*) argues that organizations are better able to handle crisis management when they already have a crisis management plan that is updated annually, when they have a designed crisis management team, and when they conduct exercises to test the plans and the team at least annually and when they pre-draft crisis messages. According to his extensive research on the subject of crisis communication, Coombs creates an outline of best practices regarding crisis preparation.

Crisis communication channels

Nowadays the best way to keep your message and information up to date is to have a website. It should be prepared prior to the crisis and the communication team should anticipate the types of messages that could be posted on the website. For example, an organization making consumer goods is likely to have a product harm crisis that will require a recall. Usually, stakeholders and media will turn to the internet during a crisis since it is the easiest way to access information. If organizations do not use internet to spread information, they can be perceived as ineffective, such as Taco Bell in 2006 and its E. coli outbreak. The company was massively criticized in the media for being slow to place crisis-related information on its website. Of course, not posting on the website can also be a strategy if the organization thinks that people have no chance of hearing about the problem in the media or if they want to minimize the situation. Nevertheless, Taylor and Kent (2007: 65) state that not using a website creates a risk of losing how the crisis story is told and not having anything to say about it. The leader should always be prepared to use a unique website or part of the current website to address crisis concerns. He must also be prepared to use the intranet as one of the channels for reaching employees and any other stakeholders. Finally, he should be able to use a mass notification system for reaching employees and the stakeholders during a crisis.

Initial response

Practitioner experience and academic research have combined to create a set of guidelines for how one should respond once a crisis occurs. The leader should be quick, accurate and consistent. Being quick means providing a response in the first hour after the crisis occurs because the organization needs to tell its side of the story. When a crisis occurs, people want to know what happened and that is why crisis experts (Coombs, *op.cit.*)

talk about an information vacuum being created during a crisis. The media will fill this vacuum unless the organization reacts as well. If the organization does not want to talk, other people will, and they could convey inaccurate information and messages in order to attack the organization. Consequently, accuracy needs to be maintained, otherwise the organization will look inconsistent. The simplest way to maintain accuracy is to speak with one voice. Of course, nobody expects to see only one person speaking for the whole duration of a crisis. It is the role of the crisis communication team to share information so that different people can still convey a consistent message. The leader should be briefed on the same information and on the key points the organization is trying to convey in the messages.

Crisis response

More recently, crisis experts have recommended another component to an initial crisis response: crisis managers should express concern and sympathy for any victims of the crisis: “Right now we just have to focus on saving as many people as possible” (Rudolph Giuliani). Victims are the people that are hurt or inconvenienced in some way by the crisis. Victims might have lost money, might have become ill, might have had to evacuate, or might have suffered property damage. Kellerman (2006: 78) details when it is appropriate to express regret. Expressions of concern help to lessen reputational damage and to reduce financial losses. Experimental studies by Dean (2004: 120) found that organizations do experience less reputational damage when an expression of concern is offered versus a response lacking an expression of concern. Cohen (1999: 110) examined legal cases and found that early expressions of concern help to reduce the number and amount of claims made against an organization for the crisis. However, Tyler (1997: 55) reminds that there are limits to expressions of concern. Lawyers may try to use expressions of concern as admissions of guilt. Another issue is that once more crisis leaders express concern, these expressions of sympathy may lose their effect on people. Hearit (2006: 47) warns about the fact that expressions of concern will seem too common. Still, a failure to provide a routine response could also hurt an organization. Hence, expressions of concern may be expected and they may provide little benefit when used, but they can produce damage when they are not used. After interviewing a number of managers that survived the 9/11 attacks, Argenti (2002: 105) argued that crisis leaders should never forget that employees are an important public during a crisis. They need to know what happened, what they should do and how the crisis affects them. Additionally, well informed employees provide an additional channel of communication for reaching other stakeholders.

Post-crisis response

In the post-crisis phase, the organization is returning to business as usual. Important follow-up communication is required. First, crisis leaders often promise to provide additional information during the crisis phase. The crisis leaders must deliver on those informational promises or they risk losing the trust of publics wanting that information. Second, the organization needs to release updates on the recovery process, corrective actions, and investigations of the crisis. The amount of follow-up communication required

depends on the amount of information promised during the crisis and the length of time it takes to complete the recovery process.

Regarding the competencies needed by a crisis leader, Andrew Blum, PhD at the Center for International Development and Conflict Management from the University of Maryland, presents a model of five capabilities and attributes, including clarity, repetition, honesty, empathy, and efficacy. Blum mentions clarity and repetition because people are stressed, they need someone to calm them down, and explain what is happening and how the situation affects them. Furthermore, he mentions empathy, because people are afraid or angry, and they need someone to tell them they are not alone; he also mentions honesty, because the leader deals with a threat and he/she needs to build trust, and efficacy, because action is always the best antidote against fear.

Speed matters, and time is a leader's enemy in a crisis. When a crisis occurs, the usual business processes need to be suspended and decisions need to be made in ways that reassure key stakeholders that a company and its leaders understand that there is a problem, take it seriously and are taking steps to address the problem. Crisis management professionals speak of the Golden Hour of crisis response, invoking a metaphor from emergency medicine. The Golden Hour refers not to a particular period, but to the observation that "incremental delays in responding to a crisis have greater than incremental impact on the outcome" (Garcia, 2006: 8).

Conclusions

In this article we have summarized the literature regarding crisis communication and provided a model based on which communicators can deal with a crisis situation. As seen so far, there are various theories that deal with how one should act in times of crisis. We have presented the theories relevant for the purpose of this study and we have shown that communication is crucial in times of crisis. Without proper planning, a crisis cannot be successfully surpassed, but it is equally important to use crisis as an opportunity to gather information for future challenges.

References

- Argenti, Paul. (2002). "Crisis communication: Lessons from 9/11". *Harvard Business Review*, 80 (12): 103-109.
- Cohen, Jonathan. (1999). "Advising clients to apologize". *S. California Law Review*, 72:109-131.
- Coombs, Timothy W. (1999). "Ongoing crisis communication". *Thousand Oaks: SAGE Publications*.
- David, George. (2003). *Relații publice – garanția succesului*. București: Editura Oscar Print.
- Dean, D. H. (2004). "Consumer reaction to negative publicity: Effects of corporate reputation, response, and responsibility for a crisis event." *Journal of Business Communication*, 41: 192-211.
- Dutton, James, E. (1986). "The processing of crisis and non-crisis strategic issues: A situationalist perspective". *Journal of Management Studies*, 23(5): 501-517.
- Garcia, Helio, Fred. (2006). "Effective leadership response to crisis". *Strategy & Leadership* Vol. 34 No.1, 4-10.
- Hayes, James, E. (2004). "When firms fail to learn: Perpetuation of discrimination in the workplace". *Journal of Management Inquiry*, 13: 23-33.
- Hearit, Keith, Michael. (2006). *Crisis management by apology: Corporate response to allegations of wrongdoing*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kellerman, Barbara. (2006). "When should a leader apologize and when not?" *Harvard Business Review*, 84(4), 73-81.

- Hayes James, Erika and Lynn Perry Wooten. (2005). "Leadership as (un)usual: Competence in a time of crisis." *Organizational Dynamics*, 34(2): 141-152.
- Lukaszewski, James. (2004). In Allan Schoenberg, *What it means to lead during a crisis*, unpublished Ph.D Thesis, Syracuse University, New York.
- Pauchant, Thierry and Ian Mitroff. (1998). *Crisis Management as an Ethical Activity: Myths and Methods*. In Pauchant, Thierry and Mitroff, Ian. (1992). *Transforming the Crisis-Prone Organization: Preventing Individual, Organizational and Environmental Tragedies*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers,
- Pearson, Christopher. (1998). In Schoenberg, Allan. *What it means to lead during a crisis*, unpublished Ph.D Thesis, New York: Syracuse University.
- Schoenberg, A. (2004). *What it means to lead during a crisis*, unpublished Ph.D Thesis, New York: Syracuse University.
- Taylor, Maureen and Michael Kent. (2007). "Taxonomy of mediated crisis responses". *Public Relations Review*, 33:140-146.
- Tyler, Lisa. (1997). "Liability means never being able to say you're sorry: Corporate guilt, legal constraints, and defensiveness in corporate communication". *Management Communication Quarterly*. 11(1): 51–73.

SPAIN AND ROMANIA. NEW PERSPECTIVES AND CHALLENGES IN TEACHING AND LEARNING SPANISH AND HISPANIC CULTURE, HISTORY AND CIVILIZATION

Óscar Alfredo Ruiz Fernández

Lecturer of Spanish Language and History, PhD,
Technical University of Civil Engineering Bucharest
Department of Foreign Languages and Communication
oskaiser@yahoo.es

Abstract: El proceso de enseñanza y aprendizaje del español como lengua extranjera para estudiantes rumanos engloba diferentes aspectos, y entre ellos, uno básico es la enseñanza de la Cultura y Civilización española e hispanoamericana. En primer lugar, porque el conocimiento de la cultura, tradiciones, historia, literatura o arte de la lengua meta es crucial para entenderla. En segundo lugar, porque de esta forma los estudiantes rumanos pueden establecer conexiones emocionales, y no solo intelectuales, entre el mundo rumano y el hispano. Por último, la enseñanza de cultura y civilización ayuda a crear una atmósfera positiva en los alumnos, esencial para afrontar el proceso de enseñanza y aprendizaje. El docente debe crear, en colaboración con los alumnos este ambiente positivo, comunicativo y colaborativo con el objetivo de facilitar el acceso de los estudiantes al idioma español y a toda la carga cultural que lleva detrás¹.

Palabras clave: *cultura, civilización, España, Rumania, palabra hispana*

How does the festival of *Halloween* contribute to arouse the young people's curiosity about the Anglo-Saxon culture in Romania? How could eating in Macdonald's, KFC, Burger King, and Pizza Hut restaurants make students study the English language? What about listening to Anglo-Saxon music, or watching American movies, or reading English books? The English language's success as a *lingua franca* is not only due to its clear advantages as business, diplomatic or scientific language. It is also due to the influence of the Anglo-Saxon culture, civilization and way of life.

Teaching Spanish and Hispanic Culture and Civilization is an essential part of learning Spanish as a foreign language. As the European Language Portfolio (Brussels, 2002) indicates, the target of every professor is to encourage in students the curiosity and desire to know and understand, as much as possible, the social codes of conduct, values, customs and beliefs of the Hispanic societies. Foreign students will be taught to understand another culture, which is different and alien to their native culture and way of life. All this process must be developed without compromising their own beliefs and culture, by putting stereotypes or clichés away and by creating a tolerant and open-minded view on the XXI century world and an open society dominated by multiculturalism, multilingualism and constant change.

The *Common European Framework of Reference for Languages* provides a framework for teaching cultural content ELE courses:

Everyday life:

- 1 - Personal identity.
- 2 - Public holidays.
- 3 - Housing, home and environment.
- 4 - Food, drinks, breakfast, lunch and dinner hours, table manners, cuisine.

¹ See the Works of David Brierley, associate professor of Educational Methodology.

5 -Free time, leisure, sports, and consumption habits (hobbies, sports, reading habits).

Living conditions:

- 1 - Housing Conditions.
- 2 - Medical and social care and assistance.
- 3 – Shopping.
- 4 – Education.
- 5 – Personal and Family Relationships.

Leisure (Free time):

- 1 - Hobbies and interests.
- 2 - Radio, press, internet and TV
- 3 - Cinema, theatre, concerts, museums.

However, the *Common European Framework of Reference for Languages* emphasizes teacher autonomy and initiative to determine the issues and topics that could mostly interest students, considering the country of education, type of students, and level of language, knowledge and the available materials. With regard to the teaching contents of Spanish and Hispanic Culture and Civilization in Romanian educational context, we must start with some preliminary considerations:

1. Currently, Spanish publishing houses are offering Spanish Culture and Civilization textbooks: *Difusión* (*Todas las voces. Curso de cultura y civilización; Más que palabras; Los jóvenes españoles; Flamenco*), *Edinumen* (*España, ayer y hoy. Apuntes de lengua y civilización españolas; Por los caminos del español; Literatura para la vida; Literatura española contemporánea; Historia del Arte contemporáneo en España e Iberoamérica; España siglo XX*), *Edelsa* (*Esp@ña, manual de civilización; España siglo XXI; Imágenes de España; Historia del Arte de España e Hispanoamérica; Curso de Literatura. Español como lengua extranjera; Guía de Usos y costumbres; Hablar por los codos. Frases para un español cotidiano*); *Santillana* (*Actividades e ideas*).
2. Spanish publishing houses are also providing textbooks of Hispanic Culture and Civilization: *Argentin@. Manual de civilización; Imágenes de América Latina* (Edelsa); *Rondas a las letras de Hispanoamérica; Historia de América Latina* (Edinumen), *Tango; Los jóvenes mexicanos; Los jóvenes argentinos; Cocina mexicana* (Difusión); *El español en América* (Santillana).

Both considerations call attention to certain issues. On the one hand, to the role of cultural, social, historical (Civilization) aspects of the target language that the students want to master (target language). On the other hand, to the increasing importance of Spanish and Hispanic culture in parallel to the increasing global importance of Latin American economic area (emerging countries: Brazil, Mexico, Colombia, Chile, Argentina, Peru) (emerging countries). How do the professors apply these considerations for the purpose of teaching Romanian students?

First of all, we have students with the same nationality, mother tongue and culture (Romanians). This is an advantage, because it is easier for the professor to teach the Spanish language, culture and civilization to foreigners than to natives. There are two reasons for this, a scientific one and a psychological one. In principle, a foreign student ignores many or

most of the aspects involving the culture and civilization target (or at least, the student superficially knows it). And besides, he or she is aware of that.

Secondly, native students are less motivated to study their own language and culture, because they know everything about it or almost, or they think they know everything they will need after many years of primary, secondary and high school education.

All these considerations provide a substantial advantage for the professor of foreign languages and cultures. Being aware of their ignorance, students go to their classes of foreign Culture and Civilization with greater receptivity, openness, curiosity, interest and involvement. The professor may establish more easily an emotional connection with them, which is the key to the cooperative learning process.

An idea that should be taken into consideration is that foreign students often have inaccurate, partial and surface knowledge of the Culture and Civilization target, due to factors such as the media (radio, TV, internet, music) or personal preferences. For example, I ran an experiment with Romanian students on the knowledge they had about Hispanic culture. Most of them revolved around *telenovelas*, Mexican cuisine, the myth of the *Latin Lover*, certain alcoholic beverages (rum, *tequila*, *mojito*), Latin singers (Juanes, Enrique Iglesias, Shakira, Thalía, David Bisbal) and other Latin musical genres (salsa, bachata, merengue, reggaeton, samba, although the latter is a Brazilian genre). They ignored virtually every major American author, not to mention that other aspects were unknown, such as history, gastronomy or Hispanic indigenous cultures (pre-Hispanic people: Incas, Aztecs), and another famous cuisine such as the Argentinean one.

Another key aspect is that the educator could compare the cultural and historical backgrounds of the two countries, the source language (Romanian) and the target language (Spanish).

- 1- Similarities between the Romanian language and the Spanish language. Both languages are of Latin origin, and both share, in general, the alphabet, the vowel and consonant systems, the grammar and the extensive vocabulary. This is an obvious advantage over non-Latin language speakers².
- 2- Spanish-Hispanic and Romanian societies share Mediterranean social behaviour patterns³. Countries such as Spain, France, Italy, Greece, and Romania are identified by these social patterns. The attributes of the Mediterranean societies are: more physical contact and non-restrictive concept of personal space, another social use of the time factor, more social relations in the public spaces, and greater use of the body language and non-verbal language, such as eye contact, gestures and facial expression. They also highlight the key role of the family in the lives of individuals. Furthermore, the power in society is determined by various factors, such as money, social status, family, friendships, professional competence and education of the individual.

² Madrona Fernández, A & Pisot Díaz, R. (2009). *Diferencias de usos gramaticales entre el español y el rumano*. Madrid: Edinumen; Roegiest, E. (1996). « El régimen directo preposicional del rumano y del portugués en contraste con el español ». In De Kock, J. (ed.), *Gramática española. Enseñanza e investigación. Apuntes metodológicos*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca: 63-97; Iorgan, I. (1965). « Paralelos lingüísticos rumano-españoles », *AIH*, Actas II: 347-355.

³ See Grupo Crit. (2003). *Claves para la comunicación intercultural*. Castellón: Biblioteca de la Universitat Jaume I, Castellón.

3. Islamic influence in the cuisine, music, and Spanish and Romanian languages and cultures. The Spanish lexicon is 10% of Arab origin, while in the Romanian language there are many Turkish influences⁴. As for the cuisine, the use of many vegetables, legumes, and fruits is of Muslim origin. In Romania, the Turks introduced corn, which became a national dish (*mămăliga*). Other national dishes include *sarmale*, *ciorba de burtă* (in Turkish *iskembe*), and *mititei*. Finally, there is pork cuisine culture. The large presence of pork in Spanish and Romanian cuisine is not explained by the European culinary tradition alone. It also has cultural and religious explanations. The pig slaughter before Christmas (November 11, the feast of St. Martin, in Spain; around December 20 in Romania) is a social event in villages; it is a time of family and friends gatherings, of strengthening ties, of peasant solidarity, and a religious celebratory occasion. In addition, consumption of pork was a form of social and religious differentiation between Christians and Muslims, especially important in frontier territories of Christianity.

Finally, the Arab influence is also felt in Spanish music, including flamenco⁵. With respect to Romania, the Turkish influence is clear in Balkan music, and particularly in the *manele* music type, derived from Turkish love songs.

4. Similar historical events since the times of the Roman Empire.

Spain and Romania are geographically located at both extremes of Europe, in the Southwest and Southeast. Both countries have thus been the stopping place for many people throughout history, the gateway to Europe, from Africa (Spain), and from Asia and the East in general (Romania). Both territories were important parts of the Roman Empire, with resources such as gold and iron mines, olive oil, and horses. As was later shown in history, being part of the Roman world as the provinces of Dacia and Hispania marked both territories forever. With the crisis of the Roman Empire, both the Balkan Peninsula (Dacia, abandoned by the Romans in 272 A.D.) and the Iberian Peninsula (Hispania, after the fall of the Roman Empire in the West, 476 A.D.) suffered the passage of many people, becoming conflict zones and areas of settlement for new populations on the native Roman substrate: Vandals, Suevi and Visigoths in Hispania; Visigoths, Huns, Slavs, and Bulgarians in Romania.

During the Middle Ages, both territories became Border Territories (*Frontier*) towards Islam, against the Arabs in the Iberian Peninsula, and against the Turks (in the Balkan Peninsula). This characteristic set up there a society dominated by a strong nobility, with a church accustomed to powerful religious wars (crusades against the Infidels), with different cultures that coexisted in one space (Christians, Jews, Muslims), and with a state that was unified around fighting a common religious and political enemy. Moreover, in both

⁴ Lăzărescu-Zobian, Maria Mina. (1999) «Kipchak Turkic Lexical Traces of Ottoman Heritage in Romanian and Balkan», *East European Monographs*; Musina, Alexandru (2003). «Țară turcită». *România Literară* 19; Ortega Román, Juan José (2002). «Los principados rumanos bajo el imperio turco: aspectos lingüísticos y literarios». *Revista de Filología Románica*, 19 (enero 1, 2002): 77 – 92; Sala, Marius. (1998). «De la latină la română». *Univers Enciclopedic*; Suciu, Emil. (2009). «Influența turcă asupra limbii române», vol. I -Studiu monografic-. *Editura Academiei Române*, Bucurest; Suciu, Emil. (2011). *101 cuvinte de origine turcă*. București: Humanitas.

⁵ Ribera y Tarrago, Julián (1927, 1985, 2000). *La música árabe y su influencia en la española. Revisión, prólogo y semblanza biográfica por Emilio García Gómez*.

areas there was a process of colonization and repopulation in medieval times, which was logical in areas in need of stabilization and occupation against the Muslim enemy. The arrival of Hungarian and German settlers (Saxons) to Transylvania from the twelfth century had its parallel in the Christian repopulation process which occurred in the Iberian Peninsula from North to South in the ninth century⁶. The difference is that the Saxons, Hungarians and *Szeklers* formed and differentiated privileged nations in Transylvania (*Siebenbürgen*; *Unio Trium Nationum* agreement of 1438) within the population of Wallachian peasants (Romanians). To the differences by credo (Christians Catholics and then Protestants versus orthodox) and ethnicity, the linguistic and cultural contrasts were added (German, Hungarian, Romanian cultures and languages). This was the key to their survival as separate ethnic groups, as well as the special social configuration of Transylvania. On the Iberian Peninsula, the arrival of the *francos* population (generic designation of French settlers, Italians, English, and Germans) to repopulate the *Way of St. James* area (especially in the XI-XII centuries) posed no ethnic differentiation, at least not in the kingdom of Castile - Leon. They did not have a privileged legal status: they shared the same religion, most of them spoke a language of Latin origin, and the Spanish Crown strove to their rapid assimilation⁷.

In the twentieth century, more parallel historical developments can be observed. During the 1930s and 1940s, Spain and Romania were in the orbit of Germany, as part of the circle of allies of Hitler's satellite countries (with Ion Antonescu, the Romanian *Conducator*, and Francisco Franco, the Spanish *Caudillo*). In recent years, in both countries nationalist and fascist strong political parties arose, parties that had a decisive influence in politics: in Romania, the Iron Guard (*Garda de Fier*), and in Spain, the Falange (*FET de las JONS*).

In Spain, the regime of Francisco Franco remained in power between 1939 and 1975, after a terrible civil war (1936-1939). In Romania, communism lasted between the years 1947 to 1989. The Spanish people were ruled by a dictatorial regime called politically conservative (Catholic and fascist influential), within the orbit of the United States and Vatican (the treaties of 1953). Romania was governed by Communist dictatorship within the orbit of the Soviet Union (the Warsaw Pact, 1955).

After the death of Franco in 1975, and the fall and death of Ceausescu (in 1989), Spain and Romania experienced a process of political transition towards a democratic regime, and not a complete break with the past political rulers. In Spain, King Juan Carlos I maintained close contacts with Nicolae Ceausescu to approach the Spanish Communist leaders who were refugees in Romania (Santiago Carrillo). The Spanish Transition was based on an agreement between the supporters of the dictator and the democratic opposition's leftists and nationalists, in order to draft a new democratic constitution in 1978. In fact, this political model without complete rupture with the past, was exported to the countries of Latin America and the former Soviet block countries. For instance, Romanian Prime Minister Petre Roman, who was half Spanish, visited Spain in 1990. Subsequently, in

⁶ A good summary about the migration of the German population from Transylvania during the 1990s: Wiemann, Judith. (2011). *Los Alemanes de Rumanía y su emigración en los años 90*. Cluj Napoca: ASPLA.

⁷ For example, Ruiz de la Peña, J.I. (2000). «Las colonizaciones francas en el Camino de Santiago». *El Camino de Santiago en la Sociedad Medieval*, Colección Logroño, nº 25: 135-141.

2001, the president of Romania participated in Madrid in the international meeting about democratic political transitions (*Conferencia sobre transición y consolidación democrática*)⁸. After many years away from the Western social, economical and political model, both countries put their hopes for a future economic and social development in the European Union accession. Spain in 1985, Romania in 2007. For the Spanish and for the Romanians, this was seen as a step towards Modernity, Democracy, Prosperity, towards being welcome into the Western community. However, in recent years there has been some disappointment in the Romanian population as to the high expectations for a better future for the country within the European Union, and the daily reality of belonging to the European club⁹. This is happening today in Spain, a country that is subject to the economic dictates of Brussels and the German government. There are political parties of the left or communist onrs, and social groups leading the protests and disenchantment (Euro exit, non-recognition of German protectorate)¹⁰. This is paralleled by the publications of Spanish and Romanian university professors, in which they desire to report the current state of affairs in both countries, looking for an explanation of the non-rupture after 1975 and 1989, and criticizing the processes of political transition towards Democracy¹¹.

Conclusions

These four factors of connection between Spain and Romania and their people are to be used by the teacher of Spanish/Hispanic Culture and Civilization to build bridges with his students. The target is the creation of a positive emotional atmosphere with them that results in improving the learning process through points, as they identify themselves and their families, as part of their own culture and identity. The last task is to build all kinds of links between students and the world of the target language, so that the Romanian students could apprehend as many cultural and historical aspects as possible of Spanish Culture and Civilization. It is definitely possible to create a connection between the culture of the target language and foreign students, which will facilitate the learning process. It is not just about studying a language for practical reasons (number of speakers, geographical spread, and professional career development), but also about other aspects that the respective language can provide for the students as human beings and citizens: a way of life, gastronomy, ulture,

⁸ International Seminar: *La transición democrática en Rumanía*, 9th of April 2002, Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior, Madrid.

⁹ For instance, the ideas of the Romanian professor Mircea Kivu in an interview of a Spanish newspaper (Público, 10th of February 2012): *La paciencia de los rumanos se ha acabado* ("The patience of Romanian people is over"); several articles in Spanish newspapers of Romanian people memories about Ceaucescu *El fantasma de Ceaucescu* (Público, 22nd of December 2009; ABC, 11th of February 2009).

¹⁰ Social protest movements such as *15M*, *Stop Desahucios*, or *Mareas* defending Public Education and Health Care system in Spain; about the Spanish opposition to Euro, see article online *elconfidencial.com*, 23th of May 2013: <http://www.elconfidencial.com/economia/2013/05/21/irrumpe-la-oposicion-al-euro-primer-manifiesto-para-que-espana-deje-la-moneda-unica--121329/>

¹¹ For Romania, see Boia, Lucian (2013). *De ce este Romania altfel?*. București; Humanitas; As for Spain, Monedero, Juan Carlos. (2013). *La Transición contada a nuestros padres*. Madrid: Catarata; Navarro, Vincenç. (2006) *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*. Madrid: Anagrama; (2009). *Bienestar insuficiente, democracia incompleta: sobre lo que no se habla en nuestro país*. Madrid: Anagrama; Preston, Paul. (2013). *El zorro rojo. La vida de Santiago Carrillo*. Madrid: Debate; Eslava Galán, Juan. (2011). *La década que nos dejó sin aliento*. Barcelona: Planeta; Grimaldos, Alfredo. (2006). *La CIA en España*. Madrid: Debate; Martínez Inglés, Amadeo. (2008). *Juan Carlos I, el último Borbón*. Madrid: Styria; Palacios, Jesús. (2010). *23F. El rey y su secreto*. Madrid: Libros Libres.

literature, art, landscapes, travelling, and discovering other people and places, etc. It is all about a different way of living, feeling, liking, getting excited, of being a person.

References

- Boia, Lucian. (2013). *De ce este România altfel?* București: Humanitas.
- Eslava Galán, Juan. (2013). *La década que nos dejó sin aliento*. Barcelona: Planeta.
- Grimaldos, Alfredo. (2006). *La CIA en España*. Madrid: Debate.
- Grupo Crit. (2003). *Claves para la comunicación intercultural*. Castellón: Biblioteca de la Universitat Jaume I.
- Iorgan, I. (1965). « Paralelos lingüísticos rumano-españoles », *AIH*, Actas II: 347-355.
- Lăzărescu-Zobian, Maria Mina. (1999) “Kipchak Turkic Lexical Traces of Ottoman Heritage in Romanian and Balkan”, *East European Monographs*.
- Madrona Fernández, A. y R. Pisot Díaz (2009). *Diferencias de usos gramaticales entre el español y el rumano*. Madrid: Edinumen.
- Martínez Inglés, Amadeo. (2008). *Juan Carlos I, el último Borbón*. Madrid: Styria.
- Monedero, Juan Carlos. (2013). *La Transición contada a nuestros padres*. Madrid: Catarata.
- Musina, Alexandru (2003). „Țară turcită”. *România Literară* 19.
- Navarro, Vincenç. (2009). *Bienestar insuficiente, democracia incompleta: sobre lo que no se habla en nuestro país*. Madrid: Anagrama.
- Navarro, Vincenç. (2006). *El subdesarrollo social de España. Causas y consecuencias*. Madrid: Anagrama.
- Ortega Román, Juan José (2002). « Los principados rumanos bajo el imperio turco: aspectos lingüísticos y literarios ». *Revista de Filología Románica*, 19 (enero 1, 2002): 77 – 92.
- Palacios, Jesús. (2010). *23F. El rey y su secreto*. Madrid: Libros Libres.
- Preston, Paul. (2013). *El zorro rojo. La vida de Santiago Carrillo*. Madrid: Debate.
- Ribera y Tarrago, Julián (1927, 1985, 2000). *La música árabe y su influencia en la española. Revisión, prólogo y semblanza biográfica por Emilio García Gómez*.
- Roegiest, E. (1996). « El régimen directo preposicional del rumano y del portugués en contraste con el español ». In De Kock, J. (ed.), *Gramática española. Enseñanza e investigación. Apuntes metodológicos*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca: 63-97.
- Ruiz de la Peña, Juan Ignacio. (2000). « Las colonizaciones francas en el Camino de Santiago ». *El Camino de Santiago en la Sociedad Medieval*, Colección Logroño, nº 25: 135-141.
- Sala, Marius. (1998). *De la latină la română*. București: Univers Enciclopedic.
- Suciu, Emil. (2009). „Influența turcă asupra limbii române”, vol. I - *Studiu monografic*. București: Editura Academiei Române.
- Suciu, Emil. (2011). *101 cuvinte de origine turcă*. București: Humanitas.
- Wiemann, Judith. (2011). *Los Alemanes de Rumanía y su emigración en los años 90*. Cluj Napoca: Aspla.

INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR ȘI COMUNICAREA ORGANIZAȚIONALĂ

Mălina Gurgu

Asistent univ., Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
malina.gurgu@utcb.ro

Abstract: Communication has been growing in importance in all the fields of the social, economic, political, etc. life of the post industrial age. It has been playing a decisive role in organizations, not only in keeping their internal consistency, but also in insuring their very existence in their external environment: at present communication is one of the main strategic directions in their development plans. Keepers of age-old traditions, higher education institutions are nowadays in the position of adopting management practices inspired by the economic activity to insure their survival and progress. Amongst these, internal and external communication techniques are being given the same importance as in other types of organizations, but this choice has unfortunately not yet been made on a large scale. This paper includes theoretical approaches and research results available in the literature. The first part addresses the ways to define organizations, to be followed by a discussion about organizational communication with details on the main concepts in the field. Finally, higher education institutions' communications practices will be presented.

Keywords: *organizational communication, higher education institutions, organizations, communication.*

1. Organizațiile – definiție (?)

Nevoia de organizare a ființelor umane a apărut o dată cu nevoia acestora de a atinge scopuri care presupun un efort comun și care sunt imposibil sau foarte greu de atins de către indivizi în mod separat. De-a lungul istoriei, diversitatea enormă a scopurilor a avut drept consecință firească diversificarea tipurilor de organizare și deci a tipurilor de organizație, complexitatea fenomenului fiind departe de a scădea. Toți membrii societății contemporane sunt implicați în cel puțin o organizație, în interiorul căreia le sunt atribuite funcții, pentru îndeplinirea cărora trebuie să interacționeze cu alți membri și să ia decizii în ceea ce privește propriile acțiuni și responsabilități (Preda, 2006: 15). Astfel, organizațiile sunt entități primordiale ale societății actuale, prezente într-o asemenea măsură încât Richard Scott afirma că acestea au tendința de a se „integra atât de bine în peisaj, încât uităm de impactul pe care îl au asupra vieților noastre” (1998: 3, *tr. n.*). Într-adevăr, ne naștem, ne desfășurăm activitatea și murim în organizații, iar cei mai mulți dintre noi își formează identitatea în asociație cu acestea (Baum și Rowley, 2002: 1).

În consecință, organizațiile se bucură de atenția cercetătorilor din domenii la fel de diverse precum natura fenomenelor legate de acestea și a mediilor în care ele evoluează: economie, istorie, științe politice, psihologie, sociologie etc., perspectivele corespunzând acestui eclecticism epistemologic. Este lesne de înțeles, în aceste condiții, de ce în literatura de specialitate întâlnim dese precizări asupra dificultății formulării unei definiții, de ce evoluția spectaculoasă a perspectivelor¹ generează îndoieli asupra categoriei în care ar putea fi clasificate demersurile epistemologie ce urmăresc cunoașterea organizațiilor - ar trebui ele

¹ Acest fenomen are o amploare atât de mare, încât s-a pus întrebarea dacă această schimbare este o consecință a celei petrecute în natura organizațiilor, sau numai un rezultat al interesului teoreticienilor și a modului în care aceștia creează cunoaștere (Baum și Rowley, *op. cit.*: 1, 2).

bisă fie ridicate la rangul de știință (știința organizațiilor) sau trebuie etichetate numai ca studii despre organizații? (*ibidem*).

Ne vom feri, deci să cităm o definiție a organizației în lucrarea de față, pentru a nu limita perspectiva asupra acesteia. Ne propunem totuși să evocăm opinia lui Richard Scott (1998: 24-28, citată și de Baum și Rowley, *op. cit.*: 2, Vlăsceanu, *op. cit.*: 55-56, Aldrich, 1999: 2), care consideră că sunt necesare trei definiții pentru a putea identifica trăsăturile fundamentale ale organizațiilor; fiecare dintre acestea se concentrează pe un anumit aspect care stabilește tocmai diferența între organizații și alte tipuri de asociere umană. Prima se referă la acestea ca sisteme raționale cu grad avansat de formalizare, animate de atingerea unor scopuri mai mult sau mai puțin specifice. A doua reliefează prezența unei diversități de interese a membrilor organizațiilor, dar care împărtășesc scopul comun de a perpetua existența acestora – astfel, ele se comportă precum niște sisteme naturale. În fine, organizațiile sunt văzute precum sisteme deschise, în care se desfășoară activități interdependente ce stau la baza alianțelor membrilor; în plus, această definiție reliefează și apartenența la un mediu cu care se produc în permanență interacțiuni.

De cealaltă parte, sunt de menționat și concepții precum cea a lui Jeffrey Pfeffer (1997), care evidențiază imposibilitatea integrării diverselor perspective între-o singură definiție, precum și inutilitatea acestui demers, dată fiind importanța care trebuie acordată contextului în studiul organizației.

În fine, să notăm și remarcă integratoare a lui Marian Preda (2006: 17 și urm.), și anume faptul că în multitudinea de definiții prezente în literatura de specialitate există câteva elemente recurente, deci esențiale: în primul rând, este vorba despre prezența grupului de ființe umane; apoi a unuia sau mai multor scopuri formulate în mod explicit și pe care le împărtășesc membrii organizației; în continuare este menționat modul rațional, instituționalizat de structurare a diferitelor părți ce compun organizația și, nu în ultimul rând, interacțiunile dintre membri pe care le presupune atingerea scopului comun. Vom anticipa cele expuse mai pe larg în secțiunile următoare ale prezentei lucrări și vom nota că două dintre elementele de mai sus sunt în strânsă legătură cu comunicarea: un grup nu poate exista fără ca membrii săi să interacționeze, or interacțiunea presupune comunicare, de unde rezultă cu ușurință locul fundamental pe care îl are comunicarea în existența organizației.

2. Organizațiile în învățământul superior

Dată fiind complexitatea și diversitatea organizațiilor, acestea pot fi categorizate în mai multe moduri, grupurile de criterii ce se pot utiliza fiind multiple. Enumerarea criteriilor utilizate pentru clasificare depășește cadrul prezentei lucrări, ne vom mărgini să amintim tipologizarea realizată de A. Etzioni (1961) care pornește de la conceptul de conformare, definit ca acțiunea membrilor organizației de a se conforma deciziilor/indicațiilor/ordinelor celor care au mai multă putere decât ei. Astfel, el distinge trei tipuri: coercitiv, în care subordonații se conformează pentru că nu au altă opțiune, remunerativ, care presupune existența unei recompense și normativ, în care regăsim și motivații de ordin moral, etc. În clasificarea organizațiilor regăsim de fapt combinații ale acestor trei tipuri de conformare: normativ-coercitive, remunerativ-normative, remunerativ-coercitive, întrucât numai din aceste combinații rezultă o coerență și o stabilitate a organizației (Clegg, Komberger și Pitsis, 2005: 88-89, *tr. n.*).

Instituțiile de învățământ superior (IIS) ar face parte, din a doua categorie, aceea a organizațiilor cu componente predominant remunerativ-normative. Evident că viziunea asupra tipologiei organizațiilor a evoluat de la formularea lui Etzioni, însă ni se pare interesant să subliniem aici prezența componentei morale, de cauză nobilă, superioară, pe care IIS au căpătat-o încă din perioada iluministă (Westling, 1997), când au avut de jucat un rol în eliberarea de feudalism. Există voci (de exemplu, Reading, 1999, Borrero Cabal, 1993) care susțin că, o dată cu epoca modernă și cu industrializarea în societatea occidentală, la care se adaugă înflorirea conceptului de stat-națiune, universitățile au început să fie exponențele capitalismului în plin avânt, statul liberal considerând că produsul acestora era cultura, cu ajutorul căreia ele îi ofereau sprijin, în contrapartidă pentru subvențiile și susținerea primite.

Cu toate acestea, în conștiința colectivă, universitățile nu au căpătat imaginea unor organizații, ci au continuat să fie asociate cu instituția învățământului de nivel superior, tocmai grație acestei misiuni sacre de a asigura transmiterea către tânăra generație a moștenirii culturale naționale – a se vedea și asocierea cu sintagma *alma mater*, cu origine în deviza Universității din Bologna. Drept dovadă, în multe limbi europene ele numele generic al categoriei conține cuvântul „instituție”. Dar, după cum arată și Bogdan Băcanu (2008: 9), independent de confuzia prezentă în limbajul curent, „instituție de învățământ superior” desemnează, ca și în cazul altor instituții publice, o „entitate de tip organizație”.

De altfel, în urma trecerii la epoca postindustrială, a devenit din ce în ce mai clar că această viziune este în declin. În ultima parte a secolului trecut s-a conturat imaginea universității antreprenoriale (Shattock, 2005), care, pe scurt, își propune să adopte practici care o apropie de organizații cu profil economic. Astfel, fără ca trăsăturile caracteristice amintite în paragraful precedent să fi dispărut, IIS se găsesc astăzi în postura zeului Ianus, după cum afirmă Dominick LaCapra (1998) se confruntă cu o „diviziune schizoidă sistemică între modelul de piață și modelul de solidaritate de breaslă și responsabilitate colegială” (*tr. n.*), pe care unii autori (de exemplu, McCaffery, 2004: 22) o văd ca pe o adevărată criză de identitate, cu posibilitatea de a conduce la un declin ireversibil².

Această situație și-ar avea originea în confruntarea dintre evoluția societății (în particular cea de tip occidental) și în capacitatea universităților de a conserva elemente din orânduirii demult apuse. Așa cum observa încă din deceniul al patrulea al secolului trecut Hastings Rashdall³ (*apud* Borrero Cabal, 1993: 16), „universitățile au avut adesea ca efect prelungirea și transformarea în stereotipuri a unor idei și moduri de gândire cu un secol și mai bine după ce restul lumii renunțase la ele” (*tr. n.*). Spre exemplificare, Rashdall citează aspecte care se regăsesc chiar și în epoca postmodernă a învățământului superior: numărul de ani de studiu pentru completarea unui ciclu universitar, regrouparea studiilor în facultăți, constrângerea studenților de a urma mai mult sau mai puțin cursurile uneia dintre acestea, examinarea finală și titlul acordat etc. Pe lângă acestea, mai sunt amintite conducerea colectivă, puterea limitată a autorității centrale, și faptul că facultățile, departamentele etc. ce intră în componența lor au dreptul de a avea inițiativă, toate acestea reprezentând însăși esența obiectivelor de ordin intelectual pe care acestea și le propun. Nu în ultimul rând, să

² Opinie a lui Roland Barnett, evocată de McCaffery (*idem*), fără a preciza sursa.

³ *The Universities of Europe in the Middle Ages*. Vol. I, II și III. Oxford: Oxford University Press, 1936.

amintim de autonomia de care ele se bucură încă din Evul Mediu, atribut perpetuat fără întrerupere până în contemporaneitate.

Un alt set de trăsături caracteristice ale universităților își are sorginea în modelul humboldtian apărut în Germania secolului al XVII-lea, care aduce în prim plan, pe lângă rolul de transfer de cunoștințe și acela de a efectua activități de cercetare științifică, cu scopul de a genera în mod permanent noi cunoștințe și de a contribui la dezvoltarea generală a gândirii umane (Brătianu și Nicolescu, 2007: 21).

În sfârșit, la începutul secolului al XX-lea a apărut și al treilea tip de funcție a instituțiilor de învățământ superior, anume acela de a presta diferite servicii comunității din care face parte, precum cursuri care intră în categoria de „educație permanentă”, contribuții la proiecte al căror beneficiar este marele public sau publicul local etc.

„Universitatea a apărut din acordul și consensul dintre profesori și studenți, care s-au unit pentru gestionarea colectivă a cunoașterii universale” (Borrero Cabal, *op. cit.*: 16, *tr. n.*). Ei s-au organizat în comunități a căror existență s-a perpetuat până astăzi, compuse din sub-comunități, ghidate de norme și valori a căror prioritate nu sunt scopurile economice. Considerăm că este interesant de menționat și analiza „triburilor academice” (*tr. n.*) făcută de Tony Becher și Paul Trowler, unde este evidențiat atașamentul intelectual și emoțional al membrilor față de domeniile în care sunt specializați și în care cercetează. „A fi acceptat ca membru cu drepturi depline într-un anumit domeniu academic implică nu numai un nivel suficient de competență și performanță tehnice, dar și o loialitate față de ceilalți membri ai grupului, precum și aderarea la normele acestuia” (2001: 24, *tr. n.*). Pentru a reveni la modelul lui LaCapra, conformarea la acesta presupune că departamentele și indivizii ar trebui să aibă în comun țelul de a presta servicii pentru instituție, independent de considerații materiale (*op. cit.*). Acest tip de organizare este, considerăm noi, unul dintre factorii care au asigurat perpetuarea ideii de autonomie a universităților și a componentelor sale, precum și a celei de libertate academică.

Pe de altă parte, cealaltă latură a învățământului superior este o consecință a schimbărilor survenite în societatea modernă, mai precis a trecerii la epoca postmodernă. Unul dintre cele mai importante aspecte ale acestui proces este tranziția de la societatea în care economia se bazează în principal pe resursele fizice, pe care structurile economice le transformă în produse finite care acoperă nevoile consumatorilor, la societatea în care, luându-se în calcul epuizarea acestor resurse, devine primordială exploatarea rațională a acestora, acest lucru neputându-se face în absența unei cunoașteri din ce în ce mai avansate. Societatea postindustrială este, deci societatea cunoașterii, ce este presupusă a genera, de acum în colo, creșterea productivității și a competitivității la toate nivelurile. În consecință, rolul cunoștințelor se diversifică în noua economie: în primul rând acestea sunt o materie primă cu pondere din ce în ce mai ridicată în fabricarea unor produse finite; apoi le regăsim în procesul de producție ca pe un factor component; ele se pot de asemenea constitui în produse finite și, nu în ultimul rând, acumulate la nivel organizațional constituie capitalul intelectual al acesteia, care a atras atenția în ultimele două decenii a numeroși specialiști ce își propun să elaboreze modele cât mai adecvate pentru evaluarea și valorificarea sa (Brătianu și Nicolescu, *op. cit.*: 18).

În aceste condiții, este evident că IIS nu își pot păstra același rol în societate, dat fiind faptul că obiectul activității lor s-a schimbat: din obligație morală față de perpetuarea

statului-națiune el a devenit obiect de schimb, resursă economică. În consecință, ele se văd constrânse să se îndrepte către o logică de organizație în care componenta remunerativă capătă preponderență. O altă urmare a schimbării statutului cunoașterii în societate a fost nevoia de a masifica învățământul superior, ceea ce pentru IIS a însemnat nu numai multiplicarea numărului lor, dar și crearea unui climat concurențial, în care mizele sunt atragerea unui număr cât mai mare de studenți și a unei cantități cât mai mare de fonduri, din diferite surse. Tot o urmare a specificului societății postindustriale, globalizarea își pune amprenta și pe evoluția IIS, întrucât ea ar putea avea următoarele efecte:

- Dezvoltarea unor rețele de universități care să-și negocieze segmentul de piață pe care să realizeze competitivitatea strategică, dar păstrându-și identitatea națională.
- Formarea de universități hibride care să combine procesele de generare și transfer a cunoștințelor cu structuri de firme și corporații care au activități în aceste domenii.
- Emergența universităților virtuale, organizate ca structuri corporatiste.
- Emergența unor universități globale, având ca model firmele IBM și Microsoft.

(*ibidem*: 25)

Devine de ce în ce mai evident pentru structurile de putere ale statelor, că învățământul superior capătă o valoare economică importantă. Acest lucru înseamnă că alocațiile bugetare prevăzute pentru acest domeniu sunt mai însemnate, în condițiile în care numărul studenților, precum și numărul organizațiilor, a crescut. Drept urmare, controlul modului în care fondurile acordate sunt cheltuite este mai strâns⁴ – așa încât se aud voci din mediul academic care se plâng de restrângerea autonomiei organizațiilor respective –, un alt factor care le obligă pe acestea să-și dezvolte funcția de marketing și de atragere a unor altor resurse financiare.

Nu în ultimul rând, trebuie menționată și pierderea monopolului asupra învățământului superior, prin apariția universităților de firmă și a altor structuri care oferă formare în același sector al educației, care au adus cu sine îndelungata experiență în sectorul profit al organizațiilor-mamă, consecința fiind adoptarea practicilor acestora de management și marketing de către cele mai reputeate și solide IIS din lume, din dorința de a supraviețui pe piața nou formată (Aronowitz, 2000: 2).

Cu toate acestea, IIS prezintă în continuare caracteristici idiosincrasice, sintetizate de Prejmorean și Vasilache (2007: 2-3). În primul rând, ele s-au văzut în situația de a trece de la statutul autonom la acela – caracteristic, de altfel, oricărei alte organizații publice (Băcanu, *op. cit.*: 74) – de a trebui să satisfacă o multitudine de părți interesate (stakeholderi), aspect ce derivă din lipsa de claritate a obiectivelor propuse (Neave, 2002). Un al doilea set de complicații apare ca urmare a ierarhiei problematice (cf. Birnbaum, 1998). Astfel, pe de o parte, deciziile de management și de marketing sunt similare cu acelea luate în cadrul unei corporații dar, pe de altă parte, există limitări de tipul aceleia referitoare la angajarea și concedierea personalului. În același timp, membrii organizației, sau cel puțin o parte dintre ei se văd în postura de a îndeplini simultan funcții administrative, pe lângă cele de predare/cercetare, ceea ce poate conduce la conflicte generate de natura obiectivelor asociate cu funcțiile respective: de exemplu, acelea academice sunt de

⁴ De altfel, cercetătorii în domeniul învățământului superior vorbesc despre statul „evaluator” sau „supervizor”, după cum remarcă Becher și Trowler (*op. cit.*: 6, *tr. n.*)

promovare a excelenței, pe când cele administrative pot fi reducerea costurilor, creșterea numărului de studenți sau eliminarea examenului de admitere. Nu în ultimul rând, IIS ar face parte din categoria birocrațiilor profesionale⁵, care se caracterizează prin lipsă de flexibilitate și prin tendința de a-și standardiza produsul activităților, la care se adaugă și preferința pentru căutarea individuală de soluții la probleme și nu printr-un proces de cooperare.

3. Perspective teoretice asupra organizațiilor

Entități privilegiate ale activității și interacțiunii în societatea industrială și post-industrială, organizațiile au constituit încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea obiectul de interes și de studiu al unor teoreticieni și cercetători în științe sociale, rezultatul fiind, după cum am menționat mai sus, o diversitate de puncte de vedere teoretice deloc neglijabilă. Pentru ilustrare, considerăm că este suficient să evocăm „războiul paradigmelor” descris de Mihnea C. Moldoveanu și Joel A. C. Baum (*op. cit.*: 733), care încearcă să sintetizeze într-un fir narativ simplu evoluția dezbaterilor din ultimul deceniu al secolului trecut în domeniul științei organizațiilor, care au ajuns la punctul de a se desfășura în jurul pozițiilor epistemologice adoptate de specialiști. De la abordarea raționalistă (Vlăsceanu, *op. cit.*: 56), trecând prin cea tayloristă ce privilegia eficiența economică, prin cea care descoperă importanța relațiilor umane (Vlăsceanu, *op. cit.*: 17, Preda, *op. cit.*: 33-35), prin cele de sorginte cibernetică (Vlăsceanu, *op. cit.*: 64-65, Preda, *op. cit.*: 36-38), teoriile organizațiilor au evoluat către o deschidere către importanța interacțiunilor în interior și în exterior.

În acest sens, dorim să semnalăm abordarea psihologică a lui Karl Weick, considerată fundamentală pentru studiul comunicării organizaționale, care a demonstrat, prin dezvoltarea procesului de *enactment*, importanța interacțiunilor dintre membrii organizației în crearea mediului informațional al acesteia, mediul informațional fiind considerat cu mult mai important decât cel fizic. În consecință, reducerea echivocului în mediul informațional ocupă locul central în procesul organizării, activitate echivalată și cu crearea de semnificații (*sense making*, *tr. n.*) (Vlăsceanu, *op. cit.*: 65-66, 70, Miller, 2008: 67-68, Baum și Rowley, *op. cit.*: 6-7). Astfel, organizațiile ajung să fie considerate ca fiind asemănătoare unor fenomene culturale, iar aspecte ignorate în trecut, precum obiceiurile, tradițiile, legendele, miturile, credințele, valorile, artefactele și simbolurile, capătă o însemnătate considerabil mai mare în opinia analiștilor, dată fiind influența acestora asupra acțiunilor indivizilor (Vlăsceanu, *op. cit.*: 70).

Preocupat de limbaj și de modul în care acesta influențează viziunea despre realitatea înconjurătoare, postmodernismul îl aduce într-o poziție centrală a teoriilor despre organizație, întrucât îl consideră ca generând „unul dintre primele impulsuri sistematice de ordonare, intim legat cu dezvoltarea civilizațiilor umane în întreaga lume” (Chia, 2003: 127, *tr. n.*). În plus, limbajul este principalul mediator și element de constituire al înțelegerii umane și a relațiilor interumane, ceea ce a dus la adoptarea metaforei (printre multe altele) organizației ca (inter)text, printr-o extindere a metaforei organizației ca text, ce fusese

⁵ Cf. Henry Mintzberg. *The Structuring of Organizations: A Synthesis of the Research*, 1979, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

propusă de interpretiviști⁶. Textualizarea are loc pe măsură ce membrii acesteia folosesc discursul pentru a „defini, clarifica și gestiona condițiile în care se desfășoară viața lor în interiorul organizației” (Taylor, 2005: 122, *tr. n.*). Astfel, ideologiile culturale care prescriu folosirea anumitor reguli, valori și credințe sunt utilizate pentru a crea semnificații și moduri de exprimare ale acestora. În consecință, organizația este văzută, întocmai precum discursul în tradiția gramaticii generative, ca având o structură de suprafață în care regăsim modelele convenționale, stabile de comportament și de înțelegere ce reflectă structura de adâncime, formată din regulile și metaforele de bază ale organizației. Această metaforă a permis cercetătorilor să reconstituie modul în care subiectivitatea și realitatea socială evoluează în mediul organizațional. Extinderea postmodernistă a metaforei textuale a organizației a adus cu sine elemente noi față de interpretivism: astfel, au fost evidențiate, printre altele, multitudinea de narațiuni aflate în concurență, care-i orientează pe membri, precum și interacțiunea dintre acestea în condițiile originii lor diferite: unele sunt oficiale, altele nu; caracterul pluriauctorial al narațiunilor și lipsa lor de unicitate, stabilitate sau consens. Comunicarea organizațională este deci văzută ca o interacțiune între texte și capătă o semnificație aparte în acest context, întrucât este evidențiată posibilitatea configurării sale în funcție de influențe culturale și istorice. În consecință, atenția teoreticienilor postmoderni se îndreaptă tocmai către competiția dintre textele organizaționale concomitente, interesul lor manifestându-se în analiza modului în care relațiile dintre acestea destabilizează legile și regulile asumate ca fiind valabilă și scot la iveală raportul dintre dominație și rezistență⁷ (*ibidem*: 123)

4. Organizațiile și comunicarea

Constatarea pe care am făcut-o în decursul cercetării noastre în ceea ce privește **comunicarea organizațională**, este că i se atribuie un conținut ce nu constituie obiectul unui consens printre specialiștii în domeniu. De exemplu, pentru unii dintre cercetătorii al căror contribuții au fost reunite în Devereaux Ferguson și Ferguson, ea implică numai comunicarea internă organizațiilor, de vreme ce, chiar din introducere se afirmă că subiectul ce urmează a fi discutat în carte este comunicarea în organizații (*“communication in organizations”*, 2004: xv). Katherine Miller (2008) propune un manual în care abordează comunicarea organizațională din perspective multiple, aceea clasică, a relațiilor umane, a sistemelor, culturală și critică – toate acestea mărginindu-se la studierea interacțiunilor în interiorul organizației. Putem evoca, de asemenea, manualul apărut sub coordonarea lui Frederic Joblin și a Lindei Putnam (2001), în care mulți dintre cercetătorii ce au semnat contribuții aderă la accepția comunicării organizaționale ca referindu-se numai la interiorul organizației.

O altă categorie de specialiști consideră că acest concept trebuie să cuprindă nu numai interacțiunile din interiorul organizației, dar și toate acele activități comunicaționale dirijate înspre exteriorul acesteia. Astfel, Cheney și Christensen (2001: 231-232) remarcă tendința generală a cercetătorilor din domeniul comunicării organizaționale de a le

⁶ A se vedea Westwood, Robert și Stephen Lindstead, *The Language of Organizations*, 2001, Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

⁷ Autorul face aici trimitere la articolul lui David M. Boje. (1995). „Stories of the Storytelling Organization: A Postmodern Analysis of Disney as «Tamara-land»”. *Academy of Management Journal* 38: 997-1035.

considera, „cu puține excepții” (*tr. n.*) pe acestea din urmă ca neapartenând domeniului lor de interes, dintr-un spirit de continuare a tradiției în această zonă a științei. Autorii consideră că acest punct de vedere, care trasează o frontieră între comunicarea în interior și cea îndreptată către exteriorul organizației nu mai este nici productivă și nici nu se mai justifică în contextul evoluției actuale a acesteia. Unul dintre argumentele folosite pentru a demonstra această teză este faptul că organizațiile au înțeles dificultatea de a convinge un public extern despre diferitele aspecte ale activității lor dacă publicul intern nu a acceptat deja mesajul și viceversa. La aceasta considerăm că se poate adăuga și faptul că organizația nu poate fi considerată în afara mediului în care evoluează, interacțiunea cu acesta, care are loc în mare parte prin intermediul comunicării, având repercusiuni și asupra interacțiunilor, deci a comunicării la nivel intern.

Un al treilea concept prezent în literatura de specialitate este acela de **comunicare corporate** sau **comunicare corporatistă**. Argenti și Forman ne oferă ceea ce ei numesc o „definiție extinsă a comunicării corporatiste”: „vocea corporației și imaginea de sine pe care aceasta o proiectează pe o scenă globală și adresată diverselor sale publicuri. Sunt incluse în acest domeniu reputația corporației, publicitatea și pledoariile pro domo, relațiile cu investitorii, cu guvernul, managementul relațiilor cu mass media și comunicare de criză” (2002: 4, *tr. n.*), în condițiile în care publicurile au fost definite anterior: „investitori, angajați, clienți, concurenți, parteneri actuali și potențiali, grupuri de interes, guvern, comunități locale, naționale și internaționale și, desigur (cum am putea uita), mass media” (*ibidem*: 1). Vom sfârși prin a evoca și părerea lui Michael Goodman, potrivit căreia în câmpul comunicării corporatiste sunt incluse activități de tipul relațiilor publice, cu investitorii, cu mass media, relații de muncă, cu guvernul, comunicare tehnică, dezvoltarea și formarea personalului, comunicare de marketing, comunicare de management, activități filantropice și comunicare de criză și de urgență (1994: 1-2 și 2004: 200).

După cum am afirmat și la începutul acesti părți, alegerea noastră terminologică, demonstrată și de titlul prezentei lucrări, s-a îndreptat către comunicare organizațională, prin care înțelegem, deci, totalitatea activităților de comunicare ce au loc în interiorul unei organizații, precum și acelea adresate publicurilor externe.

4.1 Comunicarea internă în organizații

Vom începe prin a preciza că se disting două mari categorii de comunicare internă, formală și informală, cu observația că acestea au o existență simultană; prima se referă la activitatea profesională, iar a doua se situează în zona interacțiunilor social-afective (Cismaru, 2008: 46)

Comunicarea formală are loc pe canalele prestabilite, acestea fiind vizibile în organigrama organizației respective. Ea se poate desfășura pe două direcții, verticală și orizontală, fluxul informației putând circula în două sensuri pe verticală: descendent, de la management către nivelurile inferioare, scopurile putând fi „împărțirea sarcinilor, explicarea regulamentelor și practicilor, [...] solicitarea de informații [...] transmiterea deciziilor, delimitarea responsabilităților și, uneori, [...] delegarea autorității” (*ibidem*: 47). De asemenea, acest mod de comunicare poate folosi și pentru a motiva angajații sau pentru a transmite mesaje referitoare la valorile organizației, la performanțele personalului etc. Există și un aspect negativ în ceea ce privește comunicarea descendentă, anume transmiterea

de mesaje cu caracter injonctiv, de tipul decizii, fără ca detalii suplimentare necesare implementării acestora să fie frunizate, consecințele fiind întotdeauna dăunătoare climatului organizațional și eficienței angajaților. În sens invers, canalul vertical de comunicare este utilizat pentru a oferi un feedback mesajelor descendente informații despre îndeplinirea deciziilor transmise și a sarcinilor de muncă, despre alte activități desfășurate, aspectul negativ în acest caz fiind reprezentat de diferitele tipuri de filtre prin care trece informația în drumul său de la angajați la manageri (*ibidem*: 48). În sfârșit, comunicarea formală pe orizontală are loc între angajați sau diviziuni ale organizației aflați pe poziții ierarhice similare. În mod ideal, acest canal ar trebuie să servească la coordonarea activităților comune, în vederea îndeplinirii unor sarcini sau proiecte comune; se înregistrează însă multe cazuri (conform studiilor efectuate, situația ar fi, din nefericire, majoritară în cazul organizațiilor de orice tip din România), în care acest tip de comunicare este practic inexistent sau foarte slab reprezentat.

Comunicarea informală se desfășoară în „rețele difuze” (*ibidem*: 51), fără ca acestea să urmeze în vreun fel circuitul formal, care apar în mod spontan, în funcție de relațiile de tip socio-afectiv care se stabilesc între membrii organizației. Dinamica acesteia are particularitatea de a scăpa oricărui control, ea se găsește într-o stare de permanentă schimbare și este prezentă la toate nivelurile. Interesantă este situația în care ea se substituie canalelor de comunicare formale, în cazul în care acestea nu sunt eficiente sau informația ajunge deformată la destinatari. Comunicarea informală are rolul pozitiv de a contribui la fluidizarea interacțiunilor între membrii organizației, și-a dovedit eficiența în menținerea legăturilor dintre aceștia și, nu în ultimul rând, acționează în mod terapeutic ca un deubșeu în cazul în blocării sau ineficienței canalelor formale.

În prezent, grație evoluției perspectivelor teoretice asupra organizației, este cunoscut rolul comunicării interne ca instrument de management în scopul de a facilita adeziunea angajaților la valorile și obiectivele organizației, de a motiva și de a încuraja munca în echipă. În plus, ea este factorul principal în construirea relațiilor de putere și influență, de aceea o utilizare judicioasă poate scădea nivelul de stres și crește nivelul de performanță.

4.2 Comunicarea externă a organizațiilor

Acest tip de activitate comunicațională a organizațiilor are drept obiectiv valorizarea la exterior a organizației, a imaginii sau produselor sale și include comunicarea de imagine, relațiile publice, sponsorizarea sau lobbyingul. Discursul despre produse și caracteristicile acestora definesc comunicarea publicitară, pe care o putem include în comunicarea de tip comercial, care cuprinde și comunicarea de marcă (Goodman, 1994: 2). Așa cum reiese și din discuția referitoare la diferitele concepte legate de comunicarea organizațiilor, o altă categorie de comunicare externă include activitățile care vizează organizația însăși, referitoare la resursele sale, la identitatea, cultura și valorile sale fundamentale (*idem*).

Atunci când organizația comunică în avantajul său, este folosit conceptul de imagine. Se alcătuieste astfel o imagine „tehnică” (Răduliță Montserrat, 2008: 118), în care sunt valorizate competențele, imaginea de marcă ce pune într-o lumină favorabilă mărcile comerciale, precum și imaginea mitică, globală, ce îi reflectă succesele. Publicurile exterioare organizației se pot împărți în comerciale (clienții actuali și potențiali, comanditari, rețele de vânzări), financiare (acționarii, mediile financiare precum bănci,

burse, cluburile de investiții) și instituționale (presa, liderii de opinie, experții etc.) (Argenti și Forman, *op. cit.*: 4).

Principalele obiective ale comunicării externe sunt înțelegerea de către publicuri a politicilor organizației, obținerea respectului și chiar a admirației față de acestea. Mai precis, este vorba despre crearea unui curent de simpatie față de acestea.

Instrumentele de care se pot folosi comunicatorii pot fi din zona media sau din afara acesteia. Din prima categorie fac parte publicitatea (televiziune, radio, cinema, presă scrisă) și internetul, ca mijloc interactiv de comunicare. A doua categorie regroupează identitatea vizuală, materialele publicate pe suport de hârtie sau electronic (broșuri, pliante, afișe, CD-uri sau DVD-uri de prezentare), marketingul direct (campanii de promovare prin poștă, e-mail sau telefonice), comunicarea cu presa, relațiile publice, comunicatele financiare, sponsorizarea și comunicarea de criză (*ibidem*: 5-6).

Domeniu de comunicare „cu o mie de definiții” (Guth și Marsh⁸, *apud* Coman, 2006: 10), relațiile publice reprezintă, conform afirmațiilor CIPR (Chartered Institute of Public Relations) „efortul planificat și susținut în verea stabilirii și menținerii unei atitudini amiabile și a înțelegerii reciproce în relația dintre organizație și publicul său țintă” (*apud* Oliver, 2009: 30); ele sunt „asociate cu reputația – rezultatul a ceea ce faci, ce spui și a ceea ce afirmă alții despre tine” și își propun ca obiectiv „obținerea înțelegerii și a sprijinului și influențarea opiniilor și comportamentelor” (*idem*). Pornind de la clasificările specialiștilor în domeniu, Coman (*op. cit.*: 15) propune o enumerare a tipurilor de activități implicate în relațiile publice: scrierea și editarea de mesaje, relațiile cu presa, cercetarea, activitățile de management, consilierea, organizarea de evenimente, pregătirea aparițiilor și discursurilor publice, crearea unor produse de comunicare, formare profesională pentru membrii organizației, crearea de legături cu diferitele publicuri. Deși am încadrat acest tip de comunicare în categoria externă, trebuie să menționăm faptul că, în realitate, relațiile publice se adresează acum nu numai publicurilor externe, dar și celor interne. (*ibidem*: 27).

Un alt element de comunicare este și identitatea vizuală a organizației, al cărui vector esențial este logo-ul. Pe lângă acesta mai putem enumera și sigla, numele, arhitectura sediului, materialele de prezentare, uniforme personalului, mascota etc.

La finele acestei părți dorim să menționăm rolul primordial pe care îl joacă toate formele de comunicare organizațională în crearea și întărirea culturii organizaționale ca manifestare a identității organizaționale (Goodman, 2004: 112). Se pot distinge două aspecte ale identității a unei organizații: primul se referă la modul în care membrii organizației conștientizează apartenența la aceasta și caracteristicile lor ca grup de angajați, iar al doilea are de-a face cu concepția strategică a identității: modul în care apare organizația în exterior atât din punct de vedere grafic, cât și textual și conceptual (*ibidem*: 116-117). A fost demonstrată funcția strategică a identității, prin aceea că ea țintește simultan toate publicurile organizației și aspectele multiple ale modului în care o organizație comunică (*ibidem*: 118). Construirea ei este consecința definirii unor valori și scopuri clare, a adoptării unui bun comportament etic, precum și a unei bune reputații și competențe în domeniul de activitate. În construirea identității se folosesc instrumente precum declarația de misiune, care include valorile promovate de strategia managerială și din viziunea organizației;

⁸ David Guth și Charles Marsh. (2011) *Public Relations: A Value-Driven Approach*. Boston: Allyn and Bacon.

identitatea vizuală, cu elementele menționate mai sus, importantă fiind adecvarea acestora la organizație, dar și impactul acestora asupra publicurilor; pagina web, care îndeplinește în plus și un rol reprezentativ (*ibidem*).

5. Cazul IIS

În cele ce urmează vom încerca să sintetizăm rezultatele cercetării noastre referitoare la modul în care se produce comunicarea organizațională în cazul IIS, cu particularizare la cele din România.

În ceea ce privește nivelul intern, se constată mai întâi că structura organizațională este, conform organigramelor disponibile pe siturile web ale IIS, de tip descentralizat. Roșca și Moldoveanu constată, după analiza cibernetică a acestui tip de organizație în România, că acestea funcționează adesea după un model mecanic, într-o structură de tip arbore, cu un singur nucleu de decizie (2008: 1, *tr. n.*). În opinia autorilor, aceasta revelează o puternică ierarhizare, o cauzalitate lineară și o viziune orientată spre disciplină. Acest lucru presupune o comunicare verticală descendentă rapidă și o slabă comunicare verticală ascendentă, întrucât filtrele, dinspre toate zonele, sunt multiple; pe de altă parte, fluxul descendent funcționează în cazul mesajelor de tip decizie, sarcină etc. dar experiența personală în mediul universitar ne-a arătat că și aici există posibilitatea ca acestea să fie supuse unor filtrări, întrucât ele nu sunt comunicate direct angajaților de la nivelele inferioare. În aceste condiții, comunicarea informală este singura care funcționează la toate nivelele și cea care vehiculează atitudinea personalului față de deciziile manageriale. Pe de altă parte, Marian D. Ilie (2008: 11) afirmă lipsa de preocupare a managementului IIS românești față de modul în care nivelele inferioare decodează mesajele primite și în care aceștia au o percepție despre organizație conformă cu viziunea managerială. Această atitudine „autocratică” s-ar explica, în opinia autorului, prin „distanța mare față de putere” relevată în aceste organizații. Consecința este adesea nefericită, întrucât „unele informații sunt considerate prioritare, altele sunt trecute pe plan secundar, altele sunt distorsionate, altele sunt chiar ignorate”, recomandarea făcută fiind în direcția adecvării canalului și a modului cel mai potrivit de comunicare, în așa fel încât deciziile să ajungă la destinatari la timp și într-o formă nemodificată. În plus, cercetătorul evidențiază și alte aspecte referitoare la comunicarea în interiorul IIS românești, respectiv dominanta personalității managerilor, în condițiile în care cele ale angajaților, în special ale celor tineri, sunt „neglijate”; prevalența rapoartelor personale nu numai la nivel intern, dar și în stabilirea de colaborări cu organizații similare din țară și din străinătate; „lipsa de transparență către exteriorul organizației sau/și în afara mediului academic” (*ibidem*).

În ceea ce privește comunicarea externă, ne propunem în cele ce urmează să oferim exemple de răspunsuri pe care IIS din diferite părți ale lumii îl dau, din punct de vedere comunicațional situației de schimbare expusă într-o secțiune anterioară a acestei lucrări.

Astfel, în America de Nord se vorbește despre „vânzarea” a ceea ce știu și fac universitățile către public și către corporații, fenomenul începând în deceniul al doilea al secolului al XX-lea când echipa de fotbal a Universității Yale a generat pentru aceasta profituri de un milion de dolari (Bok, 2003: vii). De la jumătatea deceniului al optulea, această tendință s-a extins și în domeniile cercetării și al activităților educaționale într-un ritm și cu rezultate care declanșează reacții de îngrijorare din partea unor cercetători

(*ibidem*, p. x, Craig, 2000: 20), care consideră că această comercializare ar putea altera natura universităților în moduri pe care cei implicați le-ar putea regreta apoi.

Cu toate acestea, logica pieței globale și competiția acum mondială între IIS au generat imitații ale modelului american, în așa fel încât astăzi acestea tratează foarte serios prezența lor în contextul concurențial la care am făcut referire anterior. În prezent, IIS care se respectă au un departament de marketing însărcinat cu conceperea de strategii de comunicare care să asigure o bună imagine a universității față de toate publicurile posibile (înăuntrul și în afara campusului), un flux informațional eficient, sau editează materiale de naturi diferite care asigură o recrutare cât mai eficientă de studenți. De exemplu, University of South Australia a elaborat un cod al practicii de marketing a universității⁹, pornind de la valoarea pe care o reprezintă brandul de nivel internațional al universității: sunt stipulate, de exemplu, modul în care trebuie elaborată politica de marketing, elementele pe care trebuie să le conțină în mod obligatoriu toate materialele promoționale, obiectivele politicii de marketing etc.

În Franța, aflăm dintr-un dosar (*La communication des universités se professionnalise*) disponibil pe situl www.educpros.fr¹⁰, inițiativă a revistei *L'Étudiant*, informații interesante în legătură cu politicile adoptate de IIS pentru a dezvolta acest aspect al activității lor. În primul rând, responsabilii intervievați afirmă decizia unanimă de a transfera comunicarea instituțiilor respective din zona de activități minore în aceea de activități strategice. Aflăm apoi care sunt modalitățile de comunicare alese: acestea merg de la exploatarea posibilităților puse la dispozițiile de tehnologiile Internetului – în afară de ameliorarea paginilor proprii de web, prezență și campanii pe siturile rețelelor sociale (Facebook, Twitter etc.), campanii pe Youtube, podcasturi etc. – trecând prin comunicate de presă, dejunuri cu jurnaliști și conferințe de presă, până la comandarea de studii referitoare la prezența lor în mass media. În plus, ni se comunică existența ARCES – Asociația Responsabililor de Comunicare din Învățământul Superior, cu existență de 24 de ani, care organizează în permanență stagii de formare pentru îmbunătățirea calităților de comunicatori și relaționiști ale membrilor ce provin din 480 de IIS franceze. Tot în Franța există încă din 1990 agenția internațională Noir sur Blanc, specializată în comunicarea instituțiilor de învățământ superior de stat sau private, a cărei activitate cunoaște un succes care a determinat deschiderea de filiale la New York, Sao Paulo, Hong Kong, Shanghai și Casablanca. Pentru a satisface așteptările publicului, ea editează o carte albă a comunicării în învățământul superior și cercetare (2009).

Evident, exemplele ar putea continua, însă rezultă cu claritate că IIS au înțeles că este absolut necesar abordeze problema comunicării instituționale cu aceeași seriozitate pe care o dovedesc în acest sens operatorii economici, în ciuda opiniilor care pledează pentru păstrarea învățământului superior în zona strictă de serviciu public dependent exclusiv de stat și care folosesc argumente paseiste pentru a propovădui rămânerea acestuia într-o stagnare care nu are cum să răspundă așteptărilor beneficiarilor de astăzi ai acestui serviciu. Departe de noi intenția de a pleda pentru alterarea misiunii învățământului superior, aceea

⁹ University of South Australia. (2007). *Code of practice: Marketing the University*. [online]. Disponibil la URL http://www.unisa.edu.au/policies/codes/miscell/marketg_guidelins.doc (consultat aprilie 2013).

¹⁰ Disponibil la URL <http://www.educpros.fr/dossiers/la-communication-des-universites-se-professionnalise/h/abba339645/d/914.html> (consultat aprilie 2013).

de a dezvolta acele capacități și de a deschide studenților căi cognitive care să-i ajute să devină profesioniști, însă suntem de părere că, fără a se ajunge în extremele pe care le înregistrează astăzi sistemul educației superioare în America de Nord, climatul competițional în care se găsesc astăzi IIS poate fi folosit pentru a genera elemente pozitive de dezvoltare în acest domeniu.

În ceea ce privește IIS din România, o consultare a paginilor web acestora revelează prezența numai în cadrul unora dintre ele, a unor departamente a căror activitate este îndreptată spre ameliorarea comunicării organizaționale (relații publice, marketing etc.). Acest lucru nu înseamnă însă că celelalte au o atitudine pasivă în acest domeniu. Dintre mijloacele de comunicare externă disponibile sunt folosite cele comerciale – publicitatea, cu precădere în presa scrisă și la radio, însă nu există, după știința noastră, studii care să fi analizat modul în care aceasta se desfășoară, dacă există analize de piață preliminare etc. Scopul principal al publicității este recrutarea de studenți la nivelele licență și masterat.

Din sfera instrumentelor care intră în categoria comunicării corporatiste, putem cita comunicarea de imagine, care se face cu precădere cu ajutorul paginilor web și unde putem distinge imaginea tehnică și imaginea mitică, în special în cazul IIS. În plus, sunt folosite și materiale editate pe suport de hârtie și electronic, distribuite celor interesați în special la evenimente de tipul Ziua porților deschise, târguri ale educației, târguri de joburi etc.

În ceea ce privește identitatea vizuală, Marian D. Ilie (2008 b) remarcă în urma cercetării efectuate folosirea imaginii clădirii ca simbol, aceasta fiind adesea prezentă în antete, apoi a emblemei, a personalităților din istoria IIS respective și a patronului spiritual. În schimb, slab valorificate sunt motoul, drapelul, culorile reprezentative. În fine, să menționăm și câteva aspecte legate de paginile web: practica unanimă pare să fie „crearea site-urilor sub formă de pagini de informații operaționale și de actualitate pentru cadre didactice, studenți sau candidați” (*idem*). Există, conform cercetării parțiale întreprinse de noi, puține elemente de adevărată comunicare cu vizitatorul paginilor, discursul preponderent fiind exprimarea de sine. Există multe situri care nu prezintă o unitate de imagine de la o componentă organizațională la alta, sau altele cu arhitectură complicată ce descurajează navigarea. De asemenea, se înregistrează elemente interesante din punct de vedere grafic, dar în general lipsește curajul de a face propuneri atrăgătoare. Nu putem încheia fără a menționa și prezența în rețelele de socializare Facebook și Twitter a unora dintre IIS, fără însă ca această practică să prezinte coerență în cadrul aceleiași instituții sau în general în mediul învățământului superior din România.

Să menționăm la final și constatarea făcută de Marian D. Ilie (*idem*) referitoare la strategia de a promova o identitate și un brand specific – din 12 cazuri analizate, numai două prezintă „preocupări sistematice și elaborate” în acest sens, în vreme ce tendința generalizată este de a nu folosi la adevăratul potențial de toate elementele de care, de altfel, aceste organizații dispun.

6. Concluzii

Ne-am propus în lucrarea de față să dăm seamă de modul în care se întrepătrund două elemente complexe și omniprezente în viața comunităților umane, organizațiile și comunicarea, cu particularizare la acea formă de organizații pe care o constituie IIS. Am început prin a prezenta repere teroetice referitoare la organizații, ca apoi să abordăm

tipologia lor, arătând care sunt trăsăturile definitorii ale IIS în prezent: păstrătoare de tradiții seculare, dar și evoluând într-un mediu concurențial, în care cunoașterea a căpătat valențe economice. Am continuat prin detalierea conceptelor prezente în domeniul comunicării în care sunt implicate organizațiile, atât în interiorul acestora, cât și în interacțiunile cu publicurile exterioare. Ultima parte a prezentei lucrări a fost consacrată particularizării aspectelor menționate la capitolul despre comunicare organizațională la cazul IIS, unde, cu ajutorul rezultatelor cercetărilor din literatura consultată, am arătat modul în care structura influențează comunicarea internă defectuoasă, în vreme ce potențialul comunicațional extern nu este exploatat la adevărata capacitate, în lipsa unor strategii de promovare și de construire a unei identități organizaționale. Vom încheia prin a menționa evoluția înregistrată de noi în legătura cu comunicarea externă a IIS (față de anul 2006, când această problemă a intrat pentru prima dată în atenția noastră), dar și caracterul sporadic al produselor comunicaționale cel puțin corecte din punctul de vedere al conținutului și al formei. Ne exprimăm de asemenea speranța în generalizarea practicilor de comunicare a acestor organizații către diferitele publicuri interesate prin adoptarea bunelor practici ale omoloagelor din România și din străinătate, pentru a profita din plin de multitudinea de avantaje pe care o asemenea deschidere le va aduce.

Bibliografie

- Agence Noir sur Blanc. (2009). *L'enseignement supérieur à l'épreuve de la communication*. Paris: Les Éditions Noir sur Blanc. [online] Disponibil la URL <http://www.noirsurblanc.com/pdf/nsb-livre-blanc-fr.pdf> (consultat mai 2013).
- Aldrich, Howard. (1999). *Organizations Evolving*. Londra: SAGE Publications.
- Argenti, Paul and Janis Forman. (2002). *The Power of Corporate Communication*. New York: McGraw-Hill.
- Aronowitz, Stanley. (2000). *The knowledge factory: dismantling the corporate university and creating true higher learning*. Boston: Beacon Press.
- Baum, Joel A. C. and Tim J. Rowley. (2002). "Companion to Organizations: An Introduction". In Joel Baum (coord.). *The Blackwell Companion to Organizations*. Oxford: Blackwell Publishers: 1-34.
- Băcanu, Bogdan. (2008). *Organizația publică. Teorie și management*. Iași: Polirom.
- Becher, Tony and Paul Rowler. (2001). *Academic Tribes and Territories*. Buckingham: Open University Press.
- Birnbaum, Robert. (1998). *How college works: the cybernetics of academic organization and leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bok, Derek. (2003). *Universities in the Marketplace: the Commercialization of Higher Education*. Princeton: Princeton University Press.
- Borrero Cabal, Alfonso. (1993). *The University as an Institution Today: Topics for Reflection*. Ottawa and Paris: International Development Research Centre și UNESCO Publishing. [online]. Disponibil la URL <http://www.idrc.ca/openebooks/438-7/> (consultat februarie-martie 2013).
- Brătianu, Constantin și Ovidiu Nicolescu (coord.). (2007). „Rolul universității în societatea bazată pe cunoaștere”. In *** *Strategia universității. Metodologie și studii de caz*. București: Editura Economică: 15-30.
- Cheney, George and Lars Thøger Christensen. (2001). "Organizational Identity. Linkages Between Internal and External Communication". In Fredric Jablin and Linda Putnam (coord.). *The New Handbook of Organizational Communication: Advances in Theory, Research and Methods*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications: 231-269.
- Chia, Robert. (2003). "Organization Theory as a Postmodern Science". In Haridimos Tsoukas and Christian Knudson (coord.). *The Oxford Handbook of Organization Theory. Meta-Theoretical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press: 113-142.
- Cismaru, Diana-Maria. (2008). *Comunicarea internă în organizații*. București: Tritonic.
- Coman, Cristina. (2006). *Relațiile publice. Principii și strategii*. Iași: Polirom.
- Craig, Robert. (2000). "The Commodification of Education: Education as Business". In Samuel Natale (coord.). *Business Education and Training: A Value-Laden Process*. Vol. 6, *On the Threshold of the Millennium*. Lanham: University Press of America: 20-33.

- Clegg, Stewart, Martin Komberger and Tyrone Pitsis. (2005). *Managing and Organizations: An Introduction to Theory and Practice*. Londra: SAGE Publications.
- Devereaux Ferguson, Sherry and Stewart Ferguson. (2004). "Organizational Theory and its Communication Implications". In Sherry Devereaux Ferguson and Stewart Ferguson (coord.). *Organizational Communication*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publications: 3-114.
- Etzioni, Amitai. (1961). *A Comparative Analysis of Complex Organizations: On Power, Involvement and Their Correlates*. New York: Free Press.
- Goodman, Michael. (1994). "Overview: Corporate Communication". In Michael Goodman (coord.). *Corporate Communication: Theory and Practice*. Albany: SUNY Press.
- Goodman, Michael. (2004). "Today's Corporate Communication Function". In Sandra Oliver (coord.). *Handbook of Corporate Communication and Public Relations: Pure and Applied*. Londra: Routledge.
- Ilie, Marian D. (2008 a). *Culturi organizaționale în spațiul universitar românesc*. Timișoara: Mirton.
- Ilie, Marian D. (2008 b). *Simboluri și brand universitar*. [online]. Disponibil la URL http://cosur.rcsedu.info/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=17 (consultat aprilie 2013).
- Jablin, Fredric și Linda Putnam (coord.). (2001). *The New Handbook of Organizational Communication: Advances in Theory, Research and Methods*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- LaCapra, Dominick. (1998). "University in Ruins?". *Critical Inquiry* (25) 1: 32-55.
- McCaffery, Peter. (2004). *The Higher Education Manager's Handbook: Effective Leadership and Management*. New York: Routledge.
- Miller, Katherine. (2008). *Organizational Communication: Approaches and Processes*. Ediția a 5-a. Boston: Cengage Learning.
- Moldoveanu, Mihnea C. and Joel A. C. Baum (2002). „Contemporary Debates in Organization Epistemology”. In Joel A. C. Baum (coord.). *The Blackwell Companion to Organizations*. Oxford: Blackwell Publishers: 733-751.
- Neave, Guy. (2002). "Anything Goes: Or: How the Accommodation of Europe's Universities to European Integration Integrates an Inspiring Number of Contradictions". *Tertiary Education and Management*. (8) 3: 178-191.
- Oliver, Sandra. (2009). *Strategii de relații publice*. București: Polirom.
- Pfeffer, Jeffrey. (1997). *New Directions for Organizations Theory: Problems and Prospects*. Oxford: Oxford University Press.
- Preda, Marian. (2006). *Comportament organizațional. Teorii, exerciții și studii de caz*. Iași: Polirom.
- Prejmerean, Mihaela Cornelia and Simona Vasilache. (2007). *Standards and Markets for University-Originated Organizational Intelligence*. München: Munich Personal RePEc Archive. [online]. Disponibil la URL <http://mpira.ub.uni-muenchen.de/5574/> (consultat februarie 2013).
- Rădulică Montserrat, Simona-Manuela. (2008). « L'identité et l'identification organisationnelle à travers la communication organisationnelle ». In Adela Rogojinaru et Arlette Bouzon (coord.). *Fondements de la communication des organisations: confrontations et dynamiques internationales*. București: Tritonic: 107-131.
- Reading, Bill. (1999). *University in Ruins*. Cambridge, Massachussets and London: Harvard University Press.
- Roșca, Ioan și Gheorghe Moldoveanu. (2008) "The University – A Rational-Biologic Model". In *Economie Teoretică și Aplicată*. 5. [online]. Disponibil la URL <http://www.ectap.ro/articol.php?id=304&rid=37> (consultat martie 2013).
- Scott, Richard. (1994). "Institutions and Organizations. Toward a Theoretical Synthesis". In Richard Scott et al. (coord.). *Institutional Environments and Organizations: Structural Complexity and Individualism*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications: 55-80.
- Scott, Richard. (1998). *Organizations: Rational, Natural, Open Systems*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Shattock, Michael. (2005). "Introduction". In *Higher Education Management and Policy* (17) 3: 9-12.
- Taylor, Brian. (2005). "Postmodern Theory". In Steve May and Dennis Mumby (coord.). *Engaging Organizational Communication Theory and Research: Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications: 113-140.
- Vlăsceanu, Mihaela. (2003). *Organizații și comportament organizațional*. Iași: Polirom.
- Westling, Jon. (1997). "Review". *Academic Questions*. (10) 3: 89.

TEORII MODERNE ASUPRA COMUNICĂRII INTERCULTURALE

Victor Yila

Lector univ. drd., Universitatea Tehnică de Construcții București,
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
yilavictor9@yahoo.fr

Résumé: Cet article fait l'objet de recherche des dimensions modernes et contemporaines de l'interculturalité dans la perspective de la communication interculturelle. La liaison qui existe entre la culture et la communication interculturelle représente une modalité nécessaire de changer la diversité en normalité, tout en essayant de diminuer les différences qui peuvent générer des incompréhensions ou des barrières dans la communication. L'interaction entre individus ou groupes d'individus est le reflet de diverses tendances culturelles.

Mots clés: *interculturalité, communication, culture, identité, globalisation.*

Introducere

Lumea în care trăim încearcă să răspundă nevoilor de cunoaștere, din ce în ce mai mari, ale oamenilor. Evoluția sistemului informatic, precum și informatizarea, generează o societate de tip nou în care inteligența omului se dezvoltă realizând un progres calitativ al valorilor etnice și morale. Societatea tinde să aducă, la nivelul practicii culturale curente, concepte precum intercultural, toleranță și solidaritate. Se impune, în acest sens, cunoașterea fenomenelor de evoluții istorice și sociale, ceea ce presupune atenuarea sau chiar eradicarea naționalismului și abordarea globalizării problemelor.

Idealurile lumii contemporane stau în crearea unei identități largi, cu specific cultural, religios, care să reprezinte punctul de plecare al îmbogățirii spirituale pe mapamond. Evoluția umană vizează o societate echilibrată unde predomină anumite valori, dând posibilitatea egalității de șanse, indiferent de rasă, etnie sau religie. Însă, acest deziderat este greu de atins din cauza uriașelor diferențe între țările bogate și sărace.

În Europa, politica este de a încuraja dezvoltarea unui univers cultural, prin introducerea programelor educative, naționale și internaționale. Epoca modernă este preocupată de redefinirea noțiunilor de formare a identităților etnice, religioase, naționale și înscrierea lor în normele valorice universale, aceste noțiuni având o mare importanță în contextul social și economic. Nu putem să nu observăm decalajul tot mai mare dintre cultură, economie și tehnologie. În vreme ce economia și tehnologia fac pași uriași spre mondializare, cultura se luptă încă cu intoleranță și discriminare. Drept urmare, apar problemele minorităților și pluralismului religios.

1. Comunicarea interculturală: definiție și noțiuni teoretice

Noțiunea de comunicare interculturală este relativ recentă și are o istorie raportabilă celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea. În zilele noastre, transmiterea mesajelor (de la un om la altul, de la o societate la alta) se face cu o viteză amețitoare datorită evoluției tehnice de comunicare, ceea ce face ca fenomenul comunicării interculturale să fie unul esențial. El reprezintă obținerea de noi informații care permit cunoașterea și respectarea oamenilor de lângă noi, dar și acceptarea reciprocă a culturilor. De aceea, pentru o bună conviețuire în mediul multicultural, este nevoie ca oamenii să fie competenți în comunicarea interculturală.

Din cauza diferențelor culturale, cunoașterea semenilor ar trebui să fie o preocupare importantă. Este nevoie de o mai bună comunicare, directă și eficientă, dar care să respecte tradițiile tuturor oamenilor provenind din țări, popoare sau culturi diferite.

Interacțiunea dintre oameni nemaiputând fi evitată, globalizarea a făcut din comunicarea interculturală un fapt de neocolit. Pentru o mai bună exemplificare a acestui concept, ne raportăm la societatea americană unde guvernul, în 1946, a înființat Institutul pentru Serviciile Străine, cu scopul de a pregăti ofițeri pentru acțiuni cu membri din alte culturi. Mai exact, guvernul american identificase anumite dificultăți de comunicare care se datorau necunoașterii specificului cultural al altor popoare, precum și diferențele lor de cultură față de cea americană.

Studierea disciplinei comunicării interculturale există de ceva timp, de când indivizi și grupuri din culturi diferite au interacționat. În Europa, aceste contacte au avut loc din epoca greco-romană, sub forma schimburilor economice, comerciale, culturale sau sub formă de cucerire de teritorii (prin războaie), de populații și culturi străine. Aceste forme de contacte interculturale au continuat și în Evul Mediu când s-au conturat cele mai importante caracteristici ale culturilor europene moderne.

2. Cultură și comunicare

Cuvântul cultură provine din latinescul cultura, iar „culture” apare în limba franceză la sfârșitul secolului al XIII-lea, având o semnificație aparte în definirea conceptului de parcelă de pământ cultivat sau de cult religios. De-a lungul timpului, cultura devine acțiunea prin care un individ dezvoltă bunele maniere și calitățile spațiului. În Franță, de pildă, cuvântul „culture” are o dimensiune colectivă și păstrează o dimensiune universală, în timp ce, în Germania, termenul „kultur” subliniază particularitățile naționale și pune în evidență aspectele intelectuale și morale ale societății.

Cultura oricărui individ influențează în mod semnificativ felul în care acesta își formează atât viziunea asupra lumii cât și deciziile sau interacțiunile cu anturajul său. În lumea modernă, o dată cu apariția globalizării, indivizii sau grupurile de indivizi ar trebui să se uite întâi de toate (ca în oglindă) la propria cultură înainte de a privi spre alte culturi cu care intenționează să aibă schimburi culturale

Ar fi prea ușor să ne imaginăm că anumite culturi se schimbă odată cu trecerea frontierelor naționale. În trecut, sintagma Stat-națiune avea o mai mare influență decât are în prezent. E clar că dacă, ne uităm în cărți sau atlas-uri, țara ta sau continentul tău era în centrul lumii, și că ceilalți nu formau decât periferia. Acum treizeci de ani, diferențele aparente și evidente între culturi naționale europene erau enorme. Felul de a se îmbraca, de a mânca și de a face cumpărături erau atât de caracteristice încât se recunoștea foarte ușor naționalitatea. Dar trebuie să recunoaștem că, în contact cu ceilalți, culturile se schimbă câteodată repede, la o viteză și frecvență considerabile. (Martina Huber-Kriegler, Ildiko Lazar și John Strange, 2005: 7)

În accepțiune antropologică, termenul „cultură” desemnează ansamblul pattern-urilor specifice unei societăți la un moment dat, al modurilor în care oamenii vehiculează semne și simboluri în maniera validată de societate.

Între culturi există asemănări și diferențe. Asemănările există deoarece toate culturile satisfac nevoile oamenilor care „le locuiesc”, adică le oferă acestora cadrul optim în care pot rezolva

problemele apărute în societate. Deosebiriile privesc modul specific în care oamenii se raportează la mediu, găsind soluții diferite de rezolvare a problemelor și interpretările diferite, în formele specifice, prin care discursul instituie realitatea. (Andra Vasilescu, 2007: 11)

A cunoaște fenomenul comunicării reprezintă un pariu de mare interes în sfera cercetării. Conform *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, comunicarea este „acțiunea de a comunica și rezultatul ei; înștiințare, știre, veste, raport, relație, legătură; prezentare într-un cerc de specialiști a unei contribuții personale într-o problemă științifică” (1998: 205).

Pentru om, comunicarea este inevitabilă, definește modul său ontologic de a exista, trăsătură care îl diferențiază în chip radical față de alte moduri de a exista. Viața în comun, coordonarea activităților practice și cognitive, existența instituțiilor sociale, educația și întregul univers uman sunt de neimaginat în absența comunicării. Omul, prin felul său de a fi, prin ceea ce face, se exprimă pe sine, iar aceste manifestări determină un răspuns din partea omologilor, într-o interacțiune socială.

Un număr de elemente comune sau de componente în care descompunem procesele de comunicare se regăsesc (chiar dacă în definiții diferite) în orice proces de comunicare și, deci, în orice model de analiză a comunicării.

În principal, din perspectiva definirii comunicării ca „transfer ordonat de semnificații”, principalele elemente ale comunicării sunt:

- comunicatorul (emițătorul) – un individ, un grup, o entitate, ca o redacție;
- mesajul – trimite la un referent ca un eveniment (a transmite „ceva” despre „ceva”, „cuiva”, care este receptorul);
- limbajul sau codul – reguli de organizare a semnelor;
- canalul este mijlocul fizic prin care este transmis semnalul. Canalele principale sunt undele luminoase, undele sonore, undele radio, cablurile telefonice, sistemul nervos;
- mijloacele de transmitere – mijloacele tehnice și fizice „de convertire” a mesajului într-un semnal capabil a fi transmis printr-un canal.

3. Globalizare și cultură

În lumea contemporană se discută intens despre diversitatea culturilor și dialogul intercultural, în special în contextul globalizării. Dezbaterile se axează asupra disciplinelor sociale și umane, ca și în domeniul studiilor culturale, teoretice și aplicative. Se pune problema construirii unei lumi unice unde toate valorile, toată umanitatea, vor conlucra, interacționa și vor comunica și până la urmă se va făuri un spațiu unic, deși nu neapărat unitar.

„Societățile vor fi supuse aceluiași câmp gravitațional, dar reacțiile și răspunsurile lor vor fi diferite, în funcție de o serie de date și caracteristici specifice, care sunt exprimate prin culturile lor”. (Grigore Georgiu, 2010: 33)

Într-o societate modernă, nu se poate vorbi de cultură fără globalizare și invers. Pe de o parte, globalizarea este privită ca un factor care determină experiența culturală modernă, pe de altă parte, în centrul culturii moderne se află globalizarea, iar dinamica globalizării este cultura. Este o relație de reciprocitate care ne ajută să înțelegem ce înseamnă cultură în lumea modernă.

Globalizarea a apărut în urmă cu 40 ani și s-a manifestat mai ales în sectorul economic și a contribuit la extinderea comerțului mondial. Ea pune în evidență aspectul independent al problemelor existente în comunitatea internațională și rezolvarea vine de la fiecare individ în parte, în cadrul comunității mondiale.

4. Interculturalitatea

Ținând cont de faptul că modelul multicultural nu reușește să ilustreze dinamismul și intensitatea schimburilor culturale impulsionate de procesele globalizării, interculturalitatea devine o alternativă la concepția tradițională asupra culturilor concepute ca sfere omogene. Separate, în conformitate cu logica acestei teorii, culturile pot doar să se ignore, să intre în conflict sau să se defăimeze.

Interculturalitatea, fiind un proces de autoajustare a comunității multiculturale, pune în evidență dimensiunea interactivă a grupurilor culturale, etnice, religioase care conviețuiesc împreună și au relații vizibile de interacțiune, ceea ce înseamnă o înțelegere superioară a culturii proprii.

Interculturalitatea ne recomandă să nu-l mai percepem pe celălalt ca pe un „străin” sau „dușman”, ci ca pe cineva care provine dintr-o altă cultură.

Pentru rezolvarea problemelor legate de anumite bariere sau frontiere care îngreunează fenomenul de interculturalitate este nevoie de un câmp disciplinar capabil să genereze dezbateri și propulsarea gândirii colective. Dar, în contextul actual al globalizării, trebuie arătat faptul că adevărata contribuție a culturilor stă în capacitatea de a comunica. Evoluția lucrurilor a condus la introducerea sintagmei „medierea culturală”.

„Evoluția societăților către modelele de reprezentare pluri și multietnice a creat condiții noi fundamentale de mediere și de reflexie în domeniul culturii și cel al interculturalității, ca instanță simbolică de creație și de valori” (Salhia Ben-Messahel, 2009: 9).

5. Limbă, cultură și identitate

Limba își are rădăcinile în societatea umană, iar nicio societate nu poate exista fără limbă, cele două fiind inseparabile. Pentru ca omul să se facă auzit sau înțeles într-o comunitate, instrumentul care este la îndemâna tuturor este limba care ajută și la înflorirea societății. Putem înțelege mai bine acest lucru dacă ne referim la ceea ce spune Ferdinand de Saussure și anume:

Definiția dată de noi limbii presupune că îndepărtăm tot ceea ce este străin de organismul său, de sistemul său. (...) Acestea sunt, în primul rând, toate punctele prin care lingvistica vine în atingere cu etnologia, toate relațiile care pot exista între istoria unei limbi și aceea a unei rase sau a unei civilizații. Aceste două istorii se îmbină una cu alta și întrețin raporturi de reciprocitate. Obiceiurile unei națiuni au o influență asupra limbii, iar, pe de altă parte, națiunea este determinată într-o mare măsură de limbă. (Ferdinand de Saussure. 1998:)

În fostele colonii, precum și în teatrele de operațiuni, identitățile culturale erau și sunt baza mobilizării și acțiunii sociale. Limba a fost formată și transformată, în funcție de conjunctura de moment: „ceea ce oamenii învață să spună sau să recunoască este într-o

foarte mare măsură legat de circumstanțele în care au învățat acel lucru” (David Lelyveld, 1993: 667).

Limba unui popor poate fi considerată un centru de cultură și influențează alte limbi cu care are legătură. Strânsa legătură existentă între limbă și cultură pune în relief elementele culturale din vocabularul și gramatica limbii. O limbă este foarte importantă pentru comunitate întrucât permite sau facilitează înțelegerea anumitor idei sau probleme din societate.

Termenul „identitate” este folosit pentru a arăta apartenența națională a unui individ. Dar această sintagmă este folosită și în sens mai larg pentru a identifica originea regională, locală, locul de muncă și convingerile religioase.

Complexitatea fenomenului de comunicare interculturală constă și în modul în care fiecare individ gândește, dar mai mult, este convins că modul lui de a fi, de a se exprima este cel mai potrivit față de membrii comunității sale. Cunoscutul sociolog Emil Durkheim este de părere că:

amestecul sentimentelor e cel care face dificilă, în sociologie, desprinderea de familiar. Într-adevăr, ne înflăcăram pentru credințele noastre politice și religioase, pentru practicile noastre morale cu totul altfel decât pentru lucrurile din lumea fizică; prin urmare, acest caracter pasional se comunică și modului în care le concepem și le aplicăm pe cele dintâi. Ideile pe care ni le facem despre ele ne sunt dragi, ca și obiectele aferente lor, căpătând astfel o autoritate atât de mare, încât nu suportă nici o opoziție. Orice opinie care le deranjează este tratată drept dușman.” (Emile Durkheim. 2004 [1895]: 68)

Când se vorbește despre identitatea culturală, se observă că este un dat dificil de înțeles, din cauza multidisciplinarității sale și, în același timp, din cauza raporturilor dialectice care stau la baza rețelilor conceptuale cu care poate fi asociat.

Numeroase sunt disciplinele care jalonează domeniul continuu ce pornește de la experiențele particulare, care stau la baza identităților personale și ajunge până la afiliere colectivă, care catalizează construcția socială a acestor identități. Abordările filosofice, psihologice sau antropologice – din care s-au inspirat numeroși istorici, lingviști, sociologi, juriști, precum și alți specialiști în științele umane – ne ajută să înțelegem mai bine această interacțiune între mecanismele psihologice și factorii sociali, în care este o parte constructivă a procesului identitar. (Gilles Ferreol și Guy Jurquois. 2005: 328)

În Africa, de exemplu, sau mai exact în Africa neagră, după perioada independențelor politice, s-a pus problema identității culturale, aspect evocat de primii scriitori, în termeni de „conștiință culturală africană sau conștiință neagră”. Scriitorii din prima generație nu înțeleseseră că politicul, ca și economicul nu puteau să servească intereselor societăților africane, dacă nu erau susținute de o viziune culturală care genera o deschidere spre lume.

Miza culturală în Africa, în general, este deci un parametru esențial al păcii. Prin cultură, putem cunoaște mai bine un om, personalitatea sa profundă, putem descoperi punctele negative și pozitive. Din acest punct de vedere, dialogul cultural este locul unde se poate edifica conștiința comună și solidară. (Charles Ham. 2005: 12)

7. Obstacole și prejudecăți în comunicarea interculturală

Obstacolele din comunicarea interculturală apar când ignorăm diferențele și se observă mai ales în zona valorilor, a atitudinilor și credințelor. Tendința generală este să presupunem că toți suntem la fel când este vorba de credințe de bază, de valori. Constituie o barieră semnificativă și faptul că se ignoră diferențele dintre tine și cel care diferă din punct de vedere cultural. În esență, se promovează atitudini tolerante, de acceptare și înțelegere a relației cu celălalt, precum și respectarea diferențelor culturale, prin punerea pe picior de egalitate a relațiilor între oameni. Prin aceasta, se elimină aspectul de superior-inferior.

Procesele de comunicare sunt profund influențate de prejudecăți. Dintr-un sentiment total greșit se poate ajunge la o atitudine negativă față de membrii unei comunități sau față de un grup. Prejudecățile apar în diferite grupuri culturale și reprezintă o barieră psihologică. În comunicarea interculturală, prejudecățile și stereotipurile reflectă relațiile care se nasc între oameni și grupurile socio-culturale.

8. Considerații finale

În această lucrare am abordat componentele comunicării interculturale și problematica diferențelor culturale. Faptul că există valori, tradiții, identități multiple și feluri diferite de relaționare între grupuri sau indivizi, ne îndrumă să tratăm cum se cuvine problema legată de comunicare din perspectivă interculturală. Dezvoltarea abilităților de comunicare interculturală prin învățarea acestui fenomen generează o mai bună cunoaștere și îmbogățire culturală, ceea ce permite rezolvarea unor probleme sociale, chiar a unor conflicte, în scopul de a reglementa, a educa o societate fără a crea anumite neajunsuri, respectând drepturile omului.

Multe elemente precum prejudecățile, stereotipurile sau discriminarea constituie un obiect de analiză asupra dificultății sau sunt obstacole în comunicarea interculturală. Pentru a accede la o societate mai completă, este nevoie să se cunoască mai bine esența comunicării interculturale.

Bibliografie

- Ben-Messahel, Salhia. (2009). « Médiation interculturelle et interdisciplinarité ». In Salhia Ben-Messahel (dir.) *Des frontières de l'interculturalité*. Villeneuve d'Ascq: Ed. Les Presses Universitaires du Septentrion.
- Durkheim, Emile. (2004) [1895]. *Regulile metodei sociologice*. Filipeștii de Târg: Editura AntetXX Press. trad. D C. Sudețeanu.
- Ferreol, Gilles și Guy Jurquois. (2005). *Dicționarul Alterității și al Relațiilor Interculturale*. București: Editura Polirom.
- Georgiu, Grigore. (2010). *Comunicarea interculturală - Probleme, abordări, teorii*. București: Editura Comunicare.ro.
- Ham, Charles. (2005). *Dialogue interculturel et culture de la paix en Afrique Centrale et dans les grands Lacs*. Paris: Ed. Agence Universitaire de la Francophonie.
- Huber-Kriegler, Martina, Ildiko Lazar et John Strange. (2005). *Miroirs et fenêtres- Manuel de communication interculturelle*. Graz: Edition du Conseil de l'Europe.
- Lelyveld, David. (1993). *Colonial Knowledge and The Fate of Hindustani. Comparative Studies in Society and History*.
- Saussure, Ferdinand. (1998). *Curs de lingvistică generală*. Iași: Editura Polirom.
- Vasilescu, Andra. (2007). *Cum vorbesc românii. Studii de comunicare (inter)culturală*. București: Editura Universității din București.

THE BUILDERS OF EXPRESSIONISM: PINK FLOYD - *THE WALL*

Anca-Margareta Bunea

Lector dr., Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
ankalexandrescu@yahoo.com

Résumé: Cet ouvrage s'appuie sur une activité lors de *La semaine des langues étrangères*, édition XVIII, 22-28.04.2013. Plusieurs étudiants de la Faculté de Génie civil ont présenté leurs interprétations de métaphores et symboles visibles dans le film mis en scène par Alan Parker en 1982, ayant comme source l'album *The Wall* interprété par Pink Floyd en 1979. Le projet représente un nouveau type de recherche illustrative pour la manière dont les futurs ingénieurs ont pu décoder non seulement la signification des messages, mais aussi les processus mentaux qui sont destinés à créer les messages dans une dimension subjective. Intéressés par la musique et le film, les étudiants ont accepté le défi de déchiffrer le niveau métaphorique dans un texte et ils ont manifesté beaucoup d'imagination et de sensibilité tout en expliquant la manière dont l'expressionnisme a influencé le mot-image dans le film.

Mots-clés: *déchiffrement, film, symboles, métaphores, activité optionnelle*

The Wall, Pink Floyd's album put on screen in 1982, has been categorized as one of the few movies belonging to 'cult classics' because it was, and still is, very difficult to say which genre this movie can be fit into. The director Alan Parker followed closely Roger Waters' script. Thus, their art form consists of a succession of metaphors and symbols coalescing to constructing the image of total alienation.

The paper's ratio is the contrastive analysis of the interpretative key which comes, on the one hand, from the cultural studies perspective, and on the other hand, from the way some first year students in civil engineering have understood, sometimes literally, the metaphors and symbols during the activity with the same name as the title of the present article. The activity took place on April 23, during the eighteenth edition of *The Week of the Foreign Languages*.

The purpose of this research resides in the study of the modalities in which some students with non-humanistic education can decipher metaphoric messages.

Regarding the theoretical approach, this paper is focused on the interaction between the aesthetic trend, the new technologies and music. From a cultural studies perspective, we used the interpretation based on psychoanalysis (the oedipal complex), historiography - through the referrals to the historical context - and film studies, for the cartooned images, as well as for the *gros-plans*.

Lacking a theoretical support, the students showed plenty of creativity, an acute sense of observation and pure sensitivity.

Concerning the research method, we introduced a few notions about expressionism in art, and a very short introduction about the movie that was supposed to be watched.

Expressionism is generally defined as a form of manifestation of modernism, especially in German art and literature, between 1911 and 1925. At that time, a spiritual

tension was provoked by the crisis typical of the First World War. The mission statement of this movement was the intensity of expression.

A very well-known precursor of this artistic trend is Edvard Munch (1893), with his famous *Der Schrei*, which is very similar to Pink Floyd's wallpaper for both the album and the movie *The Wall*.

Not only the simplicity of the drawing and the anomalous tones standing for the intensity of expression, but also the overall pessimistic conception about the human condition gains the wind of the metaphysical logjam, of the loss feeling/ falling into chaos, expecting an imminent complete disaster. Both images express despair and rage.

In 1916, the Austrian writer, playwright, director and critic Hermann Anastas Bahr gave a very precise definition of expressionism: "Man screams from the depths of his soul; the whole era becomes a single, piercing shriek. Art also screams, into the deep darkness, screams for help, screams for the spirit. This is Expressionism." (http://www.goodreads.com/author/quotes/177951.Hermann_Bahr).

On this background, we introduce the movie from the perspective of a non-academic opinion, but very easy to be found and quite useful for the lead-in activity of the movie watching. The quotation is taken from an internet site dedicated to this movie with index of songs and an open-ending discussion entitled "Rant! Rave! (or just drop in to say "Hi!") Join the discussion on facebook". Therefore, we quote from the second paragraph of this site:

From the outset, Pink's life revolves around an abyss of loss and isolation. Born during the final throes of a war that claimed the lives of nearly 300,000 British soldiers (Pink's father among them) to an overprotective mother who lavishes equal measures of love and phobia onto her son, Pink begins to build a mental wall between himself and the rest of the world so that he can live in a constant, alienated equilibrium free from life's emotional troubles. Every incident that causes Pink pain is yet another brick in his ever-growing wall: a fatherless childhood, a domineering mother, an out-of-touch education system bent on producing compliant cogs in the societal wheel, a government that treats its citizens like chess pieces, the superficiality of stardom, an estranged marriage, even the very drugs he turns to in order to find release. As his wall nears completion - each brick further closing him off from the rest of the world - Pink spirals into a veritable Wonderland of insanity. (<http://www.thewallanalysis.com/main/>).

After this quotation, we hand in the reflection tasks, so that the students can pay more attention to some aspects. The first task is: <Reflect upon the message of the movie contextualizing it (should it be the case) for the construction field>. The second task is a short one, but it is a bit more difficult, especially in its last part: <Identify three symbols and debate their essence>. The didactic method is an activating one, because it points to the

students' individualizing approach. This activity has an optional (gratuitous) character, and it can be done by establishing different connections among various school subjects.

Interpretative taxonomies

Philological perspective	Non-philological perspective
<i>Analogy</i> The oedipal complex.	<i>Hypotheses</i> The absence of a father figure in Roger Water's biography.
<i>Explicative-reproductive</i> - historical context: the hero killed during the Anzio battle in 1944; - the tradition of the national ideal: the <i>gentleman</i> wearing his uniform with pride and dignity and dying for a noble cause; - The concert marked by the military paraphernalia, especially the sign of the two crossed hammers as an allusion to the masses temptation of falling into totalitarianism.	<i>Observational exploration</i> - Music as an argument for political protest; - An attack towards the educational system; - Disorientation - A strong critique of the marriage institution, which does not help a person, but makes him/or go deeper into depression. - The wall as a symbol of frustration, leading to mutiny, rage and violence as marks of irrational aggression (particularly addressed to the self). It is also a motif of introversion.
<i>The transductive reasoning (Piaget)</i> There are two fundamental dimensions in the temporal structure: the past, meaning childhood, which is connected to the socio-economic environment in post-war England vs. the present, seen as a period of self-disruption in images such as the tour, the hotel room, the concert, the debauches and the American movie.	<i>Problematizing the topic of the main character as the key to the whole story</i> Pink is seen as an individual in a continuous state of anxiety. He orbits around obsessions and schizophrenia.

There are three moments/ songs indicating the oedipal complex in the movie. While the first song, entitled "Mother", may be debatable concerning the psychoanalytical approach, "Mother is she good enough for me?" and the final "Trial" clarify everything by showing, explicitly, an overprotective mother causing mental disturbances, commonly categorized as the oedipal complex.¹

In the history of art, and in the history of culture, generally speaking, nothing has appeared on an empty space. All the trends have appeared either as a critique of something or as a form of imitation. The hero who died in the battle of Anzio is created based on the model of a person with a fulfilled vocation. He represents the elite of the human beings; his dual structure is articulated in the general vision of self-sacrifice. He becomes a superior

¹ Baaaaaaaabe!
Come to mother baby, let me hold you
In my arms.
M'lud I never wanted him to
Get in any trouble.
Why'd he ever have to leave me?
Worm, your honor, let me take him home.

entity by giving his flesh and blood as the image of mortality getting eternal life through fighting, in a moral paradigm of freedom and dignity.

Soldiers as warriors form a social class which tends to become a behaviorist model. Not only the sacrifice itself, but also the submission to a set of rules, to a norm code, changes a mere soldier into a gentleman. Yet, intellectuals contributed to the consolidation of the totalitarian regimes, since they were fascinated by the philosophy of creation and destruction; we can talk here of a universal rhythm implying the necessity of periodical revolutions. This turns out to be a philosophy of blind destiny, where death in the form of war appears as (norm)ality. Being busy with different phantasms, the creators of human models (intellectuals/ theoreticians) cannot see the human being, the person, the individual, with his material and spiritual needs. The individual is sacrificed in the name of some great purposes (supra-individual), which prove to be simple masks for the mean interests of those who have known how to project the most efficient and sophisticated apparatus of propaganda.

The myth of power is a construction leading to totalitarianism. The source is the paternalist model. A “parent” of the nation, a leader manipulating through words or music, by using a few mechanisms at everyone’s disposals (plain hammers) in order to create the image of a savior, Pink becomes *vox populi*.

The second task of the activity is centered on finding three symbols. We have chosen the most commented upon.

The first symbolic instance of “icon and image” is the British flag. From the philological perspective, national identity par *excellence* is represented by the flag. The interesting transformation, or better put, the disintegration from a Union Jack into a St. George’s Cross in continuous bleeding, signifies the incapacity of fertilizing the devastated field of nation. From the future civil engineers’ perspective - a non-philological one -, the flag denotes the sacrifice on the battle field, the flag-field being squeezed by implacable forces and drained in a sewage system. The idea becomes interesting in that “the sewage system” might be “the sewage system of history”. (Fredric Jameson, 2000: 129)

The second symbol is the telephone. Here, the difference between the semantic level, where the discourse reference sends us to communication *in nuce*, and the hermeneutic level, entirely concerning the non-philological domain, is again debatable, because, somehow, both interpretations can be acceptable. Therefore, semantically, the telephone which has never fulfilled its function shows the incapacity of getting a whole message and thus, lack of communication develops into one of the alienation causes. Hermeneutically, the incomplete phone call represents discontinuity. The interrupted phone conversations generate the need for getting answers. Consequently, interrogation (meaning unanswered questions and the constant effort to find an answer to the “unanswerable”) may lead to mental disorder through interminable questions.

The last symbol which is discussed is the image of the physician. By and large, in the philological acceptance, the physician is the liaison with the real world, the adjuvant in Pink’s mental and physical recovery. In the non-philological approach, the physician prescribing only medicines, so that Pink can sleep, is an agent of obedience. Individuals “showing feelings” should become obedient to institutions by all means.

The conclusion of the activity and of our paper resides in interpreting the final moment of the movie. After the famous animation film corresponding to *The Trial*, remnants of the wall are found and taken by children. Provided that a philological outlook might sum up that the movie is the never-ending story of dystopia, where everything ends up in reclusion and alienation, the students, future civil engineers, with ages quite close to those of the children, have found similarities between them, and some of them even identified with the children carrying rocks from the wall with the purpose of building the future. Out of the wall destined to seclusion and suffocation, our full of hope youngsters start to build. They build walls as gates to civilization, walls for the comfort of homes with everything that a “home, sweet home” implies, walls for warmth during winters, and walls for light during night-time.

References

- Bennet, Andrew. (1997). "Going Down the Pub": The Pub Rock Scene as Resource for the Consumption of Popular Music". *Popular Music*, Vol. 16, No.1: 97-108.
- Braun, Emily. (1996). "Expressionism as Fascist Aesthetic". *Journal of Contemporary History*, Vol. 31, No.2, Special Issue: 273-292.
- Davies, Alistair and Seinfeld, Alan. (Eds.). (2000). *British Culture of the Postwar: An Introduction to Literature and Society 1945-1999*. London: Routledge.
- Hobsbawm, Eric J. (1999). *Industry and Empire: The British of the Industrial Revolution*, New York: NY Press.
- Jameson, Frederic. (2000). "Reification and Utopian Mass Culture". In Michael Hardt and Kathy Weeks, Eds. *The Jameson Reader*. Oxford: Blackwell: 123-148.
- Jenkins, Philip. (1996). "Bricks in the Wall": An Interpretation of Pink Floyd's *The Wall*. In Ernst Schürer, Manfred Keune and Philip Jenkins, Eds., *The Berlin Wall*. New York: Peter Lang: 205-213.
- Kaes, Anton. (2009). *Shell Shock Cinema: Culture and the Wounds of War*. Princeton: Princeton University Press.
- Vidler, Anthony. (2011). "Another Brick in the Wall". *New Brutalism*, Vol. 136, Spring: 105-232. <http://www.thewallanalysis.com/main/> retrieved 24.07.2013.

III. LINGVISTICĂ ȘI METODOLOGIE

STUDIU CONTRASTIV AL ASPECTULUI ÎN LIMBILE ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ – PARTICULARITĂȚI DE TRADUCERE

A CONTRASTIVE STUDY OF VERBAL ASPECT IN ROMANIAN AND ENGLISH – TRANSLATION FEATURES

Marinela Doina Nistea

Conf. univ. dr. Universitatea Tehnică de Construcții
București

Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
ddmarilena@yahoo.com

Raluca Mihaela Ghențulescu

Lector univ. dr. Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
raluca_ghentulescu@yahoo.com

Abstract: As a morphological category that shows the form that the verb takes in order to express the way in which the action is rendered from the duration viewpoint, verbal aspect is more or less systematized from one language to another, and this may lead to difficulties in translation. For fifty years, famous Romanian linguists have been claiming that it is necessary to classify verbal aspect as a distinct grammatical category in our language, and the triumph of this idea has been marked by the three latest editions of the Romanian Academy Grammar (2005, 2008 and 2010). Nevertheless, there are voices that claim it is inadequate to refer to this grammatical category in Romanian, because the aspectuality of the processes described by the verbs in our language is exclusively a semantic category, impossible to formalize in a satisfactory manner from the grammatical point of view. In Romanian, verbal aspect remains a logical category rather than a morphological one, because, unlike other grammatical categories, it is not materialized in paradigmatic oppositions, expressed by means of morphemes – suffixes, prefixes or phonetic alternations. On the other hand, in English the category of aspect is marked both at the morphological level, by different verbal tenses at the progressive and perfect aspect, and at the semantic level, by the association of different meanings depending on the verbal aspect in various sentences. Therefore, in order to render in Romanian all the semantic and pragmatic nuances of the verbs in English, translators and interpreters must understand and apply all the particular features of this complex category.

Key words: *grammar, verb, action, process, tense, duration.*

Introducere

În gramatica limbii române, pledoariile în favoarea categoriei aspectului reprezintă o consecință a influențelor exercitate de către lingvistica rusă și de cea engleză, în care aspectul verbului este categorie gramaticală bine conturată, ce precizează limitele temporale în care se desfășoară acțiunea, indiferent ce denumește ea. Conform GALR, în română „aspectul interferează cu timpul, dar nu este o categorie deictică: aspectul este indiferent la plasarea / fixarea procesului față de momentul enunțării.” (Dana Manea, Gabriela Pană Dindelegan și Rodica Zafiu, 2005: 449).

1. Opoziții aspectuale

Verbele care arată o acțiune durativă sau o acțiune care se repetă sunt verbe de *aspect imperfectiv* (conform GBLR sau *nonperfectiv* în terminologia GALR) care denumesc o acțiune în curs de desfășurare, în vreme ce verbele care denumesc o acțiune

săvârșită într-un anume moment al desfășurării ei, incluzând și rezultatul ei, sau o acțiune momentană, sunt verbe de **aspect perfectiv** (*El a scris.*). Aceasta este principala și unica opoziție aspectuală realizată prin mijloace gramaticalizate, la ea adaugându-se alte opoziții manifestate prin mijloace lexicale: semnificații intrinsece ale unor verbe (*a începe, a continua, a termina, a conține, a isprăvi, a sfârși, a înceta*), adverbiale (*deodată, săptămânal*), sau prefixe (*re-*):

2. Semnificații aspectuale

În GALR sunt distinse șase opoziții aspectuale determinate de diferite trăsături semantice ale verbelor:

2.1 Perfectiv vs nonperfectiv – este singura opoziție aspectuală care se exprimă prin forme specializate în cadrul sferei timpurilor trecute și a viitorului:

Studentul **scria**. – aspect nonperfectiv / imperfectiv

El **a scris**. – aspect perfectiv

2.2 Durativ vs momentan, unde trăsătura semantică relevantă este *durata*: proces de lungă durată = durativ, proces de scurtă durată = nondurativ, momentan, punctual, instantaneu.

Copilul s-a odihnit (**timp de**) **două ore**. – aspect durativ

Copilul a adormit **imediat**. – aspect momentan

Verbele durative apar în propoziții cu expresii adverbiale precum: *timp de (o oră, un an, un secol), în tot acest timp, de multe (săptămâni, luni), de ceva (timp, vreme)*, în vreme ce verbele momentane apar cu adverbe ca: *într-o clipă, imediat*. Așadar, în urma testului privind contextele de mai sus, sunt durative verbe dinamice (de eveniment sau de acțiune) precum: *a călători, a alerga, a conduce, a a curge, a a lucra, a fugi, a elabora, a face, a organiza, a studia, a trăi* etc. și nondurative (punctuale, momentane) ca: *a aprinde, a ațipi, a adormi, a decola, a deceda, a exploda, a intra, a ieși, a prinde, a sări, a smulge, a ucide* etc.

2.3 Individual vs generic, care privesc enunțuri cu caracter general la care trăsătura semantică este [+ *Determinat* / + *Individual*] vs [- *Determinat* / - *Individual*]

El savurează **o comedie**. – aspect individual (nu o dramă)

Lui îi plac **filmele**. – aspect generic (= El este cinefil.)

Enunțurile generice au caracter atemporal.

2.4 Unic vs iterativ, unde trăsătura semantică este *numărabilitatea*

Am văzut acest film. - aspect unic sau semelfactiv

Am văzut acest film de trei ori. – aspect iterativ

Aspectul iterativ înseamnă repetitiv (acțiune petrecută în mod repetat) sau frecventativ (acțiune petrecută repetat cu o anumită frecvență) și este pus în evidență prin

asocierea cu adverbe de repetiție (*de câteva ori*), expresii adverbiale (*periodic, frecvent, zilnic, hebdomadar, mensual, anual*), numerale adverbiale (*de două ori*) sau chiar cu adverbe (*de obicei, uneori, adesea* etc.). Prin asocierea cu acestea, formele verbale de prezent, perfect compus, perfect simplu, mai-mult-ca-perfect și viitor capătă semnificația de repetiție.

2.5 Linear vs progresiv la care opoziția este „proces cu desfășurare constantă” vs „proces ce se desfășoară prin creșteri graduale:

El strigă. – aspect linear

El strigă **din ce în ce mai tare** – aspect progresiv

2.6 Incoativ vs continuativ vs terminativ (în cazul unor verbe care încorporează lexical informația aspectuală: *a deschide* vs *a alergera* vs *a muri*).

În legătură cu aceste verbe, GALR (2008) detaliază categoria verbelor (semiauxiliarelor) de aspect – „unități lexicale a căror configurație semnatică conține una din trăsăturile [*Incoativ*], [*Continuativ*] sau [*Terminativ*]” (*ibidem*: 457), care alcătuiesc o clasă deschisă în limba română actuală. O serie de verbe sunt aspectuale propriu-zise – verbele *incoative* (exprimă începutul unei acțiuni): *a începe, a se apuca, a porni, a prinde, a aprinde* etc., verbele *continuative* (semnifică etapa de mijloc a desfășurării procesului): *a continua, a urma* și verbele *terminative* (arată încheierea, rezultatul unei acțiuni): *a isprăvi, a înceta, a (se) opri, a (se) sfârși, a (se) termina*. Această clasă a verbelor de aspect constituie și cel mai solid argument de ordin gramatical pe care îl avansează GALR pentru a susține categoria aspectului. În funcție de context, și alte verbe polisemantice pot deveni aspectuale: *a se lăsa de, a se apuca de, a se opri din* sau *a urma, a fi (cât pe ce), a fi pe punctul, a fi pe cale* + conjunctivul (sau, în unele situații, infinitivul), pe lângă trăsătura semantică [+Divizibil], toate având în comun capacitatea de a se combina cu un nume având proprietățile [+Temporalitate], [+Durativ], [+Dinamism], precum și pe aceea de a figura în structuri eliptice de tipul: *El începe [să construiască] o casă. / El continuă [să construiască] casa. / El termină [de construit] casa.*

Ediția a treia a Gramaticii Academiei (GBLR, 2010) consideră că exprimarea aspectului prin intermediul timpurilor verbale este singura modalitate gramaticalizată, morfemizată a aspectului, în consecință, analizează aspectul concomitent cu timpul verbal, aspectul arătând „schimbarea de stare desemnată de verb din punctul de vedere al desfășurării sale” (Gabriela Pană-Dindelegan, 2010: 243). Timpurile verbale marchează în limba română doar anumite valori aspectuale - opozițiile *perfectiv / imperfectiv, momentan / durativ* și *aspectul iterativ*, în rest aspectualitatea indicându-se prin mijloace lexicale.

În limba engleză, aspectul este definit ca o categorie gramaticală de sine stătătoare, care se referă la modul în care o acțiune, o stare sau un eveniment, exprimate de un verb, se raportează la fluxul temporal.

O distincție aspectuală primară este cea dintre aspectul perfectiv (perfective/non-progressive/simple), care se referă la o acțiune considerată ca fiind încheiată, fără a se

specifica un anumit interval temporal în care a avut loc, și aspectul imperfectiv (imperfective/progressive/continuous), folosit pentru situațiile în care intervalul temporal este privit ca repetitiv, iar acțiunea în sine este considerată ca fiind în desfășurare la un anumit moment.

Un alt mod de a explica această diferență este cel propus de Comrie, care consideră că aspectul perfectiv privește situația din exterior, fără a ține cont de parcursul ei intrinsec, în timp ce aspectul imperfectiv o privește din interior, luând în considerare atât punctul ei de plecare, cât și cel spre care se îndreaptă.

Potrivit teoriei lui Zeno Vendler, în funcție de conotația lor semantică, verbele din limba engleză pot fi clasificate în patru categorii distincte, în funcție de care se poate stabili și tipul aspectual la care pot fi folosite. Acestea sunt:

- a. verbe de stare (state verbs), care includ verbele perceptive, afective și cognitive
- b. verbe de acțiune (activity verbs)
- c. verbe rezultative (accomplishment verbs)
- d. verbe eventive (achievement verbs)

În funcție de ceea ce exprimă, același verb se poate include într-o categorie sau alta, iar aspectul său va varia odată cu aceasta. De exemplu, același verb poate fi folosit ca verb de stare într-o propoziție și, în acest caz, va fi la aspectul perfectiv, și ca verb de acțiune într-o alta, în care va fi la aspectul imperfectiv. De asemenea, un verb eventiv, folosit la aspectul perfectiv, poate fi, într-un alt context, verb de acțiune, putând apărea la aspectul imperfectiv. A se compara:

Roses smell nice (state) vs I am smelling the roses in my garden (activity).

The plane took off at 9 o'clock (achievement) vs The plane was taking off when its engine stopped (activity)

În limba engleză, aspectul poate fi marcat atât la nivel morfologic, prin folosirea unor forme verbale diferite la aspectul imperfectiv față de cel perfectiv, cât și la nivel semantic, prin folosirea unor anumite adverbe. În schimb, în limba română aspectul este marcat doar la nivel semantic, neexistând forme morfologice diferite care să facă diferența între un aspect și altul. La fel ca în franceză sau greacă, în română markerii aspectuali au fuzionat cu cei temporali, diferența făcându-se între timpurile verbale și nu între aspecte. A se compara:

El lucră tot ogorul (verb rezultativ) vs El lucra ogorul când a început ploaia (verb de acțiune)

În limba română, prezentul și imperfectul sunt considerate ca markeri ai aspectului imperfectiv, în timp ce perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul, viitorul și viitorul anterior sunt încadrate în sfera aspectului perfectiv.

Prezentul și imperfectul în română nu se referă la punctul final al unei acțiuni și, de aceea, sunt considerate ca echivalente ale aspectului progresiv din engleză, definit ca mod de raportare la o acțiune neterminată, aflată încă în desfășurare. A se compara:

El merge la școală (în fiecare zi sau acum) vs El a mers/va merge la școală (la un anumit moment dat)

Pentru a face referire la diferențele aspectuale ale unei situații și, deci, pentru a stabili intervalul de timp aferent unei situații și, deci, pentru a stabili intervalul de timp aferent unei anumite acțiuni, limba română folosește diferite mijloace, cum ar fi:

- a. derivarea cu prefixe și sufixe cu sens incoativ, continuativ, iterativ:
a înflori, a înfrunzi (incoativ), a se înroși, a încărunți (continuativ), a reciti, a răstălmăci (iterativ)
- b. folosirea unor perifraze verbale cu sens incoativ, continuativ sau terminativ:
a sta să, a da să, a se prinde să (incoativ), a urma să (continuativ), a o duce la capăt/la bun sfârșit (terminativ)
- c. folosirea unor construcții verbal-nominale cu sens incoativ, continuativ sau terminativ:
a bufni în răs/plâns, a o rupe la fugă, a o lua la sănătoasa (incoativ), a sta la taclale, a da din gură, a-și bate capul (continuativ), a pune capăt, a pune punctul pe i (terminativ)
- d. repetarea verbului, cu sens continuativ sau iterativ:
Merse, merse și iar merse până când ajunse pe tărâmul zmeilor (continuativ).
Citi o dată, citi de două ori, citi de trei ori și tot nu înțelese nimic (iterativ).
- e. folosirea unor adverbe sau construcții adverbiale cu sens durativ (încă), momentan (acum), generic (mereu, întotdeauna), iterativ (iar, din nou), linear (constant), progresiv (din ce în ce, tot mai), continuativ (întruna).
- f. folosirea unor expresii idiomatice cu sens terminativ: a se duce pe apa sâmbetei, a se lăsa păgubaș

În limba română, aspectul perfectiv este redat de patru timpuri: perfect compus, perfect simplu, mai mult ca perfect și viitor anterior. În ceea ce privește perfectul compus, este important de subliniat faptul că acesta poate fi tradus în limba engleză prin două timpuri diferite, Present Perfect Simple și Past Tense Simple. Să analizăm următoarele exemple:

Mihail Sadoveanu a scris peste 120 de cărți.

Mihail Sadoveanu *wrote* over 120 books. (Past Tense Simple)

Mircea Cărtărescu a scris multe romane interesante.

Mircea Cărtărescu *has written* many interesting novels. (Present Perfect Simple)

După cum se poate observa, perfectul compus din limba română redă orice acțiune petrecută într-un moment anterior momentului vorbirii și, după cum arată Iorgu Iordan, o

prezintă ca fiind deja încheiată în momentul în care are loc relatarea ei, fără a ține cont de diferența dintre o acțiune încheiată, care nu mai are legătură cu prezentul (i.e. când autorul nu mai este în viață), și o acțiune care încă are efect asupra prezentului (i.e. când autorul este încă în viață). Limba engleză, însă, face foarte bine diferența între aspectul perfectiv, exprimat de Past Tense, și cel imperfectiv, exprimat de Present Perfect Simple.

O altă diferență între cele două limbi se manifestă la nivelul complinirilor adverbiale ale verbului. De exemplu, propoziția: „Astăzi m-am întâlnit cu mulți oameni”, care în română are o singură variantă, și anume cea cu verbul la perfect compus, poate fi tradusă în două moduri în limba engleză, în funcție de felul în care este perceput adverbul „astăzi”: fie ca incluzând în el momentul vorbirii, caz în care echivalentul englez al perfectului compus din română va fi Present Perfect Simple, al cărui aspect este imperfectiv, fie ca neincluzându-l, caz în care perfectul compus din română va fi tradus în limba engleză prin Past Tense Simple, al cărui aspect este perfectiv. A se compara:

I have met many people today (and I can still meet people up to the end of the day) – Present Perfect Simple, aspect imperfectiv

I met many people today (the day is over and I cannot meet anybody else) – Past Tense Simple, aspect perfectiv.

Aceeași diferență între limba română și limba engleză se aplică și în cazul altor compliniri adverbiale, cum ar fi „în această săptămână/lună/perioadă”, „anul/semestrul/secolul acesta”:

Am muncit mult în această săptămână/lună/perioadă.

I have worked a lot this week/month/period (and I am still working) – Present Perfect Simple, aspect imperfectiv

I worked a lot this week/month/period (but this time interval is over and I do not work so much any longer) – Past Tense Simple, aspect perfectiv.

Cu anumite adverbe sau construcții adverbiale durative, cum ar fi „ore/zile/săptămâni întregi/în șir”, „toată ziua/viața”, sau iterative, cum ar fi „de două/trei ori”, „a doua/treia oară”, există, de asemenea, diferențe de traducere în limba engleză a perfectului compus din limba română. De exemplu, propoziția „A lucrat săptămâni întregi la acest proiect” poate fi tradusă în trei moduri diferite, în funcție de modul în care este percepută acțiunea:

- 1) dacă este considerată o acțiune încheiată în trecut, fără a mai avea legătură cu prezentul, perfectul compus din română va avea ca echivalent Past Tense Simple, care are aspect perfectiv: *He worked* on this project for weeks.
- 2) dacă este privită ca o acțiune încheiată în trecut, dar care are impact asupra prezentului (rezultatele muncii sale încă se observă în momentul vorbirii), perfectul compus din română va fi tradus în limba engleză prin Present Perfect Simple, al cărui aspect este imperfectiv: *He has worked* on this project for weeks.

- 3) dacă este percepută ca o acțiune aflată în desfășurare în momentul vorbirii (i.e. a lucrat și încă mai lucrează la acel proiect), perfectul compus din limba română va avea ca echivalent Present Perfect Continuous, care are aspect imperfectiv: *He has been working on this project for weeks.*

De asemenea, cu o construcție durativă, cum ar fi „de săptămâna/luna trecută și până acum”, diferențele aspectuale dintre limba română și limba engleză sunt evidente, deoarece vorbitorii români vor alege un timp verbal al aspectului perfectiv, și anume perfectul compus: „*A lucrat* încontinuu de săptămâna trecută și până acum”, în timp ce în limba engleză aceeași idee va fi redată printr-un verb la Present Perfect Continuous, al cărui aspect este imperfectiv: *He has been continuously working for a week.*

Un alt caz în care se observă plurivalența perfectului compus din limba română este cel al folosirii construcțiilor adverbiale iterative, care, plasate alături de verb, sunt percepute de vorbitorii români ca făcând referire la acțiuni încheiate. În engleză, însă, astfel de construcții sunt folosite împreună cu un verb la aspect imperfectiv, deoarece acțiunea, fiind repetitivă, nu este privită ca fiind încheiată. A se compara:

Am văzut acest film de două ori. – perfect compus, aspect perfectiv

I have seen this film twice. – Present Perfect Simple, aspect imperfectiv

O altă situație interesantă o reprezintă redarea valorii generice a anumitor verbe, care în limba engleză sunt folosite la prezent simplu (Present Indefinite), deci la aspectul imperfectiv, în timp ce în limba română sunt folosite la perfect compus, deci la aspectul perfectiv. A se compara:

Când tata *a hotărât* ceva, copiii îl ascultă.

When their father *makes* a decision, the children obey.

În astfel de cazuri, contextul are un rol esențial pentru stabilirea variantei optime de traducere a verbului din limba română. De aceea, se recomandă studenților de la specializările traducere-interpretare și tinerilor traducători ca, în faza de pre-traducere, să analizeze cu atenție fiecare text al cărui limbă-sursă este limba română, pentru a reda corect în limba-țintă toate nuanțele temporale și aspectuale.

Aspectul în limba română vs aspectul în limba engleză – concluzii

Aspectul privește modul de conceptualizare a intervalului temporal în care se desfășoară procesul denotat de verb. Pentru limba română, distincția aspectuală relevantă, care folosește ca mijloace gramaticalizate de exprimare formele temporale ale verbului este: *perfectiv* (acțiune încheiată): *am scris* vs *imperfectiv* (acțiune în desfășurare): *scriam*. Celelalte trăsături se manifestă prin mijloace lexicale: semnificații intrinsece ale unor verbe (*a continua*, *a sfârși*); adverbiale: *brusc*, *în două luni*; prefixe: *re-*. Pe de altă parte, există un număr de verbe contextual aspectuale (*a ajunge la*, *a ajunge să*, *a se porni spre*, *a se porni brusc*, *a apuca să*, *a se apuca de*, *a se lăsa de*, *a se pune pe*, *a se opri din* etc.), care reprezintă o clasă cu un inventar instabil. În consecință, considerăm că e impropriu să

definim aspectul în română drept o categorie gramaticală, ci, mai degrabă drept o categorie semantică, imposibil de formalizat într-o manieră satisfăcătoare din punctul de vedere al gramaticii. Aspectul rămâne o categorie mai degrabă logică decât gramaticală, pentru că nu este marcat prin morfeme gramaticale pur aspectuale - sufixe, prefixe sau alternanțe fonetice, precum în alte limbi.

Limba română	Limba engleză
Perfectiv (<i>El a strigat</i> – proces încheiat) vs Nonperfectiv (<i>El striga</i> – proces aflat în desfășurare)	Perfective (He shouted-proces încheiat) vs Imperfective (He was shouting- proces aflat în desfășurare).
Durativ (<i>El aleargă</i>) vs Punctual/momentan (<i>El a ieșit</i>).	Durative (He is running) vs Punctual (He left).
Determinat/individual (<i>El scrie un roman polițist</i>) vs Generic (<i>El scrie romane polițiste</i>)	Indefinite (He writes detective novels) vs Temporariness (He is writing a detective novel).
Unic/semelfactiv (<i>Iarna trecută a plecat la Paris</i>) vs Iterativ (<i>Iarna trecută a plecat de două ori la Paris</i>).	Nonrepetitive (She went to Paris last winter) vs Iterative (She went to Paris two times last winter).
Linear (<i>El aleargă</i>) vs Progresiv (<i>El aleargă tot mai tare</i>).	Linear (He is running) vs Progressive (He is running faster and faster).
Incoativ (<i>El începe să vorbească</i>) vs Continuativ (<i>El continuă să vorbească</i>) vs Terminativ (<i>El termină de vorbit</i>).	Inchoative (He starts talking) vs Continuous (he continues talking) vs Egressive (He finishes talking).
<i>Mary întotdeauna întârzie.</i> <i>Mary tot întârzie.</i>	Objective tone vs emotionally coloured tone. <i>Mary always comes late.</i> <i>Mary is always coming late.</i>

Bibliografie

- Comrie, Bernard. (1976). *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crăiniceanu, Ilinca. (1997). *The Category of Aspect in English and Romanian with Special Reference to the Progressive Aspect*. Craiova: Tipografia Universității din Craiova.
- Dragomirescu, Adina et al. (2010). „Verbul și Grupul Verbal”. In Gabriela Pană Dindelegan (coord.). *Gramatica de bază a limbii române*. București: Univers Enciclopedic Gold: 230-298.
- Iordan, Iorgu. (1956). *Limba română contemporană*. București: Editura Ministerului Învățământului.
- Mladin, Dana, Gabriela Pană Dindelegan și Rodica Zafiu. (2008). „Verbul”. In Valeria Guțu Romalo (coord.). *Gramatica limbii române. Cuvântul*. București: Editura Academiei Române: 323-584.
- Pană Dindelegan, Gabriela, Adina Dragomirescu și Isabela Nedelcu. (2010). *Morfosintaxa limbii române: sinteze teoretice și exerciții*. București: Editura Universității din București.
- Vendler, Zeno. (1967). *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

INTERPRETAREA SEMANTICĂ A GRUPULUI NOMINAL CU ADJUNCT GRUP PREPOZIȚIONAL

Ionela Gușatu

Asistent univ. drd, Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”

ionela.gusatu@yahoo.com

Abstract: This paper presents a new semantic approach for the noun phrase. It is based on the generative lexicon presented by James Pustejovsky. The novelty that the generative lexicon brings is that it suggests a richer and better structured representation of the lexical meaning than other theories. By taking into account the generative lexicon, and especially the qualia structure, we will see how the head selects its adjuncts. We will also find that prepositional phrases cannot be randomly added to a head-noun, and that each meaning the attribute has is derived from the semantic representation that the generative lexicon gives to the noun phrase.

Key words: *noun phrase, generative lexicon, adjunct, noun head.*

1. Lexiconul Generativ

În descrierea cuvintelor, Pustejovsky ne prezintă cel mai detaliat model de descriere lexicală: *lexiconul generativ* (LG). LG se remarcă printr-o reprezentare mai bogată a sensului cuvântului decât cele uzuale. Reprezentarea este structurată pe următoarele nivele: nivelul structurii de argumente (ARGSTR), nivelul structurii de evenimente (EVENSTR) și nivelul structurii de caracteristici (engl. *qualia structure* – QUALIA).

1.1 Structura de argumente

Structura de argumente este anticipată de rolurile semantice/tematice (distribuite de unitățile lexicale) ale lui Fillmore. Însă Pustejovsky nu e în realitate interesat de tipurile de roluri semantice pe care le poate distribui o unitate lexicală, ci de tipurile posibile de argumente pe care aceasta le poate selecta. Pe scurt, pe Pustejovsky nu-l interesează numele atribuite elementelor semantice (agent, temă, pacient, etc.), ci ocurența acestora. Sunt identificate astfel trei tipuri de argumente și un singur tip de nonargument: argumente autentice (1a), argumente implicite (1b), argumente cvasi-pleonastice (1c) și adjuncți (1d). Argumentele centrului *a construi* sunt ilustrate în (2).

(1) Ion a alergat.

Ion a construit o casă din cărămidă.

Ion a șutat cu stîngul.

Ion a mers la Ploiești marți.

(2)
$$\left[\begin{array}{l} \text{construi} \\ \text{ARGSTR} : \left[\begin{array}{l} T - \text{ARG}_1 = x : \text{uman} \\ T - \text{ARG}_2 = y : \text{artefact} \\ D - \text{ARG}_1 = z : \text{material} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

1.2. Structura de evenimente

Structura de evenimente caracterizează tipul de bază al evenimentului și posibilă structură internă (subevenimențială) a acestuia. Pustejovsky menționează următoarele

categorii: stări, procese și tranziții. Acesta redefinește cele patru categorii ale lui Vendler¹ (cu excepția stărilor) în funcție de conceptele de stare și proces. Evenimentele de tipul *activities* sunt definite ca *proces*, iar cele de tipul *achievements* și *accomplishments* (sunt denumite *tranziții* și considerate a fi structuri evenimentțiale complexe) sunt definite prin combinația celor două concepte: un proces plus o stare rezultată. Reliefarea unuia dintre subevenimentele unei tranziții se exprimă prin atributul *accent* (engl. head).

$$(3) \quad \left[\begin{array}{l} \text{construi} \\ \text{EVENTSTR} \end{array} = \left[\begin{array}{ll} E_1 & = \text{proces} \\ E_2 & = \text{stare} \\ \text{RESTR} & = <_{\alpha} \\ \text{ACCENT} & = \text{proces} \end{array} \right] \right]$$

1.3. Structura de caracteristici

Structura de caracteristici (engl. *qualia structure*) constituie elementul de mare originalitate din teoria lui Pustejovsky. Aceasta prezintă patru caracteristici esențiale ale sensului cuvântului: rolul *constitutiv* (relația dintre un obiect și părțile lui constituente: material, elemente componente), rolul *formal* (cel care distinge obiectul într-un domeniu mai larg; caracteristicile fizice: orientare, formă, dimensiune), rolul *telic* (scopul și funcția obiectului) și rolul *agentiv* (factorii implicați în originea obiectului sau „producerea acestuia”: artefact, creator). După cum putem vedea în (4), structura de caracteristici de ajutor să distingem două cuvinte asemănătoare din punct de vedere semantic:

$$(4) \quad \left[\begin{array}{l} \text{roman} \\ \text{qualia} \end{array} = \left[\begin{array}{ll} \text{CONSTIT} & = \text{naratiune} \\ \text{FORMAL} & = \text{carte} \\ \text{TELIC} & = \text{de citit} \\ \text{AGENT} & = \text{scris} \end{array} \right] \right] \quad \left[\begin{array}{l} \text{dictionar} \\ \text{qualia} \end{array} = \left[\begin{array}{ll} \text{CONSTIT} & = \text{lista de cuvinte} \\ \text{FORMAL} & = \text{carte} \\ \text{TELIC} & = \text{de consultat} \\ \text{AGENT} & = \text{compilat} \end{array} \right] \right]$$

De asemenea, structura de caracteristici ne ajută să înțelegem de ce unele sintagme precum *sticlă de vin* sunt corect formate în timp ce altele, precum *sticlă de pantofi*, nu pot fi. Motivul este că aceasta predictează grupul care urmează a fi atașat unui centru nominal. Cu alte cuvinte, nu putem atașa la întâmplare orice grup unui centru anume deoarece în sensul acelui centru se găsesc elemente care interzic combinarea cu alte cuvinte. După cum vedem în (5a), centrul *sticlă* prezintă unele caracteristici care se potrivesc cu adjunctul *vin* (5b): sticla conține un *lichid* (și prin urmare obținem rolul constitutiv al centrului) iar faptul că vinul este un tip de lichid face posibilă unirea centrului cu adjunctul său. Alți adjunți compatibili cu centrul *sticlă* ar putea fi și: *de whisky*, *de șampanie*, *de țică*, etc. În plus, rolul telic al *vinului* devine rolul telic (scopul) întregului grup nominal *sticlă de vin* și anume *de băut*. Un adjunct precum *pantofi* (5d) nu s-ar putea alipi niciodată centrului deoarece rolul telic al acestuia este *de a fi purtați*. De aici rezultă că rolul telic al adjunctului nu este compatibil cu rolul telic al centrului.

¹ Vendler, Z. (1967). *Verbs and times*. In *Linguistics in philosophy*.

- (5)
- a.
$$\left[\begin{array}{l} sticla \\ ARGSTR = [ARG1 = x : sticla] \\ EVENSTR = [D - E1 = stare] \\ QUALIA = \left[\begin{array}{l} FORMAL = x \\ CONSTIT = de \text{ vin}(el, x, y) \end{array} \right] \end{array} \right]$$
- b.
$$\left[\begin{array}{l} vin \\ ARGSTR = \left[\begin{array}{l} ARG1 = y : lichid \\ D - ARG1 = z : uman \end{array} \right] \\ EVENSTR = [D - E1 = proces] \\ QUALIA = \left[\begin{array}{l} FORMAL = y \\ TELIC = a \text{ bea}(el, z, y) \end{array} \right] \end{array} \right]$$
- c.
$$\left[\begin{array}{l} sticla \quad de \quad vin \\ ARGSTR = \left[\begin{array}{l} ARG1 = x \\ D - ARG1 = z : uman \end{array} \right] \\ EVENSTR = \left[\begin{array}{l} D - E1 = proces \\ E2 = stare \\ ACCENT = stare \end{array} \right] \\ QUALIA = \left[\begin{array}{l} FORMAL = x \\ CONSTIT = y \\ TELIC = a \text{ bea}(el, z, x) \end{array} \right] \end{array} \right]$$
- d.
$$\left[\begin{array}{l} pantofi \\ ARGSTR = \left[\begin{array}{l} ARG1 = y \\ D - ARG1 = z : uman \end{array} \right] \\ EVENSTR = [D - E1 = stare] \\ QUALIA = \left[\begin{array}{l} FORMAL = y \\ TELIC = a \text{ purta}(el, z, y) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2. Semnificațiile atributului substantival prepozițional

În gramatica tradițională, atributul substantival prepozițional se exprimă printr-un substantiv precedat de o prepoziție, locuțiune prepozițională sau de un adverb de comparație cu valoare de prepoziție:

- (6) *buchet de trandafiri*
om cât un munte
ochi ca marea

În analiza gramaticii tradiționale, valoarea fundamentală a atributului substantival prepozițional este **felul**, iar aceasta poate fi exprimată printr-o serie de detalii referitoare la subiect (7a), obiect (7b), relație (7c), denumire (7d), scop sau destinație (7e), comparație (7f), termenul calificat (7g), termenul comparat (7h), termenul numărat (7i), materie (7j), calitate (7k), conținut (7l), origine (7m), măsură (7n), timp (7o) și loc (7p). În analiza pe care o vom face asupra atributului substantival prepozițional ne vom axa pe exemplele prezentate în GLR (1963), unde ideea de grup nominal nu este specificată.

- (7) a. *Scîrîțierea de condeie dădea farmec astei liniști.*
b. 1. *O dulce strîngere de mîni.*

2. Amintirile **despre părinții** ei i-au rămas copilei adînc săpate și-n suflet, și pe trup.
- c. 1. Unii **dintre tovarăși** și-au depășit angajamentele.
 2. Țsta-i Ile Caraiman de la Runc, tovarăș **de cărăușie** cu mine.
- d. Ziua **de joi** dă o viață neînchipuită acelui tîrg mort.
- e. Aceasta însă nu-i oprește de a avea mărfuri fine **de vânzare**.
- f. Bîrzov era, cum zice românul, un om **cît un munte**.
- g. Ticălosul acel **de Tomșa** v-au învățat ?
- h. Bre! ce pari **de lumînări!**
- i. Treizeci **de copii**.
- j. 1. Am cumpărat un kilogram **de unt**.
 2. Șiroaie **de lacrimi** curgeau din frumoșii ei ochi.
- k. Cum se poate, Dumitrache, să scoți pe pitarul Matache, om **de ispravă**,... și să- mi pui iar pe hoțomanul ăla de Chiriac ?
- l. Dă-mi un pahar **de rachiu** și unul **de rom**, o sticlă **de vin**.
- m. Calul **de dar** nu se caută în gură.
- n. Era cale **de o oră**.
- o. Tu, vînt **de seară**, -n calea ta
 Nu l-ai văzut venind cumva ?
- p. În țarinile **de pe față** oamenii arau și semănau. (GLR, 1963:126-127)

Acești dependenți ai numelui sunt supuși operației de legare selectivă și se împart în două grupe: dependenți afectați de legarea selectivă clasică și dependenți afectați de legarea selectivă prin substituție de argument și de eveniment.

2.1. Subiectul:

- (8) *Scîrțîierea **de condeie** dădea farmec astei liniști.* (GLR, 1963:126)
- În (8) avem un GN format din substantivul-centru *scîrțîierea* și din GPrep *de condeie*, care este subiectul centrului. În acest exemplu, substantivul *scîrțîierea* preia argumentele verbului din care provine și astfel se obține rolul de agent pentru substantivul *condeie*: *z* face *y* să scîrțîie. Prin substituirea lui *y* cu numele *condeie* obținem posibilitatea de exprimare a substantivului *scîrțîierea* ca GN: *scîrțîierea de condeie*. Combinația elementelor GN din (38) este posibilă datorită relației dintre *condeie* și zgomotul pe care acestea îl provoacă. Această relație este redată cu ajutorul telicului: *condeiele* sunt făcute pentru *a scrie*, iar acestea produc un zgomot (*scîrțîie*) când sunt folosite. Alte proiecții posibile ale centrului ar fi putut fi și GPrep *de uși, de viori*.

$$(9) \left[\begin{array}{lcl} \text{scirtierea_de_condeie} & & \\ & \text{ARGSTR} & = \left[\begin{array}{lcl} \text{ARG1} & = & x \\ D - \text{ARG1} & = & y : \text{condeie} \\ D - \text{ARG2} & = & z : \text{uman} \end{array} \right] \\ & \text{EVENSTR} & = \left[D - E1 = (e_1) \text{proces} \right] \\ & \text{QUALIA} & = \left[\begin{array}{lcl} \text{FORMAL} & = & x, y \\ \text{CONST} & = & \text{zgomot} \\ \text{TELIC} & = & a \text{ scrie} \\ \text{AGENTIV} & = & a \text{ scirtii_act} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.2. Obiectul

2.2.1 Obiectul direct

(10) *Te urmărește săptămâni*

Un pas făcut alene,

O dulce strângere de mâini.

(GLR, 1963:126)

În (10), GPrep *de mâini* este complementul substantivului-centru *strângere*. Substantivul-centru provine din nominalizarea verbului *a strânge* care cere două argumente (subiect și complement): *cineva* strânge *ceva*. În (10) subiectul verbului *a strânge* lipsește, fiind prezent doar complementul și centrul. GN obținut, *strângere de mâini*, pune accent pe procesul rezultat din relația celor doi termeni, iar componenta semantică relevantă pentru expansiunea centrului este redată cu ajutorul rolului agentiv. Alte posibile expansiuni ale centrului *strângere* ar putea fi următoarele GPrep: *din umeri*, *din buze*, *de fonduri*, *de donații* etc.

$$(11) \left[\begin{array}{lcl} \text{stringere_de_maini} & & \\ & \text{ARGSTR} & = \left[\text{ARG1} = x \right] \\ & \text{EVENSTR} & = \left[E1 = e_1 : \text{proces} \right] \\ & \text{QUALIA} & = \left[\begin{array}{lcl} \text{FORMAL} & = & x \\ \text{TELIC} & = & x \\ \text{AGENTIV} & = & a \text{ stringe_act}(e_1, x) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.2.2. Obiect indirect

(12) *Amintirile despre părinții ei i-au rămas copilei adînc săpate și-n suflet, și pe trup.*

(GLR, 1963:126)

Ca și în exemplul precedent, aici avem un centru provenit din nominalizarea verbului. În acest caz este vorba de verbul *a(-și) aminti* care cere două argumente: *cineva* își amintește *ceva* (*despre* (*alt*)*cineva*). GPrep *despre părinți* este adjunctul substantivului-centru *amintirile* și evidențiază rolul constitutiv al acestuia. Acest GPrep poate fi înlocuit cu alte variabile precum *despre vremurile de odinioară* sau chiar cu o constantă individuală precum *despre Ion și Maria*. Asocierea dintre centru și adjunctul său se poate observa în (13):

$$(13) \left[\begin{array}{lcl} a \text{ mintirile_despre_parinti} & & \\ \text{ARGSTR} & = & \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x : \text{uman} \\ \text{ARG2} = y : \text{abstract} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} & = & \left[\begin{array}{l} \text{E1} = e_1 : \text{proces} \\ \text{E2} = e_2 : \text{stare} \\ \text{ACCENT} = e_1 \end{array} \right] \\ \text{QUALIA} & = & \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = a \text{ mintiri}(z) \\ \text{CONST} = \text{imagini, discutii cu parintii} \\ \text{TELIC} = a \text{ retrai} \\ \text{AGENTIV} = a(si) \text{ a minti_act}(e1, x, y) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.3 Partitivul:

- (14) *Unii dintre tovarăși și-au depășit angajamentele.* (GLR, 1963:126)

Și în (14) avem un centru urmat de un GPrep adjunct. Încă o dată observăm că GPrep nu este asociat întâmplător centrului *unii*, ci reprezintă un subtip al centrului. Dacă nu se specifică a cărei clase aparține mulțimea identificată de *unii*, nu aveam nicio expansiune a pronumelui. *Dintre colegi* sau *dintre studenți* reprezintă alte două expansiuni posibile ale centrului *unii*. Și de această dată, GPrep evidențiază rolul constitutiv al centrului.

$$(15) \left[\begin{array}{lcl} unii \text{ d'int re to var asi} & & \\ \text{ARGSTR} & = & \left[\text{ARG1} = x : \text{uman} \right] \\ \text{QUALIA} & = & \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x : \text{to var asi} \\ \text{CONST} = \text{parte_din}(x, y : \text{grup}) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.4 Relația

- (16) *Ăsta-i Ile Caraiman de la Runc, tovarăș de cărăușie cu mine.* (GLR, 1963:126)

GN din (16) este format din substantivul-centru *tovarăș*, urmat de adjunctul *de cărăușie* și de complementul *cu mine*. Structura *tovarăș de cărăușie cu mine* se explică din punct de vedere semantic prin expansiune astfel: 1) în *tovarăș cu mine*, variabila care desemnează unul din argumente în rolul formal (x tovarăș cu y, unde y = mine) se substituie cu numele locutorului; 2) prin înlocuirea variabilei de proces din rolul telic (x și y) cu numele procesului *cărăușie* se obține a doua expansiune. Alte expansiuni posibile ale centrului *tovarăș* pot fi GPrep: *de drum*, *de breaslă*, *de viață*, etc. Reprezentarea semantică din (17) prezintă asocierea dintre adjunctul și centrul de care este legat.

$$(17) \left[\begin{array}{l} \text{to var as_de_carausie} \\ \\ \text{ARGSTR} = \\ \\ \text{EVENSTR} = \\ \\ \text{QUALIA} = \end{array} \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x : \text{uman} \\ \text{D-ARG} = y \\ \text{E1} = \text{proces} \\ \text{E2} = \text{stare} \\ \text{ACCENT} = e2 \\ \text{FORMAL} = x \\ \text{TELIC} = a_cara_impreuna \\ \text{AGENTIV} = [a_cara_act(e1, x, y)] \end{array} \right] \right]$$

2.5. Denumirea

- (18) *Ziua de joi dă o viață neînchipuită aceluia tîrg mort.* (GLR, 1963:126)

În (18), GPrep *de joi* nu este un argument obligatoriu al centrului, astfel rezultă că GN este format din centru și adjunct. *Joi* este un subtip al tipului exprimat de centrul *ziua*, ceea ce-i permite alipirea de centru. Alte posibile expansiuni ale centrului ar fi putut fi următoarele GPrep: *de (poi)măine*, *de ieri*, *de vineri*, *de luni*, etc. Este de remarcat că și în acest caz, GPrep evidențiază rolul constitutiv al centrului.

$$(19) \left[\begin{array}{l} \text{ziua_de_joi} \\ \\ \text{ARGSTR} = \\ \\ \text{EVENSTR} = \\ \\ \text{QUALIA} = \end{array} \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x : \text{zi} \\ \text{E1} = \text{stare} \\ \text{FORMAL} = \left[\begin{array}{l} x : \text{joi} \\ \text{FORMAL} = \text{de_joi}(e1, x) \end{array} \right] \end{array} \right] \right]$$

2.6. Scopul sau destinația

- (20) *Aceasta însă nu-i oprește de a avea mărfuri fine de vânzare.* (GALR, 1963: 126)

În (20), substantivul-centru *mărfuri* este urmat de doi adjuncți: *fine* și *de vânzare*. Pentru scopul acestei secțiuni, ne interesează doar rolul telic care oferă informații despre destinația mărfii: de a fi vândută sau de a fi cumpărată. În acest caz, expansiunea devine posibilă când disjuncția e înlocuită cu disjunctul.

$$(21) \left[\begin{array}{l} \text{mărfuri_de_vanzare} \\ \\ \text{ARGSTR} = \\ \\ \text{EVENSTR} = \\ \\ \text{QUALIA} = \end{array} \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x : \text{ob.fizic} \\ \text{E1} = \text{proces} \\ \text{FORMAL} = x \\ \text{TELIC} = a_vinde(e1, y, x) \\ \text{AGENTIV} = a_crea \end{array} \right] \right]$$

2.7. Comparația

- (22) *Bîrzov era, cum zice românul, un om cît un munte.* (GLR, 1963:126)

GN din (22) este format din centrul *un om* urmat de adjunctul comparativ *cît un munte*. GPrep, sinonim cu adjectivul *înalt*, este un modificador al centrului și are funcția de adjunct. În (23), rolul formal al centrului *om* coincide cu rolul formal al adjunctului *cît un*

munte. Aici, GPrep pune în evidență rolul formal al centrului. De aici rezultă că GPrep *cît un munte* poate fi înlocuit cu alte GPrep referitoare la înălțimea centrului (*cât casa*), greutatea acestuia (*cât ușa*), rezistența sa (*cât șapte*) etc.

$$(23) \left[\begin{array}{lcl} \text{om_cit_un_munte} & & \\ \text{ARGSTR} & = & [\text{ARG1} = x : \text{uman}] \\ \text{EVENSTR} & = & [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} & = & \left[\text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{cit_un_munte} \\ \text{FORMAL} = \text{cit_un_munte}(e1, x) \end{array} \right] \right] \end{array} \right]$$

2.8. Termenul calificat

$$(24) \text{ Ticălosul acelu } \textbf{de Tomșa} \text{ v-au învățat ?} \quad (\text{GLR, 1963:126})$$

GN din (24) este format din centrul *ticălosul* care este urmat de doi adjuncți: *acelu* și *de Tomșa*. Acești adjuncți corespund din punct de vedere semantic unei variabile individuale (*acelu*), respectiv unei constante individuale (*de Tomșa*). În (25) observăm că rolul formal al substantivului-centru *ticălosul* se identifică cu rolul formal al constantei individuale *Tomșa*.

$$(25) \left[\begin{array}{lcl} \text{ticalosul_de_Tomsa} & & \\ \text{ARGSTR} & = & [\text{ARG1} = x : \text{uman}] \\ \text{EVENSTR} & = & [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} & = & \left[\text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{de_Tomsa} \\ \text{FORMAL} = \text{de_Tomsa}(e1, x) \end{array} \right] \right] \end{array} \right]$$

2.9. Termenul comparat

$$(26) \text{ Bre! ce pari } \textbf{de lumînări!} \quad (\text{GLR, 1963:126})$$

În (26) avem un GV format din centrul *pari* și din GPrep *de lumînări*. GPrep este un modificador, sinonim cu adjectivul *galben*, și are funcție de adjunct. Alte GPrep precum *ca varul*, evidențiază rolul formal al centrului pe care îl modifică.

(27)

$$\left[\begin{array}{lcl} \text{pari_de_humanari} & & \\ \text{ARGSTR} & = & [\text{ARG1} = x : \text{uman}] \\ \text{EVENSTR} & = & [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} & = & \left[\text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{de_humanari} \\ \text{FORMAL} = \text{de_humanari}(e1, x) \end{array} \right] \right] \end{array} \right]$$

2.10. Termenul numărat / Relație partitivă

$$(28) \text{ Treizeci } \textbf{de copii}. \quad (\text{GLR, 1963:126})$$

În (28) avem un GN format din numeralul-centru *treizeci* urmat de GPrep adjunct *de copii*. Din reprezentarea semantică din (29), reiese asocierea centrului cu adjunctul său care subliniază rolul formal al centrului său. Alte GPrep compatibile pentru expansiunea centrului trebuie să se refere la ceva care se poate număra. Printre acestea, amintim: *de studenți*, *de case*, *de animale* etc.

$$(29) \left[\begin{array}{l} \text{treizeci} \quad \text{de} \quad \text{copii} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG1} = x] \\ \text{EVENSTR} = [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} = \left[\text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{de} \quad \text{copii} \\ \text{FORMAL} = \text{de_copii}(e1, x) \end{array} \right] \right] \end{array} \right]$$

2.11. Construcții echivalente cu superlativul

Conform gramaticii tradiționale, atributul prepozițional intră în alcătuirea unor construcții echivalente cu superlativul în care determinantul precedat de prepoziție repetă determinantul:

(30) *Dar taina voastră-n veci de veci*

La nimeni n-o s-o spui.

(GLR, 1963:127)

În (30), circumstanțialul *veci de veci* are funcție de adjunct. Acesta însă nu poate fi analizat precum în exemplele de mai sus deoarece în (30) nu avem o structură formată dintr-un centru (*veci*) și dintr-un GPrep (*de veci*). (31) prezintă reprezentarea semantică a structurii fixe *veci de veci*.

$$(31) \left[\begin{array}{l} \text{veci} \quad \text{de} \quad \text{veci} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG1} = x] \\ \text{EVENSTR} = [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} = [\text{FORMAL} = x] \end{array} \right]$$

2.12. Materia

2.12.1. Materia propriu-zisă

(32) *Am cumpărat un kilogram de unt.*

(GLR, 1963:127)

În exemplul de mai sus este ilustrată relația parte-întreg dintre centrul *kilogram* și GPrep adjunct *de unt*. Această structură poate fi interpretată astfel: *kilogram* măsoară *y*. Prin substituirea lui *y* cu *unt* are loc expansiunea *kilogram de unt*. GPrep ilustrează rolul constitutiv al centrului său. Alte GPrep care satisfac această condiție sunt: *de fructe*, *de legume*, *de pește* etc.

$$(33) \left[\begin{array}{l} \text{kilogram} \quad \text{de} \quad \text{unt} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x \\ \text{D-ARG} = y \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x \\ \text{CONST} = \text{parte_din}(x, y : \text{unt}) \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.12.2. Elementele constitutive

(34) *Șiroaie de lacrimi curgeau din frumoșii ei ochi.*

(GLR, 1963:127)

În (34), GPrep este un argument implicit (engl. *shadow argument*) și are rol de complement al centrului. Din punct de vedere semantic, acest GPrep evidențiază rolul constitutiv al centrului său. De aici rezultă alte GPrep compatibile cu centrul *șiroaie*: *de sudori* și *de sânge*.

$$(35) \left[\begin{array}{l} \text{siroaie} \quad \text{de} \quad \text{lacrimi} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x \\ \text{D-ARG} = y : \text{lacrimi} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{E1} = \text{proces} \\ \text{E2} = \text{stare} \end{array} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{ACCENT} = e2 \\ \text{CONSTIT} = x, y, e2 \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.13. Calitatea

- (36) *Cum se poate, Dumitrache, să scoți pe pitarul Matache, om de ispravă... și să-mi pui iar pe hoțomanul ăla de Chiriac ?* (GLR, 1963:127)

În (36), GN este format din substantivul-centru *om* și din modificatorul *de ispravă*. Și în acest caz, GPrep realizează funcția de adjunct. Rolul telic al substantivului centru este evidențiat prin înlocuirea GPrep cu una din variabilele *bun, de nădejde, de încredere*. Asocierea celor doi constituenți ai GN se vede în (37):

$$(37) \left[\begin{array}{l} \text{om_de_isprava} \\ \text{ARGSTR} = \left[\text{ARG1} = x : \text{uman} \right] \\ \text{EVENSTR} = \left[\text{E1} = \text{stare} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x \\ \text{TELIC} = \text{bun, de încredere} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.14 Conținutul

- (38) *Dă-mi un pahar de rachiu și unul de rom, o sticlă de vin.* (GLR, 1963:127)

În (38) avem trei centri urmați de câte un GPrep adjunct. În ceea ce privește analiza centrilor, aceștia prezintă o ambiguitate: ei pot fi interpretați ca obiecte fizice sau ca măsuri ale lui *y*. Dacă s-ar fi folosit prepoziția *cu*, structurile de mai sus nu ar mai fi fost ambigue deoarece *cu* se folosește doar pentru a exprima conținutul recipientului. Cum în (38) se subliniază ideea de conținut, GPrep pot fi înlocuite cu următoarele variabile: *de țuică, de gin*, etc. În acest exemplu, se evidențiază rolul constitutiv al centrului.

$$(39) \left[\begin{array}{l} \text{pahar_de_rachiu} \\ \text{ARGSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{ARG1} = x \\ \text{D-ARG1} = y : \text{rachiu} \end{array} \right] \\ \text{EVENSTR} = \left[\text{E1} = \text{stare} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x \\ \text{CONSTIT} = \text{rachiu} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.15. Originea

- (40) *Calul de dar nu se caută în gură.* (GLR, 1963:127)

În (40), centrul *calul* este interpretat ca marfă sau bun. Acest lucru este ilustrat în rolul formal al structurii de caracteristici. Rolul telic evidențiază scopul acestei mărfi: aceasta se cumpără, se vinde, se dăruiește sau se fură. În (40), GPrep *de dar* este un modificator care are funcția de adjunct. În acest context, GPrep poate fi înlocuit cu adjectivul *dăruit*.

$$(41) \left[\begin{array}{l} \text{cal_de_dar} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG1} = x : \text{animat}] \\ \text{EVENSTR} = [\text{E1} = \text{stare}] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x \\ \text{TELIC} = a \text{ darui} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.16. Măsura

$$(42) \text{ Era cale } \mathbf{de o oră. (=durata)} \quad (\text{GLR, 1963:127})$$

În (42), centrul *calea* este o entitate a cărei funcție este de a fi străbătută (rolul telic). Prin modificarea procesului din telic, *calea* poate proiecta *cale de o oră*. Așadar, GPrep obținut *de o oră* este un adjunct care exprimă durata.

$$(43) \left[\begin{array}{l} \text{cale_de_o_ora} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG1} = x : \text{durata}] \\ \text{EVENSTR} = [\text{E1} = \text{proces}] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{de_o_ora} \\ \text{FORMAL} = \text{de_o_ora}(e1, x) \end{array} \right] \\ \text{TELIC} = a \text{ strabate} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.17. Timpul

$$(44) \text{ Tu, vînt } \mathbf{de seară, -n calea ta} \quad (\text{GALR, 1963: 127})$$

Nu l-ai văzut venind cumva ?

(44) prezintă centrul *vînt* a căruia funcție (rol telic) este de *a bate*. Prin modificarea procesului din telic, *vîntul* poate proiecta *vînt de seară*. Astfel, GPrep nou-format este un adjunct care exprimă timpul. Compatibile cu centrul ar fi fost și următoarele expansiuni: *de primăvară, de toamnă* etc.

$$(45) \left[\begin{array}{l} \text{vînt_de_seara} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG1} = x : \text{non-animant}] \\ \text{EVENSTR} = \left[\begin{array}{l} \text{E1} = \text{proces} \\ \text{E2} = \text{stare} \\ \text{ACCENT} = e2 \end{array} \right] \\ \text{QUALIA} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{de_seara} \\ \text{FORMAL} = \text{de_seara}(e2, x) \end{array} \right] \\ \text{TELIC} = a \text{ bate} \end{array} \right] \end{array} \right]$$

2.18. Locul

$$(46) \text{ În } \mathbf{\text{țarinile de pe față}}$$
 oamenii arau și semănau. (GLR, 1963:127)

Și în (46) GPrep este un modificador al centrului *țarinile* și are funcția de adjunct. Acest modificador evidențiază rolul formal al centrului său. Alte GPrep care evidențiază rolul formal al centrului *țarinile* și care pot lua locul GPrep *de pe față* sunt: *din sud, din nord* etc.

$$(47) \left[\begin{array}{l} \text{tarinile_de_pe_fata} \\ \text{ARGSTR} = [\text{ARG} = x] \\ \text{EVENSTR} = [\text{El} = \text{stară}] \\ \text{QUALIA} = \left[\text{FORMAL} = x \wedge \left[\begin{array}{l} \text{de_pe_fata} \\ \text{FORMAL} = \text{de_pe_fata}(\text{el}, x) \end{array} \right] \right] \end{array} \right]$$

Concluzii

După cum am putut observa în această lucrare, structura de caracteristici are un rol semnificativ în înțelegerea GN formate din două substantive. De asemenea, am descoperit că GPrep nu poate fi adăugat în mod liber unui centru N și că fiecare tip de semnificație pe care o are atributul este derivabilă din reprezentarea semantică pe care LG o dă centrului nominal.

Bibliografie

- Cornilescu, Alexandra. (1995). *Concepts of Modern Grammar*. București: Editura Universității din București.
- Academia Republicii Socialiste România. (1963). *Gramatica Limbii Române II, Enunțul* (coord. Al Graur). București: Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Ionescu, Emil. (2011). *Manual de lingvistică generală*. București: Editura All.
- Ionescu, Emil. (2007). *Gramatici formale*. București: Editura Universității din București.
- Katz, Jerrold J. and Jerry A. Fodor. (1963). "The structure of semantic theory". *Language* 39: 170-210.
- Pustejovsky, James. (1995). *The Generative Lexicon*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Vendler, Z. (1967). "Verbs and times". *Linguistics in philosophy*: 97-121. Ithaca, New York: Cornell University Press.

ASPECTE DIACRONICE ÎN TERMINOLOGIA ARHITECTURII FEUDALE DE CARACTER MILITAR

Bianca Geman

Asistent univ. drd, Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
bianca_geman@yahoo.it

Résumé : La diachronie est une modalité pertinente d'établir la spécificité des terminologies d'une langue, si l'on met en place des critères objectifs et complexes d'évaluation. Les analyses concrètes, fondées sur des principes méthodologiques actuels mettent en relief les aspects évolutifs intéressants et évitent les risques des appréciations générales, partiellement justifiées. L'architecture des châteaux-forts de l'élite féodale suit l'art de la guerre et à la fois prend une voie fonctionnelle militaire dissuasive et une apparence symbolique protectrice de la population.

Mots-clés: *diachronie, spécialisation, dynamique lexicale, construction militaire, châteaux-forts.*

Diacronia - concept lingvistic modern, stabilit în opoziție cu *sincronia* - presupune un studiu evolutiv al limbii, efectuat fie prin „descrieri exclusive, reprezentabile pe axa succesiunii”, fie ca „sumă a sincroniilor succesive” (DSL 2005: 170), adică un studiu comparativ al uneia sau mai multor sincronii.

Terminologia descriptivă, preponderent lingvistică, ca obiective și metode folosite admite implicit perspectiva *diacronică* atunci când își propune stabilirea originii și a modului de formare a termenilor (Cabré, 1998: 159-164; Depecker, 2002: 9) sau când se introduc detalii social-istorice (Gaudin, 2003: 205-247).

Analiza conceptual-semantică a termenilor admite o perspectivă diacronică, ca posibilitate de a stabili „tipare generale de modificare a sensului specializat” (Depecker, 2002: 165-166), având importanță „istoria termenilor” pentru „analiza soluțiilor reținute” (*ibidem*: 8) și pentru a arăta cum „în diferite domenii de experiență s-au constituit limbile de specialitate” (*ibidem*: 18).

În lingvistica românească, relația dintre *terminologie* și *diacronie* a apărut sub forma unor descrieri efective ale termenilor din anumite domenii.

Corelat cu principiile terminologiei actuale, putem considera că modalitățile de analiză lingvistică a termenilor au evoluat în ultimele patru-cinci decenii, că se poate vorbi de o *diacronie a studiilor terminologice*. Cu precădere se impune atenției *analiza conceptual-semantică*, fundamentală pentru constituirea unui domeniu și *rolul definiției* pentru a aprecia statutul de termen specializat. De asemenea, *analiza relațiilor semantice*, privind raportul dintre monosemie și polisemie ca o dovadă a *desemnării riguroase univoce a sensului specializat* sau identificarea *unor serii sinonimice* pentru același concept, situație caracteristică unor faze de început, când nu s-a impus un termen, reprezintă direcții de cercetare actuală în terminologie (Bidu-Vrăncianu, 2007: 31-37, 2010: 146-147).

Originea și evoluția cuvintelor constituie obiect al cercetării diacronice, modificările în timp privind atât *expresia sau formele*, cât și *schimbările de sens*. Termenii fiind și ei unități lexicale, pot fi supuși acelorași tipuri de analiză, în studiile lingvistice avute în

vedere fiind predominant primul aspect. Mai exact, *evoluția laturii conceptual-semantică*, fundamentală în *terminologie* a fost luată în considerație în mai mică măsură în analiza lexicului specializat românesc.

Pentru caracterizarea *începuturilor terminologiilor românești* s-a pus accentul pe analiza *surselor externe*, a *originii termenilor*, a formelor de împrumuturi (propriu- zise sau calcuri); în mai mică măsură, s-au semnalat *sursele interne* („împrumuturi” din limba comună sau alte formații românești).

O altă modalitate de *exprimare a termenilor specializați*, interesantă din mai multe puncte de vedere, inclusiv diacronic, privește „*împrumuturile*” din *lexicul comun*. Numeroși termeni din diferite domenii au dezvoltat de la cuvinte și sensuri din lexicul comun sensuri specializate, care, din a doua jumătate a secolului XIX, s-au impus treptat până în prezent, reprezentând o tendință specifică acestei perioade (Bidu-Vrănceanu 2010: 68-69).

Studiul *decalajului dintre planul expresiei și planul conținutului* existent în cazul unor termeni este unul dintre aspectele importante privind *diacronia în terminologie*. Studiile existente au constatat că la sfârșitul secolului XVIII și în prima parte a secolului XIX concepte reprezentative, care și-au dovedit stabilitatea și continuitatea, nu aveau forme corespunzătoare (impuse astăzi), fiind utilizate perifraze sau alte denumiri.

Aspectul *conceptual-semantic* este obiectivul principal al comunicării specializate eficiente, importantă în orice tip de terminologie. Impunerea termenilor prin texte, dicționare, nomenclatoare și definiții este valabilă la un moment dat, evoluția realității și a cunoașterii arătând *variații de interpretare și de codificare* (Bidu-Vrănceanu, 2007: 32-34, 57).

Din altă perspectivă, din punct de vedere diacronic apare o altă tendință privind *relația lexic comun/ lexic specializat*. Dacă în secolul XIX, *tendința era de trecere de la lexicul comun la lexicul specializat*, la sfârșitul secolului XX, cel puțin pentru unele terminologii sau termeni cu impact social larg, *trecerea se face invers*, de la lexicul specializat la cel comun.

Respectând principiul propus în lucrarea de față, de a selecta *termeni din arhitectura medievală de caracter militar*, care se impun *prin frecvență și importanță* am procedat la analiza și repartizarea acestora în două categorii. În același timp ne interesează în ce măsură *vechimea și frecvența* termenilor prezintă importanță în ce privește identificarea sensului specializat atât de către specialiști, cât și de către ne-specialiști. În acest scop, vom analiza definițiile acestor termeni din diferite dicționare (generale și specializate), confruntate cu modalitățile de identificare în funcție de contextele lor de uzaj în diferite texte. *Definiția* are un rol fundamental în ce privește *lexicul specializat*, iar capacitatea diferitelor definiții de a „deschide codurile specializate” (Bidu-Vrănceanu, 2007: 15-18) este variabilă în funcție de diferiți factori. Fără a aplica criteriile etimologice stricte, credem că proveniența termenilor, cu consecințe asupra frecvenței lor poate avea consecințe asupra identificării sensului specializat mai ales în terminologia „externă” sau descriptiv – lingvistică. În final vom urmări dacă apartenența la categorii diferite pune alte probleme sub aspectul identificării sensului specializat.

Pentru a desemna o clădire destinată apărării, românii au avut la îndemână, din vechime două cuvinte: *grad* și *cetate*. Denumirile se referă la două forme de astfel de clădiri existente pe teritoriul țării încă dinaintea formării poporului român. Denumirea de *grad* – de

la vechiul slav *gradu*, având sensul de îngrăditură sau zid – s-a păstrat în limba română numai în toponimie pentru acele localități ridicate pe locul sau alături de locul pe care în vechime s-a găsit o fortificație. De exemplu, Bălgrad, numele medieval al orașului Alba Iulia, ridicat pe locul fostului oraș întărit Apulum, sau Grădiștea, numele satului ridicat în cadrul complexului fortificat al dacilor din Munții Orăștie, în Transilvania (Ionescu, 1982: 76).

Cea de a doua denumire este legată de unele fortărețe sau așezări fortificate, cum au fost vechea *Turris* a romanilor, pe locul căreia se ridică azi Turnu-Măgurele, orașul fortificat *Tropaeum* în Moesia inferioară (Dobrogea de azi), citadela romano-bizantină *Dinogetia* lângă Galați, în sfârșit fortăreața Cetatea Albă, *Maurokastron* a bizantinilor, ridicată pe ruinele vechii colonii grecești Tyras. Toate aceste fortărețe sau așezări întărite, păstrate de-a lungul primelor veacuri ale Evului Mediu, românii le-au numit *cetăți*.

Cuvântul *cetate*, păstrat în limba română ca termen generic pentru a desemna o clădire fortificată, vine de la latinescul *civitas*, luat însă nu cu sensul pe care îl avea în latina veche, de așezare sau oraș (sens sub care a fost preluat în limba franceză - cité, sau în italiană - città), ci cu înțelesul pe care l-a avut acest cuvânt în latina medievală, adică loc întărit (place-forte) (Curinschi, 1981: 53).

Românii au cunoscut și construit de-a lungul Evului Mediu șase feluri de clădiri ridicate în scop de apărare: fortărețe cu caracter pur militar (cetăți), castele senioriale, orașe fortificate, cetăți săsești, mănăstiri fortificate și mici locuințe boierești fortificate, denumite *kule*.

Cetatea din primele veacuri de existență ale unor importante organizații politice feudale românești (veacurile XIII-XIV) a avut o funcție exclusiv militară, pusă în slujba fie a unui ordin militar – exemplu Cetatea Feldioara, sediul Cavalerilor Teutoni în Transilvania – fie a statului, cum a fost în Țara Românească, Cetatea Poenari sau în Moldova, Cetatea Neamțului. Într-o astfel de cetate, raportul fortificație – locuință a fost variabil, locuința reducându-se în linii generale la strictul necesar adăpostirii unei garnizoane permanente, cea mai mare parte a încăperilor necesare acestei funcții fiind amenajate în turnuri (Chițescu, 1972: 26).

O astfel de cetate trebuia să cuprindă în linii generale un zid perimetral de apărare, gros și înalt, prevăzut spre interior cu un drum de strajă și întărit în colțuri și în dreptul intrării cu turnuri.

Castelele fortificate destinate locuinței familiei unui senior sau principe au o configurație deosebită de cea a cetăților de caracter militar. Unele sunt foarte simple – cum este turnul-castel de la Cîlnic, lângă Alba Iulia, construit în veacul XIII, cuprins în interiorul unei incinte micuțe unde exista și o capelă. Altele sunt foarte ample. Astfel a fost castelul fortificat de la Suceava, unde și-au avut reședința domnii Moldovei. Era o clădire vastă, compusă simetric în raport cu două axe perpendiculare, având în plan forma unui patruleter regulat, întărit la colțuri și pe mijlocul fiecărei laturi cu turnuri de flanc prismatice de secțiune pătrată. De-a lungul curtinelor, spre interior, deasupra unor spațioase pivnițe boltite se înșirau de jur-împrejur, pe două caturi, piesele apartamentelor domnului și al doamnei, sălile de recepție, un paraclis s.a. (Emandi, 1988: 75).

Mult mai complet și foarte apropiat ca înfățișare generală de clădirile de genul sau din țările occidentale ni se prezintă castelul fortificat de la Hunedoara, rezultat din mărirea

în a doua jumătate a veacului XV a unei cetăți militare. Trăsătura particulară a acestui impunător castel, construit în frumoase forme de arhitectură gotică, o constituie prezența unui puternic turn prismatic izolat – avanpost, ultima *redută* și turn de veghe și atac totodată – care este legat de castel, la nivelul ultimului etaj, prin intermediul unei galerii închise ridicate pe un șir de robuste arcade, cu spațiile dintre ele zidite (Ionescu, 1982: 84).

Spre deosebire de fortărețele militare și de castelele fortificate, care au constituit punctele principale de sprijin și de apărare ale statului sau ale unor căpetenii feudale, orașele fortificate și numeroasele cetăți sătești cu care este împânzit teritoriul Transilvaniei au avut o funcție socială diferită și o configurație specială, corespunzătoare.

Fortificarea orașelor - este vorba în special de orașele întemeiate de coloniștii saxoni în Transilvania – a constat în înconjurarea întregii așezări cu ziduri puternice de piatră sau cărămidă, flancate din loc în loc cu turnuri. Intrările în oraș erau puse în evidență de turnuri speciale, prevăzute cu ganguri boltite, cu porți solide și sisteme meșteșugite de apărare.

Atât zidurile cât și turnurile unor astfel de orașe erau prevăzute cu toate elementele necesare, specifice clădirilor construite în scop de apărare: *drumuri de strajă*, *creneluri*, *metereze*, *mașiculiuri*, încăperi special amenajate pentru depozite de muniții, pentru pază și atac. Un exemplu semnificativ de centru urban medieval fortificat este orașul Sighișoara, care își păstrează întregi vechile ziduri și turnurile.

Numeroasele cetăți sătești, clădite pentru a face față pustiitoarelor invazii turcești din veacurile XV și XVI, ocupau suprafețe apreciabile de teren, de regulă în jurul unei biserici, situate în mijlocul sau la marginea satelor cărora le aparțineau. Adesea, biserica însăși era fortificată. Incintele erau înconjurată cu ziduri înalte și groase, de-a lungul cărora, spre interior, se găseau dispuse pe unul, două sau mai multe etaje, numeroase încăperi de locuit și depozite de alimente. Deosebit de interesante în cadrul unora dintre aceste fortificații sătești – cum sunt de pildă cele de la Prejmer și Harman, ambele în județul Brașov – sunt elementele de apărare și atac. La Prejmer, de pildă, gangul boltit al turnului porții, precedat de o *barbacană*, are o lungime de 30 m. Pereții sunt groși de 5 m; capetele se închideau cu porți masive de stejar, prevăzute cu grinzi alunecătoare de barcadare și *clempușuri* de zăvorâre, iar la mijloc era o *hersă* ce se putea coborî vertical dintr-un lăcaș anume construit. În interior, de-a lungul *curtinelor*, construite pe trei și patru caturi, se desfășurau în lanț continuu peste 200 de încăperi de locuit. În spatele lor, de la nivelul catului al treilea în sus, în miezul zidului incintei – zid cu o grosime de 5 m și o lățime de 14 m – era amenajat, sub forma unui coridor, larg în medie de 2 m, drumul de strajă, acoperit și prevăzut atât cu *metereze* pentru tirul la distanță cât și cu guri speciale – *mașiculiuri* – pentru atacarea inamicului ajuns în apropierea sau chiar sub zidurile incintei (Gheorghiu, 1985: 92-98).

Mai modeste, dar nu lipsite de interes, erau mănăstirile fortificate. Croite, în ce privește planul, în formă de patruleter mai mult sau mai puțin regulat, dotate cu felurite clădiri gospodărești în jur și situate, de obicei, în locuri retrase la margine sau departe de orașe și sate, mănăstirile fortificate au fost chemate să răspundă nu numai pazei bunurilor proprii împotriva unor răufăcători dar, într-o oarecare măsură, și nevoilor de apărare ale satului într-o vreme când dominația turcă nu mai îngăduia construcția de cetăți cu caracter exclusiv militar. Zidurile incintelor acestor mănăstiri, erau din piatră, fiind groase și înalte. Colțurile patruleterului erau întărite cu turnuri de plan dreptunghiular, poligonal sau circular. Fiecare turn avea două până la patru caturi. Cel mai puternic și mai impunător

dintre toate, era turnul intrării, în care la nivelul parterului, era amenajat gangul boltit de acces, închis cu porți masive de stejar și dotat cu *herse* și *mașiculiuri*, cum putem vedea și astăzi la Mănăstirea Cașin (1650) sau la Schitul Hadîmbu (1659). De-a lungul zidurilor, spre interior, în fața unui neîntrerupt șir de *metereze*, erau construite *drumuri de strajă*, în fața unor turnuri menite să fie folosite ca extreme *redute*, cu *punți* ridicătoare. Exemplul cel mai bine păstrat, complet și sugestiv, de astfel de așezăminte religioase fortificate, este mănăstirea Dragomirna din Moldova de Nord, construită în primul sfert al veacului al XVII-lea (Vătășianu, 1959: 24-27).

Clădirile fortificate dotate cu cele mai puține și mai simple mijloace de apărare erau *culele*. Aria lor de răspândire este foarte mică: regiunea de nord – vest a Țării Românești. Construite – în special în prima jumătate a veacului XVIII – ca locuințe fortificate ale micii boierimi, *culele* au în general forma unor turnuri de plan dreptunghiular. Cuprind un demisol și 2-3 etaje cu cel mult trei încăperi pe etaj. Încăperile au înălțimi mici – 2,50-2,60 m. Legătura între etaje era asigurată de o scară de lemn, totdeauna interioară. Poarta de acces la încăperile de locuit, unica, era construită din bârne groase de stejar și era dotată cu un mijloc eficace de zăvorâre. Adesea era flancată de *metereze* prin care se putea trage cu arma de foc asupra eventualului atacator. În partea de jos, pe toată înălțimea parterului, zidurile erau groase și străpunse doar de golul ușii și de câteva *metereze*. În schimb la ultimul etaj, de-a lungul unei întregi fațade, se găsea o spațioasă *loggia* – loc de priveliște și de odihnă, dar la nevoie de veghe și luptă, căci parapetul înalt și masiv de zidărie care o mărginea era prevăzut cu ochiuri de pândă și *metereze* îndreptate spre locurile de unde putea să vină inamicul (Gheorghiu, 1985: 120-124).

Această succintă prezentare tipologică a diverselor tipuri de clădiri fortificate construite în decursul Evului Mediu pe teritoriul României precum și denumirile diferitelor părți componente ale acestui tip de arhitectură, pun în evidență nu numai diversitatea împrumuturilor a căror pătrundere în cultura și arta poporului român a fost favorizată de poziția geografică a ținuturilor românești, situate la încrucișarea Orientului cu Occidentul, dar și originalitatea de care au dat dovadă meșterii autohtoni ai trecutului în recepționarea și asimilarea acestor denumiri. Dacă în anumite perioade istorice, influența Orientului, pătrunsă prin intermediul țărilor balcanice, a fost preponderentă, putem spune că și marile curențe care și-au avut originea în cultura vest – europeană, și-au găsit în toate epocile, aplicarea și la români. Legăturile culturale ale poporului român cu lumea occidentală, pot să fie urmărite comparativ pe baza studiului terminologiei, în cadrul formelor de organizare socială dar și a diverselor îndeletniciri.

În domeniul *arhitecturii medievale de caracter militar*, principalii termeni din nomenclatura elementelor constitutive specifice derivă din limba latină sau din limbile romanice. O altă parte, mult mai mică, este de origine slavă, iar câțiva termeni, împrumutați direct sau indirect, provin din alte limbi europene. La toți aceștia se adaugă un număr apreciabil de neologisme.

În ansamblu și din punct de vedere al vechimii lor în limba română, toți acești termeni pot să fie grupați în două categorii. Primei categorii îi aparțin acei termeni care, intrați în vocabular o dată cu elementele constructive pe care le desemnează, s-au păstrat în limba vorbită până astăzi. Cei mai multi termeni sunt de origine latină: *castel*, de la *castellum* – locuință feudală fortificată, dar mai ales cu înțelesul de locuință seniorială; *cetate*, de la

civitas, termen al cărui sens l-am prezentat deja; *cisternă*, de la *cisterna* – recipient subteran destinat să păstreze apa; *curte*, de la *curtis* – spațiu descoperit între părțile unui edificiu; *curtină*, de la *cortina* – porțiune de zid cuprinsă între două turnuri; *fântână*, de la *fontana*; *punte*, de la *pons* – mic pod; *turn*, de la *turris*.

Șase dintre termenii aparținând acestei prime categorii sunt de origine slavă: *clempuș*, de la rus. *kleampus* = zăvor; *grajd* de la slav. *grazd* = clădire destinată adăpostirii animalelor mari domestice; *pod* de la slav. *podu* = construcție de lemn sau de zid menită să înlesnească trecerea unui șanț, a unei văi, a unui râu; *strajă* de la slav. *straza* = pază, cuvânt care desemna omul însărcinat să supravegheze drumurile care duceau spre o fortăreață, un castel, etc.; *șanț* de la slav. *sanec* = șanț; în sfârșit, *zid* de la slav. *zidu* = perete construit din zidărie de cărămidă sau piatră, menit să apere un loc întărit. Semnalăm de asemenea, existența în aceeași categorie de termeni și a altor cuvinte de origini diferite: două de origine turcă: *culă*, de la *koulé*, care desemnează un turn, o ascunzătoare sau o mică locuință boierească fortificată și *meterez*, de la *meteriz*, care în limba română are două semnificații: deschizătură îngustă tăiată vertical în zidul unei fortărețe prin care se trăgea cu arma de foc asupra unui asediator și fortificație, adică val de pământ sau chiar lemn căptușit cu zidărie; un cuvânt de origine italiană, *palancă*, de la *palanca* = țaruș, care desemnează o întăritură de apărare făcută din țaruși de lemn înfiți în pământ și legați între ei cu alte lemne și pământ bătut; un cuvânt de origine greacă, *drum* de la neogrec. *drumos* = cărare, combinat cu *strajă* de la slav. deja menționat *straza*, a dat termenul *drum de strajă*, care desemnează orice galerie de pază, apărare sau de atac, construită de-a lungul unei cortine sau chiar în interiorul unui edificiu. Pereții verticali din fața unei astfel de galerii au fost prevăzuți la început, când lupta de apărare și atac se dădea cu arcul și săgeata, cu *creneluri*, apoi, după apariția armelor de foc, cu *metereze*.

Celei de a doua categorii de termeni îi aparțin neologismele introduse în limbă de cercetătorii de specialitate care scriind despre arta de a construi fortificații, nu au putut să afle denumirile românești originare corespunzătoare, denumiri care au existat probabil, în limba română veche, elementele respective au fost folosite și se pot vedea și astăzi în compoziția acelor monumente ale genului care s-au păstrat.

În afară de *capelă* = biserică mică (*capelle* în limba franceză) și de *loggia* = galerie cu arcade încorporată unui edificiu, împrumutat din limba italiană, restul neologismelor folosite în limba română pentru desemnarea anumitor elemente specifice clădirilor de apărare sunt împrumutate din limba franceză: *barbacană* de la *barbacane* care în franceză provine din arab. *barbak-kaneh* și care are trei înțelesuri în limba română: 1. deschizătură îngustă într-un zid pentru a permite scurgerea apelor; 2. deschizătură îngustă, verticală, la nivelul unui drum de strajă, prin care se poate trage cu arma de foc și 3. mică lucrare de fortificație așezată în afară, în fața turnului porții unei fortărețe, pentru a-i acoperi intrarea; *bastidă*, de la *bastide*, lucrare de fortificație izolată, destinată să apere în mod independent fortăreața din care face parte. În limbajul curent se înlocuiește adesea numele acesta cu acela de *bastion*. De exemplu, noi numim Bastionul Țesătorilor, impozanta bastidă care făcea parte din fortificațiile orașului Brașov; numim însă și *bastion*, de la fr. *bastion*, un turn de apărare, de plan circular, care ieșit din linia zidurilor, flanchează o incintă. Sunt întrebuintate cu același sens ca și în limba franceză, următorii termeni: *contrafort* (*contresfort*), *crenel* (*creneau*), *curtină* (*courtine*), *donjon* (*donjon*), *escarpe* (*escarpe*), *fort*

(*fort*), *hersă* (*herse*), *incintă* (de la *enceinte*), *merlon* (*merlon*), *redută* (*redoute*), *taluz* (*talus*), *trapă* (*trappe*).

Pentru a apăra pe verticală poalele zidurilor, intrările într-o fortăreață, meșterii locali ai trecutului au construit elemente specifice asemănătoare pe care francezii le numesc *bretèches*, *échauguettes* și *mâchicoulis*. Prin *eșoghetă* (din fr. *échaugnette*) românii desemnează elementul pe care francezii l-ar numi mai degrabă *bretèche*, adică o mică gheretă rectangulară prevăzută cu unu sau chiar cu trei metereze și cu un orificiu în planșeu, ghereta fiind construită în așa fel încât să iasă în întregime, în afara liniei zidului sau deasupra unei intrări.

Prin *mașiculi* (din fr. *mâchicoulis*) se înțeleg o serie de mici edicule ieșite în port - à - faux de-a lungul unei cortine sau deasupra unei intrări, prin planșeul cărora, prevăzut cu un orificiu special, se puteau arunca asupra asediatorului pietre, smoală înfierbântată, plumb topit, etc.

În Transilvania, localnicii de origine saxonă, cărora li se datorează multe dintre cetățile sătești, numesc ediculele menționate „*Pechnase*” (găuri de păcură) iar orificiile practicate în planșeul continuu al unui drum de strajă, erau numite „*Gusslochen*” (găuri de lăsat să cadă). Printre numeroasele monumente dotate cu astfel de mașiculiuri, menționăm cetățile sătești de la Hărman și Prejmer, în județul Brașov, poartă cunoscută sub numele de Turnul Croitorilor, din complexul de fortificație al orașului Sighișoara (Gheorghiu, 1985: 102-105).

Numărul atât de mare de neologisme nu indică inexistența în trecut a unor termeni românești, referitori la elementele constructive desemnate astăzi prin neologisme, elemente pe care românii le-au avut și le mai au și astăzi, în componența monumentelor medievale păstrate, ci dispariția din vocabularul curent a acestor termeni.

Fenomenul este explicabil mai întâi prin faptul că din epoca de construcție și de folosire a clădirilor de acest fel, nu s-a păstrat nicio descriere din care să rezulte numele date de specialiștii români acestor elemente.

În al doilea rând, este de reținut faptul că o dată cu încetarea funcției pentru care fuseseră construite, clădirile fortificate au fost părăsite sau folosite în alte scopuri utilitare. În felul acesta, denumirile unora dintre elementele specifice apărării, nu au mai apărut în graiul curent al poporului, astfel încât, ele s-au pierdut.

De asemenea, trebuie să se țină cont și de faptul că studii de istoria arhitecturii și artelor au fost scrise în limba română, în a doua jumătate a secolului XIX, când o bună parte din terminologia românească de specialitate ieșise din uz și se pierduse.

Din analiza întreprinsă rezultă că *diacronia* este o modalitate relevantă pentru stabilirea *specificului terminologiilor dintr-o anumită limbă*. În acest scop însă este necesară adoptarea și aplicarea unor criterii obiective, complexe de evaluare, în concordanță cu evoluția actuală ca discipline științifice a *terminologiei* și a *lingvisticii*. Analizele efective rezultate din aplicarea unor asemenea principii scot în evidență aspecte de interes actual în evoluția terminologiilor românești.

Glosar de termeni

- BARBACĂNĂ**, *barbacane*, s. f. **1.** Deschizătură mică lăsată din loc în loc într-un zid de sprijin pentru scurgerea apelor colectate în spatele acestuia. **2.** Deschizătură înaltă și îngustă pentru aerisire și lumină, făcută în zidul unei clădiri cu arhitectură medievală. – Din fr. **barbacane**.
- BASTIDĂ** *s.f. (Mil.)* **1.** Mică lucrare provizorie, construită pentru a ataca o fortificație. **2.** Oraș fortificat pentru apărarea unui stat senioral sau a unui domeniu. [< fr. *bastide*, cf. prov. *bastir* – a construi].
- BASTIÓN**, *bastioane*, s. n. (Adesea fig.) Fortificație cilindrică sau poligonală, construită de obicei la colțurile unei fortărețe. [Pr.: -*ti-on*] – Din fr. **bastion**.
- BÉRMĂ** *s.f.* Banchetă lată de circa 1 m, amenajată pe taluzurile mai înalte pentru a le mări stabilitatea. [< fr. *berme*]
- BRETÉSĂ**, *bretese*, s. f. **1.** Lucrare de fortificație medievală care întărea altă fortificație. **2.** Armătură mobilă a coifului care apăra nasul. – Din fr. **bretesse**.
- CAPÉLĂ**, *capele*, s. f. Biserică mică, izolată, fără parohie (într-un cimitir etc.); paraclis. ♦ Parte a unei biserici care adăpostește altarul. ♦ Încăpere într-o clădire, cu un altar, unde se poate oficia slujba religioasă. – Din it. **cappella**
- CASTÉL**, *castele*, s. n. **1.** Clădire mare, medievală, prevăzută cu turnuri și cu creneluri, înconjurată de ziduri și de șanțuri, care servea ca locuință seniorilor feudali; (astăzi) casă mare care imită arhitectura medievală. ♦ Expr. *Castele în Spania* = visuri irealizabile, planuri fantastice, iluzii deșarte. **2.** (În sintagma) *Castel de apă* = construcție specială (în formă de turn) care servește ca rezervor de apă. – Din lat. **castellum**. Cf. pol. *kasztel*, it. *castello*.
- CETĂTE**, *cetăți*, s. f. **1.** Loc întărit printr-un sistem de fortificații; fortăreață. ♦ Oraș sau cartier al unui oraș care reprezintă o unitate cu caracteristici speciale. *Cetate universitară*. ♦ Nume dat cartierului mai vechi al unui oraș în care a existat o cetate (**1**). ♦ Locuitorii unui oraș (întărit). **2.** (Înv.; în sintagma) *Cetate de scaun* = reședința permanentă a domnului în țările românești; capitală. – Lat. **civitas**, -**atis**.
- CONTRAFÓRT**, *contraforturi*, s. n. **1.** Întăritură masivă de beton sau de zidărie în formă de pilastru, care formează corp comun cu un zid și care servește la mărirea rezistenței lui. **2.** Fiecare dintre picioarele înclinate spre exterior ale unui turn de extracție. – Din fr. **contresfort**.
- CRENÉL**, *creneluri*, s. n. **1.** Fiecare dintre deschizăturile înguste, făcute din loc în loc, în partea superioară a parapetului unui turn de apărare, a unui castel sau a unei cetăți medievale, prin care se aruncau proiectilele asupra inamicului. **2.** Deschizătură îngustă în pereții unei cazemate, ai unui adăpost sau în parapetul unei tranșee, prin care se pot observa mișcările inamicului și se pot executa trageri cu armament automat portativ. – Din fr. **créneau**.
- CŪLĂ**, *cule*, s. f. **1.** Clădire în formă de turn, cu baza dreptunghiulară (care servea, în trecut, și ca loc de apărare). **2.** (Înv.) Turn circular; cupolă, boltă. ♦ Turn boltit în palatul domnesc, în care se păstra vistieria; *p. ext.* vistierie, tezaur. **3.** (Înv.) Beci boltit; subterană. **4.** (Înv.) Conac boieresc, casă (fortificată) a proprietarului unei moșii. – Din tc. **kula**. Cf. bg., scr. *kula*.
- CURTÎNĂ**, *curtine*, s. f. Porțiune de zid care unește flancurile a două bastioane. ♦ Fiecare dintre părțile pavilionului care înconjură un blazon regal. – Din fr. **courtine**.
- DONJÓN**, *donjoane*, s. n. Turnul principal, cel mai bine fortificat al unui castel medieval. – Din fr. **donjon**.
- ESCÁRPĂ** *s.f.* Taluzul dinspre unitățile proprii al șanțului obstacol dintr-o fortificație. [< fr. *escarpe*, cf. it. *scarpa* – taluz].
- FORTĂREĂȚĂ**, *fortărețe*, s. f. Loc important din punct de vedere militar, puternic întărit, pregătit pentru apărare de lungă durată în caz de asediu. – Din fr. **forteresse**.
- HÉRSĂ**, *herse*, s. f. Grătar metalic care închidea intrarea cetăților medievale, servind ca barieră auxiliară a porții. – Din fr. **herse**
- INCÍNTĂ**, *incinte*, s. f. **1.** Spațiu (mare) închis în interiorul unei construcții. **2.** Suprafață de teren înconjurată din toate părțile de construcții, de amenajări. – Din fr. **enceinte**.
- MAȘICULI** s.n. Fortificație în formă de galerie în consolă construită la partea superioară a unui zid, a unui turn de cetate sau de castel medieval, prevăzută cu deschideri, prin care se aruncau proiectile sau materiale incendiare asupra asediatorilor. Din fr. **mâchicoulis**.
- MERLÓN**, *merloane*, s. n. Fiecare dintre masivele de zidărie care depășeau parapetul și limitau crenelurile la lucrările de fortificație antice și medievale. – Din fr. **merlon**.
- METERÉZ**, *metereze*, s. n. **1.** Întăritură sau parte dintr-o întăritură militară din trecut; val. ♦ P.gener. (Rar) Întăritură la stâlpii unui pod. **2.** (Înv.) Parapet (la partea superioară a zidurilor și turnurilor de apărare ale unei cetăți); crenel. [Pl. și: *meterezuri*] – Din tc. **meteris**.
- PÚNTE**, *punți*, s. f. **1.** Pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) așezat peste un șanț, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul. ♦ ♦ Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. ♦ Pod suspendat sau mobil la o cetate sau la un castel medieval. – Lat. **pons**, -**ntis**.

REDÚTĂ, *redute*, s. f. **1.** Mic fort de apărare, de formă poligonală, înconjurat de șanțuri, folosit în trecut pentru apărarea circulară. – Din germ. **Redoute**, fr. **redoute**.

ȘANȚ, *șanțuri*, s. n. **1.** Săpătură lungă și îngustă făcută pe ambele părți ale unui drum, pentru scurgerea apei; *p. gener.* orice săpătură în forma de mai sus, făcută pentru scurgerea apei, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafețe de pământ etc. **2.** Tranșee. ♦ (În evul mediu) Fortificație de forma unui canal adânc și lat (uneori plin cu apă), care împrejmuia un castel sau o cetate. – Din sl. **sanec**.

TALÚZ, *taluzuri*, s. n. Suprafață înclinată care mărginește lateral un rambleu sau un debleu; teren în pantă. – Din fr. **talus**.

TURN, *turnuri*, s. n. **1.** Construcție prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcții. ♦ – Din lat. **turris**.

ZID, *ziduri*, s. n. Element de construcție vertical sau puțin înclinat, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc., așezate ordonat unele peste altele (și legate printr-un liant), sau din beton, destinat să limiteze, să separe sau să izoleze un spațiu ori să susțină alte elemente de construcție, alcătuind un perete, o îngrădire, o fortificație etc. – din sl. **zidū**.

Bibliografie

- Bidu-Vrânceanu, Angela. (1993). *Lectura dicționarilor*. București: Editura Metropolis.
- Bidu-Vrânceanu, Angela. (2003). „Dinamica sensurilor cuvintelor românești din 1990 până în 2002”. In Gabriela Pană Dindelegan (coord.). *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol.II. București: Editura Universității din București: 291.
- Bidu-Vrânceanu, Angela. (2001). *Lexic științific interdisciplinar*. București: Editura Universității din București.
- Bidu-Vrânceanu, Angela. (2005). *Limba română contemporană. Lexicul*. București: Editura Humanitas Educational.
- Bidu-Vrânceanu, Angela. (2007). *Lexic specializat în mișcare de la dicționare la texte*. București: Editura Universității din București.
- Bidu-Vrânceanu, Angela. (2010). *Terminologie și terminologii*. București: Editura Universității din București.
- Bidu-Vrânceanu, A. și A. Toma. (2010). *De la terminologia sincronică la terminologia diacronică*. In *Proceedings* 2010: 17-33.
- Cabré, Maria Teresa. (1991). « Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire ». In *Meta* XXXVI, 1: 55-63.
- Chițescu, L. (1972). *Fortificațiile Moldovei în secolele XIV-XVI. Cetăți voievodale și fortificații orășenești*. București: Editura Universității din București.
- Cabré, Maria Teresa. (1998). *La terminologie. Théorie, méthode et applications*. Ottawa/Paris: Presses de l'Université d'Ottawa et Armand Colin.
- Curinschi, Gh. (1981). *Istoria arhitecturii în România*. București: Editura Tehnică.
- Drăgan, G. (2010). *Despre terminologia cognitivă*. *Proceedings* 2010: 1-6.
- Gaudin, François (2003). *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie*, 1er ed. 1993, 2-ème ed. 2003, Bruxelles: De Boeck & Larcier, Edition Duculot.
- Gheorghiu T. O. (1985). *Arhitectura medievală de apărare în România*. București: Editura Tehnică.
- Matei, Mircea D. și Emil I. Emandi. (1988). *Cetatea de Scaun și Curtea Domnească de la Suceava*. București: Sport-Turism.
- Ionescu, Gr. (1982). *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*. București: Editura Academiei, București.
- Toma, A. (2006). *Lingvistică și matematică. De la terminologia lexicală la terminologia discursivă*. Editura Universității din București.
- Ursu, N. A. (1962). *Formarea terminologiei științifice românești*. București: Editura Științifică.
- Vătășianu, V. (1959). *Istoria artei feudale în Țările Române*, I. București: Editura Academiei.

Dicționare

- DEX – *Dicționar explicativ al limbii române*. (1997). Ediția a 2-a. In Ion Coteanu și Lucreția Mareș (coord.). București: Editura Univers Enciclopedic.
- DEXI – *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*. (2007). In Eugenia Dima (coord.). Italia: Editura Arc & Gunivas.

DLR seria veche - *Dicționarul limbii române*, tomul I-II, 1913-1937. București: Academia Română, Librăriile Socec.

DLR seria nouă - *Dicționarul limbii române-seria nouă*, 1965-2006. București: Editura Academiei Române.

Bidu-Vrânceanu, Angela *et al.* (2001-2005). DSL – *Dicționar de științe ale limbii*. Ediția a 2-a. București: Editura Nemira, București.

Grand Larousse encyclopédique. Paris: 1995.

ASPECTOS LÉXICOS Y PRAGMÁTICOS EN LA PUBLICIDAD DE ÍNDOLE TÉCNICA

Cristina Gherman

Lect. univ. dr., Universitatea Tehnică de Construcții București,
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
cris_bucarest@yahoo.es

Rezumat: Lucrarea de față este o scurtă prezentare a unor modalități și strategii de persuasiune existente în limbajul publicitar tehnic. Analiza cuprinde câteva mostre publicitare spaniole din diverse domenii de activitate. În studiul acestui tip de discurs avem în vedere atât aspecte comune cât și diferențiatore ale modalităților de prezentare. Pornind de la procedee stilistice și gramaticale descoperim două tipuri de comportament textual: mai întâi o abordare directă, informativă asupra calității și caracteristicilor produsului, ce implică o lectură denotativă a informației, adresată unui public-țintă restrâns, avizat; în al doilea rând se evidențiază o modalitate conotativă, subliminală de atragere a destinatarului, de natură intențională, pragmatică, răspunzătoare de îndeplinirea funcției fatice pe care se bazează discursul publicitar.

Cuvinte-cheie: *publicitate, limbaj, tehnic, mesaj, pragmatolingvistică.*

La publicidad se ha convertido en el principal nutriente de la vida postmoderna y pasa de ser una mera entidad de mercado para sumergirse en lo cotidiano y agredir el espacio del ser y de sus necesidades diarias. Este 'mal necesario' de la mercadotecnia constituye un intento de armonización de la relación comercial entre el producto y el potencial cliente, a través de unas estrategias de manipulación previamente establecidas. La eficacia de semejante proceso se consigue cuando el *input* invertido conlleva el efecto de retroalimentación que consiste en la aceptación y adquisición de dicho producto por parte del receptor.

En lo que concierne a la publicidad de productos que poseen características técnicas, las modalidades de seducción empleadas en ésta cuentan con algunos aspectos diferenciadores respecto del resto de los anuncios, lo cual se observa no solamente en el enfoque de las estrategias típicas de la publicidad, icónicas o gráficas, sino también a partir de una visualización de los elementos léxicos y pragmáticos que intervienen en el discurso. Nuestro breve análisis pretende identificar la tipología del discurso existente en los mensajes de los ejemplos elegidos. Al no tratarse de un estudio exhaustivo, dada la multitud de dominios que encubre el sector tecnológico, hemos seleccionado algunas imágenes como punto de partida de nuestro comentario: automóviles (Seat, Audi), inversiones (Seguro Farmers, Inversis Banco), empresas de construcción (FCC, Multiplaz), muebles y objetos sanitarios (Leroy Merlin, Conaseo S.A.), cibernética. Son múltiples los mecanismos de persuasión empleados en la publicidad; la elección del eslogan, la imagen, el colorido, el contenido del mensaje, los personajes-actores, los efectos visuales y la sonorización, el tiempo dedicado a la exposición, todo ello varía en función del artículo presentado, del público al que se dirige, del grado de utilidad o interés, así como de la intención estética sobre el objeto expuesto. Las imágenes elegidas se componen mayoritariamente de un eslogan argumentativo, llamativo, acompañado por la fotografía del objeto presentado y los datos técnicos del mismo. El eslogan o la frase que acompaña la imagen confirma y apoya la oferta. (*Audi – A la vanguardia de la técnica; Multiplaz es universal*).

Registro

El registro empleado varía asimismo en función del género del producto y del efecto de manipulación deseado. El uso de la segunda persona (*tú*) indica un mayor grado de confianza con el destinatario. A través de la segunda persona se crea un impacto directo e inmediato en el receptor, convirtiéndolo en único y seguro beneficiario de la oferta presentada (*Quizá seas tú el afortunado*). Un registro más formal no indica necesariamente distanciamiento y cortesía, sino que alude también a la seriedad y objetividad en la exposición; está destinado a situar en una escala superior a la empresa y. La primera persona, *yo*, potencia las atribuciones del emisor, personifica el objeto e implica a la vez un componente lúdico de la exposición de éste. El *yo* individualiza la marca y demuestra su autosuficiencia. “Soy un afortunado. Lo admito. Soy el Audi A1. Todo en mí está pensado para gustarte. Pero quiero gustarte aun más. Por eso te ofrezco el Mantenimiento Audi para que durante cuatro años solo te preocupes de disfrutar al conducirme. Y, además, cuatro años de garantía Audi. Bien pensado. Quizás seas tú el afortunado”.

Observamos aquí la alternancia de la pareja pronominal *tú/yo*, la cual advierte sobre la condición primaria de la publicidad, eso es la manifestación de los intereses del anunciante y del receptor. A través de estos pronombres se desvela una relación cercana, de confianza entre los interlocutores y se aviva el mensaje transmitido, sin posibilidad de intromisión de terceros. En el caso de los productos pertenecientes a la construcción los detalles de descripción se ven como superfluos, con lo cual la percepción visual remite a un estilo más sobrio.

Retórica

Para alcanzar su propósito, la publicidad se apoya en aquellas modalidades efectistas sensoriales que mayor impacto han de crear en el destinatario, a saber la visual y la acústica. La retórica se encarga de armonizarlas a través de la modalidad discursiva. Así pues el componente verbal y el icónico recobran vida en función del *cómo* se exponen. En la mayoría de los productos analizados se recurre a medios metafóricos. Desde el punto de vista gráfico se observan rasgos de énfasis como la diferencia de color en ciertas palabras, consideradas clave, el uso de la mayúscula o bien el resaltar de alguna letra o vocablo (*Soy, Mantenido, Gratis, Ahorrar*).

Encontramos asimismo figuras literarias: la enumeración y la triple repetición (*Imprime, copia y escanea; Soldadura, corte, soldadura de aleación, soldadura fuerte*) aceleran el ritmo del mensaje y destacan de modo gradual las cualidades del objeto presentado; la rima y la aliteración (*Balor, baños libres del mal olor, El valor del Balor*) mantienen a través de la línea fónica la atención del hipotético cliente (observamos aquí la formación de la palabra *balor*, como resultado del acortamiento de los términos *baño* y *olor* y unión de sus sílabas; en otros casos la retórica se crea entrañando una paradoja semántica (*Atención, esta oferta puede resultar muy atractiva*). El efecto deseado se consigue precisamente mediante la antinomia creada por los dos vocablos: *atención* (aviso, alerta)/ *atractiva*.

La retórica da fe también de las funciones pragmáticas del lenguaje que atienen a factores contextuales e intencionales del hablante. Las preguntas formuladas en los anuncios son en realidad *pseudo* interrogaciones (*¿Sabías que?; ¿Qué tendrá el que no tenga yo?*). La

primera es una advertencia por parte de una empresa de seguros, mientras que la segunda es una manera de reafirmación de las propias cualidades de la marca Seat.

Aspectos morfosintácticos

Notamos en los ejemplos seleccionados una tendencia generalizada de economía verbal, mediante la condensación de términos, la falta de verbos, preposiciones y de otros nexos: la elipsis (*Seat Ibiza. El coche del tipo de al lado. O el tuyo*) demuestra a veces la autosuficiencia de la marca, que no precisa de otros detalles, colocándose en primera posición y advirtiendo sobre su implacable condición final (*Seat, el coche, el tuyo*). La anteposición del adjetivo respecto del sustantivo tiene valor enfático (*esta avanzada maquina portátil*) o bien su posposición aumenta el grado de credibilidad, según la semántica del adjetivo seleccionado (*...el mundo entero*).

La comparación y el uso del superlativo constituyen en algunos casos la colocación en una posición superior de un determinado producto en relación con otros de la misma categoría y advierten sobre el avance tecnológico y la posibilidad de adquisición (*tener un portátil es más fácil que nunca; nunca había sido tan fácil; la oferta puede resultar muy atractiva; fáciles de usar y muy atractivos*). La presencia de los adjetivos posesivos crea una relación directa, hasta familiar, de tipo dialogante entre el emisor y el receptor: *tu propio laboratorio; tus recuerdos*.

Un papel importante en la descodificación del mensaje transmitido lo desempeñan los modos y tiempos utilizados en la descripción de las marcas o de los artículos destinados a la comercialización; asimismo el tipo de enunciado, imperativo, exclamativo o interrogativo, indica el grado de persuasión y alcance del impacto requerido. El uso del infinitivo aporta rasgos definitorios y universales del producto anunciado y destaca su característica más relevante. Su ubicación al principio de la frase es un excitante auditivo para el receptor: *disfrutar es sentir que acaba la línea continua; ahorrar nunca había sido tan fácil; estar listo es ser listo*). El condicional resulta menos visible, probablemente debido a su principal valor de condicionante, de posible realización pero no necesariamente segura, factible, con lo cual no cumple con la función fática. A diferencia del imperativo el condicional está exento de agresividad e implica una determinada cortesía verbal que crea cierto distanciamiento del interlocutor, pero al mismo tiempo suaviza el discurso e incita por una cierta dosis de misterio (*deberías probarlo; ¿le gustaría ahorrar en gastos de mantenimiento?*). Sin embargo el imperativo es más frecuente, puesto que borra cualquier frontera u obstáculo para la recepción y representa una modalidad más segura de persuasión. No permite la negociación con el interlocutor y dinamiza el mensaje: *contrata, benefíciate, consigue, elige*. En oraciones de futuro recobra un valor condicional: *revisa tu correo, te enviaremos todos los datos (= si revisas el correo, verás todos los datos.)*.

En lo que atañe al factor temporal, el spot que incluye datos técnicos emplea predominantemente adverbios que acompañan los imperativos para alcanzar un ajuste temporal efectista: *ahora, nunca, hasta, ya*. De este modo se crea una relación deíctica entre el objeto presentado y su futuro comprador. En otros casos *ahora* y *nunca* permiten la visualización a lo largo de toda la existencia del producto. Se trata de una modalidad de *presentización* que optimiza el objeto analizado y anula los efectos anteriores representados por *nunca* (con valor de *antes*): *ahora tener un portátil es más fácil que nunca*. Esta

actualización cronológica viene resaltando las cualidades técnicas del ordenador.

El tiempo verbal existente en el anuncio añade informaciones de índole pragmática, vinculadas con la intención y la manera de comunicación del mensaje. El presente es bastante frecuente y tiene valor genérico, de enunciación y presentación. En ausencia de otros factores sintácticos (interrogación, repetición, etc.) mantiene su estatuto informativo. El pasado es una aparición cuya corporeidad temporal se refleja desde la perspectiva del presente. Volver al pasado no hace sino reforzar la idea de presente (*ahorrar nunca había sido tan fácil*). El imperfecto no tiene solamente un valor frecuentativo o narrativo. El *¿sabías que?* no es una referencia pretérita en sí, sino más bien un intento de llamar la atención del receptor y de influir en él. El futuro empleado en la publicidad técnica tiene los dos valores que se le da en general: el real y el hipotético. El tiempo potencia, por un lado, las características del producto y anuncia un cambio favorable en la vida de uno a raíz de la adquisición del mismo (*Podrás navegar por internet a toda velocidad*). También encontramos el futuro con valor hipotético, interrogativo (*¿Qué tendrá él que no tenga yo?*)

Léxico y lenguaje

Para alcanzar el propósito inicial la publicidad emplea distintos lenguajes. A pesar de ser en general menos carismático, el apartado técnico se adapta a la necesidad de la mercadotecnia y tiene la capacidad de agregar al producto matices lingüísticos e icónicos que optimizan su presentación. El léxico encontrado en la publicidad de índole técnica es predominantemente descriptivo y remite a la idea de utilidad en la mayoría de los casos, acudiendo a la fidelidad y claridad en la exposición. Muchas empresas de construcción se limitan a exponer datos básicos, esenciales, como las medidas, cifras, duración, potencia de la maquinaria, materiales y servicios prestados. Están exentos de adornos lingüísticos y semánticos y sustituyen el eslogan por un logotipo. Se trata de anuncios compuestos de un listado de servicios (*reformas, rehabilitación, acabados rústicos, cubierta de madera, teja árabe, ahorra, desinfecta, erradica, chequeo*). Para las empresas pioneras, la publicidad adquiere rasgos de colectividad que aluden a los logros incontestables de todo un equipo a lo largo de su existencia laboral (uso de primera persona de plural). En este caso la publicidad que dicha empresa se hace a sí misma es circular, puesto que recibe retroalimentación a partir de una visión introspectiva (*FCC – Construcción responsable, Mejoramos la vida de los ciudadanos; Acercando el agua a todos*). En cuanto a los automóviles, si se trata de un modelo codiciado de coches, los adornos faltan a veces, la presentación es sencilla, dado que la propia marca convence por encima de cualquier detalle lingüístico o icónico, mientras que para otras marcas se necesita llamar la atención a través de giros verbales (véase el ejemplo de Seat).

Notamos una condensación de vocablos destinada a crear impacto en el destinatario. El uso de verbos como *tener, dar, poder, saber*, tienen un significado pleno, suficiente y pertinente para llevar a cabo la idea persuasiva del mensaje. Los imperativos *elige, consigue, benefícate*, favorecen la libre y óptima elección. En otros casos destaca la paradoja en la unión semántica de las expresiones *ser listo/estar listo*. La clave está precisamente en este juego verbal (*Estar listo es ser listo*).

También abundan en el léxico de la publicidad técnica numerosos términos de procedencia inglesa. Cabe mencionar los préstamos y los calcos que invaden los anuncios

de los coches, la construcción y la cibernética: *parking, airbag, subwoofer, software, Windows, web, shop, electronic scale, loft, stamps, escanear, chequeo, altavoces, mando a distancia, manos libres, disco duro, lector de tarjetas*.

La emancipación del lenguaje publicitario técnico no se da solamente con la acogida de términos extranjerizantes, sino también a través del comportamiento lingüístico que desvela características del objeto a partir de contextos socio-humanos. Debido a ello encontramos a veces imágenes y mensajes recriminatorios con respecto a personajes de la vida pública. Sin embargo la publicidad enfoca los defectos/las cualidades de algunos de ellos para transferirlos al producto destinado a la comercialización. El modelo más creativo al respecto podría considerarse el de los coches, que añade múltiples matices a la presentación del producto, desde el confort, seguridad, diversión y despreocupación hasta una mezcla de machismo, potencia, sexismo y sensualidad. (Tal es el caso del anuncio de Ford Figo, protagonizado por Silvio Berlusconi, cuyo lema “Deja tus preocupaciones atrás con extra-grande el Figo de arranque” resulta altamente polémico, dado el contexto político en el que se ha creado, a saber la aprobación de la ley sobre la violencia contra las mujeres en India). Esta pluralidad de lenguajes desdibuja la frontera entre la técnica y la estética hasta confundirlas. La publicidad se convierte así en un arte que une indisolublemente la palabra y la imagen.

Conclusiones

Desde el punto de vista estético podríamos dividir la publicidad técnica en dos tipos: una funcional (directa, descriptiva) y otra subliminal (intuitiva, engañosa). Hemos identificado en nuestro breve análisis algunos aspectos comunes y otros diferenciadores de algunos anuncios. En este tipo de publicidad notamos una tendencia hacia la objetividad y exactitud en el mensaje transmitido; la información ha de ser relevante, clara y correcta. El eslogan, la imagen y el logotipo van acompañados por informaciones de carácter técnico, referidas a las principales características y a la calidad del producto. Al centrarse en la información, el mensaje transmitido tiene un carácter denotativo. La finalidad de adquisición es en muchos casos de índole funcional, con lo cual el público interesado es más reducido, avisado.

Las modalidades de persuasión encontradas son: el anuncio (de tipo funcional, objetivo), las frases asertivas (estilo descriptivo), las advertencias (imperativas, desiderativas). Los valores asociados en esta publicidad varían según el objeto presentado: unicidad, comodidad, confort, seguridad, funcionalidad (utilidad, calidad, garantía, características, precio). La modalidad escogida para la presentación de algunos productos permite acudir a una pluralidad de lenguajes, que traspasan el lado funcional y les aportan cualidades externas, a saber la sensualidad y el vicio.

Bibliografia

- García Barrientos, José Luis. (2000). *Las figuras retóricas. El lenguaje literario 2*. Madrid: ArcoLibros, S.L.
Reis, Carlos. (1985). *Fundamentos y técnicas del análisis literario*. Madrid: Ed. Gredos.
Reyes, Graciela. (2003). *El abecé de la pragmática*. Madrid: ArcoLibros.
Romero, María Victoria. (2005). *Lenguaje publicitario*. Barcelona: Ed. Ariel.

Periódicos, revistas

El País, 11 de enero de 2010, p.7, 10, 13, 27, 59.

Referencias web

- Nistea, Marilena Doina. (2012). „Sloganuri și înțelesuri – o analiză gramaticală, semantică și stilistică”. *Studii de știință și cultură* (VIII) 1: 119-123 [on line]. <http://www.revista-studii-uvvg.ro/images/stories/28/11%20NISTEA.pdf>. (consultado el 15 de mayo de 2013).
- Pérez, Gil y Broche. (2011). « Psicología y Publicidad. Uso del mensaje subliminal ». In *Contribuciones a las Ciencias Sociales*, [on line]. www.eumed.net/rev/cccss/13/. (consultado el 12 de mayo de 2013).
- Rojas, Gabriela Ana. (2013). *Polémica por un anuncio de Ford con Berlusconi y mujeres amordazadas*. [online]. http://elpais.com/elpais/2013/03/25/gente/1364230569_001038.html. (consultado el 10 de mayo de 2013).
- Sánchez, Casanova. (2011). « El poder de la publicidad sexista en las construcciones de género ». In *Contribuciones a las Ciencias Sociales*, [on line]. www.eumed.net/rev/cccss/13/ (consultado el 12 de mayo de 2013).

IL LESSICO SPECIALISTICO DEI MATERIALI EDILI

Roxana Cristina Toma

Lector univ. dr., Universitatea Tehnică de Construcții București
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
roxanacristina.toma@gmail.com

Abstract: The article briefly presents the main theoretical notions regarding the linguistic concept of specialized language, reviewing the various degrees of differentiating the special languages with respect to their referential content (the horizontal dimension) and to the functional and situational factors (the vertical dimension), thoroughly analyzing the sectorial language in constructions and, more specifically, the lexical aspects and the terminology of construction materials.

Keywords: *referential content, functional and situational factors, lexical aspects, construction materials*

Le lingue speciali – nozioni teoriche

La nozione linguistica di linguaggio settoriale può avere diverse denominazioni a seconda delle prospettive di analisi e dei diversi contesti. Vari autori hanno utilizzato etichette come: sottocodici, lingue (o linguaggi) settoriali o specialistici, lingue speciali, codici specialistici, tecnoletti, microlingue (scientifico-professionali), non esistendo ancora un'unanimità terminologica per designare le varietà specialistiche esistenti all'interno di una lingua.

Michele Cortelazzo parla di *lingue speciali* per cui intende « una varietà funzionale di una lingua naturale, dipendente da un settore di conoscenze o da una sfera di attività specialistici, utilizzata, nella sua interezza, da un gruppo di parlanti più ristretto della totalità dei parlanti la lingua di cui quella speciale è una varietà, per soddisfare i bisogni comunicativi (in primo luogo quelli referenziali) di quel settore specialistico » (1994: 8).

Un'accezione diversa appartiene a Sobrero, che distingue le *lingue specialistiche* (LSP) (la lingua della matematica, la lingua della chimica, la lingua della fisica, la lingua dell'informatica, della linguistica, della medicina ecc.) dalle *lingue settoriali* (LST) (la lingua dei giornali, della pubblicità, della moda, della critica, della televisione ecc.), le prime essendo caratterizzate da un più alto livello di specializzazione. (Alberto Sobrero, 1993: 239) Tenendo conto dei parametri di variabilità sociale della lingua, Gaetano Berruto presenta nei suoi lavori una classificazione che riguarda, da una parte, *le lingue speciali in senso stretto* (o *i sottocodici*), - caratterizzati da un lessico “molto marcato in termini specialistici, designando in maniera assai tecnica concetti e oggetti esistenti solo nell'ambito disciplinare di riferimento” (1997: 156) - e *le lingue speciali in senso lato* (ovvero *i linguaggi settoriali*) che non possiedono un lessico specifico, anche se sono tipici di certi argomenti (come, ad esempio, il discorso politico in cui si intrecciano tratti appartenenti a vari tipi di linguaggio). Sempre sull'asse della variazione diafasica, Berruto introduce anche i gerghi, che hanno un lessico individualizzato, ma sono orientati piuttosto su gruppi specifici di parlanti che sull'argomento.

Nella definizione di lingue speciali avanzata da Cortelazzo, la specialità definisce la soddisfazione dei bisogni referenziali specialistici dei parlanti. Si profila così una dimensione orizzontale che suddivide le lingue speciali in base all'argomento. Ne risulta una stratificazione che postula che le lingue delle diverse scienze presentino tratti distintivi

specifici. In questo senso, Cigada sottolinea che « una scienza è una struttura concettuale, e il suo linguaggio ne è la parallela struttura linguistica » (1988: 10) mentre Bruschi nota che ogni disciplina « si caratterizza per un determinato linguaggio costruito (con criteri appropriati) su un dato universo (biologico, sociale, chimico ecc) » (1999: 7). A questa concezione se ne oppone un'altra, che mette in risalto l'esistenza, accanto ai tratti distintivi, di un insieme di tratti comuni a tutte le varietà.

La stratificazione delle lingue speciali in base all'argomento permette la divisione tra *scienze fisiche* o *naturali* (matematica, chimica, fisica, biologia, medicina, ingegneria ecc.) e *scienze umane* o *sociali* (psicologia, sociologia, filosofia, storia, diritto, economia ecc.), separazione fondata sulla diversa natura dei fenomeni studiati, sulla verifica empirica delle ipotesi di partenza (impossibile nelle scienze sociali) e sul diverso grado di certezza dei risultati ottenuti. (Federica Scarpa, 2008: 4) È tuttavia importante notare che i confini tra varietà di lingue speciali non sono netti, esistendo un continuo interscambio tra i tecnicismi dei diversi domeni specialistici. Per esempio, nel lessico specialistico dell'edilizia convergono termini che vanno dalla tecnologia e dalla scienza dei materiali all'architettura, alla geotecnica, alla siderurgia, alla metallurgia e alla fisica.

Sull'asse verticale della lingua, la stratificazione all'interno di ogni disciplina specialistica in base ai fattori funzionali-contestuali determina il grado di specializzazione del discorso e i suoi vari gradi di differenziazione dalla lingua comune. In questo senso, una delle classificazioni del discorso specialistico, con riferimento ai testi nei campi scientifico e tecnologico, descritta da Pinchuck e fondata sul criterio dell'intenzionalità comunicativa dell'emittente e dell'ambito professionale di utilizzo, identifica tre tipi di discorso: il discorso scientifico, adoperato per la descrizione dei risultati di una ricerca, il discorso professionale (*workshop*), utilizzato in campo tecnologico con intento pratico e il discorso di vendita, adoperato per convincere il destinatario ad acquistare un prodotto o un servizio. (Isadore Pinchuck, 1977: 13-16, 161-165)

Ulteriormente, partendo dalla considerazione di quali sono le intenzioni comunicative e di chi sono i partecipanti alla situazione comunicativa, Gotti propone una propria suddivisione tripartita, distinguendo tra l'esposizione scientifica (in cui lo specialista si rivolge ad altri specialisti usando termini specialistici), l'istruzione scientifica (in cui lo specialista si rivolge a non specialisti con un intento didattico, usando la lingua speciale) e il giornalismo scientifico (in cui lo specialista si rivolge a non specialisti, con finalità esplicative, utilizzando la lingua comune dove possibile). (1991: 10) Se al livello specialistico più alto la lingua è molto formalizzata, permettendo l'inserimento massiccio di tecnicismi, al livello didattico la lingua presenta più spiegazioni e un numero minore di tecnicismi. Al livello divulgativo invece, la lingua è poco formalizzata e usa pochissimi tecnicismi, perché il destinatario si aspetta che le informazioni gli siano trasmesse in un modo facilmente comprensibile¹. Applicata al settore dell'edilizia, la suddivisione suppone livelli stilistici diversi che vanno da un massimo ad un minimo di tecnicità, e quindi da un massimo ad un minimo di discostamento dalla lingua comune. Al livello lessicale si verifica

¹ per più dettagli, v. Sobrero Alberto, *op. cit.*, pp. 240-241. Da notare l'esistenza di una moltitudine di classificazioni delle varietà discorsive tecnico-scientifiche apparse recentemente. Tuttavia è vero che differenziazioni troppo sottili rischiano di far perdere di vista i tratti realmente caratterizzanti di ciascun livello.

la differenza tra il lessico altamente tecnico che va nella direzione della massima specializzazione e il lessico usato nei cantieri, che va nella direzione della massima divulgatività. Per i due poli opposti, i materiali edili, ad esempio, possono avere denominazioni diverse.

Il lessico specialistico dei materiali edili

Stabiliti i vari gradi di differenziazione delle lingue speciali in base al loro contenuto referenziale (dimensione orizzontale) e ai fattori funzionali e situazionali (dimensione verticale), il presente articolo si sofferma sul linguaggio settoriale dell'edilizia e, più concretamente, sugli aspetti lessicali e sulla terminologia dei materiali da costruzione².

I materiali edili sono tutti i materiali naturali e artificiali utilizzati per realizzare costruzioni edilizie e opere d'ingegneria civile, come ponti, canali, strade, dighe ecc. Una possibile tipologia dei materiali edili include i materiali lapidei (granito, tufo, marmo, porfido, ardesia, pietrisco, sabbia ecc), i materiali leganti (gesso, calce aerea, calce idraulica, cementi ecc), le malte e i calcestruzzi, i materiali ceramici (laterizi, ceramici a pasta compatta, piastrelle ceramiche ecc), i materiali metallici ferrosi (acciai e ghise) e non ferrosi (rame e leghe di rame, alluminio e leghe di alluminio, titanio, piombo, oro ecc), i vetri, i materiali polimerici, i materiali compositi, i materiali di finitura, il legno, il ghiaccio ecc. Il lessico specialistico dei materiali edili assimila elementi appartenenti ad altre discipline scientifiche, come la chimica, la mineralogia, la metallurgia, la fisica ecc. Anche se interdisciplinare, il lessico dei materiali da costruzione ha tuttavia la sua propria specificità.

Il rapporto con la lingua comune

In genere, il rapporto tra le lingue speciali e la lingua comune viene definito da due direzioni opposte: negli ambienti tecnico-scientifici, la lingua speciale viene considerata come una lingua nuova che utilizza un vocabolario proprio, intessuto di tecnicismi, mentre l'approccio di tipo sociolinguistico considera le lingue speciali come varietà funzionali del codice di base costituito dalla lingua comune, utilizzate in ambiti specifici, specialistici. La distanza però tra la lingua speciale e la lingua comune è soltanto apparente, in quanto tra le due esiste un rapporto bidirezionale continuo: infatti la lingua speciale trae termini fondamentali dalla lingua comune mentre quest'ultima influisce le formulazioni e i discorsi tecnico-scientifici. Inoltre, nell'odierno panorama culturale, caratterizzato da un'ampia diffusione della scienza e della tecnologia, si assiste ad una massiccia presenza del linguaggio specialistico nella lingua di tutti i giorni, dovuta anche alla forte carica di espressività dei termini specialistici una volta entrati nella lingua comune. Un solo esempio concludente: il verbo *cementare* (derivato da *cemento*), appartenente al lessico specialistico dell'edilizia, acquista nella lingua comune un senso figurato: come verbo transitivo significa « rinsaldare rapporti affettivi » (*la comune disgrazia cementò la nostra amicizia*), come

² Da notare che la lingua specialistica dell'edilizia si distingue dalla lingua comune non solo per gli aspetti lessicali e terminologici, ma anche per aspetti morfosintattici e per l'organizzazione pragmatico-funzionale del testo. Tuttavia, come infatti osserva Cortelazzo, « è il lessico a fornire elementi distintivi che individuano una lingua speciale sia rispetto ad altre lingue speciali sia rispetto alla lingua comune. » (Cortelazzo Michele, *op. cit.*, p. 7)

verbo riflessivo ha il senso di « rafforzarsi »(*col passare del tempo la nostra amicizia si è cementata*).

Per denominare in modo inequivoco e sintetico i materiali da costruzione, il lessico specialistico dei materiali edili fa ricorso a:

1. Parole tratte dalla lingua comune

- a) senza variazioni di significato usate nell'ambito specialistico dell'edilizia; in questa categoria entrano i materiali tradizionali, come *sabbia, argilla, legno, vetro, paglia, ferro*;
- b) rideterminate semanticamente tramite specializzazione semantica. Ecco alcuni esempi:

Termine	Lingua comune	Rideterminazione semantica
<i>agglomerato</i>	Agg.: riunito, ammassato; S.m.: complesso di edifici e strutture	S.m.: materiale in forma di blocco, di mattonella ecc. costituito da un impasto di agglomerante e materiali incoerenti
<i>aggrappante</i>	Part. pres. del verbo <i>aggrappare</i> (afferrare)	S.m.: materiale di diversa composizione chimica che viene steso e lasciato asciugare prima di eseguire un nuovo intonaco su una superficie muraria.
<i>fazzoletto</i>	S.m.: pezzo di stoffa di forma quadrata che si usa per soffiarsi il naso o per asciugarsi il sudore	S.m.: piastra metallica che serve a collegare, mediante chiodatura, le aste di pareti alle briglie, superiore ed inferiore, nelle travi reticolari di acciaio chiodate.

- c) usate con un'accezione ristretta, spesso tramite un processo di metaforizzazione, nel singolo ambito specialistico dell'edilizia, come negli esempi:

cicogna: lingua comune: uccello di palude migratore

edilizia: staffa per sostenere la grondaia; traversa di legno a cui è sospesa la campana

frate: lingua comune: religioso appartenente a un ordine monastico;

edilizia: embrice rialzato a forma di cappuccio

grassello: lingua comune: pezzetto di grasso contenuto nella carne macellata o nei salumi insaccati

edilizia: calce spenta mista ad acqua, usata per la preparazione di malte (per l'aspetto di grasso fuso)

2. Termini specifici altamente specialistici ovvero i **tecnicismi**, formati tramite vari procedimenti, come ricorso a neoformazioni nate per derivazione o per composizione, eponimi, acronimi/sigle e simboli che possono diventare vere e proprie unità lessicali e, ovviamente, prestiti.

Derivazione e composizione

Le neoformazioni che denominano i materiali da costruzione vengono coniate con i procedimenti di formazione lessicale convenzionalmente stabiliti e accettati: derivazione tramite l'uso di affissi (specialmente suffissi) e composizione.

In ciò che riguarda la suffissazione, parole quali *andesite*, *antracite*, *bauxite*, *bentonite*, *cinerite*, *dacite*, *diorite*, *dolomite*, *laccolite*, *sienite*, *trachite* ecc. (che sono rispettivamente rocce o pietre di origine varia), si sono formate tramite il suffisso nominale – *ite*, che in mineralogia scientifica forma sostantivi che indicano per l'appunto minerali e rocce, utilizzati come materiali edili.

I materiali edili formano per derivazione suffissale verbi denominali di prima coniugazione: *acciaio* – *acciaiare*, *asfalto* – *asfaltare*, *bitume* – *bitumare*, *cemento* – *cementare*, *intonaco* – *intonacare*, *maiolica* – *maiolicare*, *marmo* – *marmore* (termine arcaico) – *marmorizzare*, *piastrella* – *piastrellare*, *piombo* – *piombare* (o il sinonimo parasintetico *impiombare*).

Un procedimento molto produttivo per definire classi intere di materiali edili è la derivazione « impropria », per cui a una parola già esistente nella lingua si attribuisce una nuova funzione, la forma della relativa parola restando intatta, cambiando invece la categoria lessico-grammaticale. In questo senso, alla sostantivazione si arriva attraverso l'elissi del sostantivo che stava con l'aggettivo: *i (materiali) composti*; *i (materiali) inerti*; *i (materiali) lapidei* ecc. Comunissimo è anche il caso degli aggettivi che provengono da un participio presente e per cambiamento di categoria grammaticale diventano sostantivi: *i leganti*, *gli isolanti*, e, più concretamente, *i termoisolanti*, *i fonoisolanti*, *gli idroisolanti*. Nella categoria dei composti con prefissoidi entrano anche *i premiscelati* e *i fibrorinforzanti*.

Un altro procedimento che si adatta particolarmente alle esigenze di sviluppo della terminologia tecnico-scientifica dei materiali edili è la composizione delle parole. Si creano così nuovi sostantivi da:

- l'unione di due sostantivi (ad esempio *alluminosilicato*, *argilloscisto*, *cartonfeltro*, *cartongesso*, *cupralluminio*, *ferrolega*, *ferromanganese*, *ferrofinestra*, *fibrocemento*, *gommalacca*, *laterocemento*, *laterogesso*, *vetrocemento* ecc)
- l'unione di un sostantivo e di un verbo al participio passato: *cartapesta*, *terracotta*;
- l'unione di un sostantivo e di un aggettivo: *cocciopesto*.

In altri casi, si creano nuovi aggettivi dall'unione di un aggettivo e un sostantivo che denomina un materiale edile. Sono sintagmi che nascono dalla lessicalizzazione di un paragone e definiscono varie tonalità di colori: *bianco calce*, *biondo rame*, *grigio antracite*, *grigio basalto*, *nero pece*, *rosso mattone*, *verde malachite*, *verderame*.

I costituenti dei composti che definiscono i materiali utilizzati in edilizia non sono necessariamente forme libere; in alcuni casi, predominano i prefissoidi e i suffissoidi, perlopiù di origine greca o latina. In questo caso, si può parlare di una composizione allogena che impiega elementi formativi non nativi, presi soprattutto dalle lingue classiche, come negli esempi:

- *auto-* (dal gr.): primo elemento di composti formati modernamente, nei quali significa “da sè, con mezzi propri”

- *autobloccante*, sostantivo composto con base verbale di *auto* e una forma libera, il participio presente *bloccante*, definisce in edilizia i blocchi di cemento che si incastrano l'uno nell'altro senza bisogno di essere cementati

- *autoportante*, aggettivo composto con base verbale di *auto* e una forma libera, il participio presente *portante*, definisce nelle costruzioni la struttura che si sostiene autonomamente;

- *fono-* (dal gr.): primo elemento di composti formati modernamente, nei quali significa “voce, suono”:
 - *fonoisolante*, aggettivo e sostantivo composto di *fono* e una forma libera, l'aggettivo *isolante*;
- *idro-* (dal gr.): primo elemento di composti formati modernamente, nei quali significa “acqua”:
 - *idrorepellente*, aggettivo e sostantivo composto di *idro* e una forma libera, l'aggettivo *repellente*;
 - *idroisolante*, aggettivo e sostantivo composto di *idro* e una forma libera, l'aggettivo *isolante*;
- *lito-* (dal gr.): primo elemento di composti col significato di “pietra, roccia”:
litocemento, *litoceramica*
- *nano-*: (dal gr.): primo elemento di composti formati modernamente, con valore paragonabile a quello di *micro-*: *nanoceramica*, *nanocompositi*, *nanomateriali*;
- *poli-* (dal gr.): primo elemento di composti formati modernamente, in cui esprime in genere il concetto della “molteplicità”: *poliestere*, *polietilene*, *poliuretano*, *polivinilcloruro*;
- *termo-* (dal gr.) - primo elemento di composti formati modernamente, nei quali significa “caldo”: *termoisolante*

Oltre ai composti « tradizionali », l'italiano dei materiali edili presenta un'ampia diffusione di altri tipi di composizione che si esprimono in forma di unità polirematiche.

a) Il primo tipo è costituito dal modello *nome + aggettivo* e corrisponde strutturalmente ai composti con base nominale di forme libere. A parte la separazione grafica, non ci sono differenze di fondo tra i composti di questo genere e le unità polirematiche scritte separatamente: *mattoni refrattari*, *blocchi portanti*, *argilla espansa*, *leganti bituminosi*, *vetro termopan*, *cemento-amianto*, *pannello solare*, *laminato plastico*.

Una categoria particolarmente produttiva nel lessico specialistico dei materiali da costruzione è rappresentata dai composti in cui il sostantivo rappresenta l'iperonimo a cui possono essere aggiunte varie specificazioni per formare diversi iponimi, come negli esempi:

- *calce aerea*, *calce idraulica*, *calce magnesiaca*, *calce idrata*, *calce invecchiata*;
- *calcestruzzo ciclopico*, *calcestruzzo autocompattante*, *calcestruzzo fibrorinforzato*, *calcestruzzo cellulare*, *calcestruzzo alveolare*;
- *cementi Portland*, *cementi Portland composti*, *cementi di altoforno*, *cementi pozzolanici*, *cementi composti*;
- *lamiera stirata*, *lamiera bugnata*, *lamiera forata*, *lamiera ondulata*;

- *materiali compositi particellari, materiali compositi rinforzati con fibre, materiali compositi strutturati;*
- *vetri armati (o retinati), vetri temprati, vetri stratificati ecc.*

I composti possono essere anche misti o ibridi, quando i componenti appartengono a lingue diverse: *coke metallurgico, coke di petrolio.*

b) Il secondo tipo è dato dal modello *nome+a+nome*, come in: *malte a presa rapida, pannelli a sandwich, mattoni a vista.*

c) Il terzo è costituito dal modello *nome+da+nome*, nei composti del tipo: *blocchi da tamponamento, gessi da presa, malta da fissaggio*

d) Il quarto è costituito dal modello *nome+di+nome*, con complemento di specificazione: *lana di roccia, lana di vetro, latte di calce, malta di calce, mastice d'asfalto.*

Molti composti appartenenti alla terminologia dei materiali edili hanno caratteristiche speciali in quanto possono combinare più componenti, come negli esempi: *conglomerato cementizio armato, carton-feltro bituminato, calcestruzzi strutturali premiscelati, cemento cellulare autoclavato, pannelli a celle fotovoltaiche.*

Eponimi

I derivati ed i sintagmi eponimi sono denominazioni che includono un nome proprio. In riferimento ai materiali edili, gli eponimi si realizzano raramente attraverso la semplice transcategorizzazione, cioè attraverso il semplice passaggio da un nome proprio a un nome comune (come, ad esempio, *macadam*), il procedimento di formazione più utilizzato essendo la derivazione suffissale. Se i materiali edili sono dei minerali, il suffisso più diffuso è **-ite**; la base può essere costituita dal nome del luogo dove è stato scoperto per la prima volta il minerale o dal nome dello scopritore.

Tabella con esempi di materiali edili ricordati col nome del luogo di origine

Materiale edile	Luogo di origine
Asfalto	Sinonimo di bitume, ricorda una sostanza che galleggiava sulle acque del Mar Morto, un tempo chiamato anche <i>lacus Asphalticus</i>
Bauxite	Dal nome della località di <i>Les Baux</i> , in Provenza
Bentonite	Dal nome di una formazione rocciosa del Wyoming chiamata <i>Fort Benton</i>
Bèola (o bèvola)	Roccia metamorfica, di facile divisibilità in lastre piane, usata per pavimentazione di scale, marciapiedi, ecc. Dal nome della località di <i>Bèura</i> , in Val d'Ossola (Piemonte)
Campigiana	Specie di mattone di colore rossigno. Così detta per alcuni da <i>campeggio</i> (<i>legno di color rosso</i>), per altri da <i>Campi</i> , villaggio presso Firenze, dove una volta si fabbricavano le migliori
Caolino	Roccia costituita prevalentemente da caolinite. Dal nome della località di <i>Kao Ling</i> (colline alte) in Cina
Colofonia	Pece nera. Resina di <i>Colofone</i> (antica città dell'Asia Minore)
Faesite	Materiale composto da fibra di legno pressato. Prende il nome dalla frazione <i>Faé</i> di Longarone (Veneto), presso la quale il suo inventore, Osvaldo Protti, era proprietario di una fabbrica omonima
Faience o faïence	Nome con cui spesso si identifica la maiolica. Dal nome francese della città di <i>Faenza</i> (Emilia-Romagna)

Magnesio	Dalla città di <i>Magnesia</i> , oggi Manisa in Turchia
Maiolica	Dall'isola di <i>Maiorca</i> nelle Baleari, dove gli Arabi svilupparono la lavorazione di ceramiche di terra cotta smaltate
Montmorillonite	Dalla città di <i>Montmorillon</i> , in Francia
Pozzolana	Tufo di colore variabile dal grigio al rosso, usato per la preparazione di malte idrauliche. Si estrae principalmente nei Campi Flegrei, da cui prende il nome (polvere di <i>Pozzuoli</i> , Campania)

Tabella con esempi di materiali edili ricordati col nome del loro scopritore

Materiale edile	Scopritore
Bachelite o bakelite	Marchio registrato, dal nome del loro inventore, <i>Leo Hendrik Baekeland</i> , dei prodotti plastici ottenuti per policondensazione di fenoli con formaldeide, ora comunemente definiti fenoplasti
Coade stone	Materiale lapideo artificiale inventato a Londra nel 1770 da <i>Eleonor Coade</i>
Dolomite	Dal nome del geologo D. de Gratet de <i>Dolomieu</i>
Macadam	Tipo di pavimentazione stradale costituita da pietrisco e materiale collante compresso. Dal nome dell'ingegnere scozzese John Loudon <i>McAdam</i>
Masonite	Nome brevettato (derivato da quello dello scopritore, l'americano W. <i>Mason</i>) di un materiale leggero da costruzione usato come isolante acustico ed elettrico; per ulteriore trattamento si formano, per laminazione, pannelli

Marchi commerciali

Con il progredire della tecnica si assiste all'apparizione di un numero sempre più crescente di nuovi materiali edili, che antenano il ricorso sempre più frequente agli eponimi.

Alcuni marchi commerciali fanno parte ormai del linguaggio comune in quanto hanno perso la loro associazione al prodotto per diventare veri e propri sostantivi.

Tabella con marchi commerciali presenti nel lessico specialistico dei materiali edili

Attaccatutto ®	Colla universale
Attak ®	Colla universale
Bachelite ®	Resina sintetica
Bostik ®	Colla universale
Carborundum ®	Materiale usato per mole e smerigli
Coccolina ®	Colla
Cuki ®	Foglio di alluminio
Dacron ®	Fibra poliestere
Eternit ®	Materiale per costruzioni
Fòrmica ®	Laminato plastico
Gommapiuma ®	Gomma spugnosa
Invar ®	Lega metallica
Linoleum ®	Materiale per rivestimenti

Masonite ®	Materiale da costruzione
Neoprene ®	Gomma sintetica
Plexiglas ®	Plastica trasparente
Stellite ®	Lega metallica
Sterling ®	Vernice isolante elettricamente
Velux ®	Finestre per tetti
Vinavil ®	Colla acquosa bianca
Widia ®	Materiale molto duro
Scotch ®	Nastro adesivo

Sigle, acronimi, forme abbreviate e simboli

Le sigle e gli acronimi, largamente presenti nel lessico specialistico dei materiali edili, sono procedimenti di formazione delle parole esclusivi delle lingue speciali. La parola **sigla** identifica le iniziali di una denominazione; in questo senso, le sigle possono essere considerate un tipo di abbreviazione. Le sigle sono generalmente una successione di lettere distinte da compitare: se una volta si adoperava la grafia con maiuscole e utilizzando un punto dopo ogni lettera, oggi predomina l'uso senza punti, che passa facilmente al minuscolo per le sigle incontrate più spesso.

Nel settore dell'edilizia, si incontrano spesso sigle come: pannello *OSB* ("oriented strand board") o semplicemente *OSB*; pannello *MDF* - pannello di fibre a media densità; *HDF* - pannelli di fibra ad alta densità; pal (melaminato); *IPE* (o *doppio T* o profilati a doppio T); *EPM* - *EPDM* (polimeri); *AAC* - cemento cellulare autoclavato; *PVC* - PoliVinilCloruro o cloruro di polivinile; *PPV* - pareti perimetrali verticali non portanti; *FRP* ("fiber reinforced plastic") - compositi fibrosi a matrice plastica, detti anche plastici rinforzati; *CLS* - abbreviazione di calcestruzzo.

Altri esempi sono i materiali compositi che si suddividono in varie categorie, a seconda della natura della matrice: *PMC* (*Polymer-Matrix Composite*): compositi a matrice polimerica; *MMC* (*Metallic-Matrix Composite*): compositi a matrice metallica; *CMC* (*Ceramic-Matrix Composite*): compositi a matrice ceramica.

Altre sigle leggibili invece come parole rientrano nella sottocategoria degli acronimi, come, per esempio, *leca*, parola formata dalle iniziali di *lightest expanded clay aggregate*. Un altro acronimo, *Cor-Ten* (incontrato anche con la grafia Corten) è costituito dalle sole sillabe iniziali delle due parole che definiscono le principali caratteristiche di questa lega di acciaio: elevata resistenza alla corrosione (**COR**rosion resistance) ed elevata resistenza meccanica (**TEN**sile strenght).

Un caso speciale di acronimo è rappresentato dal sostantivo *duralluminio*, formato dalla fusione di due parole: la sillaba iniziale della prima parola (che è parte di un eponimo - *Dür(ener Metallwerke)* - nome di stabilimenti metallurgici di Düren, presso Colonia) e il sostantivo *alluminio*.

Una caratteristica tipica del lessico di massima specializzazione in edilizia che accelera la comunicazione efficace tra esperti è la presenza massiccia di simboli che definiscono i materiali da costruzione. Questi simboli appaiono come risultato della

tendenza attuale di « normalizzazione » terminologica che riguarda l'ordinamento e la definizione univoca di termini e l'unificazione dei concetti nell'ambito di un dato dominio specialistico, nel nostro caso, rappresentato dall'edilizia.

In genere, lo scopo normativo e prescrittivo della terminologia ha uno statuto ufficiale ed implica la cooperazione delle parti interessate da enti e comitati di normalizzazione sia nazionali sia internazionali. In questo senso, le enti di normalizzazione, che sono organismi riconosciuti a livello governativo nei singoli Paesi, emettono norme e specifiche tecniche di applicazione volontaria, che appartengono ad una delle seguenti categorie: norma internazionale (ISO – International Organization for Standardization), norma europea (EN – elaborata dal CEN – Comité Européen de Normalisation), norma nazionale italiana (UNI – Ente Nazionale Italiano di Unificazione).

Ogni Paese può decidere se adottare le norme internazionali ISO come proprie norme nazionali (la cosiddetta attività di « armonizzazione » terminologica): in questo caso la sigla della norma diventa « UNI ISO » in Italia. In ciò che riguarda le norme europee, gli organismi di normazione nazionali membri del CEN sono obbligati a includere le norme EN (in Italia, « UNI EN »), pubblicandole nella propria lingua e a ritirare le norme nazionali esistenti sullo stesso argomento.

Le norme edilizie contengono un gran numero di definizioni e procedure da seguire nell'attività edilizia, essendo un modo per unificare, a livello locale, regionale, nazionale ed europeo le definizioni dei termini di base nel settore dell'edilizia. In questo senso, le norme UNI EN in edilizia per definire e classificare i prodotti da costruzione si servono di sistemi di designazione alfanumerica (usando l'insieme delle lettere dell'alfabeto latino e dei numeri arabi) o numerica.

Nella designazione alfanumerica, per esempio, la norma UNI EN 10025 usa simboli che identificano l'impiego dell'acciaio di tipo Acciaio S235JO in questo modo:

S = acciaio da costruzione (simbolo indicante l'impiego)

235 = carico unitario di snervamento minimo in N/mm² a 20° C per spessore fino a 16 mm (caratteristiche meccaniche)

JO = resilienza minima K_a a 0° C di 27J (altri simboli, per esempio resilienza, cioè la capacità di resistere a sollecitazioni)

I simboli usati per la classificazione degli acciai in funzione al loro impiego si costituiscono in una serie iponimica:

- **B** - acciai per calcestruzzo armato ordinario
- **C** - acciai non legati al carbonio;
- **D** - acciai prodotti piani per formatura a freddo;
- **E** - acciai per costruzioni meccaniche;
- **G** - acciai da getti di acciaio;
- **H** - acciai ad alta resistenza per imbutitura a freddo e prodotti piani laminati a freddo;
- **HS** - acciai rapidi;
- **L** - acciai per tubi di condutture;
- **M** - acciai magnetici;
- **P** - acciai per impieghi sotto pressione;

- **R** - acciai per rotaie;
- **S** - acciai per impieghi strutturali (carpenterie metalliche);
- **T** - acciai per benda nera, stagnata e cromata (imballaggi);
- **X** - acciai legati (es. acciai inox)
- **Y** - acciai per calcestruzzo armato precompresso.

(preso da Carmela Caristia 2011:30)

La designazione numerica identifica l'acciaio con un numero caratteristico di 5 cifre, come, per esempio, l'acciaio non-legato 1.0037. La prima cifra identifica il materiale di base. Nel caso di acciaio è = 1.

Il secondo numero, separato dal primo da un punto, indica la designazione del gruppo dell'acciaio e il numero d'ordine sequenziale per tipo di acciaio secondo la tabella riportata dalla UNI EN 10027-2.

I simboli, che sono dunque dei tecnicismi terminologici standardizzati, conosciuti e correntemente utilizzati dagli esperti in edilizia, facilitano la comunicazione tra gli esperti, ma, per i non-iniziati dispongono di opacità semantica. Le spinte verso la normalizzazione terminologica rispondono ad esigenze di monoreferenzialità; tuttavia, una accentuata tecnicizzazione finisce con l'ostacolare la conoscenza delle norme da parte dei cittadini.

I prestiti

La categoria dei prestiti da altre lingue è molto importante nel lessico specialistico dei materiali edili, a causa della dimensione internazionale in cui si è recentemente svolta la ricerca scientifica. In questo senso, accanto ai materiali tradizionali, che continuano ad essere sulla scena della maggior parte dei cantieri, oggi si può disporre di nuove categorie di materiali che stanno segnando la progettazione e la realizzazione di nuove costruzioni.

I prestiti che si riferiscono ai materiali edili possono assumere le seguenti forme:

a) il termine è preso in prestito senza subire alcuna modifica formale (prestito non integrato). Entrano in questa categoria termini presi dall'inglese, come *ballast* (pietrisco che ricopre la sede del binario ferroviario), *binder* (tipo di conglomerato bituminoso che si adopera come strato di base per pavimentazioni bituminose su strade a traffico pesante), *coke* (carbone grigiastro, poroso), *clinker* (materiale ottenuto per cottura di una miscela di calcare e argilla, dal quale si ricava il cemento), *fire-clay* (grès porcellanato), *fiberglass* (in it. /f'iberglas/ materiale costituito da fibre di vetro e resine) o dal tedesco, come *gneiss* (roccia metamorfica che ha la stessa composizione del granito). L'ultimo termine, che si può pronunciare /gnɛis/ o adottando la pronuncia tedesca /gnais/, forma composti con l'aiuto di prefissoidi: gli gneiss si definiscono ortogneiss se derivano da rocce eruttive, paragneiss quando derivano da rocce sedimentarie, infine metagneiss quando originano da rocce metamorfiche.

Attraverso lo spagnolo, giunge dall'arabo la parola *azulejo*, (piastrella di maiolica smaltata utilizzata in Spagna e in Portogallo per rivestire pavimenti e muri), che deve il suo nome al fatto che gli arabi, che iniziarono a fabbricarla, la smaltavano di azzurro. Sempre attraverso lo spagnolo, arriva dall'arabo la parola *adobe* (mattone in argilla), che indica una tecnica di costruzione degli edifici in terra, i muri essendo realizzati in mattoni di terra cruda

essiccati al sole. L'adobe è stato poi il materiale usato dagli spagnoli per costruire le case delle missioni in America. In California, vicino a San Francisco, esiste un fiume che si chiama Adobe e che trae il suo nome da un esploratore messicano. La Adobe, azienda produttrice di software (PDF, Adobe Reader), è stata chiamata così dal co-fondatore John Warnock dal fiume "Adobe Creek" che scorreva dietro la sua casa.

b) il termine si adatta alla fonetica e alla morfologia dell'italiano, assumendo una grafia e una pronuncia italiana e mutando il genere o il numero in modo da risultare parola italiana a tutti gli effetti (prestito integrato). Sono termini come: *feldspato* (con la variante *feldispato*), nome composto che deriva dal tedesco *Feld* (campo) e *Spath* (termine che indica in modo generico un minerale a struttura laminare), *bambù*, voce di origine malese o neoindiana, che arriva in italiano attraverso il francese *bambou*, *caucciù*, dal francese *caoutchouc*, che ripete il caribico *cauchu*, *moietta* (laminato d'acciaio a forma di nastro usato per opere di carpenteria) dal francese *moyette*.

c) copresenza di prestiti integrati e non integrati. Il termine *coke*, per esempio, si incontra sia con la grafia inglese (prestito non integrato), sia in forma adattata *coc*, *coche*. Viene usato anche come aggettivo: *carbon coke*.

Il termine tecnico, definendosi sulla base di un rapporto diretto con la cosa denotata, tende alla monosemia all'interno del suo ambito specialistico passando da una lingua all'altra insieme all'oggetto denotato. Tuttavia, esistono dei casi in cui, accanto ai prestiti di necessità, che riguardano l'acquisizione di nuovi materiali prima ignoti, appaiono termini per i quali l'italiano ha già un corrispondente. L'inglese *ballast* è un prestito di lusso, perché in italiano c'è anche *massicciata*; lo stesso ragionamento vale per il francese *beton* (prestito adattato, senza accento e con pronuncia italiana) e l'italiano *calcestruzzo*. Un caso appartiene è rappresentato dalla parola *boiaccia* (o *buiaccia*; anche *boiaca* o *buiaca*), prestito di origine dialettale, voce settentrionale milanese e piemontese, che significa nell'edilizia una pasta di cemento molto fluida.

Le parole nate per errore

Alcuni termini che definiscono materiali da costruzione sono nati da un'errata lettura che si è poi stabilizzata, dando origine a un nuovo termine che si è imposto con l'uso. Di solito, si tratta di parole diffuse per iscritto, in tempi in cui la stampa non era ancora stata inventata. L'italiano *basalto*, ad esempio, viene da un'erronea lettura della parola greca *basanites*, usata nella *Storia naturale* di Plinio. Può accadere però che la parola sia nata per un errore dei parlanti che hanno separato male l'articolo dal corpo della parola. L'italiano *lastrico*, per esempio, viene dal latino *astracum* (o dal latino parlato *astricum*) – « pavimento di terracotta » dedotto dal greco *òstraka*, col significato di « cocci ». A un certo punto della storia della parola, i parlanti hanno percepito l'articolo come se facesse parte della parola (*l'astrico* – *lastrico*); l'agglutinazione non si verifica, però, nei dialetti dell'Italia meridionale, in cui si è continuato a dire *astrico*). La nuova parola è attecchita così bene nell'italiano che da essa si sono poi formati nuovi nuclei lessicali con propri derivati come *lastricare*, *lastricamento*, *lastricatore*, *lastra*, *lastrone*. (Marcello Aprile, 2005:152-153)

Conclusioni

I dati finora presentati hanno messo in risalto le caratteristiche dominanti del lessico specialistico dei materiali edili. Le modalità di formazione del lessico elencate testimoniano la tendenza alla trasparenza, concisione ed economia, requisiti essenziali per un linguaggio specialistico tecnico.

Bibliografie

- Aprile, Marcello. (2005). *Dalle parole ai dizionari*. Bologna: Il Mulino.
- Berruto, Gaetano. (1997). *Sociolinguistica dell'italiano contemporaneo*. 6° ristampa, Roma: La Nuova Italia Scientifica.
- Bruneau, Cécile *et al.* (1997). « Je construis ma maison. Étude lexico-terminologique de la construction ». *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, (42) 4, Montréal: Les Presses de l'Université de Montréal: 685-724. [online], <http://id.erudit.org/iderudit/002151ar> (consultat pe 3 mai 2013).
- Bruschi, Alessandro. (1999). *Metodologia delle scienze sociali*. Milano: Mondadori.
- Caristia, Carmela. (2011). « I Materiali Costruttivi: Materiali Metallici ». [online], http://studenti.unipa.it/download/11198_2117/LABTECNARCH%2010%2011%20LEZIONE%2010%20MAT%20METALLICI.pdf (consultat pe 2 mai 2013).
- Cigada, Sergio. (1988). « Le lingue di specializzazione: problemi scientifici e istituzionali. Relazione introduttiva ». In Giovanni Freddi (a cura di). *Il linguaggio delle scienze e il suo insegnamento*, Brescia: La Scuola.
- Cortelazzo, Michele. (1994). *Le lingue speciali*. Padova: Unipress.
- Di Pace, Lucia e Rossella Pannain. (2012). « Sigle e acronimi: dimensione grafica e statuto lessicale ». In Francesca Chiusaroli e Fabio Massimo Zanzotto, (a cura di), *Scritture brevi di oggi*. Napoli: Università degli Studi di Napoli: 108-128. [online], http://www.unior.it/userfiles/workarea_477/Chiusaroli%20e%20Zanzotto%20-%20Scritture%20Brevi%20di%20Oggi.pdf (consultat pe 4 mai 2013).
- Gotti, Maurizio. (1991). *I linguaggi specialistici*. Firenze: La Nuova Italia.
- Guilizzoni, Giacomo. « Alcuni affissi nel linguaggio scientifico-tecnico ». [online], <http://www.itchiavari.org/chimica/tabelle/affissi.pdf> (consultat pe 2 mai 2013).
- Pinchuck, Isadore. (1977). *Scientific and Technical Translation*. London: André Deutsch.
- Scarpa, Federica. (2008). *La traduzione specializzata, Un approccio didattico professionale*. Seconda edizione, Milano: Ulrico Hoepli Editore S.p.A..
- Sobrero, Alberto. (1993). « Lingue speciali ». In Alberto Sobrero (a cura di), *Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi*. vol. 2. Bari: Laterza.
- *** (2013) « Normativa e settore delle costruzioni. » [online], http://www.unirc.it/documentazione/materiale_didattico/597_2011_289_11664.pdf (consultat pe 1 mai 2013).
- *** « Le Norme UNI ». [online]. <http://www.unibas.it/ilo/Approfondimenti/Norme%20UNI.pdf> (consultat pe 2 mai 2013).

ENGLISH TENSES IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXTS

Irina-Ana Drobot

Prep. univ. drd., Universitatea Tehnică de Construcții București,
Departamentul de Limbi Străine și Comunicare
anadrobot@yahoo.com

Résumé: Le but de cet article est de discuter l'utilisation des temps verbaux dans les textes scientifiques et techniques. Selon Guy Baldassarre, les principaux temps utilisés dans ces textes sont le présent et le passé. Baldassarre voit les usages des temps verbaux comme suit: le présent pour des informations mises en place et la présentation des données; le passé pour les méthodes et les résultats, ou pour l'attribution de l'information. Selon Robert Day, le temps présent montre que « vous citez les connaissances établies». C'est donc un signe de respect pour les œuvres précédentes que l'auteur d'un article scientifique montre par l'utilisation du présent. Day affirme que le travail de l'auteur doit être mentionné dans le passé dans un article scientifique, car «votre travail n'est pas censé être connaissance établie qu'après sa publication». On discutera l'importance de comprendre comment les textes techniques et scientifiques sont écrits pour trouver de bonnes stratégies pour leur traduction.

Mots-clés: *méthodes, résultats, traduction, connaissances, attribution de l'information.*

1. Motivation

What tenses are used in English in the technical and scientific text? What role does tense play in these types of text? The present paper will discuss the importance of understanding how technical and scientific texts are written, for the purpose of finding good strategies for the translation of these types of texts. Technical writing refers to straightforward explanations and/or instructions dealing with a particular technical subject. The scientific text is a type of factual writing.

2. Two major tenses: present and past

We notice the use of two major tenses, present and past, in scientific and technical papers.

According to Guy Baldassare, in *Guidelines for Writing and Publishing Scientific Papers*, in scientific writing we find two major tenses, present and past. In the author's opinion, we use present tense to describe established information and to present data. Past tense is used in the methods and results sections and in the attribution of information (such as when researchers talk about someone else's work).

Robert A. Day, in *How to Write and Publish a Scientific Paper*, has the same opinion regarding the usage of the past and present tenses. He also claims that the materials and methods and the results sections should be written using the past tense, since the writer of the paper describes what he did in his research and what he found out. Day believes that "in the typical paper, you will normally go back and forth between the past and present tenses". This is because the introduction and the discussion are mostly written in the present tense, since these sections deal with established knowledge, while most of the abstract is written in the past tense, since in the latter case the writer of the paper deals with his own present results. Day claims that "Proper usage" of tense "derives from scientific ethics." He claims that, when a scientific paper has been published in a journal, it becomes knowledge. Whenever you quote previously published work, ethics require you to treat that work with

respect. You do this by using the *present* tense. Whenever you quote or discuss previously published work, you should use the present tense; you are quoting established knowledge. A researcher's own, present work must be referred to in the past tense. One's own work is not established knowledge until after it has been published.

Other authors are in controversy with these uses of time, though. When we talk about a warning, the present perfect is preferred.

There are exceptions to the rules, exception which are presented by Day. According to Day (1998), "The main exception to this rule is in the area of attribution and presentation":

Smith (9) *showed* that streptomycin inhibits *S. nocolor*.

Table 4 *shows* that streptomycin inhibited *S. everycolor* at all pH levels.

Another exception is, according to Day (1998: 166), that "the results of calculations and statistical analyses should be in the present tense, even though statements about the object to which they refer are in the past tense":

These values *are* significantly greater than those of the females of the same age, indicating that the males *grew* more rapidly.

Another exception is "a general statement or known truth" (Day, 1998: 166):

Water *was added* and the towels *became* damp, which proves again that water *is* wet.

Moreover, there will be this tense variation, from past tense to present tense (Day, 1998: 166):

Significant amounts of type IV procollagen *were* isolated. These results indicate that type IV procollagen *is* a major constituent of the Schwann cell ECM.

3. The relative frequency of verb forms

Swales (1990: 105) shows us how frequent verb forms are in the following situations:

	Introduction	Methods	Results	Discussion
PRES	high	low	low	high
PAST	mid	high	high	mid
PASS	low	high	variable	variable

4. Tense as a form of textual signalling

The transition from one form to another in different sub-sections is explained in terms of "proximity to the author's message" (Swales and Feak, 1994: 184):

The differences among ... tenses are subtle. In general, a move from past to present perfect and then to present indicates that the research reported is increasingly *close* to the writer in some way: close to

the writer's own opinion, close to the writer's own research, or close to the current state of knowledge.

5. Tense as a marker of cohesion

Christopher Gledhill (2009), in *Colligation and the cohesive function of present and past tense in the scientific research article*, proposes that tense is used as a marker of cohesion. It is "an anaphoric feature of the clause which signals a 'continuing' or a 'contrastive' relation with other finite clauses at the level of the text" (Halliday and Hasan, 1976). The "referential function of tense is relevant to textual cohesion in scientific articles in English" (Halliday and Hasan, 1976).

Gledhill notices that there is a correlation "between tenses and the lexicogrammatical constructions in which different verbs are used" and "between the various subsections of scientific texts". This correspondence between grammar, lexis and text is known as 'colligation' (Firth 1935, Hoey 2005). One aim of Gledhill's paper is to examine the extent to which the different tenses of English 'have colligations', in the same way that lexical items 'have collocations' (*strong tea, auburn hair* etc.).

Gledhill's hypothesis is that "the colligations of the present and the past tense can be associated with abstract genres of English science writing such as 'explanation, evaluation'." (Gledhill, 2009) The rule he notices is that the present tense is used to express qualification and evaluation; the past tense is used to express quantification and in a descriptive report.

According to Gledhill, "A change of tense often corresponds to a subtle signal that a claim is being made."

6. Conclusions. Implications on translation techniques

Understanding the role of English tenses in scientific and technical texts offers the opportunity of a clear picture of the original text for the translator. Understanding the rules of using the past and present in the English text will offer the translator a clear reason why certain tenses are used there. Romanian does not have the same rules. However, the translator may complete with identifying to whom some claims or researches belong to, in order to separate already established research from the research belonging to the paper's author.

References

- Baldassare, Guy. *Guidelines for Writing and Publishing Scientific Papers*. Syracuse, NY: Suny College of Environmental Science and Forestry, Available at www.aou.org/student/docs/baldassarre.pdf.
- Day, Robert A. (1998). *How to Write and Publish a Scientific Paper*. Oryx.
- Firth J.R. (1935). "The Techniques of Semantics". In *Transactions of the Philological Society*: 36-72.
- Gledhill, Christopher. (2009). *Colligation and the cohesive function of present and past tense in the scientific research article*. In David Banks (éd.), *Les Temps et les Textes de spécialité*. Paris: l'Harmattan, 65-84.
- Halliday M.A.K. and R. Hasan (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- Hoey, M. (2005). *Lexical Priming: A New Theory of Words and Language*. London: Routledge.

- Swales, J. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Swales, J. M. and C. B. Feak. (1994). *Academic Writing for Graduate Students. A Course for Nonnative Speakers of English*. Michigan: University of Michigan Press.

REDACTAREA ȘTIINȚIFICĂ: DIFICULTĂȚI, PARTICULARITĂȚI ȘI EXIGENȚE DEONTOLOGICE

Mihaela Șt. Rădulescu,

Prof. univ. dr., Universitatea Tehnică de Construcții București,
Departamentul de Limbi străine și Comunicare
mihaelastradulescu@yahoo.fr

Résumé: Cette communication met en évidence les difficultés et les particularités de la rédaction scientifique, qui constitue un processus complexe supposant le respect des règles techniques et déontologiques de l'élaboration d'un texte scientifique. Différents aspects de la rédaction scientifique sont approfondis: le plan de rédaction et son rôle dans l'organisation d'un ouvrage scientifique, l'opportunité d'une étape d'incubation des idées, la spécificité du style scientifique, les types de discours, la structure d'un ouvrage scientifique et les règles de rédaction de ses différentes parties, les relectures et leur rôle dans le renforcement de la cohérence textuelle, etc. En outre, la communication relève l'importance du respect de la déontologie de la recherche scientifique et de la connaissance des règles de l'emprunt d'idées – les règles de la citation et du référencement bibliographique - pour éviter le plagiat, fraude dont la pratique est en extension, favorisée par l'évolution de la technique informatique et le développement de l'Internet. L'ouvrage présente également quelques erreurs et lacunes dans la rédaction de certains mémoires de licence des étudiants en *philologie*, spécialisation *Traduction et Interprétation*.

Mots-clés: *rédaction, discours scientifique, emprunt d'idées, déontologie, culture scientifique.*

1. Complexitatea și dificultatea scrisului științific

Redactarea este o etapă complexă, dificilă și, totodată, decisivă în elaborarea unei lucrări științifice, fie că este vorba de o lucrare de licență, de o disertație, de o teză de doctorat, de un articol sau de studiu științific mai amplu.

Referitor la dificultatea scrierii, Luc Albarello citează (2004: 109) o idee care i se pare foarte importantă, precizată de De Queiroz, anume că:

scriitura nu este o simplă tehnică (...). A scrie nu înseamnă numai a înregistra, a dubla și a fixa cuvântul, înseamnă a vedea lumea altfel (...), înseamnă folosirea unui instrument de obiectivare ... scris, extras din imersiunea lui în acțiunea imediată, în practică, limbajul introducând gândirea într-o dimensiune de reflexivitate.

Este perfect adevărat că prin scris gândul se obiectivează mai stabil decât prin vorbire și că, reprezentând un ansamblu de gânduri, lucrarea științifică, odată scrisă, se separă de autorul ei și pătrunde în lume, devenind obiect de admirație și/sau de critică.

În legătură cu aceasta, trebuie cunoscute și recunoscute problemele ridicate de exprimarea în scris. Este vorba în primul rând de complexitatea și de dificultatea procesului de scriere de texte, inclusiv științifice. Vorbind despre dificultatea scrisului, François Dépelteau (2000: 404) subliniază:

a scrie nu este o artă facilă. Este foarte dificil și adesea chiar o adevărată suferință să scrii un text coerent, dar și interesant. Pentru a scrie bine, cea mai mare parte din persoanele constituite normal trebuie să lucreze cu îndârjire [...] Pe scurt, pentru a scrie bine, trebuie să scrii, să citești, să rescii, să recitești din nou etc., până ce textul ajunge să fie demn de a fi supus cititorilor...

Dat fiind că este o activitate complicată, cum se dovedește la tot pasul, nu este deloc corect să se considere această tehnică a scrisului ca prinsă din zbor, „ca și cum *a scrie* ar merge de la sine și ar fi vorba de o capacitate care nu are sau nu mai are nevoie să fie învățată...”, observă Martine Lany-Bayle (2002: 9). Ca una din soluții, aceeași autoare propune ca „formatorii să înceapă a cere să se **ia scrierea** ... , nu ca un scop în sine și o tehnică de reproducere, ci ca un **mijloc de producere**” (*ibidem*: 8, subl. a.).

2. Etape ale redactării științifice: importanța planului de redactare

Având în vedere dificultățile redactării științifice, este necesar ca ea să debuteze cu alcătuirea unui *plan de redactare* mai riguros și mai bine alcătuit decât așa-numitul plan provizoriu (inițial) al lucrării.

Asemănător unui schelet solid al viitoarei construcții intelectuale, planul de redactare constă într-o succesiune logică de titluri ale diviziunilor (părți, capitole) și subdiviziunilor lucrării (subcapitole, paragrafe), cu indicarea ideilor care urmează să fie tratate și a argumentelor care le susțin sau care, eventual, trebuie să le infirme. După Mathieu Guidère, un asemenea plan se construiește „...plecând de la o idee directoare clară și urmând o axă de analiză reamintită fără încetare...” (2004: 21). Planul organizează lucrarea, orientează dezvoltarea argumentației și constituie armătura expunerii ei. În literatura științifică de limbă engleză se admite că, în științele de observație și experimentale, o teză poate fi structurată după un plan generic, în patru etape, numit IMRaD (*Introduction, Methods, Results and Discussion*).

Rolul planului este, așadar, acela de a orienta, de a organiza demersul științific. El poate suferi, în cursul redactării, diverse remanieri.

Între funcțiile planului de redactare este și aceea de a formula cât mai exact titlurile diverselor diviziuni și în primul rând cel al lucrării înseși, numit titlu general. Titlului i se cere să fie concis, precis și sesizant, frapant, în înțelesul că trebuie să atragă atenția și chiar să incite curiozitatea cititorului.

3. Oportunitatea unei faze de reflecție sau de incubație a ideilor

În privința demarării etapei de redactare a lucrării, în mod tradițional se trecea la redactare pe măsura înaintării în procesul de documentare, care trebuia de obicei continuat și completat până în momentul punerii punctului final. Or, date fiind tehnicile informatizate actuale, care asigură o documentare cât se poate de amplă și de rapidă, devine recomandabilă începerea redactării lucrării după adunarea întregii documentații. Această a doua alternativă are și marele avantaj de a face posibilă introducerea unei importante *faze intermediare* între documentare și redactare – anume *reflecția* asupra materialului „de construcție” disponibil, fază care corespunde în euristică așa-numitei „*incubații*” a ideilor noi, adică, în general, maturizării ideilor. Acestei reflecții, care se realizează evident și în cursul lecturii surselor, este recomandabil să i se rezerve un timp și după lectura lor, pentru a permite o prelungire și o aprofundare a analizei lor printr-un fel de inerție a gândirii aflată în mișcare. În favoarea unei etape de incubație a ideilor pledează și Crête și Imbeau, în opinia cărora tocmai în omiterea ei se poate găsi explicația multor cvasi-eșecuri.

Într-adevăr, cercetări de psihologia creației făcute cu toată acuratețea au pus în evidență importanța acestui proces de reflecție, de incubație, care este productiv numai dacă, după ce creierul cercetătorului este „îmbibat”, chiar „saturat” cu ideile subiectului său, este lăsat să le tatoneze fără reguli, fără constrângeri, în cadrul unor peregrinări ale gândirii care se desfășoară spontan în cursul oricăror activități, fie ele și de aparentă sau de reală destindere. Este deci vorba de un fel de „gestație intelectuală” a cărei durată va fi mai mult decât compensată prin ușurința care se dobândește în redactare. Finalitatea acestei reflecții este conturarea tezelor și a argumentelor *pro* și *contra* lor; pentru operația de contraargumentare trebuie cultivată și pusă în valoare capacitatea de a înțelege și reinterpretă un text, fără a se recurge însă la „manipularea” lui. Parcurgerea fazei de reflecție va ușura, de asemenea, efortul de elaborare a planului de redactare.

Planul de redactare devine astfel un proiect, o adevărată machetă a viitoarei lucrări. Intrând în detaliile operației de planificare a redactării, autorii J. Crête și L.M. Imbeau sugerează că:

numărul argumentelor și amplexarea expunerii lor vor fi diferite. Pentru o lucrare de zece pagini, ne putem gândi la patru sau cinci argumente în favoarea tezei, fiecare dezvoltat pe circa o pagină. Se determină apoi argumentele contra tezei și li se dau răspunsuri. Pentru fiecare lucrare, s-ar putea reține două sau trei contraargumente. (J. Crête și L.M. Imbeau, *op. cit.*: 163)

4. Cunoașterea și respectarea particularităților stilului științific

Scrisul de tip științific necesită, în general, fraze scurte al căror sens să poată fi ținut sub control permanent. Stilul științific este *clar, precis, sobru, neutru*, construit cu minimum de adjective, care numai cu totul excepțional ar putea fi folosite la modul superlativ. Totodată, stilul științific este lipsit de prețiozitate și de judecăți definitive care, desființând dreptul de apel, cad în afara științei, ținând de dogmatism.

Explicit, riguros, limbajul științific „aspiră spre densitate logică” evitând subiectivitatea, spre deosebire de limbajul artistic, care este „preponderent afectiv, subiectiv, are densitate de sugestie”, exprimând astfel „și atitudinea emițătorului”, așa cum arată Grigore Georgiu (2004: 253). În limbajul științific semnificația este unică și sensurile sunt clare, precise, această univocitate orientându-l spre „închidere semantică”, în timp ce în limbajul artistic semnificația este de multe ori vagă, imprecisă. De aceea, limbajul artistic „se caracterizează prin ambiguitate, polisemie, deschidere semantică” (*ibidem*).

Astfel, toți cei care înțeleg un enunț științific ca, de exemplu, „pătratul ipotenuzei este egal cu suma pătratelor celor două laturi ale triunghiului dreptunghic”, îi dau aceeași semnificație, în timp ce, de exemplu, versul lui Mihai Eminescu din *Memento mori*: „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur” dispune de plurivocitate.

Desigur, în unele cazuri, limbajul științific și cel artistic pot interfera, ca ramuri ale aceluiași limbaj natural. Dar cunoașterea diferențelor dintre ele și preocuparea constantă pentru abordarea obiectivă a subiectului asigură redactarea lucrării în limbaj teoretic și, prin aceasta, apartenența ei la domeniul științei.

Discursul științific este totodată de tip argumentativ, având rolul de a informa și de a convinge. În baza caracterului său obiectiv, discursul de tip științific este considerat că emană, în principiu, nu de la subiect, ci de la comunitatea științifică, ceea ce se exprimă prin

pluralul de politețe *noi*, folosit adesea de autori, și, totodată, el se adresează unui receptor ideal, numit de C. Kerbrat-Orecchioni – *apud* V. Dospinescu (1998: 111) – *arhireceptor*, care are „funcția și profilul destinatarului, nu și funcția de interlocutor” (*ibidem*: 112).

Cu toate acestea, în expunerea științifică trebuie preferat de cele mai multe ori discursul indirect celui făcut la persoana întâia singular sau la pluralul de politețe, numit și plural de maiestate.

Se cuvine precizat, în același timp, că o lucrare științifică trebuie să asigure, pe lângă un stil de gândire și un limbaj științific, un bun dozaj al pasajelor descriptive, construite ca răspunsuri la întrebări de tipul *ce* și *cum*, pe de o parte, cu pasaje explicative, care conțin răspunsuri la întrebări precum *de ce* sau *pentru ce*.

Rămâne valabil și în știință adagiul că „stilul este omul”, dar aceasta nu exclude regula generală că textul științific trebuie să fie *logic, exact, clar, concis și solid probat*.

5. Respectarea structurii specifice unei lucrări științifice

Respectarea structurii specifice unei lucrări științifice constituie, de asemenea, o exigență a redactării științifice.

Astfel, în alcătuirea sa, *o lucrare de licență, o disertație sau o teză de doctorat* cuprinde: I. Elemente preliminare (a. coperta; b. pagina de gardă; c. pagina de titlu; d. tabla de materii); II. Textul (a. cuvânt înainte; b. introducere; c. corpul lucrării; d. concluzie); III. Aparatul de referință, numit și „aparat critic” (a. bibliografie; b. glosar; c. anexe; d. index); IV. Liste (a. tabla de materii; b. lista de ilustrații, eventual); V. Rezumat; cuvinte-cheie.

De asemenea, *articolul științific* are o structură specifică, fiind precedat de un *rezumat* și încheindu-se, în mod obligatoriu, cu o *concluzie*. De altfel, evaluarea unui articol științific are în vedere, în general, originalitatea conținutului, dar și alte elemente, cum sunt: adecvarea și reflectarea conținutului în titlu, reflectarea conținutului și a esențialului rezultatelor în rezumatul articolului, introducerea, metodele rezultate, analiza/evaluarea rezultatelor, concluzia, calitatea stilului, referințele bibliografice, figuri și tabele (dacă este cazul).

6. Respectarea normelor academice de scriere a textelor științifice

Respectarea normelor de redactare este o altă obligație în elaborarea lucrărilor științifice, dat fiind că redactarea științifică nu este o operație absolut liberă. Dimpotrivă, redactarea este supusă unui mare număr de norme reprezentând convenții de scriere. Respectarea acestor norme academice de scriere nu este deloc facultativă de vreme ce o lucrare alcătuită în disprețul lor este în mod normal respinsă. Chiar un detaliu cum ar fi scrierea textului la un rând poate determina refuzul justificat al lecturii unui text înghesuit și poate determina amânarea susținerii unei lucrări de diplomă. Nesocotirea regulilor de redactare nu poate fi scuzată, căci cunoașterea acestor norme academice de scriere a textelor științifice este prezumată, exact ca și în cazul normelor juridice, a căror încălcare nu poate fi niciodată scuzată prin necunoașterea lor, căci nimeni nu poate fi socotit ca ignorând legea. Respectarea convențiilor de scriere științifică va face ca lucrarea studentului să aparțină genului de texte de tip științific, numit uneori de tip savant. De aceea, trebuie scris fără rezerve la remarcă făcută de J. Crête și L. M. Imbeau (1994: 146), anume că „învățarea unor metode sănătoase de redactare în timpul studiilor va conduce la dobândirea unor deprinderi

de comunicare de care orice cercetător va avea nevoie mai târziu în cariera sa”. Aceiași autori fac și recomandări concrete referitoare la redactare, începând chiar cu precizarea că textele savante trebuie să aibă *trei părți* – **introducerea**, **tratarea temei** (alcătuind **corpul lucrării**) și **concluzia** –, fiecare vizând să transmită un mesaj. Oprindu-se apoi la *redactarea introducerii*, ei formulează un număr de reguli între care:

- generalitățile introducerii trebuie să fie în relație directă cu subiectul;
- nu trebuie urcat la diluviu;
- introducerea nu trebuie să impiezeze asupra tratării subiectului;
- introducerea să fie redactată după ce dezvoltarea și concluzia au fost scrise;
- introducerea trebuie să fie coerentă.

Scopul principal al introducerii este să justifice alegerile făcute de autor și să demonstreze, fără infatuare, importanța sau actualitatea lucrării. Introducerea trebuie să permită cititorului să anticipeze ceea ce va urma și să-l incite la lectură.

Modul de redactare trebuie să evite impresia de îngrămădire sau de dezordine prin utilizarea adecvată a unor termeni de legătură, numiți „conectori”.

În privința părții centrale a lucrării numită **dezvoltare** sau **corpul lucrării**, ea este alcătuită din capitole și paragrafe care trebuie să aibă, redusă la scara lor, aceeași structură: *introducere*, *tratare* și *concluzie*. Între *regulile redactării unui paragraf* sunt:

- să fie consacrat dezvoltării unei singure idei;
- explicarea ideii să fie coerentă și suficientă;
- pe cât posibil, paragraful să se încheie cu o concluzie.

În funcție de cadrul conceptual al disciplinei științifice căreia îi aparține subiectul, precum și de natura subiectului însuși, autorul adoptă cu predilecție unul sau altul din tipurile de discurs științific – narativ, descriptiv, teoretic, evaluativ – care reprezintă tot atâtea modalități de abordare a temei sale de cercetare. Trebuie știut însă că aceste tipuri de discurs științific nu sunt exclusive. Așa cum subliniază Daniela Roventă Frumușani (1995: 112), „... în practica discursivă reală nu întâlnim discursuri pure (numai descriptive sau numai clasificatoare), ci interferențe discursive politipice...”.

Oricare ar fi combinația tipurilor de discurs științific folosite, primele cerințe care li se impun sunt să fie clare, pentru ca mesajul lor să fie înțeles, adică să li de poată descoperi un sens, să fie coerente și consistente. Înlanțuirea frazelor care alcătuiesc fondul lucrării poate fi slujită de „conectori logici” sau „articulatori” pentru a exprima: adăugarea, enumerarea, analogia sau diferența, precizarea, cauza, concesiia, opoziția, restricția, insistența, confirmarea etc.

Revenind la prezentarea structurii unei lucrări de diplomă, menționăm că, la rândul ei, **concluzia**, ca încheiere a efortului de comunicare, trebuie să vizeze nu rezumarea lucrării, ci plasarea ei în contextul teoretic din care face parte și sublinierea a ceea ce trebuie reținut din ea, fără a omite enumerarea contribuțiilor originale în ordinea descrescândă a importanței lor.

Concluzia reprezintă deci, pe de o parte, sinteza aspectelor analizate în cursul tratării – de fapt sinteza concluziilor parțiale ale paragrafelor –, iar pe de altă parte, o lărgire a discuției către aplicații practice sau către cercetări noi.

În opinia lui J.-C. Rouveyran (2001: 60) „concizia este una din calitățile majore ale concluziei, cum este și a introducerii. În general, de la două la șase pagini, scrise și rescrise de mai multe ori, constituie concluzii rezonabile”, precizează același autor referindu-se la lucrările de diplomă. În concluzia generală a lucrării, studentul trebuie să știe să scoată în relief, fără emfază, valoarea adăugată a tezei sale.

Ca reguli, Crête și Imbeau impun concluziei: să fie proporțională cu textul; să fie intim legată de subiect și să fie neechivocă. În privința dimensiunilor concluziei, aceeași autori (1994: 158) afirmă: „cu titlu indicativ (și numai cu acest titlu), s-ar putea sugera că o concluzie care ar reprezenta mai puțin de 10 % din ansamblul textului ar fi prea scurtă și concluzia care ar constitui mai mult de 35 % ar fi prea lungă”.

Anunțarea unei concluzii se face prin sintagme precum: *se poate afirma așadar că...; în concluzie...; pentru a încheia...; trebuie subliniat că...; pe scurt...; din tot ceea ce precede rezultă că... etc.*

7. Aspecte ale deontologiei împrumutului de idei

Respectul regulilor etice în știință și grija pentru probitate științifică constituie componente fundamentale ale formării cercetătorului: „să știi să recunoști ideile cuiva, să faci referință la ele, să le pui în perspectivă, să le compari, să le contrazici, să le depășești, fără a le deforma vreodată. Aceasta trebuie să fie atitudinea etică a cercetătorului”, arată Bernard Darbord și Alexandra Oddo (2008: 39).

O obligație deontologică inderogabilă a autorului oricărei lucrări științifice este să menționeze cu scrupulozitate sursele din care împrumută idei, fie că sunt cărți sau articole ale altor autori, fie anuare statistice, rapoarte, albume, articole de ziar etc. Împrumutul de idei se poate realiza în modalități diferite, și anume fie prin citare, care constă în reproducerea unei sau unor expresii sau fraze, fie prin rezumarea sau parafrizarea unui text. Nici în acest al doilea caz, al reformulării perifrastice a unui text, utilizatorul nu este scutit de obligația de a indica, dacă nu locul exact de unde a preluat ideea, măcar numele autorului original. Se pot prelua, sub aceeași condiție a menționării sursei, date cifrice, schițe, grafice, fotografii, hărți etc. Ca și în cazul cărților, sursa lor trebuie indicată printr-o referință bibliografică.

7.1. Citarea

Cu privire la prima și cea mai uzitată dintre aceste modalități de împrumut de idei – citarea, trebuie știut *ce, cât și cum* să se citeze. Se poate preciza în primul rând că trebuie să se citeze idei pregnante, percutante, care fie că vin în sprijinul poziției teoretice a autorului care le folosește, părănd să-i prelungească gândurile, și în acest caz evaluarea lor este oarecum implicită, fie că, dimpotrivă, contrazic poziția autorului și atunci trebuie supuse unei evaluări critice pentru a le compromite forța de convingere. Despre ceea ce nu trebuie să se citeze există o singură regulă: nu trebuie să se reproducă sub forma de citate enunțuri ale unor banalități sau obscenități. În acest sens, Mircea Eliade, citat de Septimiu Chelcea (2005: 84), opina că „un citat prețuiește (în conștiința cititorului) în măsura în care este scurt, dens și strălucitor”.

În mod tradițional, lungimea citatelor era limitată la maximum o pagină. Dar reglementări recente ale dreptului de autor conferă autorilor și editorilor prerogativa de a nu

permite reproducerea vreunei pagini fără autorizarea expresă a lor. De aceea, citatele trebuie reduse la opt-zece rânduri de text (unii autori recomandă, în această privință, reducerea citatelor la maximum șapte-opt).

Cât privește **modul** în care trebuie realizată citarea, prima **obligație** este să fie făcută *corect, cu fidelitate*, atât în sensul reproducerii *exacte* a textului, cât și în sensul *indicării precise* a sursei lui printr-o *referință bibliografică*. Trebuie subliniată interdicția de a se opera modificări ale acestuia, interdicție valabilă chiar și atunci când există în el erori de fond sau de formă. Dacă în acest ultim caz nu se renunță la folosirea citatului, utilizatorul are doar posibilitatea de a semnală prezența erorii prin înscrierea între paranteze a mențiunii (*sic*), termen latinesc însemnând că „așa este în textul original”.

Se cuvine precizat, de asemenea, că citatul trebuie să dea răspuns la întrebările: *cine, când, ce, unde* a scris ceea ce se consideră interesant, în materia tratată.

În afara obligației de *fidelitate* față de textul citat, citarea necesită respectarea a **trei obligații deontologice**:

a) - citatul să fie *scurt*, de *cel mult 10 rânduri* și să vizeze un scop *ilustrativ, exemplificativ, critic*; atunci când se citează mai multe pagini este necesară autorizarea expresă a deținătorului dreptului de autor;

b) - scrierea citatului *între ghilimele* sau, în eventualitatea unui citat mai *lung* de 3-4 rânduri, scrierea lui într-un paragraf separat, *cu litere mai mici* decât corpul lucrării, *detașat* de restul textului printr-un spațiu liber deasupra și dedesubt și retras față de marginea stângă a textului, *pentru a se ști ce și cât din text se restituie adevăratului autor*, de la care este împrumutat;

c) - referința bibliografică a citatului să conțină indicarea *clară, corectă și completă* a sursei, adică *numele autorului* căruia îi aparține textul citatului și *datele de identitate* ale lucrării din care este extras, cu precizarea *paginii/paginilor* la care se află citatul.

Respectarea acestor obligații deontologice face parte din cultura științifică pe care Universitatea trebuie să o formeze și să o dezvolte.

8. Redactarea finală

Odată încheiată prima redactare, atât a corpului lucrării cât și a introducerii și a concluziilor, făcută în respectul tuturor acestor recomandări, autorul va putea proceda cu încredere la redactarea definitivă. Oricine a trecut printr-o asemenea experiență, de a se afla în fața foi albe și de a nu dezarma, poate povățui debutantul că ar fi bine să ia o pauză de cel puțin o săptămână între încheierea primei sau primelor redactări și începerea redactării definitive, timp în care meditația, reflecția spontană dar intense asupra ideilor, argumentelor, articulațiilor lor din lucrarea sa maximizează șansele unei contribuții originale.

Cu referire la o lucrare ajunsă în acest stadiu, Mircea Vulcănescu (1996: 93) scrie: „Calitățile ce se cer expunerii sunt: în primul rând, claritatea; în al doilea rând, conciziunea (*sic*); abia în al treilea rând vin celelalte calități de stil”. În textele științifice vine la rând, neapărat, precizia. După ce în legătură cu prima din aceste cerințe urmează pe Titu

Maioreescu, care scrisese: „Exersează acum o mare regulă de stil, singura: claritatea”, Mircea Vulcănescu pledează în termeni cât se poate de convingători pentru cerința conciziei:

O prejudecată de începător...este aceea de a aprecia valoarea unui text după „dimensiunile” sale. Începătorii, mai ales, se străduiesc să scrie „tot ce știu” despre subiect, pierzând din vedere faptul că amănuntele întunecă vederea întregului...Ceea ce se cere este curajul de a sacrifica tot ce nu este indispensabil înțelegerii. Concizia dă contur și vigoare fiecărei afirmații. (Mircea Vulcănescu, 1996: 93)

În ceea ce privește stilul, nu poate fi omisă obligația ca lucrările științifice să privilegieze sensul denotativ, numit și referențial al termenilor, sensul lor conotativ, adică semnificațiile secunde, metaforice, putând să fie utilizat numai în mod cu totul excepțional.

Între obligațiile care i se impun autorului aflat în etapa de redactare finală, cea mai importantă este aceea de a **reciti** lucrarea în vederea **corectării și finisării** ei. Sunt necesare mai multe recitiri, fiecare vizând un scop prioritar, dar prilejuind și realizarea altor sarcini. Astfel, prima recitare vizează controlul articulațiilor logice ale textului pentru a-i asigura pe deplin înțelesul și a-i ameliora stilul. O a doua revizie a manuscrisului va examina corectitudinea morfologiei, sintaxei, ortografiei și punctuației. Următoarea se va ocupa de redactarea corectă a citatelor și a notelor explicative. Recitirile vor permite înlăturarea repetărilor, acoperirea eventualelor salturi în argumentare și lacune în expunere, corijarea stângăciilor și întărirea coerenței textului. Alte recitiri pot viza definitivarea indicațiilor de corectare sau întocmirea tablei de materii ori a indexurilor, chiar fără indicarea paginilor, care trebuie amânată până la obținerea formei definitive a lucrării. Cum rezultă din aceste precizări, recitirile nu conduc la a se rescrie totul, ci la revizuirea cu grijă și sub toate aspectele a textului pentru a transforma lucrarea în produs finit.

9. Câteva observații privind unele aspecte ale redactării lucrărilor de licență în domeniul *Filologie*, specializarea *Traducere și Interpretare*

În urma experienței de membru în comisii de licență, domeniul *Filologie*, specializarea *Traducere și Interpretare* în două universități, dintre care și UTCB, am remarcat următoarele erori și lacune în redactarea unor lucrări de licență:

- analize stângace și incomplete;
- utilizarea unor sisteme combinate de întocmire a referințelor citării și a listei bibliografice finale (sistemul *autor-dată*, ales pentru referințele bibliografice alternând uneori cu sistemul *tradițional* ales în redactarea listei bibliografice finale), în locul opțiunii clare, consecvente, pentru unul sau altul dintre aceste sisteme;
- întocmirea listei bibliografice finale fără rigoare: alternări de prenume de autori menționate în întregime cu menționarea doar a inițialei prenumelui, absența indicării unor referințe complete în cazul unor lucrări citite pe Internet (autor, data consultării) etc.;
- o listă bibliografică finală insuficientă sau irelevantă pentru subiectul tratat;
- *inexistența*, în lista bibliografică finală, a unor nume de autori *citați* în textul lucrării;

- referințele bibliografice incomplete, uneori incorecte;
- folosirea de citate nejustificate și inutile;
- exprimare uneori stângace, neelevată;
- înlănțuiri logice stângace sau neclare, îndeosebi din cauza utilizării inadecvate a conectorilor logici, susceptibili de asigurare a coerenței textuale;
- concluzie neproportională cu textul și echivocă;
- inconsecvențe în punctuația limbii în care este scrisă lucrarea (utilizarea ghilimelelor folosite în altă limbă, în loc de cele ale limbii respective, nerespectarea spațiilor cerute, în limba respectivă, de semnele de punctuație) etc.

Concluzii

În concluzie, se poate preciza că redactarea, *fază centrală* a elaborării unei lucrări științifice, constituie, cum s-a văzut, un *proces complicat*, care necesită scriere și rescriere – uneori de mai multe de ori – a textului în cauză și presupune respectarea unor tehnici și procedee speciale, a unor reguli metodologice și deontologice, care trebuie cunoscute de către cei aflați în fața obligației de a elabora lucrări științifice.

Redactarea științifică este supusă, așadar, unui mare număr de norme reprezentând convenții de scriere, a căror presiune poate fi resimțită de autorul neinițiat ca exercitând asupra lui o adevărată „tiranie”. De aceea, este recomandabilă extinderea introducerii unor cursuri de inițiere în metodologia cercetării științifice, care să asigure, prin însușirea tehnicilor de cercetare și de scriere științifică, calitatea rezultatului și respectul deontologiei cercetării și creației științifice și să conducă la realizarea unei mai bune valorificări a potențialului creativ al studenților, ca și la dobândirea unor deprinderi de comunicare scrisă necesare unui viitor cercetător.

În acest fel, se va putea evita și plagiatul în mediul universitar, fraudă a cărei practică este în dezvoltare, ca urmare a evoluției tehnicii și a dezvoltării Internetului. Or, starea insuficientă de formare și de cultură științifică a studenților se află la originea celor mai multe dificultăți și lacune constatate în redactarea textelor științifice și explică adesea chiar și plagiatul¹.

Bibliografie

- Albarelo, Luc. (2004). *Devenir praticien-chercheur. Comment réconcilier la recherche et la pratique sociale*. Bruxelles: De Boeck Université.
- Chelcea, Septimiu. (2005). *Cum să redactăm o lucrare de licență, o teză de doctorat, un articol științific în domeniul științelor socioumane*. Ed. a 3-a, rev. București: Editura Comunicare.ro.
- Crête, Jean și Louis M. Imbeau. (1996). *Comprendre et communiquer la science*. Paris-Bruxelles: De Boeck et Larcier.
- Darbord, Bertrand și Alexandra Oddo. (2008). « L'initiation à la recherche (connaissance et compétence), à l'UFR des Langues et Cultures Étrangères de l'Université Paris X Nanterre ». In Mihaela Șt. Rădulescu (coord.). *La Méthodologie de la recherche scientifique – moyen d'une meilleure valorisation de l'intelligence des débutants dans la recherche*. Actes du colloque international: Bucarest, 18-19 septembre 2008. UTCB. Département de Langues étrangères et Communication. București: Ars Docendi, 29-43.

¹ Prezentul studiu reia și dezvoltă anumite aspecte privind redactarea științifică, publicate de autoare – Mihaela Șt. Rădulescu, în lucrările sale menționate în rubrica *Bibliografie*.

- Dépelteau, François. (2000). *La démarche d'une recherche en sciences humaines. De la question de départ à la communication des résultats*. Bruxelles: De Boeck Université.
- Dospinescu, Vasile. (1998). *Semiotică și discurs didactic*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Georgiu, Grigore. (2004). *Filosofia culturii. Cultură și comunicare*. București: Ed. Comunicare.ro.
- Guidère, Mathieu. (2004). *Méthodologie de la recherche. Guide du jeune chercheur en Lettres, Langues, Sciences humaines et sociales. Maîtrise, DEA, Master, Doctorat*. Nouvelle édition revue et augmentée. Paris: Éditions Ellipses.
- Lani-Bayle, Martine. (2002). *Écrire une recherche, mémoire ou thèse*. 2-e édition. Lyon: Chronique Sociale.
- Rădulescu, Mihaela Șt. (2008). „Tehnici de comunicare scrisă. Redactarea lucrărilor științifice”. *Paideia*, nr. 1/2008, 45-51.
- Rădulescu, Mihaela Șt. (2011). *Metodologia cercetării științifice. Elaborarea lucrărilor de licență, masterat, doctorat*. Ediția a II-a, revizuită și adăugită. București: Editura Didactică și Pedagogică R.A.
- Rouveyran, Jean-Claude. (2001). *Le Guide de la thèse. Le guide du mémoire. Du projet à la soutenance*. Paris: Maisonneuve et Larose.
- Roventă Frumușani, Daniela. (1995). *Semiotica discursului științific*. București: Editura Științifică.
- Vulcănescu, Mircea. (1996). *Către ființa spiritualității românești. Dimensiunea românească a existenței*. Vol. 3. București: Editura Eminescu.

TEACHING WRITING SKILLS IN ESP – FOCUS ON CONNECTING DEVICES

Yolanda-Mirela Catelly

Associate Professor, PhD

Politehnica University Bucharest

yolandamirelacatelly@yahoo.com

Abstract: O componentă importantă a unui curs de tip ESP o reprezintă dezvoltarea abilităților cursanților în ceea ce privește utilizarea conectorilor. Lucrarea analizează principalele tipuri de conectori, ca și locul și importanța lor în predarea abilităților de scriere în contextul unui curs ESP destinat studenților din învățământul superior tehnic, la nivelele licență și master. O importanță deosebită este acordată explorării unor modalități originale de a sensibiliza studenții privitor la diferențele de registru și stil în utilizarea conectorilor în scrierea de texte cu caracter științific și tehnic, ca și alegerii corecte a acestora în funcție de poziția lor inter-propoziții și, respectiv, inter- paragrafe. Sunt de asemenea avansate unele sugestii de bune practici, totodată deschizându-se o necesară arenă de dezbateri în sensul optimizărilor posibile ale procesului instrucțional în această zonă care încă oferă posibilități explorative cercetătorului.

Cuvinte-cheie: *predare în limbi străine, ESP, comunicare scrisă, abilități de scriere, dispozitive de conexiune*

1. Paper focus and theoretical support

The present study stems from an awareness of its author of the need to include in the writing course, meant for the students of the engineering higher education bachelor and master levels, input on the appropriate use of what is generically called *connecting devices*.

The *rationale* underlying this viewpoint is represented by the fact that the future graduates of the non philological higher education - engineering but also the juridical or the medical ones - will have to perform at the level of expectations of a society that places enormous focus on communication abilities at a highly professional level.

Therefore, it is the role of the university to provide the undergraduates with such a portfolio of abilities, as they will most probably work in the technical field, as well as in the business one.

In our opinion, ESP trainees need not only to correctly use the connecting devices specific to their professional domain in both written and oral communicative acts, but also to internalize more accurate information on the criteria to apply in selecting them, in function of the connector role in the discourse generated, the register and style of the text to be created and the specificity of sentence-vs. paragraph-specific connecting devices.

The literature of the issue that we explored insistently points out to the significance of excellent *written communication* skills for engineering students, arguing that, although the young graduates of technical institutes may be extremely accomplished in the scientific/technical areas of specialization, if they are not able to externalize their knowledge in a persuasive appropriate manner, they have low chances of attaining professional success (Cox and Grantham, 2008). Moreover, as expressed in the literature (Manivannan, 2005), their technical skills “will be superfluous”.

The concern for including *writing* in EST courses dates back as early as the last decades of the previous century (Weissberg and Buker, 1978: 321). It is worth mentioning here that they already recommended that the focus of such training should go on both the

grammatical and the *rhetorical* functions, i.e. linguistic forms were seen as “integral features of written communicative acts”.

The literature on *connectors*, labeled as such, or bearing a spate of other denominations - which are not of relevance for the main purpose of our approach here – is in fact quite vast, as underlined in a study synthesizing classifications and approaching definitions (Ali Seyed *et al.*, 2012: 1659-1673).

Our point here is to show that, although researchers are still trying “to agree on the best definition for the term” and there are many labels for them (“linking words, connectives, discourse operators and discourse connectors” – *op. cit.*), their common denominator seems to be the fact that their role is “to link one portion of information to another one in a text” - *op. cit.* We should perhaps add the fact they can join elements at intra- and inter-sentence level, as well as at intra-paragraph and also inter-paragraph levels.

A question that is of interest for us here is: *How are these connecting devices taught today?* From the examples investigated, we have extracted a basic model, which is absolutely valid, particularly with lower levels of student language proficiency, which starts from the teaching stage on the basis of simple tables covering: the connector/its translation into L1/an example of use in L2.

We should note that, in the case of *inter-sentence* and *inter-paragraph connector* examples, the right approach is, we believe, to give mini contexts of use, so that the function of the connecting word/phrase should be made very explicit to the learner.

However, there are few, if any, examples in the literature, of ways of teaching connectors that would place special emphasis on aspects such as the choice of connectors in function of the *level of formality* of the written text, as well as their *position* – intra-sentence (viz. connections inside a sentence) or inter-sentence/paragraph (viz. connections between sentences/paragraphs).

That the former distinction is of importance is confirmed in the literature (Study & Learning Centre, RMIT, 2005). The site even provides lists of connectors for various functions, out of which, as an exemplification, we have extracted two main ones: *Comparison* and *Contrast*; the items in the list of useful *sentence* connectors differ from those in the list of useful connectors with *paragraphs*.

Thus, *sentence connectors* for *Comparison* are: *similarly, likewise, also, too*, while for *paragraph* connecting, the list comprises the following: *both, similar to, the same as, not only, compared to*. We find similar differences in the case of *Contrast*, as well: *sentence connectors* – *however, on the other hand, on the contrary, in contrast*; for *paragraph* connecting: *although, while, whereas, unlike, yet*.

It may be useful to insert at this point a brief review of how the teaching of connecting devices has been seen/done over the last two decades in the author’s educational context, at a large scale – the network of non philological universities ESP teachers, and, more particularly, the Bucharest Polytechnic, to finish with the importance and weighting attached to the matter by the author in her recent courses of Communication in Science and Technology.

Thus, an EST course book (Adam *et al.*, 1996: 68) included what was then called *signposting words*, getting the students to identify them in a listening text and then group them according to their function. It might be worth mentioning that the unit itself was the

contribution of the present study author – an expression of the abiding interest in the issue of teaching connecting devices. In class, a range of supplementary sub-tasks were added in time: providing other connecting devices having the same function, generating texts with gaps for peers to fill in with connectors from a given/or not list a.s.o.

At bachelor level, as well, another course book (Blându *et al.*, 2004: 72) included linking words in the unit – belonging also to the author of the present study – on *Writing short documents*. In it, the task consisted in providing an input sentence and three different connectors, in point of their function/role, for the students to create the logically appropriate sentence to follow in each case.

As the concern for developing the teaching approach to connecting devices has been permanent with the author, in a master level course (Catelly, 2009) a range of issues are included on connectors in various sections/slides of the course input, such as, for instance:

- slide 121 - discussion of clause connecting devices,
- slide 132 - punctuation required in the use of connecting devices,
- slide 163 - role of connectors in linking ideas,
- slide 328 - connectors to be used in writing scientific paper abstracts,
- slide 373 – scientific paper writing checklist.

The approaches listed above, as well as the ones to be found in various course books, provide extremely useful ideas on *how* to include connectors in the teaching of writing skills at various levels. The tasks generally provide models, then ask the trainees to: identify the right connector, select from a given list and insert them in text gaps, sometimes (quite rarely, in fact!) to continue the sentence/paragraph in the line suggested by the connecting word/phrase given.

Nevertheless, especially at upper levels of language proficiency, and with particular focus on ESP courses, we maintain that the students should also be sensitized on the level of *formality* of the written text, by developing their awareness of formality-marked choice of connectors, as this is not done in any other communication course they may take. Moreover, they should be shown the differences in terms of *intra-sentence and inter-sentence/paragraph specific* connecting devices within their written communication developing courses of the ESP type.

2. Teaching connectors – some proposals

In what follows, a framework of pedagogical principles meant for the teaching of connecting devices within an ESP course focused on written communication skills is given, together with a range of possible tasks models and the rationale underlying their design.

To begin with, from among the numerous lists of connectors to be found in the literature, grouped mainly according to the *role* they perform in the sentence part/sentence/paragraph logical linking, we have chosen the classification proposed by Byrne, 1992: 147-150.

The task can thus start from Byrne's list of connecting devices/roles, which is given as initial input to the trainees; if necessary, an initial translation & exemplification stage can be included, especially with lower level groups.

If the focus of the course allows for an in-depth treatment of using connectors in the writing of specialized texts of the scientific-technical and/or business type, further examples can be elicited from the students or added by the teacher to the list.

Time permitting, the enriching of the connectors list can be done starting from input texts, as a reading activity, with the students identifying the connectors in the text and trying to provide other ways of expressing the same function by other connecting words/phrases.

At the second stage, with the practice of using connecting devices under focus, the already consecrated task can be used - of providing an input sentence/paragraph and asking the students to continue it in the vein prompted by three different connecting devices in point of role (for example (i) *similarly* – to point to adding more examples of the same kind, (ii) *however* – to show contrast, and (iii) *consequently* - to point to the effect).

Conversely - and enhancing the challenge of the task, which may have better chances of becoming more memorable, in particular with students at higher levels of specialization in ESP, we propose the following, definitely more difficult, task: the initial input text is required from the students, who only receive three sentences/paragraphs derived from it, each beginning with a different connector, therefore having three different roles.

Such an activity could include a follow-up consisting in a speaking task focused on getting the students to analyze the mechanisms underlying the way they have solved the task. There are chances that, by externalizing their thinking procedures, the learners may remember the strategies they used and apply them in similar situations in the future use of L2.

Another set of tasks which we consider are of significance in the teaching of connectors and we advocate for in this study is focused on increasing the students' awareness of the differences in terms of *level of formality* among various connecting devices.

The students should firstly be made aware of the existence of a *continuum* of formality with, at its ends, the informal and the formal levels, respectively. They should understand that it is important to precisely determine the level of formality of a text and then choose the connecting devices appropriately.

We emphasize this point, as in our practice we have noticed that most students do not pay much/any attention to this aspect, tending to choose the connector they need only in function of its role, and neglecting quasi totally to operate the choice of connectors in terms of level of formality as well.

To illustrate this aspect, we can find in plenty of the students' productions that should supposedly have a high level of formality, connectors such as: *so*, *but*, *also* in places where *hence*, *however* or *similarly* would be definitely more adequate to the formal level of the text.

That is why we should start from a good thesaurus dictionary and get the students to work through a range of formal to semi-formal and even informal text types in order to identify the appropriate connectors corresponding to each important level of formality. Tables can then be filled in with examples of connecting devices per level of formality, which should include examples of use, especially with lower proficiency students.

Then, starting from the tables, a variety of tasks can be created: filling in missing slots in the table, sorting out connectors per *formality* levels and/or *role* performed by them in the text, filling the gaps in given texts etc.

A more refined - and also highly challenging - task would be the following: the students are given a number of texts that are different in terms of level of formality (three, to begin with, clearly marked in terms of register and style as being formal, semi-formal and informal, respectively). They are also given a list – with or without distractors, in function of their level, lesson objectives and time available – of connecting devices having similarity of meaning but differing in terms of appropriacy to various levels of formality.

The discussion of the task rationale with the students is each time, we believe, a means of adding emphasis to the task input itself, and also a way of getting the students to internalize certain language learning and using strategies faster. Thus, at the post-course stage there will be better chances for them to use such strategies in an autonomous way.

The range of tasks meant to sensitize the students as regards the correct choice of connecting devices for each discernible level of formality goes along the same lines, but the tables that are generated by the students as a starting point for the discussion and their free production should comprise lists of connectors to be used at *intra-sentence vs inter-sentence/paragraph* levels.

In this respect, the domain should be further researched in more depth, but we opine that the best starting point is an analysis of different examples of texts to be found in original sources, from which the students themselves can be asked to extract the main features.

3. Open conclusive remarks

This section of the study will cover, in a non prioritized order, as there is no more important idea than the others, some basic statements that have emerged in the author's experience in teaching connectors to ESP students so far. They should also be seen as an attempt to create a framework for further debate by fellow teachers who have encountered the same – or different! – problems as far as this issue is concerned.

Thus, it is obvious that the role of connecting devices should be intensified in the ESP class, firstly as nobody else seems to do that, either in Romanian courses or in other technical ones, and the trainees really lack the necessary background for noticing their importance for good communication in their field of activity.

The findings in the literature – not too numerous at this moment – can be extended to all types of ESP courses (juridical, medical a.s.o.), with minor adaptations and/or changes of focus. Therefore, there is an open arena for new ideas and proposals, tested by the current practice in class and subjected to the debate of the professionals.

We advocate a gradual type of approach in sensitizing the learners as to the issue of connecting devices, as our broader objective is, after all, to turn them more aware of the requirements imposed by the different levels of formality of the discourse they produce, not only in writing but also in oral communication.

References

- Adam, E. *et al.* Consultant: Ray Williams. (1996). *English for Science and Technology – Prosper with English* (Ed. Mihăescu, A). Bucharest: Cavallioti Publishing House & The British Council.
- Blându, M. *et al.* (2004). *English for Professional Communication*. București: Ed. Printech.
- Byrne, Donn. (1992). *Teaching Writing Skills* (Longman Handbooks for Language Teachers). London: Longman.
- Cately, Yolanda-Mirela (2009). *Scientific and Technical Communication in English – Course Slides*. Bucharest: Printech.
- Cox, L.R. and Grantham Lough, K. (2008). “The Importance of Writing Skill to the Engineering Student”. Retrieved 17.03.2013 from se.asee.org/proceedings/.../RP2008105COX.doc.
https://www.dlswb.rmit.edu.au/lisu/content/4_writingskills/writing_tuts/paragraphs_ll/unity.html
- Manivannan, G. (2005). “Technical Writing & Communication: What & Why?”. Retrieved 15.03.2013 from <http://www.usingenglish.com/articles/technical-writing-communication-what-why.html>.
- Seyed, Ali *et al.* (2012). “Discourse Connectors: An Overview of the History, Definition and Classification of the Term”. *World Applied Sciences Journal* 19 (11): 1659-1673. Retrieved 18.04.2013 from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_MazQTZeEwEJ:www.academia.edu/2208124/Discourse_Connectors_An_Overview_of_the_History_Definition_and_Classification_of_the_Term+&cd=1&hl=ro&ct=clnk&gl=ro.
- Study & Learning Centre, RMIT. (2005). “Paragraph unity — sentence connectors”. Retrieved 17.03.2013 from https://www.dlswb.rmit.edu.au/lisu./content/4_WritingSkills/writing_tuts/paragraphs_LL/unity.html
- Weissberg, R. and S. Buker. (1978). “Strategies for Teaching The Rhetoric of Written English for Science and Technology”, *TESOL Quarterly*, Vol.12, No.3, Sept: 321-325.

VALENȚE MOTIVAȚIONALE ALE DIDACTICIANULUI INTERCULTURAL

Elena Savu

Asist. univ. dr.

Facultatea de Inginerie cu predare în Limbi Străine

Universitatea Politehnica București

e_savu@yahoo.co.uk

Abstract: On the threshold of the third millennium the focus in language education has become broader: language is seen as a vehicle and expression for the culture it represents. Therefore, a modern approach to FL (foreign language) learning includes not only the communicative use of language but also the cultural knowledge that makes communication between people really effective. Consequently, teachers themselves should keep up with the new requirements of foreign language education. They must get ready to assume the responsibility of teaching their learners how to become culturally competent. To make this a successful enterprise, practitioners need to develop their own awareness of and motivation for implementing an intercultural approach in their immediate practice. The current paper will present and analyze some recent research findings on higher education FL practitioners' motivation to adopt an intercultural approach in their classrooms.

Key words: *foreign language, teaching, awareness, motivation, intercultural*

1. Considerații preliminare

Fenomenul global de „internaționalizare” și adaptarea la noul context existențial, *contextul intercultural*, presupun o deschidere a gândirii și a practicii în plan educațional. Predarea și învățarea limbilor străine sunt în prezent marcate de o culturalizare a conținuturilor și de direcționarea către domeniul practic, ceea ce determină ca abordarea unei limbi străine să nu se mai poată face fără a include și elemente culturale în acest proces. În domeniul limbilor străine se vorbește din ce în ce mai mult despre *interculturalitate*, *comunicare culturală* sau *competență interculturală*, ceea ce dovedește că există o preocupare majoră pentru a răspunde unor obiective impuse de realitatea cotidiană asupra didacticii limbilor străine: formarea și dobândirea unei competențe de comunicare complexă de către individul educabil, o profesionalizare actualizată a cadrului didactic în această direcție și o orientare practică a actului educativ spre transmiterea unor abilități de integrare în contexte culturale diverse.

Limbile străine, în special engleza prin statutul său de ‚lingua franca’, devin puncte nodale ale ansamblurilor educaționale. Această situație are o implicație majoră pentru practicieni. Cadrul didactic, ca principal element de introducere a reformei și inițiator al procesului de instruire, trebuie el însuși să dobândească „pricepere” interculturală pentru a o putea transmite mai departe.

Abordarea interculturală în domeniul limbilor străine nu se poate reduce la o prezentare cumulativă de cunoștințe despre culturile altora, ci înseamnă cultivarea capacităților și disponibilităților pentru dobândirea unui potențial de deschidere către și față de diversitate prin abilități de comunicare. Spectrul larg al diferențelor de limbă, comunicare sau relaționare generează o suită de reacții complexe de natură cognitivă, afectivă și comportamentală în interacțiunea cu „celălalt”. Valorile necesare realizării actului intercultural – toleranța, respectul, acceptarea sau înțelegerea – nu sunt înnăscute dar ele se pot clădi prin demersuri educaționale sistematice, realizate și în orele de limbi străine.

Dobândirea competenței de comunicare, obiectiv central al procesului de predare și învățare a limbilor străine, nu se poate realiza fără îmbinarea tuturor dimensiunilor de conținut: *cognitivă, afectivă și pragmatic/acțională*, printr-o didactică a limbilor străine actualizată la cerințele pieței de capital uman și de funcționare socială într-o lume globalizată.

Principiul interculturalist în didactica limbilor străine nu se substituie exigențelor clasice ale școlii; el poate însoți și facilita cerințele de învățare prin lărgirea sferei de preocupări, prin provocări intelectuale și prin stimularea potențialului motivațional al celui care învață dar și al profesorului. Metodologia didactică va promova metode care să solicite interesul și creativitatea participanților, care să energizeze capacitățile acestora de a se exprima și de a colabora. Rey (1999: 88) sugerează mai multe tipuri de activități care pot realiza aceste deziderate: proiecte, anchete prin interviuri, jurnale de clasă, discuții asupra unor probleme cu impact asupra școlii, utilizarea materialelor autentice, dezbateri de idei plecând de la studii de caz sau simulări de situații, interpretări de roluri. De asemenea, gama de activități în școală se poate lărgi și prin împrumutarea unor practici sau strategii specifice manifestărilor culturale de nivel comunitar sau global: invitarea în școală a unor persoane din exterior, cu puncte de vedere diferite, din medii sociale și culturale diferite, antrenarea elevilor în activități și evenimente culturale sau utilizarea unor tehnologii ale comunicării (cărțile-casetă sau televiziunea educativă) (Rey, 1999: 189-193). Cercetătorul sugerează indirect o apropiere și o exploatare a posibilităților oferite de mijloacele de comunicare în masă pentru a transpune interculturalul în sala de clasă.

Dimensiunea interculturală se diversifică în mai multe tipuri de pedagogii care se completează într-un corolar complex, de la

„o pedagogie centrată pe educat”, spre „o pedagogie activă și interactivă, care implică o ancorare în realitate și o deschidere către circumstanțele mediului în care se învață”, până la „o pedagogie a comunicării, care ia în calcul învățarea de-centrării și dezvoltă o competență în a comunica în perspectiva interculturală. (Cucos și Cozma, 2001: 42)

Educația de tip *inter* vizează nu numai politicile educative și lingvistice, organizarea școlilor, coordonarea diferitelor instituții dar și viața reală a clasei și a școlii, alegerea priorităților educative, criteriile de evaluare și activitățile extrașcolare (Rey, 1999).

2. Valențe motivaționale

Motivația este un mecanism psihic care reglează comportamentul uman. Cunoscând „*motivele*” unei persoane se poate anticipa comportamentul acesteia, în prezent sau în viitor, pe baza nevoilor sale psihologice dominante care vor dicta un curs de acțiune spre un rezultat urmărit sau repetarea aceleiași acțiuni. Astfel, într-o accepțiune foarte generală, putem afirma că motivația reunește ansamblul factorilor dinamici care determină conduita unui individ fiind

... ansamblul de stimuli sau de mobiluri – trebuințe, motive, tendințe, atracții, interese, convingeri, năzuințe, intenții, vise, aspirații, scopuri, idealuri, proiecte – care susțin din interior realizarea anumitor acțiuni, fapte, atitudini. (Neveanu-Popescu, 1978: 139)

În prim plan se situează caracterul intern al motivației: stimulul extern trebuie să aibă o semnificație în raport cu factorul intern pentru a declanșa o reacție. Similar, orice

trebuință sau motiv intern generează un act comportamental specific prin raportarea la particularitățile situației externe. Brown fundamentează conceptul de motivație pe două paradigme: „Motivația este măsura în care individul alege ce obiective (‘goals’) să urmărească și efortul (‘effort’) pe care îl dedică acestui demers.” (1994: 34).

Există multe teorii care, prin translatate la domeniul didactic, explică tipurile de motivație pe care le poate dezvolta cadrul didactic în raport cu provocarea adoptării unei abordări interculturale. Astfel, teoria nevoii de realizare, elaborată de David McClelland în 1961, aduce în prim plan *nevoia de realizare/autorealizare* definită ca dorința puternică de a îndeplini sarcini provocatoare, de a dobândi și demonstra deprinderi, competențe și abilități de nivel superior. Cercetătorul consideră că fiecare individ posedă cele 3 nevoi dar în proporții diferite, nevoia de realizare fiind cea mai importantă și cu manifestările cele mai stabile în comportament.

Elaborând teoria predispozițiilor (‘*Drive theory*’), David Ausubel (1968) susține că motivația provine din impulsuri primare înnăscute. El identifică aceste impulsuri ca fiind explorarea (‘*exploration*’), manipularea (‘*manipulation*’), activitatea (‘*activity*’), stimularea cunoașterii (‘*knowledge*’) și desăvârșirea de sine (‘*ego enhancement*’). Aceste impulsuri nu acționează ca „întăritori” (‘*reinforcers*’) ai comportamentului așa cum pretinde teoria behavioristă, ci sunt considerați tendințe înnăscute spre un comportament care împinge ființa umană (deci și pe profesor) să exploreze necunoscutul, să controleze mediul, să aibă activitate fizică, să reacționeze la stimulii mentali, emoționali și fizici, să caute răspunsuri la întrebări și să-și clădească stima de sine. Aceste considerații au relevanță pentru înțelegerea potențialului motivațional al cadrului didactic în procesul de exercitare a actului educativ.

Tabloul valențelor motivaționale ale cadrelor didactice poate fi completat și cu referiri la teoria autodeterminării (‘*Self-determination theory*’) concepută de Deci și Ryan (1985, 2002), care a reprezentat una dintre cele mai influente abordări din psihologia motivațională cu aplicații în domeniul limbilor străine. Teoria dezvoltă conceptele de motivație intrinsecă și extrinsecă. Conform acestei teorii, performanțele indivizilor cresc dacă acțiunile lor sunt provocate de *intenționalitate*, *voință* și *alegere* deoarece autonomia de care se bucură individul creează o stare mentală bună și consolidează stima de sine a acestuia. Motivația autodeterminată se referă la un comportament care este adoptat din *plăcere* (motivație intrinsecă) sau din *alegere* sau pentru că este considerat *important* (motivație extrinsecă autodeterminată). În domeniul limbilor străine teoria autodeterminării pune în relație motivația intrinsecă/extrinsecă cu conceptele consacrate de orientare integrativă și instrumentală (Gardner, 2001) folosite pentru înțelegerea și cercetarea motivației în domeniul învățării limbilor. Meritul acestei teorii constă în accentul pus pe importanța alegerii și pe *sine* deoarece acestea conduc la internalizarea valorii de a realiza o sarcină și activează motivația pentru realizarea acesteia.

O abordare interculturală presupune dinamizarea ființei umane pentru un comportament adecvat care să constituie produsul „înțelegerii, acceptării și asumării diversității umane în toate ipostazele sale” (Iacob și Lungu, 2001: 50). Competența și deschiderea necesară realizării tuturor acestor demersuri nu sunt înnăscute dar ele pot fi dobândite și modelate prin învățare – dezvoltarea profesională a cadrului didactic implică un proces de învățare pe tot parcursul vieții. Putem oare afirma că sursa motivațională a unei abordări interculturale rezidă în „*motivul*” individului de a învăța pentru a se readapta la un

mediu inedit, în plină schimbare ? Acesta ar putea fi un răspuns posibil. Stimulii externi diverși (e.g. o lume multiculturală, reconfigurarea relațională, interdependența economică și culturală actuală) translatează nevoi și trebuințe general umane, care au apărut odată cu omul, în contexte schimbate. Deci, motivația educației interculturale exploatează benefic motivațiile din totdeauna ale ființei umane de *a se adapta* la stimulii externi operând modificări interioare, de *a socializa* și de *a crește spiritual*. Această activare a resurselor interne se concretizează prin efortul individului de a-și satisface „*trebuința*” de ambient favorabil, „*nevoia*” de a interacționa cu alții și, mai ales, „*aspirația*” către împlinire personală, socială și profesională.

Ca să sintetizăm principalele puncte de contact între asumarea unei abordări interculturale în predare și motivație (i.e. dezvoltarea competenței interculturale a cadrului didactic), vom cita cuvintele lui Butnaru (2001) care spune că

Competența interculturală nu este numai motivația de a comunica, nici doar concepția pozitivă despre sine sau abilitățile de a ne adapta comportamental, de a găsi informații eficiente etc., ci toate la un loc, intervenind adecvat, în funcție de situație, la momentul oportun (*ibidem*, 2001: 93).

3. Experimental

Lucrarea își propune să prezinte câteva rezultate obținute în urma unui demers de cercetare al cărui principal obiectiv a fost determinarea gradului de disponibilitate și deschidere motivațională a cadrelor didactice față de adoptarea unei abordări interculturale în procesul de predare-învățare a limbii engleze în învățământul superior tehnic. Pornind de la prezumția că includerea unei abordări interculturale în predarea/învățarea limbii engleze poate stimula pozitiv și intensifica motivațiile profesorilor prin problematică, strategii și finalități propuse, cercetarea efectuată s-a centrat pe identificarea percepțiilor, atitudinilor și concepțiilor acestora.

Un prim obiectiv specific al cercetării a fost identificarea atitudinii cadrelor didactice față de abordarea interculturală, pe cele trei dimensiuni ale conceptului de atitudine: cunoștințe, percepții și comportamente legate de educația interculturală.

În cadrul acestui obiectiv amplu care vizează cadrele didactice am abordat mai multe aspecte care completează ansamblul acestui obiectiv specific, prin elemente caracteristice:

- modul în care profesorii investigați înțeleg conceptul de „cultură”;
- cunoștințe referitoare la abordarea interculturală în didactica limbilor străine;
- aspecte interculturale abordate (elemente culturale);
- formarea continuă a profesorului și percepția sa asupra propriilor nevoi de formare;
- percepții față de adoptarea unei abordări interculturale explicite în predarea limbii străine;
- motivația pentru introducerea unei abordări interculturale în predarea limbii engleze ;
- activități de învățare specifice abordării interculturale;
- înțelegerea conceptului de învățare culturală;

- competențe lingvistice și competență interculturală.

Eșantionul pe care s-a efectuat cercetarea cuprinde 102 cadre didactice care predau limba engleză în universități din 3 centre universitare. Centrele universitare participante la studiu sunt București (Universitatea Politehnica București), Iași (Universitatea Tehnică Gh. Asachi) și Cluj-Napoca (Universitatea Tehnică). Principalele obiecte de studiu predate de către profesorii respondenți sunt: engleza tehnică (**EA** – 75%), engleza pentru afaceri (**EB** – 16%), engleza generală (**EC** – 9%). Vârsta cadrelor didactice respondente este situată între 25 ani și 67 ani, cu o medie de 43 ani. În majoritate sunt de gen feminin (81 persoane, adică 79%).

În această lucrare am selectat, spre exemplificare, doar o parte din cercetarea variabilei referitoare la motivația cadrului didactic pentru adoptarea unei abordări interculturale în predarea limbii străine. În continuare prezentăm întrebările selecționate, rezultatele obținute și interpretarea acestora.

Analizând motivele¹ care ar determina, în rândul profesorilor, adoptarea unei abordări interculturale în predare, un număr de 54 respondenți (53%) au ales ca cel mai important motiv *relevanța pentru viața profesională*. Această motivație este urmată, la diferență procentuală mare, de *modernitatea ideii de interculturalitate* (14% dintre respondenți) și de *bogăția subiectelor pe această temă* (12% dintre respondenți). Celelalte posibile motive – *utilitatea pentru celelalte materii*, *preferința personală*, *preferința studenților* și *programa analitică* - sunt considerate importante cu un procent de sub 7% fiecare.

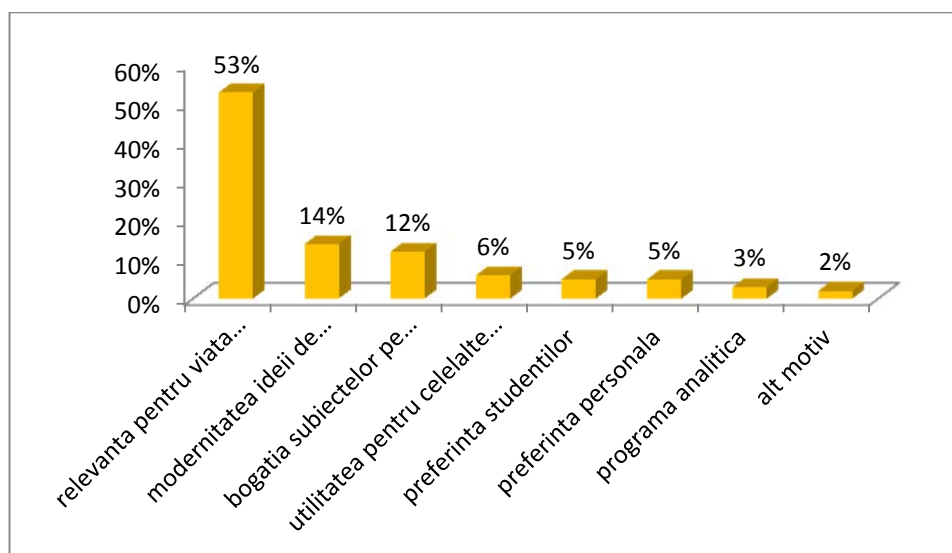

Fig.1. Motivele adoptării unei abordări interculturale (Procente)

¹ ► Bifați cel mai important motiv pentru dvs. care v-ar determina să adoptați o abordare interculturală în predare:

1. Utilitatea pentru celelalte discipline academice
2. Preferința personală
3. Preferința studenților
4. Programă analitică

5. Modernitatea ideii de interculturalitate
6. Bogăția subiectelor pe această temă
7. Relevanța pentru viața profesională
8. Alt motiv (specificați)

În analiza principalelor motive care ar determina, în rândul profesorilor, adoptarea unei abordări interculturale în predare s-au conturat trei subgrupuri majore: grupul 1- care are ca principal motiv *relevanța pentru viața profesională*, grupul 2 – care a optat pentru *modernitatea ideii de interculturalitate* și grupul 3 – care a ales *bogăția subiectelor pe această temă*.

Alegerea „*relevanței pentru viața profesională*” ca principal motiv de mai mult de jumătate dintre respondenți denotă importanța acordată acestui obiectiv din două unghiuri posibile: dezvoltarea profesională a cadrelor didactice și centrarea pe nevoile de învățare ale educatului. Această prezumție este confirmată și de răspunsurile la întrebarea complementară:

► *Bifați cel mai important motiv pentru dvs. care v-ar determina să NU adoptați o abordare interculturală în predarea limbii străine.*

Analizând motivele care i-ar determina pe profesori să *nu* adopte o abordare interculturală, se constată o consistență a scalei motivaționale: 52% (53 respondenți) au ales ca „cel mai important motiv” *lipsa de relevanță pentru activități profesionale*, 22% dintre respondenți au ales *lipsa materialelor didactice de profil* (motivația inversă *bogăției subiectelor pe această temă*) iar 12% dintre respondenți nu ar adopta o abordare interculturală datorită *preferinței studenților* (centrarea pe educat). Celelalte posibile motive – *neconcordanța cu celelalte materii studiate*, *preferința personală* sau *programa analitică* sunt amintite, fiecare, de mai puțin de 5% dintre respondenți.

În concluzie, cadrele didactice recunosc existența unui motiv ce ar putea determina adoptarea unei abordări interculturale în predarea limbii engleze.

► *Ce credeți că v-ar motiva cel mai mult pentru a adopta o abordare interculturală în predarea materiei dvs.?*

1. *cunoașterea teoriilor interculturale*
2. *studenți mai bine pregătiți*
3. *o programă analitică specifică*
4. *mai mult exercițiu practic*
5. *dorința de a învăța mai mult despre această temă*
6. *o standardizare a curriculum-ului școlar*
7. *un colectiv profesoral/didactic cu astfel de preocupări*

Pentru a identifica *principala motivație* a cadrelor didactice cu privire la adoptarea unei abordări interculturale în predare am folosit tehnica ranking-urilor (respondenții au ales cele mai importante 3 elemente dintr-o listă predefinită de 7 elemente, și le-au notat de la 1 la 3, unde 1=cea mai importantă). Pentru a realiza „topul” primelor 3 elemente, am acordat 100 puncte pentru rangul 1, 50 puncte pentru rangul 2 și 10 puncte pentru rangul 3.

Astfel a fost obținută ierarhia „top 3 ranguri” (Tabelul 1) pentru întreg lotul de respondenți precum și pentru cele trei subgrupuri de analiză formate din întrebarea anterioară referitoare la *cel mai important motiv care ar determina adoptarea unei abordări interculturale în predare*. Se remarcă o pronunțată omogenitate a motivațiilor, indiferent de subgrupul de apartenență.

Tabelul 1. Ierarhia top 3 ranguri

Motivul adoptării unei abordări interculturale	Top 3 posibile elemente motivaționale		
	Locul 1	Locul 2	Locul 3
Relevanța pentru viața profesională	Cunoașterea teoriilor interculturale	Studenti mai bine pregătiți	Programa analitică specifică
Modernitatea ideii de interculturalitate	Cunoașterea teoriilor interculturale	Studenti mai bine pregătiți	Programa analitică specifică
Bogăția subiectelor pe această temă	Cunoașterea teoriilor interculturale	Studenti mai bine pregătiți	Dorința de a învăța mai mult despre această temă

În cadrul variabilei referitoare la motivația pentru adoptarea abordării interculturale, itemul *cunoașterea teoriilor interculturale* situat pe locul 1 exprimă „nevoia” de natură cognitivă a cadrelor didactice pentru o fundamentare științifică în domeniu. Cunoașterea unor lucruri noi reprezintă o provocare intelectuală care suscită motivația respondenților. *Dimensiunea cognitivă* este indispensabilă pregătirii pentru interculturalitate; necunoașterea duce la neînțelegere și nesiguranță. Competența culturală a cadrului didactic nu poate începe într-un vacuum informațional: baza teoretică va susține experiența și reflecția ulterioară (Chisholm, 1994). „*Teoria*” oferă acces la ansamblul structurat de cunoștințe despre un anumit domeniu, în acest caz domeniul interculturalității. Fundamentarea teoretică a acțiunii practice sistematizează datele, stabilește raporturi logice între diversele elemente până atunci disparate și explică faptele prin intermediul unui sistem de ipoteze. Prin funcția sa *praxiologică* cunoașterea teoretică indică metodele, procedeele sau tehnicile prin care se poate interveni în practică. Aceasta asigură un factor sporit de încredere în reușită, deci un plus de motivație pentru cadrele didactice în adoptarea unei abordări interculturale. De asemenea, o bună pregătire teoretică face parte integrantă din procesul de formare/învățare/perfecționare continuă a cadrelor didactice: pe de o parte ca element de asigurare a menținerii statusului de competență dorit, pe de altă parte ca fundament de dezvoltare și păstrare a unei imagini de sine pozitivă.

Pe locul 2 se situează itemul *studenti mai bine pregătiți* care confirmă centrarea pe nevoile educatului și exprimă motivația realizării obiectivelor propuse în cadrul actului paideic.

Pe locul 3, per total lot respondenți, apare itemul *programa analitică specifică* care indică nevoia resimțită de profesori pentru un document-program oficial² care să direcționeze și să sprijine planificarea procesului de predare/învățare într-o nouă abordare.

În concluzie, dobândirea cunoștințelor teoretice în domeniu și un ghid de orientare practică ar consolida motivația pe termen lung a cadrelor didactice chestionate pentru adoptarea unei abordări interculturale. Aceasta ar satisface nevoia de coerență și de împlinire profesională a acestora

² Programă analitică definește obiectivele generale și specifice, stabilește conținuturile care trebuie predate/învățate/evaluate, datele și metodele de evaluare, prezintă materialele suport, de exemplu manualele școlare (Cristea, 1998).

căci prin competență am putea înțelege acel ansamblu de capacități cognitive, afective, motivaționale și manageriale de personalitate ale educatorului, conferindu-i acestuia calitățile necesare efectuării unei prestații didactice care să asigure îndeplinirea obiectivelor proiectate de către marea majoritate a elevilor, iar performanțele obținute să se situeze aproape de nivelul maxim al potențialului intelectual al fiecăruia. (Jinga, 1998:78)

Analizând aceeași întrebare referitoare la principala *motivația pentru adoptarea abordării interculturale* din perspectiva celor două categorii de vârstă ale cadrelor didactice respondente (sub și peste 40 de ani), se constată o omogenitate pronunțată a elementelor motivaționale, pe primele două locuri la ambele categorii de respondenți situându-se aceleași opțiuni: *cunoașterea teoriilor interculturale* și *studenți mai bine pregătiți* (Tabelul 2).

Tabelul 2. Comparație pe criteriul de vârstă.

Vârsta	Top 3 elemente motivaționale		
	Locul 1	Locul 2	Locul 3
<= 40 ani	Cunoașterea teoriilor interculturale	Studenți mai bine pregătiți	Mai mult exercițiu practic
peste 40 ani	Cunoașterea teoriilor interculturale	Studenți mai bine pregătiți	O programă analitică specifică

Această constatare poate induce prezumția că adoptarea abordării interculturale în practica curentă este considerată, de ambele categorii de vârstă un atu profesional, ceea ce indică un nivel ridicat de motivație. Pe baza acestor rezultate, care sunt consistente și cu cele obținute la întrebările anterioare, putem afirma că:

- vârsta cadrelor didactice nu influențează motivația acestora pentru adoptarea unei abordări interculturale în predarea limbii engleze;
- toate cadrele didactice simt nevoia unei fundamentări teoretice a conceptului de interculturalitate;
- o motivație importantă o constituie centrarea pe educat și pe nevoile de învățare ale acestuia, ceea ce reprezintă valorizarea obiectivelor propuse în formarea acestora;
- profesorii mai tineri sunt motivați de obținerea unei experiențe în domeniu prin activitate practică la clasă în timp ce profesorii cu vechime își exprimă dorința pentru un document de referință care să ghideze practica didactică.

Motivația cadrului didactic pentru un anumit demers (de exemplu, adoptarea abordării interculturale) nu poate fi înțeleasă în complexitatea ei dacă nu avem în vedere ansamblul de motivații intrinseci și extrinseci ale profesiei. O legătură importantă există între motivație și cogniție: „*motivația direcționează procesele cognitive iar cogniția, la rândul ei, influențează motivația*” (Neculau, 2003:111). În acest context, *dezvoltarea profesională* prin dimensiunea cognitivă constituie o motivație puternică în și pentru cariera didactică deoarece ea asigură elementul de forță psihologică (*‘psychologic empowerment’*) care va contribui la un nivel ridicat al stimei de sine.

Dezvoltarea profesională este un proces complex care presupune dobândirea de noi cunoștințe și abilități care vor duce la creștere personală și perfecționare în cariera aleasă.

Realizarea acestui obiectiv implică oportunități de învățare, ca de exemplu cursuri, seminarii de pregătire, grade didactice, calificări universitare sau participarea la conferințe, simpozioane, etc. Acest demers poate fi făcut atât în raport cu poziția actuală cât și cu una viitoare.

Poziția prioritară a itemului referitor la cunoaștere acordată de majoritatea respondenților indică că aceștia au o motivație intrinsecă în raport cu adoptarea abordării interculturale în practica didactică. Dorința de cunoaștere care, implicit, înseamnă dezvoltare profesională aduce în prim plan existența motivației de creștere și de autorealizare precum și un nivel de expectanță și aspirație către un anumit rezultat anticipat: accesarea la împlinire profesională odată cu acceptarea provocărilor cognitive și afective implicate de translatarea către o nouă abordare în predarea/învățarea limbilor străine, abordarea interculturală.

4. Concluzii

Didactica limbilor străine are drept obiectiv central fundamentarea cadrului teoretic și practic în care profesorul de limbi străine, prin transmiterea unei limbi și a unei culturi țintă, va forma educatul pentru abilități de socializare și comunicare într-o lume globalizată. Deci, prin lărgirea cunoașterii teoretice, experiență practică și rezultate optime, cadrele didactice investigate, indiferent de vârstă și experiență anterioară, au disponibilitatea de a-și găsi în abordarea interculturală stimulii motivaționali care le vor susține și dinamiza energiile pentru a atinge un potențial maxim în profesie.

Obiectivul unei abordări interculturale în predarea/învățarea limbilor străine este ca educatul să devină un utilizator competent (deci, mai bun decât în prezent) al limbii străine învățate, capabil să facă față cerințelor de comunicare într-o lume a diversității culturale. Deci, opțiunea majoritară pentru itemul *studenți mai bine pregătiți* reconfirmă orientarea pragmatică, centrarea pe nevoile educatului și valorizarea obiectivelor propuse în formarea educaților.

Bibliografie

- Aniței, Mihai. (2010). *Fundamentele Psihologiei*. București: Editura Universitară.
- Brown, H.D. (1994). *Principles of Language Learning and Teaching*, New Jersey: Prentice Hall Regents.
- Cosma, Teodor, Simona Butnaru și Constantin Cucoș. (2001). *Educația interculturală – ghid pentru formatori*. Iași: Ed. Erola.
- Byram, M. (1989). *Cultural Studies in Foreign Language Education*. Clevedon; Multilingual Matters.
- Chisholm, I.M. (1994) "Preparing teachers for multicultural classrooms". *The Journal of Educational Issues of Language Minority Students*, v. 14.
- Ciolan, Lucian (2000). *Pași către școala interculturală - ghid de educație interculturală pentru cadrele didactice*. București: Ed. Corint.
- Cozma, Teodor (coord.). (2001). *O nouă provocare pentru educație: Interculturalitatea*. Iași: Ed. Polirom.
- Cristea, S. (1998). *Dicționar de termeni pedagogici*. R.A.-București: Ed. Didactică și Pedagogică,
- Cucoș, Constantin. (1999). *Prefață*. In P. Dasen, C. Perregaux și M. Rey (1999). *Educația Interculturală. Experiențe, politici, strategii*. Iași: Ed. Polirom: 13-19.
- Cucoș, Constantin. (2000). *Educația - Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Ed. Polirom.
- Cucoș, Constantin. (2000). *Pedagogie*. Iași: Editura Polirom.
- Cucoș, Constantin și Teodor Cozma. (2001). „Locul educației pentru diversitate în ansamblul problematicei educației contemporane” în Cozma (coord), *O nouă provocare pentru educație: Interculturalitatea*. Iași: Ed. Polirom.

- Deci, E.L. (1975). *Intrinsic Motivation*. New York: Plenum Press.
- Dörnyei, Z. (1990). "Conceptualizing motivation in foreign language learning". *Language Learning*, 40: 46-78.
- Dörnyei, Z. (2001). *Teaching and researching motivation*. Harlow, U.K.: Longman.
- Dörnyei, Z. (2002). "The motivational basis of language learning tasks". In Robinson, P.(ed.) *Individual differences in second language acquisition*. Amsterdam: John Benjamins: 137-158.
- Dörnyei, Z. (Ed.). (2003). *Attitudes, orientations and motivations in language learning*, Oxford: Blackwell.
- Gardner, R.C. (2001). "Integrative motivation and second language acquisition". In Dörnyei, Z. & Schmidt, R. (eds). *Motivation and second language learning*. Honolulu, HI:University of Hawai'i Press: 1-20.
- Iacob, L., O. Lungu și M. Alexandrescu (2001). „Eticheta etnică și greutatea stereotipurilor”. *Psihologia Socială* 7: 41-59. Iași: Ed. Polirom.
- Iucu, R. (2004). *Formarea cadrelor didactice*. București: Ed. Humanitas Educational
- Jinga, I. Istrate, E. (coord.). (1998). *Manual de pedagogie*. București: Editura All Educațional.
- Neculau, Adrian. (coord.). (2003). *Manual de psihologie socială*. Iași: Ed. Polirom.
- Nedelcu, Adrian. (2003). *Dimensiunea multiculturală a educației-Formarea cadrelor didactice din perspectiva educației multiculturale* (teză de doctorat - prof. coordonator Emil Păun).
- Nedelcu, Adrian. (2004). *Învățare interculturală în școală-Ghid pentru cadrele didactice*. București: Ed. Humanitas Educațional.
- Neveanu-Popescu, Paul. (1978). *Dicționar de psihologie*. București: Editura Albatros.
- Pânișoară, G. și I. O. Pânișoară. (2010). *Motivarea pentru cariera didactică*. București: Editura Universității din București.
- Rey, M. (1999). „De la o logică mono la logica de tip inter. Piste pentru o educație interculturală și solidară”. In Dasen P., C. Perregaux și M. Rey (1999). *Educația interculturală. Experițe, Politici, strategii*. Iași: Editura Polirom.

IV. STUDII LITERARE

PSIHIATRIA CA LITERATURĂ

Mirela Radu

Asist. univ., Universitatea „Titu Maiorescu”
Facultatea Științe Sociale și Politice
mirela_radu_3@yahoo.com

Abstract: Beyond writers there are biographies which get through their works. As the Latins stated *Artem non odit nisi ignatus*. Thus, art cannot be ignored and physicians, generally speaking, were promoters of art in its manifold aspects. One of the writers who managed to blend his medical studies with literature as form of art is Augustin Buzura. His medical profession, as a psychiatrist, strongly influenced the pages of literature he has written. Our literary physician struggled to reveal the inner mechanism of his characters' actions. Most of the psychologies the writer has created belong to tormented individuals whose only way to defend against society is by shutting in and by introspection.

Key words: *psychology, social aggression, introspection, conscience.*

Augustin Buzura (1938-) este un bine cunoscut psihiatru, prozator și eseist român. Face parte dintre literații ce au la bază o educație medicală. Între 1958-1964 a urmat cursurile Facultății de Medicină din Cluj pe care a absolvit-o cu diploma *Shakespeare în psihiatrie*, încă o dovadă a conexiunii medicină-literatură și a preocupării pentru psihiatrie care, de altfel, străbătut ca un fir roșu întreaga proză a lui Buzura. Legătura scriitorului cu medicina este sesizată și de Cornel Ungureanu care afirma despre personalitatea acestuia: „Medic psihiatru, scriitorul nu încearcă, nici măcar în treacăt, să-și abandoneze întrebările acumulate în anii formației sale științifice.” Iar în legătură cu personajele sale, același critic încă o dată observa afinitatea prozatorului pentru personaje provenite din mediul medical sau științific: „Eroii lui Buzura refuză și se refuză, nu fără un orgoliu al autoflagelării. Inteligențe în fierbere, medici sau cercetători sau studenți aflați în luptă cu imposibilul, cavaleri ai unor bătălii ce trebuie purtate”, deoarece Buzura „repune în discuție, într-un cerc de parabole, problema raportului intelectualului cu lumea, a omului de știință cu epoca, cu semenii săi”.

Însuși prozatorul afirma în legătură cu ceea ce alcătuiește crezul său: „dacă morții biologice nu i se poate opune, în ultimă instanță, nimeni, morții psihice avem putere și mijloace să i ne opunem.” Astfel, romanul *Absenții* îl are ca protagonist pe Mihai Bogdan, medic psihiatru care sub forma narațiunii la persoana întâi se autoanalizează. Mihai Bogdan luptă să nu cadă în apatie și absență. Întregul roman este presărat cu lexic medical: „intoxicat”, „hipnotizat”, „a reprima”, „structura psihică”, „m-am săturat de laborator, de bolnavi”, „somnifere”, ajungând la concluzia că a fi doctor înseamnă să „vindeci pe alții, însă nu te-ai putut vindeca pe tine însuși”. Romanul *Fetele tăcerii* este o narațiune a conservatorismului țărănimii față de partid pe fundalul rezistenței legionarilor retrași în munți. Augustin Buzura a fost un adversar constant al comunismului, alături de Geo Bogza, Dorin Tudoran, Eugen Simion, Nicolae Manolescu.

Criticul Anton Cosma, analizând tipologia personajelor din romanele contemporane, identifică mai multe categorii de trăsături psihice: omul social, caz în care criticul se apleacă cu predilecție asupra romanelor lui Alexandru Ivasiuc; frustratul adică insul: „care, pus de soartă în aceeași situație de a-și defini existența în raport cu niște structuri sociale supraindividuale, nu izbutește să se ridice la adevărata condiție și-și trăiește viața ca

înfrângere.” Iar între Ivăsiuc și Buzura există nenumărate similitudini. Una dintre cele mai evidente sunt personajele: intelectuali inadaptați la societatea mercantilă în care trăiesc.

În cazul romanului *Absenții* publicat în 1970, Augustin Buzura promovează cazul umilinței unui psihiatru, Mihai Bogdan, obligat să mintă. Frustrarea personajului îmbracă haina absenței ca formă de indignare. Revolta pe care o resimte este de fapt una îndreptată împotriva vieții trăită „ca așteptare, ca pact de neagresiune între conștiință și realitate”, iar ieșirea din această letargie se face sub imperiul agresiunii amintirilor reprimite. Bucurându-se de aprecierea criticilor, romanul de debut al scriitorului, dincolo de prezentarea unui personaj la care „complexul frustrării se suprapune aceluia al propriei vinovății” l-a propulsat pe scriitor drept critic al regimului în care trăia. O altă caracteristică psihologică a personajelor din scrierile contemporane este identificată de criticul Anton Cosma ca fiind absența, abulia. Criticul definește această absență ca fiind: „înstrăinare de sine, de esența sa, a individului modern, înstrăinare cu rădăcini în egală măsură sociale și cognitive, și care se manifestă prin inerția temporară, desigur, în planul acțiunii.” Dar absența personajului este o formă de desprindere de real, de socialul ce îl înăbușă, romanul constituindu-se într-un studiu realist și imparțial al manifestării absenței, dar și al mecanismelor ce o generează. Romanul are trei straturi ale devenirii conștiente a personajului: însingurarea, criza intelectuală și introspecția care: „nu fac decât să așeze această integrare pe baze mai lucide, mai realiste”.

În *Fețele tăcerii* (1974), Buzura promovează o adaptabilitate a personajelor ce depășește grupul social, fiind specifică: „individului aflat în faza dobândirii conștiinței de sine ca eu proiectat în planul istoriei contemporane.” Narațiunea a fost considerată „cel mai incitant roman al obsedantului deceniu, la vremea lui”, deși i-au fost aduse și critici pentru modul în care mișcarea de rezistență din munți este pusă sub semnul legionarismului. Excesele perioadei comuniste sunt înfierate de medicul-prozator, în permanentă căutare a justiției: „Aflarea adevărului despre o epocă tulbură, în care s-au comis abuzuri sau ilegalități, de fapt restabilirea datelor reale ale întâmplărilor sau ale momentelor trăite...” Ruxandra Cesereanu consideră că ceea ce dă consistența romanului este divulgarea procesului de colectivizare și prezentarea rezistenței anticomuniste retrase în munți. Prozatorul reușește să îmbine introspecțiile cu destăinuirile grefate pe scheletul unor mari transformări sociale, reușind să pună sub semnul întrebării perioada descrisă, dând senzația autenticității: „În *Fețele tăcerii* Augustin Buzura creează o *tensiune a participării* la tot ceea ce se relatează, la evenimente, rar întâlnită în alte romane de azi”.

Într-un interviu acordat în data de 14 martie 2011 Anei Maria Vulpescu și publicat în format electronic pe jurnalul.ro aparținând *Jurnalului Național*, Augustin Buzura rememora scrierea romanului afirmând:

Când m-am decis să renunț la medicină, o profesie care mă pasiona cu adevărat, și să-mi asum riscul de a începe o altă, de la minus zero, m-am gândit la toate câte ar putea să mă aștepte. Inclusiv la faptul că trebuie să scriu în așa fel încât romanele mele să reziste timpului. Dacă un scriitor nu-și propune asta, nu are rost să-și piardă vremea și viața chinuind hârtia. Ca urmare, am început să citesc și să scriu cu disperare, decis să-mi ajung din urmă generația, să cunosc în cele mai mici detalii lumea înconjurătoare, psihologiile umane, dar și performanțele științei de care nu mă puteam despărți. Interzicerea *Absenților*, romanul meu de debut, a fost lecția cea mai dură pe care, de altfel, am primit-o la timp. Atunci am înțeles că răspunzi de fiecare cuvânt scris, că în împrejurări dificile rămâi singur, ocolit de lume. Și am mai descoperit ceva,

esențial: că existam, că scrisul meu conta, nu putea fi ignorat. Dar la ediții definitive nu mă gândeam. Eram tânăr, mă preocupa moartea altora și, mai ales, moartea psihică, așa cum reiese și din roman, dar nu și a mea. Obsesia mea era cartea următoare. Sigur, nu vreau să fiu mai modest decât se cuvine: cred foarte mult în acest roman și în destinul lui. Mă încapățânez să cred că această primă apariție în ediție definitivă este un alt început.” Întrebat, în același interviu, dacă morala cărții mai poate fi aplicată și în noile condiții, Buzura afirma răspicat: „Din păcate, da! M-a interesat întotdeauna relația omului cu istoria, cu o istorie crudă, brutală cu cei ce îi ignoră lecțiile. Nu mi-aș fi putut imagina că, după mai bine de patru decenii – câte au trecut de când mi-am început documentarea pentru roman-ura, ignoranța, frica, mizeria materială și morală vor fi mai dureroase, mai apăsătoare decât atunci. Țara a rămas tot la cheremul activiștilor, numai că cei de astăzi nu te omoară cu gloanțe, ci cu mizeria materială și spirituală. România a devenit un rai al prostiei arogante, al inculturii și al hoției. Înainte, foștii activiști țineau oamenii cu forța în țară, așa încât, pe timpul acela, mulți își riscau viața trecând Dunărea înot sau încercând cele mai ciudate metode de evadare. Azi, în schimb, urmașii vechilor activiști te fugăresc pur și simplu din țară, îți interzic prin legi idioate dreptul la muncă, la învățătură și la sănătate. Țara nu este condusă, ci stăpânită în stil mafiot. După 21 de ani de la Revoluție, ne-am întors de unde am plecat. Ba chiar mai jos. Ca și atunci, intelectualitatea, în marea ei majoritate, îi înalță contra-cost ode conducătorului unic și luptă cu disperare cu comunismul și cu Securitatea, decedate demult, de moarte naturală. Exact ca în roman, doar cei ce au luptat, chiar dacă pe baricade diferite, se mai înțeleg între ei. Lichelele prezentului nu cunosc nici măcar trecutul apropiat, spaimile și durerile propriilor părinți. În cea mai liberă dintre lumi, suntem uitați de toți, încurcați în propria noastră nimicnicie, transformați într-o tristă mahala a Europei. Trăim fără să ne respectăm instituțiile, fără legi, fără speranțe, fără morală, ca în anii ce au precedat Regulamentul Organic al generalului Pavel Kisselef.

Dar Buzura este menționat de Paul Goma care se declara dezamăgit de neimplicarea lui Buzura. Era 1989, iar scriitorii, așa zis dizidenți, protestau. Paul Goma percepe în stilul caracteristic evenimentul: „marele memoriu in-te-ri-or! (mult s-au scremut – dar și când a ieșit, ce-a ieșit: un fîs administrativoid [...]) – a fost semnat, deci, de: Bogza, Doinaș, Hăulică, Paler, Paleologu, Pleșu, Șora. Ăștia măcar au semnat. Ceeace nu e puțin lucru la un scriitor român, căcăcios din tată-n fiu.” Iar în legătură cu Buzura, Paul Goma îl acuză de lașitate, pe un ton acid: „Monica îmi spune: Buzura... s-a internat în spital, de frică. Înainte de a se băga sub țol, i-a transmis Monicăi (prin Dimisianca?) rugămintea-din-urmă: «Doamna Monica să-mi facă numai critică estetică»! Ceea ce înseamnă că psihiatrul maramureșean a învățat și cuvîntul «estetică» – de unde: de la Gogu Rădulescu? Ah, scriitorul român cotidian!” Alți critici merg până la a nega chiar însă rezistența prin cultură pe care Buzura afirmă că a promovat-o: „nu se poate afirma în nici un caz că ar fi practicat rezistența princultură – dintr-un motiv foarte simplu: nu poți fi, în același timp, și-n căruță, și-n teleguță; și elogiator al Partidului și Secretarului, și contestatar al lor.” Citând în sprijinul afirmației lor câteva scrieri pline de avânt față de politica partidului: „Sînt 12 ani de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu a preluat conducerea partidului și a statului, dar acești ani, atît de generoși în evenimente, ne-au îmbogățit cu o experiență enormă, ne-au arătat dimensiunile noastre reale, chipul nostru cel adevărat și forța noastră. „Dar lucrurile sunt nuanțate și nu pot fi privite doar printr-o singură prismă”.

În continuarea interviului acordat Anei Maria Vulpescu, Buzura își prezintă crezul literar, reiterându-și verticalitatea morală:

De cînd am descoperit ce înseamnă a scrie, am făcut tot posibilul să mă simt pe o poziție morală corectă și să cunosc performanțele literare - și nu numai - ale timpului meu. În clipa în care te gîndești la obstacolele de orice fel, politice, economice, morale, la ce zice sau ce crede lumea, critica etc., scrisul își pierde forța. Scrii pentru că numai așa simți că exiști, scrii să

trăiești, scrii să amâni moartea, scrii să aduci și să le oferi ceva nou și adevărat celorlalți, scrii să te pui în acord cu înzestrarea ce ți s-a dat, și așa mai departe. Nu alegi dintre două sau mai multe rele, nu te adaptezi lumii, gusturilor și modei, ci faci tot ce îți stă în putere să o schimbi tu, să-i adaugi ceva din tine, ceva ce n-a mai avut până atunci.

Personajul principal din *Fețele tăcerii*, ziaristul Dan Toma se găsește prins între dorința sa pentru aflarea adevărului și sentimentul frustrării. El caută să își salveze valorile morale dar ca și personajele din romanul precedent al autorului, ajunge să experimenteze o stare de absență. Criticul Anton Cosma propunea o paralelă între cele două romane *Absenții* și *Fețele tăcerii* pe care le consideră că alcătuiesc un „diptic problematic”. Dacă ambele romane au ca temă centrală „anonimizarea individului modern”, în *Absenții* această anonimizare este premergătoare reificării, pe când în *Fețele tăcerii* personajele nu se lasă pradă neliniștilor interioare, neacceptând „absența”. Dan Toma este asemuit de criticul Anton Cosma lui Ștefan Gheorghidiu, eroul camil-petrescian, dar diferența între cei doi este aceea că eroul lui Buzura, nu caută să identifice limitările, ci să le surmonteze: „nu caută niște limite ale individului, ci o cale acceptabilă de integrare a lui în lume”, să devină un om social; iar metafora din titlul romanului, „tăcerea” reprezintă în fapt anonimizarea, o formă de protecție, iar depășirea acesteia reprezintă reintrarea în umanitate. Anton Cosma consideră romanul politic al lui Buzura o modalitate de socializare. Estomparea graniței dintre real și ireal este o modalitate de zăgrăvire a unor cazuri patologice. Totodată, același critic observa caracterul clasic al scrierilor lui Buzura ale cărui scrieri au o tramă structurată dramatic.

Criticul Dan Culcer vede în *Orgolii* un roman cu teză, ca de altfel și *Iluminări* și *Delirul*, datorită naturii „convențiilor folosite, intervenția unor comentarii care (neapartenând nici personajelor, nici naratorului) se confundă cu intervenția autorului, implicit existența unei optici narative în cadrul careia naratorul pare să știe mai multe decât eroul său și comunică știința sa direct lectorului.” În legătură cu *Orgolii*, Ruxandra Cesereanu vede în el „mai mult un roman la modă al obsedantului deceniu.” Eseista merge până a desluși în scrierile lui Buzura un mesaj subliminal, trimiteri la experimentul Pitești, în care victima este obligată să devină călău. Viziunea narativă este deci dominată de intervențiile autorului care se retrage doar arareri, lăsând loc jurnalului unui personaj. Ruxandra Cesereanu afirmă că între Buzura și personajul central, doctorul Ion Cristian - chirurg oncolog, există o relație de conivență. Dincolo de largul portret al personajului ce se conturează gradat, romanul reprezintă o analiză a proceselor sociale mergându-se pe linia practicii medicale: cea a existenței unei etiologii, instituirea unui tratament, toate având la bază o dentologie. Vocile narative sunt multiple: cea a medicului oncolog, dornic să găsească un tratament împotriva cancerului; cea a fiului său, Andrei; cea a procurorului Redman ce îl acuzase pe oncolog de acțiunii anticomuniste și de deținerea unor documente (în fapt materiale de cercetare în vederea scrierii unei cărți intitulată *Imbecilii și istoria sau Istoria stupidității*) și cea a jurnalului găsit de naratorul-autor. Acest dosar de probe, depoziții și pagini de pretins jurnal ne amintește de tehnica lui Camil Petrescu, tehnică menită să confere autenticitate scrisului.

Acest lucru este observat și de criticul Dan Culcer ce constata autenticitatea tensiunii: „pe care o realizează în descrierea conflictelor de interese și mentalități din jurul unei poziții sociale râvnite”. Credem că autorul s-a identificat cu personajul său: doctorul

Ioan Cristian, poate că prin vocea personajului răzbat însuși principiile de viață ale autorului atunci când personajul afirma că boala cea mai gravă a societății nu este cancerul, ci cea care conduce la proliferarea prostiei, agresivității și egoismului. Dan Culcer observa chiar o similitudine între romanul lui Buzura *Orgolii* și cel al lui Victor Papilian *Chinuții nemuririi*. Mergând pe logica inițiată de critic, credem că aceste asemănări sunt, dincolo de plasarea acțiunii pe tărâm medical, faptul că în ambele romane există medici avizi de adevăr, ce nu se regăsesc spiritual într-o lume dominată de mercantilism. Medicul Cristian este speriat nu de moartea biologică, ci de cea psihică, existând, potrivit lui, încă o stare: cea de agonie, cei născuți morți, cei ce nu pot accede la stadiul de om. Identificarea vizibilă între autor și personajul său este sesizată și de criticul Dan Culcer care afirmă: „Doctorul Cristian, și cu el autorul, vădit solidar cu personajul său, cum am arătat, trece printr-o seamă de experiențe (concrete pentru personaj; trăite, aflate sau imaginate de autor) care au valoare simbolică și reprezintă atitudini posibile în situații comune sau în situații-limită, opțiuni, soluții de existență, supraviețuire și acțiune.” Romanul este încărcat de simboluri: medicul trăiește noaptea, frigul și ceața bătrâneții senectuții, iar cicatricea ce zvâcnește este simbolul trecutului său. Criticul reproșează autorului că dincolo de meliorismul evident al scrisului, nu sunt aprofundate concepțiile filozofice. Totodată, același critic observa că autorul, prin soluționarea sorții unora dintre personaje (de exemplu procurorul Redman) devine un moralizator lăsând „...să acționeze credința în existența unei justiții imanente, pedepsind orice faptă reprobabilă, în spiritul basmelor în care căpcăunii și balaurii mor cu capetele tăiate, iar fetele cele rele ale babei se coc în cuptor”.

Criticul Gabriel Dimisianu remarcă vastitatea ca dimensiune a narațiunilor lui Buzura, monumentalitate dată de diverse procedee: „de la procese petrecute în spații obscure ale conștiinței până la surprinderea mentalităților de grup social, de la urmărirea dramelor intime la proiectarea pe mari pânze a destinului unor clase, comprimând ori dilatând timpul istoric, răzbătând prin numeroase medii, punând în relație soarta individului, a insului comun cu împrejurările care au dus la revoluționarea profundă a societății românești în deceniile de după ultimul război.” Criticul nota faptul că așteptarea determină atât în *Absenții*, cât și în *Vocile nopții* declanșarea crizei autointrospectării. Această introspecție îl determină pe critic să îl înscrie în linia proustianismului. Ștefan Pinteș, personajul din *Vocile nopții*, rememorându-și trecutul constată prăbușirea stabilității sufletești dată doar de evenimentele superficiale ale vieții cotidiene. De fapt, toate personajele autorului sunt supuse unor confruntări. Ștefan Pinteș este asaltat de două rânduri de neliniști: unele în legătură cu acuzația adusă de miliție și unele legate de însăși rememorarea trecutului. Ceea ce iese din tiparul scrierilor lui Buzura este tonul persiflant și adesea sfidător al personajului central. Însuși limbajul folosit de autor este unul veridic personajele fiind zugrăvite: „cu autenticitate extraordinară. Limba lor e firească, vie, mustind savuros de seve argotice.” Autenticitatea este dată de experiențele existențiale ale personajelor: „Preaplinul existențial izbucnește de peste tot invadând scena epică, trecând dincolo. Chiar suferințele, ezasperarea, revolta sunt convertite în energie activă, convocate la încordarea eroică de a apăra principiul vieții, bunul suprem.” Dacă până la acest roman, autorul este acuzat de înțepenire maniheistă, odată cu *Vocile nopții* lumea nu mai este zugrăvită în alb și negru.

Sub titlul *Bloc notes*, Buzura își publică crezul său literar, autorul arătându-se interesat de resorturile interioare ale psihologiei individului, aspecte pe care scriitorul le pune în interdependență cu alte aspecte ale vieții: „manifestări din sfera socialului, pe de o parte, a moralei sau a disciplinelor umaniste, pe de alta. „De altfel, autorul pare interesat de zugrăvirea lumii oamenilor de știință, a geneticienilor, medicilor, psihiatrilor. Buzura se arată iritat de mințile obtuze, de „ghiveciul etico-estetic-oligoid al micului burghez”, pentru el trăirea și implicarea trebuind să fie autentice. Determinismul impus de societate individului este, deci, una din temele predilecte ale lui Buzura. Criticul Gabriel Dimisianu observa la Buzura o căutare asiduă a realității și proceselor sociale. Acestă socializare excesivă este observată și de criticul Eugen Simion care afirma că acest fenomen îl caracterizează pe Buzura, cel dedicat: „sentimentelor etern-umane, le vede, cu alte vorbe, în manifestările obișnuite de viață și examinează modul cum mecanismul istoriei determină, de pildă, dragostea dintre doi tineri.”

Fluxul de amintiri o invadează și pe eroina Ioana Olaru, traducătoare de limba engleză, din *Refugii*, flux generat de o traumă psihică. Ajunsă într-o clinică de psihiatrie, Ioana își rememorează trecutul, sub atenta observație a doctorului Vlad Cosma, în scop curativ. Ioana este în căutarea unui refugiu în fața agresiunilor morale ale societății. Fire neliniștită, aceasta oscilează permanent între atitudinea de înflăcărare și apatie. Retrospecția la care se supune are rol dublu: lezează răni sufletești abia cicatrizate, pe de o parte, pe de alta, capătă sensul autocunoașterii, o posibilitate de: „a vedea pur și simplu, a nu orbecăi în necunoaștere de tine și de ceilalți, a nu fugi de adevăr, iată, printre altele, spre ce îndeamnă romanul lui Buzura...”

În legătură cu publicistica lui Baranga, Mircea Iorgulescu nota caracterul direct, franc, eclectic al acesteia, seriozitatea temelor abordate fiind evidentă: „este, dimpotrivă, ca și romanele sale de altfel, sobră, temeinică, de o seriozitate tipic ardelenescă, gravă fără solemnitate protocolară și deschisă noului fără entuziasmul complezent ce poate asigura, la nevoie, o restrângere în cel mai rigid conservatorism.” Același critic nota caracterul neornamentat al stilului lui Buzura, scriitorul părăsește literaturizarea, având atitudinea unui luptător, ardelean serios, statornic, grav, așa cum, de altfel, se autocaracteriza. Buzura considera arta și știința căi de a investiga realitatea, văzând în aceste două căi de analizare „sinteze generale în atac” împotriva viziunii limitate asupra vieții.

Criticul Eugen Simion identifica la personajele lui Buzura revenirea obsesivă a aceleiași teme, cea a „meditației morale”. Același critic saluta apariția romanului *Absenții* ca fiind unul dintre „analizii cei mai pătrunzători din ultimul deceniu.” Spre deosebire de alte jurnale morale ale prozei actuale, Buzura lasă viața afectivă a personajelor să fie invadată de cea a colectivității, făcând totodată incursiuni sinuoase în vis, realitate, cu translații de la obiectiv la subiectiv, dar trama rămânând aceeași: analiza încheată a resorturilor interioare. Medicul psihiatru Mihai Bogdan, aflat sub tutela profesorului Poenaru își vede munca însoțită de acesta din urmă, rămânându-i să își apere demnitatea prin ironie. Așteptatea prietenului său, Nicolae, determină un adevărat flux de amintiri, memorări și reordonări. Criticul Eugen Simion identifica drept temă a romanului neliniștea așteptării în care timpul este perceput diferit: într-un timp obiectiv redus sunt retrăite întregi ani de existență, alături de „raportul dintre revoltă și valoare în existența individului.” În ceea ce privește romanul

Fețele tăcerii, Eugen Simion observa o schimbare de ton, o ingerență mai pronunțată a factorului istoric.

Și în *Orgolii* (1977) reappare tema așteptării. Aceasta ia forma, în cazul medicului Ion Cristian, insucceselor de a găsi un citostatic eficient, iar așteptarea convertește în indignare față de docilitate, de supunere la conformismul generat de societate: „Dincolo de perdeaua verbelor, există acea textură a tuturor compromisurilor posibile, conturată sub tiranica zodie a clipei rostirii memoriei... ipostazele compromisului cu care se confruntă neconținut eroul lui Buzura constituie acele fețe ale tăcerii sale, ale izolării sub cupola solitudinii”. Criticul Marian Odangiu identifica la romanele lui Buzura reapariția obsedantă a aceleiași teme: frica de moarte psihică (în fapt adaptarea), ce se transpune prin abulie și tăcere:

O redundanță necesară, programatică, în marginea dezvăluirii adevărilor ce țin de premisele, dar și de consecințele, morții psihice a individului. Ca și la Marin Preda ori Alexandru Ivasiuc, aceasta e rezultatul adaptării, al conformismului plat, al subordonării fără discernământ la imperativele necesității, într-un cuvânt, al depersonalizării și dogmatizării insului. Rezultatul și expresia lor.

Recuzita acestei scenaristici este realizată prin evocări ale unor amintiri, multiplicarea unghiurilor de relatare, prin autoanaliza personajelor, lărgirea duratei ce include timpul amintirilor ce conduce la o identificare a adevărilor: „Expansiunea memoriei devoratoare declanșează o aventură a imaginarului, care scoate la lumină tulburătoare adevăruri.” Criticul Marian Odangiu vede în romanele lui Buzura o memorie politică, făcând din autor un exponent al generației sale: „O memorie inevitabil politizată. Iar în obstinția cu care problema *morții psihice* revine în romanele lui Augustin Buzura e de bănuț esența atitudinii prin care autorul se afirmă ca o conștiință a timpului său”.

Parcă intuind similitudinea dintre Buzura și Max Blecher, similitudine ce se întinde dincolo de aparența de a fi ambii absolvenți de medicină, criticul Ioan Holban face referire la sondarea convingerilor personajelor: „În atmosfera halucinantă, cu accente kafkiene, a spațiului subconștientului sondat de narator, gândurile se personifică devenind interlocutorii personajului care își caută identitatea într-un alt univers, imaginar, un teritoriu oniric pe care l-am putea numi, preluând o sintagmă a lui Blecher, *irealitatea imediată*...” Luciditatea excesivă a personajelor lui Buzura îl determină pe critic să le catalogheze ca suferind de un complex al lucidității”. Criticul Ioan Holban identifica la *Fețele tăcerii* nu atât o schimbare profundă a personajelor, ci mai degrabă o schimbare de discurs al naratorului, prin introducerea anchetei ca mod de prezentare a mai multor puncte de vedere. În legătură cu *Orgolii*, Ioan Holban identifica „dimensiunile acelorași raporturi tensionate care se creează între fizic și psihic, convingere și credință, viață și moarte, prezent și trecut, implicare și absență.” În descendența camilpetresciană și a lui Hortensia Papadat-Bengescu, Buzura sondează conștiințe „investigarea problemelor de conștiință se realizează sistematic, susținut, fiind un act de emancipare deliberat”.

Criticul Gabriel Dimisianu, analizând romanul *Absenții* observa că personajele sunt dominate de o anumită trăsătură de caracter: Poenaru este un șarlatan, Mihai Bogdan și doctorul Nicolae sunt dominați când de mânie, când de inerție. Dar ca și în cazul altor medici-literați, Buzura aduce în *Absenții* un personaj care este cercetător științific.

Același critic observa la Buzura preocuparea pentru „un realism neprelucrat, dispensat, printre altele, de convenția «subiectului», a «intrigii» ca factor ordonator imperios.” În legătură cu *Fețele tăcerii* se păstrează aceeași introspecție, dar cu largi intarsii de social: „Realismul psihologic al prozatorului își lărgeste, așadar, viziunea, în *Fețele tăcerii*, prin faptul că acordă un interes sporit acelor comportamente și trăiri care sunt efectul determinărilor social-istorice”. Răul suprem îl reprezintă tăcerea, apatia și amorțirea. Tăcerea mai poate fi și semn de înaltă noblete, precum în cazul lui Carol „inapt pentru acțiune, dar hiperdispus la reflecție, retractil și abulic la suprafață, dar febril în adâncuri pentru că gândește neconținut, analizează, compară, caută soluții, totul însă pe plan mental.” Într-un articol din revista *Cultura*, Augustin Buzura încerca să-și răspundă la întrebarea: pentru ce mai scrie și ajungea la următoarea concluzie:

Acum, când timpul ce mi s-a dat este, în marea lui majoritate, în urmă, îmi dau seama că trebuie să scriu doar pentru a mă elibera de infernul din mine. Aceasta mi se pare unica obligație, căci infernul cuprinde nu numai ceea ce am văzut și trăit – durerea, spaima înfrângerile și proiectele nerealizate –, nu numai tentativa disperată de a mă opune morții, ci și nevoia de nou, de nespun încă... Am avut șansa să bat la multe uși: religioase, ezoterice, științifice, parapsihologice. Am cunoscut semenii, oameni cu puteri neobișnuite, psihice și sociale, dar până la urmă am descoperit că toți cei ce caută sensul neliniștii lor au o maladie comună, al cărui unic paleativ este acela de a încerca zi de zi și pagină cu pagină să se elibereze de ei înșiși, în speranța că poate vor găsi răspuns măcar la una din întrebările fără răspuns. Care, firește, să le întărească iluzia că sfârșitul drumului nu este, în realitate, chiar sfârșitul drumului.

Demersul prezentului articol a avut ca scop evidențierea modului în care studiile medicale, mai precis de psihiatrie, ale prozatorului și-au pus amprenta în construirea, atât de detaliată psihologic, a personajelor. Augustin Buzura este fascinat de moartea psihică care, de fapt, înseamnă resemnarea și abulia. Personajele sale duc o dublă luptă: cu ei înșiși (o luptă activă) și cu societatea care îi sufocă (o luptă pasivă, de rezistență morală).

Bibliografie

- Anton, Eugenia Tudor. (1977). *Ipostaze ale prozei*. București: Editura Cartea Românească.
- Buzura, Augustin. (2001). „De ce scriu, Mărturisiri. Texte. Teoretice”. In Ion Simuț. *Augustin Buzura. Monografie*. Brașov: Editura Aula.
- Buzura, Augustin. (2006). „Marginalii la o veche întrebare”. *Cultura* 47 din 9 noiembrie.
- Cesereanu, Ruxandra. (1998). *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească*. București: Editura Fundației Culturale Române.
- Culcer, Dan. (1981). *Serii și grupuri (Citind și trăind literatura)*. București: Editura Cartea Românească.
- Cosma, Anton. (1977). *Romanul românesc și problematica omului contemporan*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Dimisianu, Gabriel. (1977). *Nouă prozatori*. București: Editura Eminescu.
- Dimisianu, Gabriel. (1983). *Lecturi libere*. București: Editura Eminescu.
- Dimisianu, Gabriel. (1987). *Subiecte*. București: Editura Eminescu.
- Holban, Ioan. (1987). *Profiluri epice contemporane*. București: Editura Cartea Românească.
- Iorgulescu, Mircea. (1982). *Ceara și sigiliul*. București: Editura Cartea Românească.
- Lazlo, Alexandru. (2008). *Viceversa. Polemici pro și contra Paul Goma*. Timișoara: Editura Bastion.
- Odangiu, Marian. (1984). *Romanul politic*. Timișoara: Editura Facla.
- Popa, Marian. (1982). *Competența și performanța*. București: Editura Cartea Românească.
- Simion, Eugen. (1978). *Scriitori români de azi*. Vol. I. București: Editura Cartea Românească.
- Simion, Eugen. (1984). „Sociologia romanului”. *România Literară* 29.
- Ștefănescu, Alex. (1977). *Preludiu*. București: Editura Cartea Românească.
- Ungureanu, Cornel. (1985). *Proza românească de azi*. București: Editura Cartea Românească.

POETUL DE LA DOLHASCA

Mirela Radu

Asist. univ., Universitatea „Titu Maiorescu”
Facultatea Științe Sociale și Politice
mirela_radu_3@yahoo.com

Abstract: Emil Brumaru graduated from the Faculty of Medicine and practices this profession in a small town in the north-east of Romania. He left his profession to write poems. His lyric poetry committed to describing villatic life imbued with playful eroticism. The language of his poems is a bit archaic and colourful. The universe of Brumaru's poetry is ingenuous ingrained with olfactory, tactile and gustative stimuli being mainly sensory poetry which might be the influence of his medical background.

Key words: *ingenuity, voluptuous, ludic.*

Emil Brumaru (1939-), absolvent al Facultății de Medicină din Iași (1963), între 1963-1975 a fost medic la Dolhasca pentru ca din 1975 să se dedice exclusiv literaturii. Declarat născut pe 1 ianuarie 1939 de către părinții săi pentru a amâna intrarea în armată, poetul (născut pe 25 decembrie 1938) tot nu a făcut armata deoarece suferea de T.B.C. Rememorând respectiva perioadă afirma pe blogul personal „Eu le-am spus, mult mai târziu, pe la vreo douăzeci de ani... că degeaba s-au strofocat ei, tot n-am făcut armata, deși, ca medic uman, am grad de ofițer!” În legătură cu starea-i de sănătate precară își amintește plin de ironie: „Am adunat multe: scarlatină, oreion, hepatită epidemică, t.b.c, diabet, o criză comițială inaugurală, neo de piele (operat în 2003), câteva episoade depresive grave (cu internări la balamuc) etc.”, iar în legătură cu înclinația pentru scris afirma deschis: „Nu știu de ce mi-a plăcut să fiu scriitor. Cert e că mi-am dorit dintotdeauna”.

Poetul a trăit în „Dolhasca, Rezervația naturală de îngeri” (după cum singur o numea) și își plasează lirica în spații patriarhale fiind, după părerea criticului Alexandru Ștefănescu, „singurul poet pentru care provincia reprezintă mai mult decât un album de familie... își invită cititorii în atmosfera tihnită a unei case bătrânești.” Aceste lăcașuri rustice capătă o nouă dimensiune sub condeiul poetului, „în care lucrurile, eliberate de funcțiile lor practice, încep să trăiască o viață proprie.” Criticul Anton Cosma identifică în poezia lirică, la Emil Brumaru și chiar la Marin Sorescu, tipologia personajului „sucit”, care intră într-o nouă etapă literară și anume aceea în care: „lărgindu-și semnificațiile sociale și morale, el dobândește acuitate politică și profunzime filozofică”.

Plasându-l în descendența lui Pillat, Fundoianu, Ion Horea și Dimov, George Alboiu vede în Emil Brumaru un veritabil poet, dotat cu o „generozitate picantă” cu o lirică populată de „mici drame de bucătărie reconfortante”, un panegiric al interioarelor ce se „justifică infinite delicii”, toate conferind liricii sale o robustețe șăgalnică, un „hedonism cuminte, bine exersat cu mirosuri apetisante.” De fapt, o lume naivă, „o copilărie care nu se îndură să-și depășească paradisul” care, în mod paradoxal, se îmbină cu un eroticism glumeț. Percepțiile olfactive, vizuale și gustative oferă o perspectivă plină de candoare asupra unora dintre cele mai banale și lumești încăperi: bucătăria ce „devine un fel de « imago mundi »; pentru că toate gusturile, mirosurile etc. au la acest autor o puritate care este a spiritului”.

Lirica lui Brumaru pare o îmbinare a două elemente ce par diametral opuse: o fantezie eglandisantă dar și o judecare mai profundă a valorilor estetice „...jocul lui Emil

Brumaru este pentru oricine: pentru cei obosiți să caute prea mult un divertisment, extraordinar de bine montat în cuvinte pigmentate, iar pentru cei neliniștiți - o filozofie tranchilizantă, ca o compresă parfumată pe creierul îmbâcsit de întrebări”.

Criticul Eugen Simion îl privește pe Brumaru ca fiind un poet cu versuri „surprinzător de mature și unitare”, deținând „o bună tehnică poetică, un simț remarcabil al limbii și o voită vetustate”, în ciuda faptului că este practicantul unei cu totul altei meserii: medicina. Poetul este adeptul tematicii minore, a poeziei casei, cămărilor și gospodăriilor, toate aceste strânse în versuri clare și profunde. Prin acest poet este reînviată gingășia vieții câmpenești. Concluzia criticului referitor la Emil Brumaru este că prin utilizarea cromaticului, utilizarea ironiei, obținerea de efecte comice sau satirice acesta este un neoclasic:”pe care ironia inteligentă și buna calitate a fanteziei îl feresc de a fi un simplu versificator pe teme vechi, cum sunt atâția”.

Dan-Eugen Dumitrescu în *Scriitori români în anecdote și epigrame*, citează „O poemă a lui Emil Brumaru scrisă în stilu-i caracteristic”:

Doamne, născocește-mi rostul.
Am umblat destul ca prostul
După coapse de femeie
Ce se-ncheie, se descheie
Fără niciun fel de cheie.
Și mi-am străduit dorința
Prăbușit lin sub catrința
Lelei, ce-și rânjea ființa.
Și ne-am dus, Doamne, ne-am dus,
Călători precum Isus,
Tot pe apele din sus:
Eu, poet cu ranița
Tristeții în spate,
Ea cu sâni cât banița
Sub buzele late.

Același poet, în maniera sa persiflantă, afirma într-un interviu acordat ziarului *Cotidianul* în 2006 că „Actul sexual este un act de cultură”. În alt interviu, de data aceasta acordat ziarului *România Liberă*, în 2007, poetul dovedește că poate fi și serios, chiar mâhnit, observând cu oarecare tristețe: „Lumea se interesează azi de Gina Pistol, nu de noi (poetii n. r.)”.

Universul liric al lui Brumaru este caracterizat de I. Negoțescu ca fiind unul candid, alcătuit din mărunțișuri: „Serbare de nimicuri de preț, printre care prinde brusc și încet să crească ingenuitatea, plăcerea de a fi și lirismul dulce înțepător jucăuș al celui ce socotea, cu mintea sa uleios florală, că poate e mai bine să se cheme « detectivul Arthur »”. Poetica lui Brumaru este eminamente senzorială, impregnată de stimuli olfactivi, auditivi și vizuali: „Totul e aici senzual și moale, domestic de îngerește catifelat, simțul gustativ și simțul tactil fiind suav exacerbate...” Dar criticul I. Negoțescu nu vede în lirica lui Brumaru senzualitate și nu erotism, sentimentalism și nu sclavia simțurilor: „Mai mult senzual decât erotic, și – paradoxal – mai mult sentimentalizant decât robit simțurilor, căci și le joacă, Emil Brumaru străbate fantast prin *materiile iubirii*”.

Poetul a primit în 1970 premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Versuri*. În același an scrie *Detectivul Arthur*. În 1975 se dedică exclusiv scrisului devenind corector și

apoi redactor la *Convorbiri literare*. În anii următori au apărut mai multe volume *Julien Ospitalierul* (1974), *Cântece naive* (1976), *Adio, Robinson Crusoe* (1978), *Dulapul îndrăgostit* (1980), *Ruina unui samovar* (1983), *Dintr-o scorbură de morcov* (1998), *Poeme alese. 1959-1998* (2003), *Fluturii din pandișpan* (2003), *Poezii (carte la borcan)* (2003), *Opera poetică* (2005), *Submarinul erotic* (2005), *Înfernala comedie* (2005), *Cântece de adolescent* (2007), *Povești erotice românești* (2007), *Ne logodim cu un inel de iarbă* (2008), *Versuri* (2010), *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei...* (ediția a II-a adăugită, 2012), *Intelectuali la cratiță* (volum colectiv, 2012). A mai publicat volumele *Cerșetorul de cafea. Scrisori către Lucian Raicu* (2004), *Dumnezeu se uita la noi cu binoclul* (2006), *Opere I. Julien Ospitalierul* (2009), *Opere II. Submarinul erotic* (2009), *Basmul Prințesei Repede-Repede* (împreună cu Veronica D. Niculescu, 2009). În 2001 a primit Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” pentru *Omnia*, iar în 2011, pentru aceeași operă, a primit premiul revistei *Observator Cultural*. Emil Brumaru a semnat, totodată, și rubricile *Cerșetorul de cafea* în *România literară* și *Crepusculul civil de dimineață* în *Suplimentul de cultură*.

În legătură cu începuturile literare, Brumaru le leagă de meseria de medic. A început să scrie poezie pe când era încă medic la Dolhasca. Într-un interviu acordat ziaristei Laura Toma, de la Jurnalul Național, în data de 26 noiembrie 2006, poetul rememora cu vădit regret acele vremuri de început a scriiturii, afirmând că poezia sa erotică își are obârșia: „De la Dolhasca, unde am fost medic și unde m-aș întoarce. Acolo am descoperit o plăcere nebună a scrisului. Nu erau femei frumoase. Erau țărăncile alea, unele erau foarte frumoase, dar majoritatea erau muncite, obosite și majoritatea timpului stăteam în curte, stăteam în gazdă la un om care era foarte gospodar. Avea grădină, avea fântână - de unde am scris eu fântâna lui *Julien Ospitalierul*, avea și o magazie, unde își ținea lemnele, un closet extraordinar de spațios (...) Dar nimeni nu știa din Dolhasca că scriam versuri. Până când s-a aflat că am luat un premiu și au dat telefon la spital și o asistentă îmi zice cică domnule doctor, unul Bănulescu, zic Bănulescu, poate, v-a sunat să vă spună că ați luat premiul pentru debut, era în 1970”.

În 1970 apărea *Detectivul Arthur*, iar în 1974 era publicat *Julien Ospitalierul*. Ambele personaje erau banale, dar poetul le-a atribuit o „aură ficțională pronunțat drogomană.” Lumea lui Brumaru pare a fi un nestăvilit ospăț a cărui opulență a fost comparată cu cea din *Satyricon*-ullui Gaius Petronius, o rară broderie ce îmbină fantasmagoricul cu trivialitatea lumii casnice. Și dacă ludicul îi caracterizează proza, nimic nu o poate demonstra mai bine decât volumul de *Cântece naive* (1976): „...vechi și dragi bucătării de vară/ simt iar în gură gust suav de-amiază/ și în tristețea care mă-nconjoară/ din nou copilăria mea visează:/ ienibahar, piper prăjit pe plită/ pești grasi ce-au adormit în sos cu lapte/ curcani păstrați în zeama lor o noapte/ spre o delicatețe infinită/ ciuperci cât canapeaua, în dantele/ icre cu bob bălos ce ochiu-și cască/ aluaturi tapisate crescând grele/... mujdeiuri reale, șunci gingașe/ când sufletu-n muștar vrea să se culce...(Elegie).

Senzorialul capătă și mai multă importanță, o adevărată cavalcadă de senzații olfactive, vizuale și auditive, dovedind că poetul este neistovit în a găsi noi imagini frapante: „Din fericire nu și-a epuizat capacitatea de invenție, mai scoate la iveală secrete și panglici”.

Privită într-o perspectivă simplistă, lirica lui Emil Brumaru l-ar cataloga drept un poet erotic. Deși puternic impregnată de semnificații erotice, lirica sa nu divaghează în

vulgar, deoarece Emil Brumaru rămâne eminemamente un copil. O constantă a scrisului său este oximoronul: alăturarea, incompatibilitatea unor termeni ce dezvăluie dualitatea universului liric. Astfel, scândura e moale, seara e clară, burghiul suav, gratiile sunt mătăsoase, vagoanele - fragede, mълurile - dulci, dinții dor melodios, seara doare și ea suav, aerul cade greu, roua din fereastră poate fi tăiată cu ferăstrăul. Erotizarea unora dintre cele mai anodine obiecte este de asemenea o altă caracteristică a stilului lui Brumaru: bucătăriile sunt „pătimașe”, seducția se face cu „pandișpan și zahăr”. Câteodată pasiune provoacă dureri erotizante „Cu sîrme-n sfîrc și coapsele umflate / În moi butuci de umbră, sub lacăte,/ Fecioarele pluteau trântite-alene...”; „am început să exerseze timid, apoi tot mai îndrăzneț, mai necruțător, mai rafinat, cruzimea - ultim deliciu al singurătății mele. Andreele purificate-n untdelemn de zarnacadele luate spre seară cu-o delicatețe infinită în mâini și petrecute voluptuos prin inima fragedă a unui ceasornic de bucătărie mă făceau să jubilez. Cu-o bucată strălucitoare de țiglă - o sfărâmasem pătimaș și abil! - tăiam, ingenuu, viscere moi de fântâni, vii încă, palpitând în găleți emailate cu toarte dibaci arcuite peste carnea suavă. (...) Petreceam zile întregi strivind coropișnițe naive și monstruoase în țîțîni de-arpacas, sfredelind melci devotați cu burghiul, flagelînd fluturi de marfă din plăcerea de-a auzi pocnetul aripilor frînte în dosul latrinelor vărute trandafiriu.” (*Cruzimile lui Julien Ospitalierul*).

Până și bila devine obiect erotic: „Pe urmă-am ținut pătimaș la o bilă de फिल्डेș lucioasă/Cu pântec mic, ce-mi sărea uneori pîn' la buze /Stîrnindu-mi spre seară dorințe ciudate și gînduri atît de confuze /Încît mă sfiam să rămîn cu ea singur în casă.” Aceeași valență o au și legumele și fructele: piersici, nuci, dovlecei, strugurii, roșiile și portocalele. Dulapul este un alt obiect des întîlnit în lirica lui Brumaru statutul lui fiind, din nou, ambiguu: obiect erotic dar și protagonist, victimă dar și agresor. „Așadar, pe lîngă sexualitatea agresivă, identificabilă în insistența cu care revin reprezentările metaforice ale penetrației („Cuiul intră în perete/ Și găleata în fîntînă”, „Și coapsa ta cu fierbințeli de plită/ L-ar fierbe pînă și pe Solomon/ Pe cercurile ei ca pe-un ibric/ Cu lungul său țurlui cuprins în aburi”, „Gardurile-abia închegate, cu leături încă îmbujorate în jurul cuielor” etc. etc.), obsesia apei (deci a unei materii care nu opune rezistență) traduce o fantasmă ce este probabil, dintre toate fantezmele poetului, cea mai puternică: nostalgia vieții foetale, a pîntecului matern cald, tandru și protector. Adică, de fapt, dorința de a regăsi inocența primordială, absolută, a Vieții de dinainte de viață”.

Lexicul resimte influența formației medicale: „Oh, ne-am pictat unul altuia, palizi, pe coapsele calde, vechi peisaje de toamnă...”; „O să-ți ascunzi, c-un surîs vinovat, în ceșcuțe de ceai/ Sîinii rotunzi și pe coapse-ți vei pune o portocală” (*Prima elegie a detectivului Arthur*); „Oh, goale și albe, picioarele tale prelungi cu mici unghii rotunde!” (*A șasea elegie a detectivului Arthur*); „Sunt sticle cu toracele îngust/ Și umeri transparenți neluate-n seamă” (*Sticla* din volumul *Cîntece naive*).

Într-un interviu acordat lui Marius Oprea în revista *Integral*, nr. 4-5 din 1990, Emil Brumaru rememorează începerea Facultății de Medicină din Iași, la 16 ani, când are primul contact cu sala de disecție, primul tușeu pe un cadavru de femeie. Acel moment l-a marcat profund, la fel și disecarea unui sân, motiv pentru care a primit porecla *Sufletețel*. Corporalizarea obiectelor și erotizarea au ca motiv, oferit de poet, pudoarea. Însuși poetul, întrebat dacă îl fascinează hidoșenia, recunoaște apetitul pentru defectele corporale. În

legătură cu trupul bolnav, însă, acesta îi inspiră milă. Perioada de muncă la Dolhasca, sedințele de la raion i-au influențat stilul liric mult mai corporalizat. Planșele de anatomie l-au fascinat în mod deosebit, iar planșa reprezentând sistemul nervos o descrie ca pe o „ramificație de firicele cu negru, cu alb, cu roșu. Eu leg planșa asta de sentimentul de frică. Parcă văd, simt frica”.

Programatic, poetul încearcă să nu-și exprime tristețea în lirica sa, iar tristețea îi este provocată de îmbătrânire. Falsul pudism îi repugnă: „toate părțile corpului pot să intre în literatură. Depinde cum le folosești. Sunt pentru detabuizarea totală a acestor părți de corp”, căci „am pornit de la o furie cumplită, fiind medic și văzând aceste părți omenești; de la o furie împotriva pudibonderiei”. Iar în legătură cu vocabularul „colorat” recunoaște că l-a „folosit în scrisori. Făceau deliciul destinatarilor. Și-n poezii...” Amintirea anilor de facultate îi revine năpădindu-l cu rememorarea orelor de disecție, cu oasele pe care tocea, cu organele formolizate, iar disecarea unei sinucigașe i-a inspirat, după cum afirmă însuși poetul, conceperea unei poezii.

Bibliografie

- Alboiu, George. (1979). *Un poet printre critici*. București: Editura Cartea Românească.
- Călinescu, Alexandru. (2005). *Commedia Dell'Arte*. Editura LiterNet.
- Cosma, Anton. (1977). *Romanul românesc și problematica omului contemporan*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Dumitrescu, Dan-Eugen. (2008). *Scriitori români în anecdote și epigrame*. Vol. I A-M. București: Editura Paco.
- Negoîtescu, I. (1980). *Alte însemnări critice*. București: Editura Cartea Românească.
- Simion, Eugen. (1978). *Scriitori români de azi*. Vol. I. București: Editura Cartea Românească.
- Ștefănescu, Alex. (1977). *Preludiu*. București: Editura Cartea Românească.
- Tășcu, Valentin. (1985). *Poezia poeziei de azi*. Iași: Editura Junimea.
- Toma, Laura. (2006). „E. Brumar”. *Jurnalul Național*, 26 noiembrie 2006 [online]. Accesibil la adresa: <http://www.jurnalul.ro> (consultat pe 05.08.2013).

In many ways the concept of building bridges between people and cultures through language might be considered by some people a cliché. However, the phrase has not lost its striking originality yet, and was particularly suited to the environment of our international conference.

Languages, on the one hand, as part of our daily life are gaining more and more importance as a means of both knowledge and culture transfer, while translation, on the other hand, is crucial for this type of transfer. Moreover, the impact of technology has set challenges not only on people's command of foreign languages, but also on the command of technological equipment which develops like greased lightning.

This volume is the collection of selected papers representing the work of the members of the Department of Foreign Languages and Communication and its Research Centre for Specialized Translation and Intercultural Communication. The selection of the papers is grouped into four thematic sections, hosting contributions from more than 20 specialists both from Romania and abroad.

ISBN 978-973-100-327-6